

પરોપકારાય સર્તા વિમૂલય

૩૦

શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત

કર્મગ્રંથઃ સાર્થઃ

પ્રથમ વિભાગ.

શાબ્દાર્થ, ગાથાર્થ, મુનિજીવવિજયજીકૃત બાબાવખોધ
(વિવેચન) અને ઉપયોગી કુટુંબોટ સાથે.

૨૫ ટીપ્પ ૧ લી

પ્રત ૨૦૦૦

જાપાની પ્રસિદ્ધ કર્તા

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મહાજી તરફથી

વેણીચંદ સુરચંદ શાહ—મહેસાણા.

અમદાવાદ.

શ્રી સત્યવિજય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શા સંકળચંદ દરિતાને જાણ્યું

પ્રારંભ સવત્ ૨૪૪૧ સને ૧૯૧૫ વિક્રમ સવત્ ૧૯૭૧

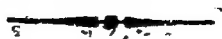
કિમત ૦-૬-૦

પુસ્તકને જેમ તેમ જ્યાં ત્યાં રખડતું મુકવું નહિ,
અશુદ્ધ હાથે પુસ્તકને અડકવું નહિ તેમજ
ઉઘાડે મુખે પુસ્તક વાંચવું નહિ.

યાવદ્દેહમિદં ગદૈર્ન મૃદિતં નો વા જરાજર્જરં,
યાવત્ત્વક્ષકદમ્બકં સ્વવિષયજ્ઞાનાવગાહક્ષમમ્;
યાવચ્ચાયુરમજ્જુરં નિજહિતે તાવદ્ બુધૈર્યત્યતાં,
કાસારે સ્ફુટિતે જલે પ્રચલિતે પાલિઃ કથં વધ્યતે ॥૧॥

જ્યાં સુધી આ શરીર રોગથી મદિત થયું નથી અથવા વૃદ્ધા-
વરથાથી જર્જરિત થયું નથી, જ્યાં સુધી પાંચે ઇન્દ્રિયો પોતાના વિષય
સમજવાને સમર્થ છે અને જ્યાં સુધી આયુષ્ય ક્ષય થઇ ગયું નથી
ત્યાં સુધીમાં હે જીવ ! તું તારા કલ્યાણ માટે યત્ન કર; કારણ
જ્યારે તળાવ તૂટી જઇ પાણી બહાર નીકળવા માંડશે ત્યારે તું
ત્રાણ કેવી રીતે બાંધીશ ? ૧

ઉપોદ્ધાત.

અનાદિ કાળથી આત્માને થયેલ ક્રમસંયોગનો દરકોષ શુદ્ધ યોગે વિયોગ કરવો અને પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રકટ કરવું એજ દરેક જીવ્યાત્માનો અતિમ ઉદ્દેશ હોય છે. આત્મસ્વરૂપ પ્રકટ કરવાના અનેક સાધનો પૈકી હૃદયોપાર્દેયનું જ્ઞાન કરાવી, આત્મિક દ્રષ્ટિ તરફ વળણ કરાવનારા પુસ્તકો પણ એક સાધન હોવાથી પૂવકાળના મહાન આચાર્યોએ રચેલા મયો, મૂળ અગર આત્મ જમાનાની કસા ચેલી કતમથી લખાયેલા તેના જાણાતર—વિવેચન સાથે અથવા નવીન શૈલીથી વિદ્વાન મુનિ મહારાજ તથા શ્રાવકવધના લખેના કે સ્વશૈષન કરી સમઢ કરેલા મયો, દાના ગૃહસ્થોની સદાચથી ઇપા વી, વિના મૂલ્યે કે અદ્ય મૂલ્યે આપી ગામોગામ અને ધરોધર તેનો લાભ આપવાનો અમારો આ પ્રયાસ વર્ષો થયા ચલુ છે

શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ પ્રકટ કરવા માટે ક્રમસંયોગ અને ક્રમવિયોગ કેવા કેવા હેતુએ થાય છે, એ જાણવું ખાસ જરૂરનું હોવાથી સજ જાતાથી તે સ્વરૂપનું મુદાસર જ્ઞાન કરાવનાર આ “ ક્રમચ ” નામનો ઉત્તમ મય તેના વિવેચન સાથે અમારી મયમાગાના ૨૦ મા મજુશ વરીકે અમેએ પ્રકટ કરેલ છે

દરેક જીવ્યાસોને આ મયનો સદેલાઈથી જોખ થાય એટલા માટે મૂળ ગાથા, છુટા સખ્દના અર્થ તાથાર્ય અને વિવેચનને ઠેકાણે પકિનર્થ મુનિ જીવવિજયજી કૃત જાગાવમોષ આપવામાં આવેલ છે સીવજ મોમસુરિ દિવ્ય જ્યસોમજી ક્રમચનો જાગાવમોષ રાડ જીમસિદ્ધ માણેક તરફથી ઇપાદેલ છે પરંતુ તે પુસ્તકની કિ મત વધારે

હોવાથી તેમજ વધારે વિસ્તૃત અને જુની ભાષામાં લખાયેલ હોવાથી પ્રાથમિક અભ્યાસક્રમે તેમાં કેટલીક મુશ્કેલીઓ પડતી, તેથી મુનિ જીવ વિજયજીકૃત બાળાવબોધ કે જે મૂળ ગ્રંથના પ્રણેતા શ્રીમદ્દેવે દ્રસરિની સ્વોપસૃષ્ટિના આધારે પ્રાયઃ તેના ભાષાંતર રૂપે લખાયેલ છે, તે પ્રસિદ્ધ કરવાથી સારો લાભ થશે એવી સચના મુનિ શ્રી કર્પૂરવિજયજી તન્મૃથી થવાથી અમેએ શ્રી વિજયપુરના જ્ઞાન ભંડારની જુની પ્રત ઉપરથી સદગુણ બાળાવબોધ લખાવીને મુનિ મહારાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી પાસે તપાસાવીને છપાવવા વિચાર કર્યો; પરંતુ ચાલુ જમાનાની પદ્ધતિ પ્રમાણે શીખનારાઓને છુટા સંબંધાર્થ અને ગાથાના અર્થ વિના લાભ થઈ શકે તેમ નહિ હોવાથી અમેએ ટીકા વગેરેના આધારે સંબંધાર્થ અને ગાથાર્થ તૈયાર કરી દાખલ કરેલ છે અને ઉપરોક્ત બાળાવબોધને, તેની જુની શૈલીની ભાષામાં યોગ્ય સુધારો કરી-સરળ કરીને ગાથાના વિવેચનને ઠેકાણે ગોઠવેલ છે, તે સાથે કેટલાક વધારાના ટાણેકા પણ તેની સમજ સાથે દાખલ કર્યા છે અને સ્પષ્ટતાને ખાતર કેટલીક પુટનોટ પણ આપવામાં આવી છે; જેથી આ ગ્રંથ દરેક અભ્યાસક્રમે વિશેષ આવકારદાયક થઈ શકશે એમ અમારું અંતઃકરણ સાક્ષી આપે છે.

કર્મનું સ્વરૂપ, કર્મબંધના ચાર પ્રકાર, કર્મની આઠ મૂળ પ્રકૃતિ અને ૧૫૮ ઉત્તર પ્રકૃતિનાં નામ, મૂળ અને ઉત્તર પ્રકૃતિનું અનુક્રમે સ્વરૂપ, બંધ, ઉદય, ઉદીરણ અને સત્તાનું સ્વરૂપ, દરેક કર્મ કયા કયા સ્તુત્યે બંધાય છે, તેનું સ્વરૂપ વિગેરે બાબતોથી પહેલો કર્મવિષયક નામનો કર્મગ્રંથ પૂરો થાય છે. પછી બીજા કર્મસ્તવ નામા કર્મગ્રંથમાં શ્રી વીર પ્રભુએ જે જે ગુણઠાણે બંધ, ઉદય, ઉદીરણ અને સત્તાને પ્રાપ્ત થયેલા કર્મોને અપાવ્યા છે તેનું સ્વરૂપ ગુણઠાણાની શ્રેણીએ આપીને ચૈાદ ગુણસ્થાનકે કર્મસ્વરૂપ વર્ણવવાદ્વારા શ્રી મહાવીર પરમાત્માની સ્તુતિ કરેલ છે. તેમાં પ્રથમ ચૈાદ ગુણઠાણાનું સ્વરૂપ, દરેક ગુણસ્થાને બંધ, ઉદય, ઉદીરણ અને સત્તાએ કેટલી કેટલી કર્મ પ્રકૃતિ હોય છે તેનું વર્ણન, કર્મ પ્રકૃતિની સંખ્યા બતાવનારા યંત્રો તેમજ દરેક ગુણસ્થાને કઈ

કમ કર્મ પ્રકૃતિનો બધ, ઉદય, ઉદીરણ અને સત્તાએ વિચ્છેદ કરે છે તેનું સ્વરૂપ વર્ણવેલ છે તે પછી બધસ્વામિત્વ નામા ત્રીજા કર્મ અથર્મા કમની ૧૨૦ પ્રકૃતિ મહિથી કેટલી પ્રકૃતિનો સ્વામી કયા કયા પ્રકારનો જીવ છે તેનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે અને તે સમગ્ર પત્રા ખાતર ૬૨ માગણાએ જીવોની વહેંચણુ કરીને દરેક માગણાના જીવને પોતાને યોગ્ય દરેક ગુણદાણે કેટકેટલી કર્મ પ્રકૃતિ બધાય છે, તે બતાવ્યું છે તે પછી ધટ્ટરીતિ નામા ચોથા કર્મ પ્રયત્ને વિષે ચાદ જીવસ્થાનને વિષે ગુણસ્થાન, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા, બધ, ઉદય, ઉદીરણ અને સત્તાનાં સ્થાનનું સ્વરૂપ તથા માગણાસ્થાનને વિષે જીવભેદ, ગુણસ્થાન, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા અને અદ્ય બહુત્વનું સ્વરૂપ, કર્મ બધના હેતુનું સ્વરૂપ અને તેના ભાગા અને સખ્યાતા, અસખ્યાતા આદિ ગણિતનો વિસ્તાર વર્ણવેલ છે

કમ પ્રથમ છ છે તે મહિથી ઉપરોક્ત ચાર કર્મ પ્રયત્નો આ પ્રથમ વિભાગ અમોએ બહાર પાડેલ છે અને જીને વિભાગ હવે પછી બહાર પાડવા ધરાવે છે જેમાં શતજ તથા સત્તરિ નામા કમ પ્રયો બહાર પાડવામાં આવશે આ પ્રયત્ન સાદૃશ ગુરુમૂલક પઠન, વાચન, મનન અને નિદિધ્યાસન કરવાથી કર્મની ઘટના સમગ્રશે અને તેથી પરપરાએ આત્મસ્વરૂપ પ્રકટશે એ નિ સશય છે

કર્મ પ્રયાદિ ઉત્તમ આધ્યાત્મિક પ્રયત્નો અભ્યાસ કરવાનો હેતુ શો હોવો જોઈએ ? એ વિષય ઉપર શાંતમૃતિ મુનિશ્રી કર્પૂરવિજય જીએ એક લેખ લખી આપ્યો છે, જે આ સાથેજ અને પ્રકટ કર્યા છે તે વાંચવાની દરેક મુશ્કેલીઓને અને ભલામણ કરીએ છીએ

આ પ્રયત્ના પ્રણેતા આશ્રયી થોડુંક વર્ણન અત્ર આપવું યોગ્ય ગણાશે તપગચ્છરૂપી ગંગાપ્રવાહને દ્વિમાયજી તુલ્ય શ્રીમદ્ જગદ્ગચ્છ - દ્રસૂરિ કે જેમને આયબિલ તપના પ્રભાવે ચિત્તોડના રાજાએ ભક્તિવદ ચક્રને 'તપા' એવું નિરૂદ આપ્યું (ન્યારથી તપગચ્છ નામ પડ્યું) અને દિગ્ગજરાચાર્યો સાથે વાદ કરતાં જેઓ હીરાની પેઠે અભેદ-અ -જેમ રહ્યા તેથી 'હીરલા જગદ્ગચ્છ દ્રસૂરિ' એવું નિરૂદ પશુ ઉમ્મત રાજા શ્રીએ આપ્યું, તેમના શિષ્ય શ્રીમદ્ કેવેદ્રસૂરિએ આ પ્રથમ રચ્યો છે.

આ મહાત્માએ આ શિવાય બીજાં પણ અનેક ગ્રંથ રચ્યા છે, જેનું વર્ણન અમારા તરફથી બહાર પડેલ 'લાખ્યત્રયમ્' ની પ્રસ્તાવનાથી જોઈ શકાશે. શ્રીમદેવેન્દ્રસૂરિ સુધર્માસ્વામીથી ૪૫ મી પાટે થયા છે.

૮૫૫૩૨ પંડિતવર્ય મુનિ શ્રીજીવવિજયજી સંબંધી પણ અત્ર થોડુંક વર્ણન આપવું ઉચિત ગણાશે. શ્રીમન્ મહાવીરદેવની ૬૧ મી પાટે વિજયસિંહસૂરિ થયા, તેમના મુખ્ય શિષ્ય પંડિત ગજવિજયજી, તેમના શિષ્ય પંડિત ગુણવિજયજી, તેમના સતીર્થભાજ (શુર ભાષ) પંડિત શ્રી હિતવિજયજી, તેમના શિષ્ય જ્ઞાનવિજયજી, તેમના શિષ્ય બુધ જીવવિજયજીએવિક્રમ સંવત ૧૬૦૭ વર્ષે વિજય દશમીના દિવસે આ દુનિયા રચ્યો છે. મુનિ જીવવિજયજીની આ શિવાય "આપ સ્વભાવમારે અવધુ સદા મગનમે' રહેના" એ સજ્જાય વિગેરે કેટલીક કૃતિ હાલ વિદ્યમાન છે.

આ ગ્રંથની પ્રેસકોપી તપાસવામાં અને પ્રુફશીટ તપાસવામાં જે જે મહાશયોએ મદદ આપી છે તેમનો અંતઃકરણથી આભાર માનવામાં આવે છે.

આ ગ્રંથ છપાવવામાં મતિમાન્દાદિ દોષથી જે કંઈ બૂલચૂક કે અશુદ્ધિ રહી હોય તે માટે મિથ્યા દુષ્કૃત આપીને પ્રાંતે મદદ કરતાં જોતો આભાર માની વિરમીએ છીએ. સંવત ૧૯૭૧ અક્ષય તૃતીયા.

તા. કું:—આ પુસ્તકની ૨૦૬૦ નકલ બીજા વિભાગ સાથે બાંધવા અમેએ બાકી રાખી હતી, પણ બીજો વિભાગ છપાતાં વિશેષ વખત લાગવાથી અને પ્રથમની જે હજાર નકલ લગભગ ખલાસ થવાથી આને ફરી બધાવી બહાર પાડેલ છે. કેટલીએક ભૂલો નવી માલૂમ પડવાથી તેનું જૂદું શુદ્ધિ પત્રક કહ્યું છે-તેથી અભ્યાસકોએ આદ્યે અને અતે એમ બન્ને સ્થળનાં શુદ્ધિપત્રકો તપાસવાં.

અમદાવાદને પ્લેગ નડવાથી તથા પ્રેસની પણ અનિયમિતતાથી બીજો વિભાગ છપાવતાં અંસલ વિલંબ થયો છે પણ હવે આશા છે કે દૈવકૃપાથી થોડા વખતમાંજ અમે તેને બહાર પાડવા શક્તિમાન થઈશું. સંવત ૧૯૭૪ પોશ શુક્લ પંચમી.

લી૦ પ્રસિદ્ધ કર્તા.

શુદ્ધિપત્ર.

પૃષ્ઠ	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૯૬	૧૯	સ્થિતિ બધ	અપૂર્વ સ્થિતિ બધ
૯૭	૧	સ્થિતિ બધ	અપૂર્વ સ્થિતિ બધ
૧૦૩	૧૦	થીલુદ્ધીત્રિક—નિદ્રાનિદ્રા, પ્રચયા પ્રચયા આદિ થીલુદ્ધી (એ પ્રમાણે અ યત્ર પણ સમજવું)	
૧૪૦	૨૧	૪	૨
૧૪૦	૨૨	૮	૦
૧૪૦	૨૪	૮	૦
૧૫૫	૪	૨૪	૨૧
૧૫૬	૧૬	૩૬ ૫૬	૫૬ ૨૬
૧૭૧	૭	ઓધે ૭૫	ઓધે ૭૭
૨૧૫	૨૧	છેલી	છેલા
૨૩૩	૫	કેવળ	કેવલ
૨૪૬	૧૮	(અ યત્ર પણ એમજ સમજવું) પ્રદેશ	
૨૭૪	૭ ૮	ક્ષયોપશમિક	ઉપશમ એ
૨૭૪	૮	સમપ્રતી	શિષી
૨૭૬	૬	અને	અથવા
૨૭૬	૬	યાય	યાય કુચ્છા ભોગવીને ૪ કાય લેખવીએ ત્યારે ૮૦૦૦૦ ભાગા યાય

૨૮૫ ખીજ પારીમાહ પછી આ પ્રમણે ઉમેરવું

" સૂક્ષ્મ સપરાય ગુણે ૯ ભાગા ઉપજે, તે આ પ્રમાણે-
નવમે ગુણે ૧૬ હેતુ રજા છે તેમથી ત્રણ વેદ અને સ
જ્ઞાનત્રિક બાદ જતાં લોભ અને ૮ યોગ બાકી રહે તેથી
૯ યોગને ૧ કપાને ગુણના ૯ ભાગા યાય "

કર્મગ્રંથાદિક ઉત્તમ આધ્યાત્મિક ગ્રંથોનો અભ્યાસ
 કરવાનો હેતુ શો હોવો જોઈએ ? એ મુદ્દા
 તરફ રાખવું જોઈતું લક્ષ્ય.

દરેક આત્મા રાગદ્વેષાદિ વિભાવ સ્વભાવને પ્રવાહ અપેક્ષાએ
 અનાદિ કાળથી ધારતો છતો મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય અને યોગ
 (મન, વચન કાયાની પ્રવૃત્તિ) સેવન કરીને અનેક પ્રકારનાં જ્ઞાના-
 વરણીય પ્રમુખ કર્મોનો સંચય કરે છે. જેમ ચીકાશવડે વસ્ત્રાદિકને
 રજ ચોટે છે તેમ રાગાદિ દોષની ચીકાશવડે આત્માને કર્મ ચોટે છે,
 ક્ષીરનીરની પેરે એકમેક થઇ રહે છે; અને જ્યાં સુધી સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી
 વીતરાગ પરમાત્માના એકાન્ત હિતકારી વચન અનુસારે તપ જપ
 સંયમ રૂપ સદ્ ઉપાયોનું સારી રીતે સેવન કરવામાં આવતું નથી
 ત્યાં સુધી આત્મા પોતાના સ્વાભાવિક ગુણના આસ્વાદથી વંચિત
 રહે છે અને વિભાવિક રાગદ્વેષ અને મોહને વશ થઇ વારંવાર જન્મ,
 જરા, મરણ, આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, સંયોગ અને વિયોગ જનિત
 અનેક કડવાં દુઃખોને જ અનુભવતો રહે છે. આવી કંફાડી અવસ્થા-
 માંથી આત્માનો ઉદ્ધાર (છુટકારો) કરી લેવો એ દરેક આત્મહિત
 ચિન્તકનું અવશ્ય કર્તવ્ય છે અને તેને માટેજ આત્મ પુરૂષોએ આ-
 ગમ—સિદ્ધાન્તોની રચના કરેલી છે. તે અતિ અગત્યની વાત નિજ
 લક્ષ્યમાં રાખીને જ લવ્યાત્માઓના લલા માટે સમયઘન પુરૂષોએ
 કર્મગ્રંથ, કર્મપયડી અને પંચસંગ્રહ પ્રમુખ ઉત્તમ ગ્રંથોની ગુંફના
 ધુબળ પરિશ્રમ ઉઠાવીને કરેલી છે. તેમાં કર્મની ઉત્પત્તિનાં
 કારણ, કર્મોના આત્મા સાથે થતો સંબંધ, તેથી તેને
 અનુભવવા પડતાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખો, તે તે દુઃખનાં
 કારણરૂપ કર્મોથી મુક્ત થવાના ઉપાય એ વિગેરે બાબતોનું સ્પષ્ટતર
 વિસ્તારથી વર્ણન કરવામાં આવેલું છે. એ ઉપરાન્ત અનેક ગ્રંથો
 દ્રવ્યાનુયોગ અને ચરણ કરણાનુયોગને લગતા પ્રકાશી ભગ્ય આ-

આઓ ઉપર તેમણે અતુલ અનુમદ કરેલો છે, તે તે ઉત્તમ પ્રયો-
ગો સદ્ગુરુ સમીપે વિનય, બહુમાનપૂર્વક સુવિનીત શિષ્યો અપસી
ઉત્તરોત્તર આત્મહિત કરવા શક્તિવાન થઈ શકે છે સદ્ગુરુ સમીપે
શાસ્ત્ર વાચના લખને સુવિનીત શિષ્યોએ તેનું મનન-અર્થ આનોયન
એવી રીતે કરવું જોઈએ કે તે તે શાસ્ત્રનું શુભ પરિણમન આત્મામાં
થવા પામે, મેળવેલું જ્ઞાન આત્મામાં એકરસ થાય અને તેનું રસા
સ્વાદન કરવા એતન શક્તિવાન થઈ શકે પરિણામે રાગાદિ વિભા
વદશાજનિત અનંત કર્મ-દોષોની નિવૃત્તિ થાય અને આત્માના અ
નંત જ્ઞાનાદિ સ્વાભાવિક ગુણો ઝળહળતા પ્રકટ થવા પામે એજ
આજા ઉત્તમ પ્રયોગ-શાસ્ત્રોનો અપાસ કરવાનું ઉત્તમ ફળ સમજવા
ચોઈ છે એ વગર મેળવેલું જ્ઞાન મિથ્યા જોગરૂપ કહ્યું છે, માટે
જ્ઞાનની સાર્યકતા થાય તેમ કરવું જોઈએ શ્રીમાન્ પદ્મવિજયજી મ-
હારાજ આજાજ હેતુથી ઉપદેશો છે કે—

“ નરભવ નગર સોહામણું વણજારા રે,
પામીને કરજો વ્યાપાર અહો મોરા નાયક રે
સત્તાવન સવર તણા વણજારારે,
પોઠી ભરેરે ઉદાર અહો મોરા નાયક રે
શુભ પરિણામ વિચિત્રતા વણજારા રે,
કરીમાણા બહુ મૂલ અહો મોરા નાયક રે
મોક્ષ નગર જાવા જણી વણજારા રે,
કરજો ચિત્ત અનુકૂળ અહો મોરા નાયક રે
કોષ દાવાનળ ઓલવે વણજારારે,
માન વિપમ ગિરિરાજ અહો મોરા નાયક રે
ઓળગજો દળવે કરી વણજારારે,
સાવધાન કરે કાજ અહો મોરા નાયક રે
વચનજી માયા તણી વણજારા રે,
નવિ કરજો વિચારામ અહો મોરા નાયક રે,

૧

૨

૩

ખાડી મનોરથ ભટ તણી વણુઝારા રે,
 પૂરણું નવિ કામ અહો મોરા નાયક રે.
 રાગદ્વેષ દોષ ચોરટા વણુઝારા રે,
 વાટમાં કરશે હેરાન અહો મોરા નાયક રે;
 વિવિધ વીરજ ઉદ્ધાસથી વણુઝારા રે,
 તે હણુજે શિરઠાણુ અહો મોરા નાયક રે.
 એમ સવિ વિધન વિદારીને વણુઝારા રે,
 પહોંચીને શિવપુર વાસ અહો મોરા નાયક રે;
 ક્ષય ઉપશમ જે ભાવના વણુઝારા રે,
 પોઠી ભર્યા ગુણરાગ અહો મોરા નાયક રે.
 ક્ષાયક ભાવે તે થશે વણુઝારા રે,
 લાભ હોશે તે અપાર અહો મોરા નાયક રે;
 ઉત્તમ વણુજ જે એમ કરે વણુઝારા રે,
 પદ્મ નમે વારંવાર અહો મોરા નાયક રે.

૬

૭

પદ્મદ્રવ્યથી પ્રાપ્ત થતા આ સ્વાધ્યાયનો ભાવાર્થ ઉદાર, ગંભીર
 અને અત્યંત ઉપયોગી હોવાથી બાળ જીવોના હિત માટે આપણે
 સંક્ષેપમાં સ્પષ્ટ કરીએ તો ઉપર જણાવેલો હેતુ સિદ્ધ કરવા એ
 કેટલેક અંશે કામ આવશે. સ્વામી-ચેતનને વણુઝારાના નામે સં-
 જોધી શિખામણુ આપે છે કે હે મહારા સ્વામિન્ ! અતિ સુંદર મ-
 નુષ્ય ભવરૂપી નગર પામીને, આત્મ કલ્યાણુ થાય એવો સદ્વ્યાપાર
 કરજો. ચઢતા શુભ પરિણામ રૂપ બહુમૂલ્યાં કરીયાણુ વડે પ સમિતિ,
 ૩ ગુપ્તિ, ૨૨ પરિસહ, ૧૦ યતિ ધર્મ, ૧૨ ભાવના અને ૫ આ-
 રિત્રરૂપ સત્તાવન પ્રકારના સંવરરૂપ પોઠો ભરીને, મોક્ષનગર જવા
 માટે હે મહાશય ! આપના ચિત્તને સાવધાન-સાનુકૂળ કરી રાખજો. ૧-૨

હે સ્વામિન્ ! મોક્ષનગરે જતાં ભવઅટવી અધ્યે બળતા કો-
 ધરૂપી દાવાનળને ઉપશમ જળવડે આપ ઓલવી નાંખજો અને

અભિમાન રૂપી અંતિ આકરા કુગરને આપ ધીમે ધીમે નમ્રવૃત્તિથી
 સાવધાનપણે ઓળંગી જાશે વળી માયા રૂપી વશજનમાં આપ
 વિશ્વાસ રાખી વિશ્વાસ કરશે મા, પણ ત્યાંથી સીધાદોર ઉતરાયા
 પગર આપ્યા જાશે વળી ત્યાં માર્ગમાં મનોરથ લટની એક મ્હોટી
 ખાડી આવે છે તેને પૂર્ણ કરી દેવા તમને કષ્ટક લલચામણીઓ આપશે,
 તેથી લલચામણે તમારે તેને પૂરવા લગારે ચોલવું નહિ કેમકે તે
 ખાડીને કોઈ પૂરી શકતું નથી અને જેમ જેમ કોઈ તેને પૂરવા જાય
 તેમ તેમ તે ખાડી જોડી થતી જાય છે, જેથી જીવને વ્યર્થ શ્રમ કે
 રવો પડે છે ૩-૪ .

વળી વાટમાં હે સ્વામિન! રાગ અને દ્વેષરૂપ ચોરડાઓ આવી
 આપને હેરાન કરશે, તેનાથી કરીને તેને તાણે થશે નહિ, પણ
 આપનું બળ-પરાક્રમ ફેરવી તેમને બરાબર કાર કરી દેશે ૫ .

એ રીતે સંસાર અટવી ઉલ્લસી પેલે પાર જર્તામાંગમાં નડતાં
 સધળાં વિદ્ય વેગળા કરી નાખી આપ અનુક્રમે મોક્ષનગરે પધારશે
 જેમ જેમ આપ સાવધાનપણું રાખી આગળ પ્રયાણ કરશે તેમ
 તેમ આપ અધિકાધિક લાભ મેળવી શકશે રાગદ્વેષ અને ક્રોધાદિ
 કષાય દૂર થતાં જ શમતા, ક્ષમા, મૃદુતા, સરલતા અને સતોષાદિ
 સદ્ગુણી સમિત્રોની ઉત્તમ સદામ મળતી જશે, જેથી મૈત્રી મુદિતા,
 કરુણા અને મધ્યસ્થતારૂપ ઉત્તમ ભાવના આપની સેવામાં દાબર
 થશે અને આપ જોયા પ્રકારના સુખનો સ્વાદ મેળવી શકશે આ
 રીતે આપ અનુક્રમે રાગાદિ કષાય માત્રને નિર્મૂળ કરી, વીતરાગ
 દશાને પામી અનંત જ્ઞાન, દસન, ચારિત્રાદિક સમૃદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી
 શકશે માવત આપ સઠળ કર્મથી સર્વથા મુક્ત થઈ સિદ્ધ ભુદ
 થઈ શાશ્વત્ પરમાનંદ પદને પ્રાપ્ત થશે શ્રીમાન્ પદવિજયજી મહા
 રાજ કહે છે કે આવો ઉત્તમ વાસ્તવિક વ્યાપાર જે મુમુક્ષુજનો કરે
 છે તેમને વારવાર નમસ્કાર હો! આ અમૂલ્ય સ્વાધ્યાયનો બાળ-

જીવોના હિત માટે કહેલો અલ્પ માત્ર અધિકાર જે બવભાઈ જનો વાંચીને કે સાંભળીને તેનું મનન અને પરિશીલન કરશે તે બબ્બા-સ્થાઓ મંગલિકમાળા પામશે. વળી શ્રીમાન્ જીવવિજયજી મહારાજ સુમુક્તજનોના હિત માટે, પ્રાપ્ત થએલું જ્ઞાન સફળ કરવા, અમૂલ્ય ઓષ આપતા કહે છે કે—

“ આપ સ્વભાવમારે અવધૂ સદા મગનમેં રહેના,

જગત જીવ હે કર્મધીના, અચરિજ કચ્છુઅ ન લીના.

-આપ સ્વભાવમારે અવધૂ સદા મગનમેં રહેના. ૧

-તું નહિ કેરા કોષ નહિ તેરા, કયા કરે મેરા મેરા;

તેરા હે સો તેરી પાસે, અવર સખે અનેરા. આપ સ્વ. ૨

વપુ વિનાશી તું અવિનાશી, અખ હે ધનકા વિલાસી;

-વપુ સંગ જખ દૂર નિકાસી, તખ તુમ શિવકા વાસી. આપ. ૩

રાગ ને રીસા દોષ ખવીસા, એ તુમ દુઃખકા દીસા;

-જખ તુમ ઉનકો દૂર કરીસા, તખ તુમ જગકા ઈસા. આપ. ૪

પરદી આશા સદા નિરાશા, એ હે જગજનપાસા;

એ કાટનકું કરો અબ્યાસા, લહો સદા સુખવાસા. આપ. ૫

કખહીક કાજ કખહીક પાજ, કખહીક હુવા અપજ્રાજ;

કખહીક જગમેં કીર્તિ ગાજ, સખ પુદ્ગલકી બાજ. આપ. ૬

શુદ્ધ ઉપયોગ ને સમતાધારી, જ્ઞાન ધ્યાન મનોહારી;

કર્મકલંકકું દૂર નિવારી, જીવ વરે શિવનારી. આપસ્વ. ૭

આ અમૂલ્ય અર્થગંભીર સ્વાધ્યાયનો ભાવાર્થ બાળ જીવોને સક્ષગત થવા માટે અત્ર સંક્ષેપમાં કહેવામાં આવે છે—સદ્ગુરૂશ્રી સુમુક્ત શિષ્યને સંબોધીને કહે છે કે, હે સુમુક્ત મુને ! પર-ગૌદ્ગલિક સાવ (વિલાવ) ને તજી સદા-સર્વદા નિજ આત્મસ્વભાવમાંજ ભગ્ન રહેવું ત્હારે ઉચિત છે. તમામ ધન્દિયોને નિયમમાં રાખીને અને નિજ મનને સારી રીતે દમી-સ્વસ્થ બનાવીને, નિજ જ્ઞાન—

સ્વભાવમાંજ વિશ્રાન્તિ ધારનાર મહાશય ' મગ્ન ' થયેલો કહેવાય છે. સ્વભાવમગ્નનું સુખ એજ જાણે છે, કે જે પરવસ્તુમાં કર્તૃત્વ અભિમાન ત્યજીને કેવળ સાક્ષી બાવેજ રહે છે હે મુમુક્ષુ ! સધળા સસારી જીવો કર્મને વશવર્તી હોવાથી કમ તેમને જેમ નાચ નચાવે તેમ તે સહુ નાચે છે, તેમાં કંઈ આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી કર્મનંદ આવરણથી ચેતનની શક્તિ-સમૃદ્ધિ અવરાઈ જાય છે હે મુને ! તું કોઈનો નથી અને કોઈ ત્હાર નથી, ફોકટ માફ માફ શા માટે કરે છે ? જે ત્હારજ હોય તે સદાકાળ ત્હારી સાથેજ રહે, ત્હારાથી કદાપિ તે અલગ ન જાય, જે ત્હારાથી અજાણ થાય છે-રહે છે તે ત્હાર નથીજ, ત્હારાથી જે કંઈ અજાણ છે તે પરાયણ જાણે હે મહાશય ! જે શરીર ઉપર તું મમતા ધારે છે તે શરીર વિનાશ શીલ-વિશુસી જાય એવું છે અને ચેતન અવિનાશી-કદાપિ નાશ ન પામે એવો છે જ્યારે કર્મજનિત શરીરનો સગ ચેતનને સર્વથા છૂટી જશે ત્યારે ચેતન શાશ્વત શિવપદ (મોક્ષ) નો વાસી થશે ઓ

રાગ અને દ્વેષ એ બે મોટા ખવીસોજ તને દુઃખદાયક છે એમ સમજ જ્યારે તું એ બંનેને સંપૂર્ણ વીર્યહિત્યાન વડે છૂટી સર્વ વીતરાગ દશાને પ્રાપ્ત થઈશ ત્યારેજ તું પરમાત્મ પદ પ્રાપ્ત કરીશ ૪

પરવસ્તુની આશા-તૃષ્ણાજ સદાય ખોટી નિરાશાજનક છે. એ આશા-તૃષ્ણાજ કર્મબંધન થવામાં કેવળ પાશ રૂપ છે, એમ સમજ પરઆશા-તૃષ્ણાને છોડી હે મુમુક્ષુઓ ! તમે શાશ્વત સુખને પડો ૫

હે ચેતન ! તું કર્મવશ કવચિત્ કાજ થયો, કવચિત્ કનેશકારી થયો, કવચિત્ નિદાપાત્ર થયો અને કવચિત્ સમસ્ત જગતમાં ત્હારી કીર્તિ ગાજ રહી એવો પણ તું થયો, પણ એ બધી કમ-પુદ્ગલ નીજ બાજ જાણે એવા ઇષ્ટઅનિષ્ટપ્રસન્ન અજ્ઞાનપણે આનવૃત્તિથી

હર્ષખેદને ધારણ કરી જીવ કર્મ બાધે છે; પણ પ્રાણજનો તો સિદ્ધ-
ચિત્તિ ધારી તેવે દરેક પ્રસંગે સમભાવ રાખી કર્મક્ષયજ કરે છે. ૬

સદ્ગુણ ધ્યાનના સતત અભ્યાસથી શુદ્ધ આત્મ-ઉપયોગ
અને શમતાને ધારી, સહજ વીર્યોદ્ધાસવડે કર્મ-કર્મલોકને દૂર કરી
ચેતન મોક્ષવધૂને વરે છે. આત્મગુણને આવરનાર (ઢાંકી દેનાર)
કર્મ દોષને દૂર કરવા મુમુક્ષુજનોએ રાગાદિ અશુદ્ધ વિભાવ-ઉપયોગ
(મલિન લક્ષ) ને તજી, શુદ્ધ સ્વાભાવિક આત્મ લક્ષ સાધીને
નિર્મળ જ્ઞાન ધ્યાનના સતત સેવન વડે સમતા રસમાજ ઝીલતા
રહેવું જોઈએ. રાજહંસની પેરે જડને તજી સહજ ચૈતન્ય-ગુણનોજ
સ્વીકાર કરવો જોઈએ. કહ્યું છે કે—

“બાવનાયંદનથી અતિ શીતળ, નાથ નિરંજન વાણીજ;
રૂપચંદ રસ પ્રેમે પીતા, તિહાથી પ્રીતિ બંધાણીજ. અવિ.”

ઉદાસીનતા મગન હુધ, અધ્યાત્મ રસ દૂપ;

દેખે નહિ જળ ઓર કચ્છુ, તખ દેખે નિજ રૂપ. ૧

આગે કરી નિઃસંગતા, સમતા સેવત જેહુ;

રમે પરમ આનંદ રસ, સત્ય યોગમે તેહુ. ૨

ભાવાર્થ એ છે કે બાવનાયંદનથી પણ અત્યંત શીતળ વીત-
તરાગ પ્રભુની વાણીનો રસ જ્યારથી શુદ્ધ પ્રેમ ભાવે પીધો ત્યારથીજ
આત્મપ્રીત બંધાણી સમજવી. રૂચિ-પ્રીતિ વગર ગમે તેવો ઉત્તમ
કૃપદેશ પણ અસર કરતો નથી જ. સદ્ અનુગ્રહવડેજ આત્મલક્ષ
સાધી, રાગદ્વેષ તજી, ચેતન જ્યારે સહજ સ્વભાવમાં મગન થઈ
બીજું કશુંજ જોતો નથી ત્યારેજ તે નિજસ્વરૂપને જોવે છે-જોઈ
શકે છે. નિઃસંગતા-નિઃસ્પૃહતાધારી જે મહાશય સમતાગુણનું સેવન
કરે છે તેજ સત્ય પરમાનંદ રસનું આસ્વાદન કરી શકે છે. ઇતિશમ-
તા. ૬.—

સક્ષેપમાં તત્ત્વજ્ઞાનગર્ભિત કમમથાદિક ઉત્તમ મથેનો અભ્યાસ કરવાનો ઉત્તમ હેતુ કમંચધનોનાં કારણરૂપે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ કપાય અને યોગને જ નિર્ધારી જેમ અને તેમ જલદી તે તે દોષોને તજવા અથવા નિર્મૂળ કરવા અથવા તે તે દોષોને દળવા સમર્થ ગુણોને સેવવા-આદરવા રૂપજ હોવો જોઈએ વળી પૂવાકત કર્મ-ધનનાં કારણરૂપ મિથ્યાત્વાદિક વડે જે સ્પૃષ્ટ, બદ્ધ, નિષ્પત્ત અને નિમગ્નિત એ ચાર પ્રકારે અશુભ કર્મધન થયેનાં હોય તેને શુભ, શુભતર, શુદ્ધ, શુદ્ધતર અધ્યવસાય યોગે અપવર્તનાદિ કારણવડે મદ સવાળાં, અદ્ય રિયતિનાળાં કરવાં એ પણ હેતુ હોવો જોઈએ એવા શુભ કે શુદ્ધ અધ્યવસાય પેદા કરવા માટે પ્રાપ્તશુદ્ધિવડે કર્મ મથાદિક ઉત્તમ મથેનો અભ્યાસ કરી સારી રીતે તત્ત્વનો વિચાર કરવો જોઈએ તત્ત્વનિર્ણય કરી નિર્ણયિતમાગ મક્કમપણે ચાલવા માટે અનત તથા સમક્ષિત મૂળ બાર નન-નિયમ અદરવાં જોઈએ રાગ દ્વેષ અને દોષાદિ કપાયને જેમ અને તેમ મદ કરવા પ્રયત્ન સેવવો જોઈએ તેમજ મન, વચન, કાપના યોગ વડે પ્રમાણચરણ નહિ કરતાં તેવડે પ્રમાદ રહિત ઇન્દ્રિય દમનપૂર્વક સારી રીતે ચારિત્રકરણી કરવી જોઈએ શાસ્ત્રકાર કહે છે તેમ જ્ઞાનનું રૂળ પિરતિ અથવા નિશ્ચિતિ અથવા સવરકરણી આત્મલક્ષ પૂરક કરવા રૂપ હોતું જોઈએ સમ્પન્ન દર્શન, જ્ઞાન અને 'ચારિત્ર એ રત્નત્રયનું આરાધન કરવાથીજ મોક્ષપત્ની પ્રાપ્તિ થાય છે, એવું શાસ્ત્ર વચન જાણવાનું રૂળ એના ઉપર દ્વેષ-અપ્રીતિ રાખીને તદ્વત્ત વર્તન કરવું એ રૂપજ છે રાગ દ્વેષમય અતિ આકરી મિથ્યાત્વ-કપાયની ઝંધિ(ગાંધ) અપૂર્વ પરિણામની ધારાવડે તોડવાથીજ સમક્ષિત ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે તત્ત્વજ્ઞાન-જ્ઞાનીના મોગ્ય પરિવ્રજથી તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અને રહિ થાય છે અને નિમગ્ન ચારિત્રવતની નમ સેવા-ઉપાસનાવડે સત્ત્વ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે સપૂર્ણ ચારિત્ર આદરી ન શકાય તો આવકયોગ્ય દેશચારિત્ર યા સવિનયક્ષીપણું શુદ્ધ શ્રદ્ધા સદ્દિન મેવનાર

પણ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાનને તેટલે અંશે સાર્થક કરી શકે છે-
 છેવટે શાસ્ત્રકાર દહે છે કે 'યથાશક્તિ યતનીય' શુભે 'શુભ કાર્યમર્દ
 જેટલી શક્તિ હોય તેટલી ફેરવી લેવા પ્રયત્ન કરવો. પૂર્વ પાપકર્મની
 નિંદા ગહૈ કરવી, વર્તમાન પાપ-દ્વારને બંધ કરવાં અને અનાગત
 પાપકર્મનાં પરિણામો કરવાં એજ ખરેખર તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર-
 વાનું ઉત્તમ દ્રુણ છે. એ પ્રમાણે વર્તશે તે માંગલિક માળા પામશે.
 ધૃતિશમ્.

લેખક-પવિત્ર શાસનરૂચિ અને સદ્ગુણાતુરાગી

મુનિ કુંપૂરવિજય-પલાંસવા.

કર્મનું પૃથક્કરણ અને કર્મથી બચવા તથા મુક્તિ
 થવા સુગમ માર્ગદર્શન.

અજ્ઞાની જીવો સહસા-વગર વિચાર્યે સ્વેચ્છાથી ચાલતાં અસત્
 પ્રવૃત્તિઓ કરતાં, આકરાં કર્મ બાધે છે અને પાછળથી તેનાં કડવાં
 ફળ ભોગવતાં બારે પરતાવો કરે છે અથવા એનાં પરિણામે અસહ્ય
 દુઃખ આવી પડતાં બહુ વિલોપાત કરે છે, જેથી ફરી ફરી ધણી
 ત્રીકણાં નિકાશિત કર્મ બંધાય છે; આ રીતે વડનાં બીજની પર-
 ચરાની પેરે અજ્ઞાની જીવોનાં દુઃખનો અંત આવતો નથી અને
 સંસારની ચારે ગતિમાં વારંવાર જન્મ મરણના ચક્રાવામાં તે બાપડા
 અહીં તહીં અરહા પરહા અટવાયાજ કરે છે. જ્ઞાની પુરુષો સાવચેતી
 રાખી તેવાં માઠાં આચરણથી વેગળા રહે છે. તેઓ જે જે વચન
 વદે છે તે પણ પરિણામનો વિચાર કરી પ્રિય, પથ્ય અને તથ્યજ
 વદે છે અને તેમના વિચારો પણ સહુને આત્મસમાન લેખવાથી

સ્વપરનાં હિત સાધકજી હોય છે વિચાર, વાણી અને આચારની શુદ્ધિથી તેઓ નકામા-વૃથા કર્મ બાધિતાજ નથી પણ ડહાપણુ ભરી કરણીથી પૂર્વવા કર્મનો પણ નાશજ કરે છે-કરવા સમર્થ થઇ શકે છે એ સખધી આપણે ઠપક વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કરી કર્મની ઉત્પત્તિ અને વિનાશના હેતુ તપાસીએ-જેમ સુવર્ણ અને માગીનો સખધ (સોનાની ખાણમાં) આદિ રહિત-અનાદિકાળનો નિશ્ચિત છે તેમ છતાં તથા પ્રકારનાં સાધનો મળવા વડે તેનો વિયોગ થઇ અત આવી શકે છે, માટી અને સોનું બને જુદાં પડી શકે છે અને ત્યાર પછી સુવર્ણ-શુદ્ધ કુદન થયેલું માટી રૂપ ફરી થવા પામતું નથી, તેમ સુવર્ણસમાન આત્મા પણ અનાદિ કાળથી કર્મમળ સાથે લેપાયેતો-ખરડાયેતો અશુદ્ધ સ્થિતિમાં છે તેને પણ શાસ્ત્રોક્તસાધનો વડે શુદ્ધ સુવર્ણવત્ નિમળ કરી શકાય છે આવી વિશુદ્ધ સ્થિતિ પ્રકટપણે સિદ્ધ-શુદ્ધ-મુક્ત પરમાત્માની હોઇ શકે છે રક્ષિતરત્ન જેવો આત્મા કમઉપાધિવડે નાનાવિધ જણાય છે એ એ કમઉપાધિને વિવેકવડે (રતનખીની સાધનાવડે) દૂર કરી નાખવામાં આવે તો આત્માશુદ્ધ રક્ષિતનીપેરે નિર્મળ-પરમાત્મદશાને પ્રાપ્ત થઇ શકે છે મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને મુલ્કળ યોગ એ કર્મઉપાધિ વિક્ષિ કરવાના હેતુરૂપ છે અને સમ્યગ્ દશન, જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ રતનત્રયી એ ઉક્ત કમઉપાધિ ટાળવાના હેતુરૂપ છે વળી સમતા સહિત શાસ્ત્રોક્ત તપ પૂર્વનાં સકળ કર્મમળનો દાવ કરવા એક અદ્વિત સાધન પૂરું પાડે છે

કર્મખધ હેતુઓ.

અનરૂપ શદ્ધારૂપ મિથ્યાત્વવડે	કમખધ
અસદાચાર પ્રવૃત્તિ વડે	..
કાષાદિક રૂપયો વડે	..

મન, વાણી અને કાયાને છૂટા મુક્તવાવડે

”

કર્મક્ષય હેતુએ.

તત્ત્વ શ્રદ્ધારૂપ સમ્પન્ન દર્શનવડે

કર્મ શોધન.

તત્ત્વજ્ઞાન-પ્રકાશ થવા વડે

”

તત્ત્વ આચરણુ-ચારિત્ર અને તપદ્વારા યોગશુદ્ધિવડે

”

ઉક્તા રત્નત્રયોવડેજ અનુક્રમે સકળ કર્મ ક્ષય થાય છે.

(કેમકે એજ મોક્ષનો અમોઘ ઉપાય છે)

ગાઠ મિથ્યાત્વ, કપાયાદિક વડે બહુ ભારે નિકામિત કર્મ બંધાય છે. કપાય અથવા રાગદ્વેષની ચીકાશવડેજ આત્મા કર્મમળથી ખરડાઈ મહા મલિન થતો કે થયેલો જણાય છે. જેમ ગમે એવું મલિન વસ્ત્ર સાણુ જળ પ્રમુખ અતુટ્ટળ સાધનવડે શુદ્ધ થાય છે તેમ ગમે તેવા કંકણ અને ચીકણા કર્મવડે મલિન થયેલો આત્મા પૂર્વોક્ત પવિત્ર રત્નત્રયીના સાધનવડે વિશુદ્ધ થવા પામે છે. સંપૂર્ણ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રયોગે આત્મા સકળ કર્મમળથી મુક્ત થઈ સિદ્ધ પરમાત્મા થવા પામે છે.

જીવ જેવાં કારણુ સેવે છે તેવું કાર્ય થાય છે. પૂર્વોક્ત મિથ્યાત્વાદિક હેતુ-કારણો વડે જીવ ચાર ગતિમાં કર્મના ભારે ભાર્યો છતો જન્મમરણાદિક દુઃખ પામે છે અને સમ્પન્ન રત્નત્રયીનું સેવન કરવાથી કર્મરહિત-હળવો થઈ સંસારનો-જન્મ મરણનો અંત કરી શકે છે અને રત્નત્રયીના દ્રઢ અભ્યાસવડે અનુક્રમે ધાતીકર્મનો ક્ષય કરી દેવળજ્ઞાનાદિક સંપદા પ્રાપ્ત કરીને બાકી રહેલાં અધાતિ કર્મનો પણ અંત કરી સિદ્ધ પરમાત્મપદ પામે છે. ત્યારે રાગદ્વેષ અથવા કપાયજ ચારગતિરૂપ સંસારપરિભ્રમણનું મૂળ અને રાગદ્વેષ ચા કપાય રહિત-વીતરાગ-નિષ્કપાય ચારિત્રજ મોક્ષનું મૂળ સિદ્ધ-નિશ્ચિત થાય છે. એમ સમજી મુગ બંધુઓએ તથા બહેનોએ જે જે કારણોથી રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન થાય અથવા વૃદ્ધિ પામે તે તે કારણો ત-

જવા અથવા તેથી વેગળા રહેવું અને જે જે કારણોથી રાગદ્વેષાદિક
ઉપશાન્ત થાય તથા વીતરાગદયાની જાગૃતિ, પ્રાપ્તિ અને વૃદ્ધિ થાય
તે તે કારણોનું સેવન કરવું આ બાબત બહુજ કુશળતાથી પ્રવર્તવું
ઉચિત છે જેમ કાંટાવડે કાંટા કાઢી શકાય છે તથા અગ્નિવડે અ
ગ્નિ અને વિષવડે વિષનું દુષ્પ દૂર કરી શકાય છે તેમ શુભ રાગવડે
અશુભ રાગ અને શુદ્ધ-નિસ્વાર્ય રાગવડે અશુદ્ધ રાગ પણ દૂર કરી
શકાય છે સામા પરીતે દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ પ્રત્યે જે રાગ તે શુભ
રાગ અને નિસ્વાર્યપણે શુદ્ધ દેવ, ગુરૂ અને ધર્મપ્રત્યે જે આત્માર્પણ
તે શુદ્ધ રાગ છે, તે વડે કુનીયાની ખોટી વસ્તુ ઉપરનો અશુભરાગ
અને સ્વાર્થગર્ભિત અશુદ્ધરાગ, આપધથી રાગ નારો છે તેમ નાશ
પામે છે શ્રી જ્ઞાતમ સ્વામી તથા મરૂદેવી માતાની જેવી હૃદ પ્રાપ્ત
ચતાં રહેલો શુદ્ધરાગ પણ કષ્ટ વિશિષ્ટ બાવનાદિક કારણ, મળતાં
વિષય પામી જાય છે તેથી જો ખરેખર કર્મની જડ કાઢવા ઇચ્છાજ
હોય તો શરૂઆતમાં અશુભમાંથી શુભમાં અને પછી અશુદ્ધમાંથી
શુદ્ધમાં પ્રવેશી રાગાદિકને નિર્મૂળ કરવા લક્ષ્યપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો
જોઇએ, જેમ જેમ રાગાદિ કપાલની મદત થાય છે તેમ તેમ અ-
શુભ કર્મની દ્વાનિ અને શુભ કર્મની વૃદ્ધિ થાય છે અને જ્યારે
રાગદ્વેષ રહિત વીતરાગ દયા પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે પ્રમાણુત અને
અકારનાં કર્મની ઉપેક્ષા કરી મેરૂ પર્વત જેવી અ... સ્થિતિ પામી
સકળ કમ રહિત સિદ્ધ દયા પમાય છે

ધૃતિશ્રમ

લેખક-પવિત્ર શાસનરૂપી મુનિ કપૂરવિજય,

છપાયેલ પુસ્તકોનું લીધ.

જૈન હિતબોધ	૦-૪-૦	ભાષ્યત્રયમ્ ગુજરાતી ભાવાર્થ	
જૈન હિતોપદેશ ભાગ ૧	૦-૪-૦	અને વિવેચન સાથે	૦-૪-૦
જૈન હિતોપદેશ ભાગ ૨-૩		વીતરાગસ્તોત્ર ભાષાંતર સાથે	૦-૧-૦
શાસ્ત્રી	૦-૬-૦	શ્રાવક કલ્પતરુ	૦-૨-૦
જૈન હિતોપદેશ ભાગ ૧ હિંદી	૦-૪-૦	ભાષ્યત્રયમ્ સાર્થ શાસ્ત્રી	૦-૬-૦
દેવસિરાજ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર		સમાધિ વિચાર	૦-૦-૮
ગુજરાતી (હેતુ, વિધિ, શ- બ્ધાર્થ, ભાવાર્થ, ઉપયોગી વિષયો સાથે)	૦-૩-૬	બે પ્રતિક્રમણ સાવચૂરિક	૦-૪-૦
સામાયિકસૂત્ર સાર્થ સંસ્કૃત		શત્રુજન્યાદિ યાત્રા વિચાર	૦-૧-૬
અવચૂરિ સાથે	૦-૨-૬	પર્યુષણ મહાપર્વ માહાત્મ્ય	૦-૭-૦
જૈન હિતોપદેશ ભાગ ૨-૩	૦-૬-૦	કુલક સંગ્રહ ભાવાર્થ સાથે	૦-૧-૦
જૈન હિતબોધ હિંદી	૦-૬-૦	પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્રાર્થ સાવ- ચૂરિક (અનેક ઉપયોગી બા- બતોથી ભરપુર)	૦-૧૦-૦
અભ્યર્ચન વ્રત	૦-૨-૬	કર્મગ્રંથ સાર્થ પ્રથમ વિભાગ	૦-૬-૦
અભ્યર્ચન અનંતકાય વિચાર	૦-૨-૬	તત્ત્વાર્થ સૂત્ર સરહસ્ય	૦-૩-૦
જૈન વાચનમાળા	૦-૦-૮	પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્રાર્થ ગુ- જરાતી.	૦-૧૦-૦
જૈન તત્ત્વ પ્રવેશિકા	૦-૨-૬	પાંત્રીય બોલ વગેરે	૦-૧-૦
ઉપદેશમાળા પ્રકરણ ભાષાંતર	૦-૪-૦	શ્રી યશોવિજયજી ચોવિશી વિવેચન સાથે	૦-૪-૦
અદ્વાયશુદ્ધિ ઉપાય	૦-૧-૦	સ્તુતિસંગ્રહ (સંસ્કૃત મૂળ અવચૂરિ સાથે)	૦-૬-૦
અશ્વોત્તર રત્નચિંતામણી અ- ને અઠારહ દૂપણ નિવારક હિંદી	૦-૧૨-૦	સ્તોત્રરત્નાકર સતીક પ્રથમભાગ	૦-૭-૦
અશ્વમરણ	૦-૪-૦	સ્તોત્ર રત્નાકર સતીક દ્વિતીય ભાગ	૦-૬-૦
પંચ પ્રતિક્રમણસૂત્ર મૂળ શાસ્ત્રી	૦-૪-૮	અવવિચાર સતીક	૦-૪-૦
અનંતસુધારસ ભાવના અને અશ્વોત્તરમાળા	૦-૪-૦	દંડક પ્રકરણ સતીક	૦-૨-૦
સુધમાલા પ્રકરણ	૦-૪-૦		

શ્રીમદ્દેવે કસૂરિનિરચિત

કર્મગ્રંથઃ સાર્થઃ

કર્મ વિપાકનામા પ્રથમ કર્મગ્રંથ

સિરિવીરજિણુ વ દિઅ, કર્મવિવાગ સમાસઓ લુચ્છ,
ઠીરછ જિઓણ હેઉહિ, જેણુ તો ભાનએ કર્મ ॥ ૧ ॥

મિરિ-શ્રી, લક્ષ્મી યુક્ત
વીરજિણુ-મહાવીરસ્વામીને
વ દિઅ-વાહીને
કર્મવિવાગ-કર્મવિપાકને
સમાસઓ-સક્ષેપથી
લુચ્છ-કહીશ
ઠીરછ-કરાય

જિઓણ-જીવે
હેઉહિ-હેતુવડે
જેણુ-જે માટે
તો-તે માટે
ભાનએ-દહેવાય છે
કર્મ-કર્મ

અર્થ-જ્ઞાનાનિ લક્ષ્મીયુક્ત મહાવીર સ્વામીને નમ-
સ્કાર કરીને કર્મવિપાકનામા પ્રથમ સક્ષેપથી કહીશ, જે
માટે જીવે હેતુવડે કરાય તે માટે કર્મ કહેવાય. ૧.

શ્રીજિનેશ્વોનમઃ

મગલાચરણ (આર્યા)

“પ્રણિપત્ય જિનં વીરં, વૃત્યનુસારેણ શ્રવણિજ્યાલૃઃ;

વિતનોમિ સ્તબ્ધકાર્થં, કર્મઅંથે મુગમરીત્યા. ૧

ગહનાર્થોઽયં અંથો, મંદધિયાં વૃત્તયોઽપિ દુર્બોધ્યા;

તેષામનુગ્રહકૃતે, ન્યાયં સ્તબ્ધકાર્થંકરણં મે.” ૨.

વિવેચન-પ્રશ્ન-કર્મઅંથ તે શું કહીએ? ઉ-જીવે મિથ્યાત્વા-
દિક હેતુએ કરીને કરીએ-આત્માસાથે^૧ પુદ્ગળ બાંધિયે તે કર્મ
કહીએ, ક્રિયતે इति કર્મ इति વ્યુત્પત્તે તે કર્મનું મૂળોત્તર પ્રકૃતિ
ભેદ કરી તથા પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ, પ્રદેશાદિ બંધ ભેદ કરી
તથા બંધોદયોદીરણાસત્તાદિ ભેદ કરીને, અંથન-રચવું-પ્ર-
તિપાદન છે જેને વિષે તે કર્મઅંથ કહીએ, તિહાં પ્રથમ
કર્મવિપાક નામે કર્મઅંથ કહે છે. (સિદ્ધિ) શ્રી તે અતિશય
પ્રાતિહાર્યાદિક તીર્થંકર લક્ષ્મી તેણે કરી સહીત એવા (વીર)
તે પરીસહાદિક સહવા સમર્થ (જિણ) તે રાગદ્વેષના અપ-
ણહાર એહવા શ્રીવીર જિન પ્રત્યે વાંદીને કર્મનો જે વિપાક-
પ્રકૃતિ પ્રતિપાદનરૂપ તે સંક્ષેપથી કહીશ એટલે કર્મ વિ-
પાક નામા^૨ પહેલો કર્મઅંથ કહેણું. હવે કર્મ તે શું તે
કહે છે. અંજન ચૂર્ણના ડાલડાની પેઠે નિરંતર પુદ્ગળે
કરીને ભર્યા લોકને વિષે ક્ષીર નીરને ન્યાયે, લોહાગ્નિને
ન્યાયે કર્મ પુદ્ગળની વર્ગણા જીવે પોતાના આત્મા સંધાતે,
મિથ્યાત્વ અવિરતિ કપાય યોગરૂપ અભ્યંતર હેતુએ કરી તથા
“પરિણીયત્તર્ણાનન્દુવ” ઈત્યાદિ બાહ્ય હેતુએ કરીને, સંબદ્ધ
કરીએ, તે કર્મ કહીએ. તે કર્મ રૂપી છે; અરૂપી નથી.
આત્માને કર્મનો કીધો ઉપધાત થાય છે તે માટે. ઈહાં કોષ

૧. કર્મ વર્ગણાના પુદ્ગલો. ૨. કર્મના અનુભવનું સ્વરૂપ છે
જેને વિષે તે કર્મ વિપાક.

કહેરો કે આત્માને રૂપી કર્મનો કીધો ઉપધાત, અનુમદ કેમ ઘટે ? તેનો ઉત્તર એ છે કે કાલો મનુષ્યને પણ મધ પાનાદિકે મતિનો ઉપધાત થાય છે અને બ્રાહ્મી પ્રમુખ ઔપધીએ અનુમદ પણ થાતો દીસે છે. એ પુદ્ગળયોગે જેમ બાહ્યથી અરૂપી જીવને ઉપધાત અનુમદ થાતો દીસે છે, તેમ કર્મ વર્ગણાએ કરીને જીવને ઉપધાત અનુમદ થાય છે. તથા જીવ સમયે સમયે શુભાશુભ કર્મ બાધે છે, છોડે છે, પણ પ્રનાહથી કર્મબંધ અનાદિ છે. "અણાદ્ય ત પવાહ્ન ઇતિ વચનાત, અન્યથા કર્મની આદિ ટહીએ તો તે કર્મબંધ વધી પૂરે જીવ કર્મરહિત હોવો જોઈએ અને તે કર્મબંધ રહિતને કર્મબંધ થયો કહિયે તો ગિદ્દને પણ કર્મબંધ થાય, તે માટે કર્મબંધ તે અનાદિ છે. ઇત્યા કોઇ કહે કે અનાદિ સંયોગને વિયોગ કેમ વાય ? તત્ત્વોક્તર કથન અને *ઉપજને સંયોગ અનાદિનો છે તેનો તથાવિધ સામગ્રીનો વિયોગ થાય છે તેમ જીવ કર્મને પણ તથાવિધ સામગ્રીને ભવસ્થિતિ પરિપાકે આત્મતિક વિયોગ વાય છે કહી તેને પાછો સંયોગ ન વાય કાચ્ચનોપલવત્ ૧.

તે કર્મના બંધ ચાગ પ્રકારે છે તે દષ્ટાતપૂર્વક કહે છે પયધંદિધરસપએમા, ત ચઉહા મોઅગરમ દિઠુ તા, મૂલપગધંકુ ઉત્તર-પગધં અડવત્તમયભેય ॥ ૭ ॥

પયધં-પ્રકૃતિ

દિધં-સ્થિતિ

રમ-રસ (અને)

પએમા-પ્રદેશ થકી-પ્રદેશને

મોઅગરમ-મોહકના

દિઠુ તા-દષ્ટાતે

મૂલપગધંકુ-મૂલપ્રકૃતિ આઠ

ઉત્તરપગધં-ઉત્તર પ્રકૃતિ

આશ્રયીને.

અડવત્રસય-એકસો અઠ્ઠાવન.

તં-તે (કર્મ.)

લેઅં-લેદે.

ચઉહા-ચાર પ્રકારે.

અર્થ—પ્રકૃતિબંધ, સ્થિતિબંધ, રસબંધ અને પ્રદેશબંધને આશ્રીને તે (કર્મ) ચાર પ્રકારે છે. (એનું સ્વરૂપ) મોદકના દૃષ્ટાન્તવડે ભાવણું. મૂળ પ્રકૃતિ (મુખ્ય ભેદ) આઠ અને ઉત્તર પ્રકૃતિ (વિશેષ ભેદ-પેરાભેદ) એકસો અઠ્ઠાવન પ્રકારે છે. ૨.

વિવેચન--કર્મનો સ્વભાવ તે પ્રકૃતિબંધ ૧, કાળાનું માન તે સ્થિતિબંધ ૨, કર્મ પુદ્ગળના શુભ અશુભ રસનું તિવ્ર મંદપદ્ધતું તે અનુભાગબંધ ૩ અને પુદ્ગળનાં દળિયાંનું માન તે પ્રદેશબંધ કહીએ. ૪. એમ ચાર પ્રકારે કર્મનો બંધ છે. તે મોદક (લાડુઆ) ને દૃષ્ટાંતે જાણવો. પ્રકૃતિસ્તુ સ્વભાવઃસ્યાત્, સ્થિતિ કાલાવધારણ, અનુભાગો રસો જ્ઞેયઃ, પ્રદેશો વલસંચયઃ. ૧. એ મોદકના દૃષ્ટાંતથી જાણવો. તે કેમ તે કહે છે. જેમ કોઈ વાતાપહારી મુંઠાદિ દ્રવ્યે નિષ્પત્ત મોદક તે પ્રકૃતિએ (સ્વભાવે) વાયુનેજ ટાળે. વળી પિત્તાપહારી દ્રવ્યે નિષ્પત્ત તે પિત્તનેજ ટાળે, વળી કફાપહારી દ્રવ્યે નિષ્પત્ત તે કફને ટાળે; તેમ કર્મપણુ કોઈક જ્ઞાનને આવરે, કોઈ દર્શનને-દેખવાને આવરે ઇત્યાદિ-એ પ્રકૃતિબંધ કહીએ ૧. તથા કોઈક મોદક એક દિનજ રહે, કોઈક બે દિન રહે, ચાવત કોઈ માસ લગે રહે, તે ઉપરાંત વિણસે; તેમ કોઈ કર્મની સ્થિતિ ૨૦ કોડકોડી સાગરોપમ પ્રમાણુ, કોઈકની ત્રીશ કોડકોડી સાગર પ્રમાણુ. કોઈકની ૭૦ કોડકોડી સાગરપ્રમાણુ હોય. ઇત્યાદિએ સ્થિતિબંધ કહિયે. ૨. તથા સિન્ધવદ્ધ મધુર કટુકાદિક રસ કોઈક મોદકનો એક ગુણુ હોય કોઈકમાં દ્વિગુણુ ત્રિગુણુ ચતુર્ગુણુપણુ હોય, તેમ કર્મનો કોઈવખત એક સ્થાનીય રસ બંધાય, કોઈવખત ત્રિવ-

તીવ્રતર કપાયને ચોગે દ્વિસ્થાનીય ત્રિસ્થાનીય ચતુઃસ્થાનીય
અસ બવાય, એ રસબધ કહીએ ૩. તે મોદકના પ્રદેશ તે
કણિયા રૂપ તે કોઈએક તો પસલી પ્રમાણ, કોઈએક પાગેર,
અધશેર, ગેર પ્રમાણ હોય, તેમ કોઈ કર્મના દળિયા કોઈક
ચોરા બાધે, કોઈક ધણા બાધે, એ પ્રદેશબધ ૪ એ મોદકનો દુષ્ટાત
બાલયો. હવે તે કર્મની મૂળપ્રકૃતિ (મૂળભેદ) આઠ છે અને
તે મૂળ પ્રકૃતિની ઉત્તરપ્રકૃતિ તે ૮૦ ભેદ એકસો અઠાવન
હોય. ॥ ૨ ॥

હવે મૂળ પ્રકૃતિ ૮ ના નામ કહે છે

ઇહ નાણુદ સાણુવરણુ-વેઅમોહાઉનામગોઆણિ;
વિગ્ધ અપણુનવદુઅકુવીમ-ચઉતિસયદુપણુવિહ ॥૩॥

ઇહ-અહીં (ત્રિદ્વાતમા)

નાણુ-જ્ઞાન અને

દમણુ-દર્શનનુ

આવરણુ-આવરણુ

વેઅ-વેદનીય

મોહ-મોહનીય

આઉ-આયુ

નામ-નામ

ગોઆણિ-ગોત્ર

વિગ્ધ-અતરાય

પણુ-પાત્ર

નવ-નવ

દુ-બે

અકુવીમ-અકુવીશ

ચઉ-ચાર

તિમય-એકનો તથા

દુ પણુ-બે તથા પાત્ર

વિહ-બેદ

અર્થ-અહીં જ્ઞાન અને દર્શનનુ આગળ (૧ જ્ઞાના-
નગીય ૨ દર્શનાનગીય), ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય,
૫ આયુ, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર અને ૮ અતરાય કર્મ અનુક્રમે
પાત્ર, નવ, બે, અકુવીશ, ચાર, એકનો તથા, બે અને
પાત્ર પ્રપટે છે. ૨

વિવેચન—ઇહાં પ્રવચનને વિષે વિશેષાવબોધરૂપ જ્ઞાનને આવરે (ઢાંકે) તે જ્ઞાનાવરણીયકર્મ કહીએ. ૧. સામાન્યાવબોધરૂપ દર્શનને એટલે ઇન્દ્રિયના વિષયને આવરે તે દર્શનાવરણકર્મ. ૨. સાતાઅસાતાપણે વેદવું પડે તે વેદનીયકર્મ ૩. મુઝવે-વિકળ કરે, સમ્યક્ત્વ ચારિત્રથક્રી; તે મોહનીય કર્મ ૪. અન્ય ભવાંતરને પમાડે તે આયુ. ૫. શુભાશુભપણું પમાડે તે નામકર્મ ૬. ઊંચનીચપણે ગાઈએ-ખોલાવીએ તે ગોત્રકર્મ ૭. દાનાદિક લખ્ધીનો અંતરાય કરે તે (વિદ્ધ) અંતરાયકર્મ ૮. એ આઠ કર્મનાં નામ કહ્યાં. હવે એહની ઉત્તર પ્રકૃતિની સંખ્યા કહે છે. જ્ઞાનાવરણીય પાંચ ભેદ છે. ૧. દર્શનાવરણીય નવ ભેદ છે. ૨. વેદનીય બે ભેદ છે. ૩. મોહનીય અઠ્ઠાવીશ ભેદ છે. ૪. આયુ કર્મ ચાર ભેદ છે. ૫. નામકર્મ એકસોત્રણ ભેદ છે. ૬. ગોત્રકર્મ બે ભેદ છે. ૭ અને અંતરાયકર્મ પાંચ ભેદ છે. ૮. એવં આઠ કર્મની એકસોઅઠ્ઠાવન ઉત્તર પ્રકૃતિ જાણવી. એ આઠ કર્મનો ઉપન્યાસક્રમ કહીએ છીએ. ઇહાં જ્ઞાનદર્શન તે જીવનું લક્ષણ છે ચેતનાલક્ષણો જીવ. ઇતિ વચનાત્, તે જ્ઞાનદર્શન વિનાનો જીવ તે અજીવપણું પામે; તે બે માંહે પણ જ્ઞાન મુખ્ય છે, સાકારોપયોગ-વિશેષોપયોગ માટે, સાકારોપયોગવંત જીવને સર્વ લબ્ધિ ઊપજે, મોક્ષ પ્રાપ્તિ સમયે પણ સાકારોપયોગવંત હોય, તે માટે જ્ઞાન મુખ્ય છે; તે જ્ઞાનને આવરે (ઢાંકે) તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ; તે એટલા માટે પ્રથમ કહ્યું ૧. તે પછી બીજે સમયે (કેવળીને)અનાકારોપયોગ-સામાન્યોપયોગ-દર્શનોપયોગ હોય, તેહને આવરે (ઢાંકે) તે દર્શનાવરણીય કર્મ; તે માટે જ્ઞાનાવરણીય પછી દર્શનાવરણાય કહ્યું ૨. એ બે રઆવરણીય

૧ ગતિ જાતિ આદિ પર્યાયોને પમાડે તે નામ કર્મ.

૨ જ્ઞાનાવરણીય અને દર્શનાવરણીય.

ચોતથોતાનો વિપાક દેખાડતા મુખ દુખરૂપ વેદનીય વિપાકના હેતુ થાય, તે માટે તે પછી વેદનીય કહ્યું. ૩. સાતા અસાતા વેદનીયને ઉદયે જીવને અવશ્ય રાગ દ્વેષ કપાય ઉપજે તે માટે તે પછી મોહનીય કહ્યું ૪. મોહનીયે મુજાણાજીવખડુ આરભાદિકે કરીને નરક તિર્યચાદિકનુ આચુ બાધે, તે માટે તે પછી આચુ કર્મ કહ્યું, ભવથકી ભવાતરે જાતાં જીવને નિશ્ચે ઉદય આવે તે આચુ કહિયે. યદ્યપિ કર્મ તો સવ ઉદય આવેજ પણ શેષ ૭ કર્મ તે ભવે તથા ભવાતરે તથા ધણે ભવે પણ ઉદય આવે અને આચુ કર્મ તો તે ભવે ઉદય આવેજ નહી, ભવાતરે (અનતર ભવે) જ ઉદય આવે એ વિરોધ ૭. ૫ આચુને ઉદયે અવશ્ય ગતિ જાત્યાદિક નામકર્મનો ઉદય હોય તે માટે તે પછી નામ કર્મ કહ્યું ૬. નામકર્મને ઉદયે અવશ્ય ઊચ નીચાદિક ગોત્રનો ઉદય હોય, તે માટે તે પછી ગોત્ર કર્મ કહ્યું ૭. ઊચ નીચ ગોત્રને ઉદયે અનુક્રમે દાન લાભાદિકનો ઉદય વિનાશ ચાય, તે માટે તે પછી અતરાય કર્મ કહ્યું ૮. એ આઠ કર્મનો ઉપન્યામ ક્રમ કહ્યો. ૩

હવે પ્રથમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિ પાચ કહેવાને માટે પ્રથમ જ્ઞાનના ભેદ કહે છે

મધુસુઅઓહીમણુકેવલાણિ, નાણાણિ તત્થ મધનાણુ;
વજણુવગ્ગહ ચઉહા, મણુનયણુવિણિ દિયચઉક્કા ॥૪॥

મધ-મતિજ્ઞાન
સુઅ-સુતજ્ઞાન
ઓહી-અવધિ જ્ઞાન
મણુ-મન પર્યવ જ્ઞાન

મધનાણુ - મતિજ્ઞાન
વજણુવગ્ગહ - વ્યજનાવગ્રહ
ચઉહા - ચાર ભેદ
મણુ - મન

કેવલાણિ-કેવળજ્ઞાન.

નાણાણિ-જ્ઞાનો.

તથ-ત્યાં.

નયણુ-ચક્ષુ.

વિણુ-વિના.

ઇન્દ્રિયચઉક્તિ-ઇન્દ્રિય ચતુષ્કવચે

અર્થ—મતિ, શ્રુત, અવધિ, મન:પર્યવ અને કેવળ (એ પાંચ) જ્ઞાન છે તેને વિષે પ્રથમ મતિજ્ઞાન (અઠ્ઠાવીશ ભેદવાળું) છે. એ પાંચમી ગાથામાં સંબંધ છે), મન અને ચક્ષુવર્જિને ચાર ઇન્દ્રિયો આશ્રયી વ્યંજનાવગ્રહ ચાર પ્રકારે છે. ૪.

વિવેચન—જ્ઞાન પાંચ છે તે કયા ? ઇન્દ્રિય અને મને કરી-ને માનીએ-જાણીએ તે મતિજ્ઞાન, સિદ્ધાંતે આભિનિબોધિક જ્ઞાન કહીએ.* અભિ નિવુદ્ધયતે इति आभिनिवोधिकं ૧. સાંભળવે કરી જાણીએ તે શ્રુતજ્ઞાન ૨. અવધિ-મર્યાદા પ્રમાણે રૂપી દ્રવ્યનું જાણવું તે અવધિજ્ઞાન ૩. મન ચિંતિત અર્થનું જાણવું તે મન:પર્યવજ્ઞાન ૪. કેવળ અખંડપણે લોકાલોકનું તથા રૂપી અરૂપી સર્વ દ્રવ્યનું તથા સર્વ જીવાજીવના સર્વ પર્યાયનું સમકાળે જાણવું તે કેવળજ્ઞાન કહીએ ૫. એ પાંચ જ્ઞાન કહીએ. તે માંહે પહેલાં બે જ્ઞાન તે પરોક્ષ જ્ઞાન છે અને ૩ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે. હવે પ્રથમ મતિજ્ઞાન અઠ્ઠાવીશ ભેદ છે તે અઠ્ઠાવીશ ભેદ કહે છે. ઇન્દ્રિયને વિષયપ્રાપ્ત પદાર્થનું અવ્યક્તપણે જાણવું તે વ્યંજનાવગ્રહ કહિયે, તે ૪ ચાર ભેદ હોય તે કહે છે. મન અને નયન તે ચક્ષુ ઇન્દ્રિય એ બે વિના શેષ ચાર ઇન્દ્રિયનો વ્યંજનાવગ્રહ હોય, મન અને ચક્ષુનો અપ્રાપ્યકારી વિષય છે-પુદ્ગલ અણુરૂપ સ્થે વિષય જાણે તે માટે તે મન-અને ચક્ષુનો વ્યંજનાવગ્રહ ન હોય. ૪

અથુગ્ગહઈહાવાય-ધારણા કરણુમાણુસેહિં છહા,
ધય અઠ્ઠવીસભેઅ, ચઉદસહા વીસહા વ સુય ॥પા॥

અથુગ્ગહ-અર્થાવગ્રહ
ઈહા-ઈહા, વિચારણા
અવાય-અપાય, નિશ્ચય
ધારણા-ધારણા
કરણુ-ઈદ્રિયો અને
માણુસેહિં-મનવડે
છહા-છ પ્રકારે

ધઅ-એમ
અઠ્ઠવીસ-અઠ્ઠાવીશ
ભેઅ-ભેદે
ચઉદસહા-ચઉદ ભેદે
વીસહા-વીશભેદે
વ-અથવા
સુય-શ્રુતજ્ઞાન

અર્થ-અર્થાવગ્રહ, ઈહા, અપાય અને વાળણા (એ પ્રત્યેક) પાચ ઈદ્રિય અને મનવડે કરીને છ પ્રકારે છે, એમ અઠ્ઠાવીશ ભેવાણુ (મતિજ્ઞાન) છે. શ્રુતજ્ઞાન ચોદ પ્રકારે અથવા વીશ પ્રકારે છે. ૫

નિવેચન-ઈદ્રિયને ત્રિપયપ્રાપ્ત પદાર્થતુ સામાન્યપણે ગણજીતુ તે અર્થાવગ્રહ કહિયે ૧ એ શુ હશે? એહતુ નિચ્ચાગતુ તે ઈહા ૨ તેહતુ નિર્ધાનજીતુ તે અપાય કહીએ ૩ તે ધારી ગમજીતુ તે ધારણા ૪ એ ચારે, કરણ (પાચ ઈદ્રિય) અને ઈહું મન એમ છ ભેદે હોય, એમ છ ચોક્ક ચોવીશ ભેદ થયા, અને ચાલ ભેદે વ્યવનાનગ્રહ, એમ અઠ્ઠાવીશ ભેદે મતિજ્ઞાન હોય ઈહા મતિજ્ઞાન બે ભેદે છે-૧ શ્રુત નિશ્ચિત અને ૨ અશ્રુત નિશ્ચિત. તિહા જે પ્રાચે શ્રુતના અભ્યાસ વિના સહેજેજ નિશ્ચિત ક્ષયોપશમને નો મતિ ઉપજે તે અશ્રુત નિશ્ચિત કહિયે તે ચાલ ભેદે છે-આત્માત્તિકી ૧, નૈનયિકી ૨, દાર્મિકી ૩, પારિખામિકી ૪ એ ચાલ જીદ્ધિ સહેજે પોતાની મેળેજ ઉપજે તે આત્માત્તિકી જીદ્ધિ ૧ શુરનો વિનય

સુશ્રુષા-સેવા કરતાં આવે તે વૈનયિકી યુક્તિ. ૨. કર્મ-કરતાં ઉપજે તે કાર્મિકી ૩. પરિણામ તે દીર્ઘકાળનું પૂર્વાપર અર્થનું અવલોકન તે પારિણામિકી યુક્તિ ૪. એહનું વિશેષ સ્વરૂપ નંદીસત્ર આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તિ પ્રમુખચત્રી જાણવું. અને જે શ્રુતને અભ્યાસે-શ્રુત સ્મરણ ઇન્દ્રિયાર્થચક્રી વ્યવહાર સંપન્ને તે શ્રુતનિશ્ચિત મતિજ્ઞાન કહિયે. તે પણ ચાર ભેદે-અવગ્રહ ૧, ઇહા ૨, અપાય ૩, ધારણા ૪. તિહાં વળી અવગ્રહ એ ભેદે-વ્યંજનાવગ્રહ ૧, અર્થાવગ્રહ ૨. તિહાં વ્યંજન-શ્રુતિ-પ્રગટ કરીએ અર્થ જેણે, દીવે કરીને જેમ થયે, તે વ્યંજન ઇન્દ્રિય તેણે કરીને ઇન્દ્રિયને સ્પૃષ્ટ જે શબ્દાદિકવિષયના પુદ્ગળ તેહના અર્થનું અત્યંત અવ્યક્તપણે ગ્રહણું તે વ્યંજનાવગ્રહ કહીએ, તે વ્યંજનાવગ્રહ મન અને નયન વિના ચાર ઇન્દ્રિયના ચાર ભેદે હોય; મન અને ચક્ષુ અપ્રાપ્યકારી છે, અસ્પૃષ્ટ પુદ્ગળનો વિષય જાણે, તે માટે તેહનો વ્યંજનાવગ્રહ ન હોય અને શેષ ૪ ઇન્દ્રિય તે પ્રાપ્યકારી છે, સ્પૃષ્ટ પુદ્ગળનો વિષય જાણે, તે માટે તેહનો વ્યંજનાવગ્રહ હોય. ચત-પુટ્ટં સુણેહ સહ, સ્વં પુણ પાસપ + અપુટ્ટ તુ ॥ ગધં રસં ચ ફાસં, * વદ્ધ પુટ્ટ વિચાગરો ॥ ૧ ॥ વ્યંજનાવગ્રહનો કાળજથન્યથી આ વળીકાના અસંખ્યાતમા ભાગપ્રમાણ, ઉત્કૃષ્ટો આનપ્રાણ પૃથક્ત્વ હોય. હવે શબ્દ રૂપાદિક વસ્તુનું સામાન્ય માત્ર અવ્યક્તપણે જાણવું તે અર્થાવગ્રહ કહીએ. તે અર્થાવગ્રહ પાંચ ઇન્દ્રિયનો અને મનનો એમ છ ભેદે હોય. અવગ્રહીત વસ્તુ નિર્દ્ધારવાને હેતુએ કરીને વિચારવું તે ઇહા. તે પણ છ ભેદે હોય. ઇહિત વસ્તુનું નિર્દ્ધારવું તે અપાય, તે પણ છ ભેદે હોય. તે

૧ વ્યાપાર-અભ્યાસ ૨ સ્પર્શ થયેલ. * સ્પૃષ્ટ. + અસ્પૃષ્ટ- નહિ સ્પર્શેલ. x બદ્ધ સ્પૃષ્ટ-સ્પર્શીને એક રૂપ થયેલા ૩ શ્વાસોશ્વાસ, ૪ એથી માંડી નવ સુધી.

નિર્દ્વાગિત અર્થનુ અવિચ્યુતિ^૧, સ્મૃતિ^૨, વાસના^૩, એ ત્રણ પ્રકારે કર્મને ધારણુ, તે ધારણા, તે પણ છ ભેદે હોય. યત-અથવાણ ઉગ્રહણમિ ઉગ્રહો તદ્દ વિચારણે ર્હા, નિચ્છદ્દ અમિ અવામો ધરણ પુણ ધારણ વિતિ ૧. એહનુ કાળમાન યથા-ઉગ્રહ ર્હક સમય, ર્હાવાયા મહૂત્તમદ્દ ચ ॥ કાલમસગ્ગ સદ્દ ચ ધારણા દોદ નાય-વા ૨. એ અદ્વાવીશ ભેદ મતિજ્ઞાનના જાણના. એને વળી પ્રત્યેકે વિવર્તિને કહે છે.

કોઈ પુરૂષે અવ્યક્ત શબ્દ સાભળ્યો તે ભાપાના પુરૂષાળ તે પુરૂષના કર્ણમાહે પેસીને ઓત્રે દ્રિયને ર્હરસ્યા, તે વારે અતિ અવ્યક્તપણે થયુ જે જ્ઞાનતે ઓત્રે દ્રિયનો વ્ય જનાવમહ ૧. તે પછી કોઈએ ર્હને સાદ દીધો એહવુ અવ્યક્ત જ્ઞાન તે ઓત્રે દ્રિયનો અર્થાવમહ ૨. એ અમુક પુરૂષનો કે અમુક સ્ત્રીનો સાદ જણાય છે એવી વિચારણા તે ઈહા ૩. એતો ખરસ્વર માટે અમુકનો જ સાદ છે એવો નિશ્ચય થાય તે અપાય ૪. તે ના પછી તેને ધણાકાળ લગી ધારી રાખે તે ધારણા ૫. કોઈક પુરૂષે અવ્યક્તરૂપ નીકુ તે રૂપના પુરૂષાળ અપ્રાપ્તકારી હોનાથી ચમુને ર્હરમતા નવી, માટે તેનો વ્ય જનાવમહ ન હોય, ર્હખનાને પ્રથમ મમયેજ અવ્યક્ત જ્ઞાનરૂપ ચમુનિ દ્રિયનો અર્થાવમહ થાય ૧. તે પછી એ સ્થાણુ કે પુરૂષ^૧ સ્થાણુ તો સ્થિત હોય, પુરૂષ તો હાલે ચાલે, એહવી વિચારણા તે ઈહા ૨ એ તો નિશ્ચયે સ્થાણુ છે, સ્થિતર હોના માટે એહવુ જ્ઞાન તે અપાય ૩ તે પછી તેને ધારી ગણે તે ધારણા ૪ કોઈક પુરૂષે અવ્યક્ત ગ વ મુ ધ્યો-આપ્રાયો, તે ગ ધના પુરૂષાળ ધાણુદ્રિય માથે બદ્ધ સ્પૃષ્ટ યથા

૧ નિર્દ્વાગિત વસ્તુને કાષ્ટ પણ ર્હરશર વિના તેજ ગ્પે ધારી ૧ખવુ તે ૨ નિર્દ્વાગિત વસ્તુને અર્થ માટે ધારી રાખવુ તે ૩ સ ખ્યાત અસ ખ્યાતકાળ સુધી ભર્વાતરે ધારી રાખે તે વાસના ભતિ ર્હમરણુ જ્ઞાન એ વાસનાનો ભે. છે

ત્યારે અતિ અવ્યક્તપણે થયું જે ગંધ જ્ઞાન તે ઘ્રાણેન્દ્રિયનો
વ્યંજનાવગ્રહ ૧ તે પછી કાંઈક સુગંધ આવે છે એવું અવ્યક્ત
જ્ઞાન તે ઘ્રાણેન્દ્રિયનો અર્થાવગ્રહ ૨. એ કપૂર કે મુંઠનો ગંધ ?
એહવી વિચારણા તે ઇહા ૩. એતો શીતળા માટે કપૂરનોજ
ગંધ એહવું નિશ્ચય જ્ઞાન તે અપાય ૪. ત્યાર પછી તેને ધારી
રાખે તે ધારણા ૫. કોઈક પુરૂષે અવ્યક્તપણે રસ આસ્વાદ્યો,
તે રસના પુદ્ગળ રસનેન્દ્રિય સાથે બદ્ધ સ્પૃષ્ઠ થયા તે સમયે
અતિ અવ્યક્તપણે થયું જે રસનું જ્ઞાન તે રસનેન્દ્રિયનો વ્યંજ-
નાવગ્રહ ૧. તે પછી કાંઈક સ્વાદ જણાય છે એહવું અવ્યક્ત
જ્ઞાન તે રસનેન્દ્રિયનો અર્થાવગ્રહ ૨. તે પછી એ ગાળ કે
સાકર હશે ? એવી વિચારણા તે ઇહા ૩. એતો અતિ મધુર
માટે સાકરનોજ રસ એવું નિશ્ચય જ્ઞાન તે અપાય ૪. તે
પછી તેને ધારી રાખે તે ધારણા ૫. કોઈક પુરૂષે અવ્યક્તપણે
ફરસ વેદ્યો, તે ફરસના પુદ્ગળ સ્પર્શનેન્દ્રિય સાથે બદ્ધસ્પૃષ્ઠ
થયા તે સમયે અતિ અવ્યક્ત સ્પર્શનું થયું જે જ્ઞાન તે સ્પર્શ-
નેન્દ્રિયનો વ્યંજનાવગ્રહ ૧. તે પછી કાંઈ મહારે શરીરે સ્પર્શ
થયો એવું અવ્યક્ત જ્ઞાન તે સ્પર્શનેન્દ્રિયનો અર્થાવગ્રહ ૨. એ
રજજી કે સર્પ હશે ? એવી વિચારણા તે ઇહા ૩. એતો સુકું-
માળ જણાય છે માટે નિશ્ચયે સર્પનો સ્પર્શ, એવું જ્ઞાન તે અપાય
૪. તે પછી તેને ધારી રાખે તે ધારણા ૫. કોઈક પુરૂષે અવ્યક્ત
સ્વપ્ન દેખી જાગ્યો તે સ્વપ્ન માંહે કોઈક વસ્તુ સંભવી તેના
પુદ્ગળ મનને ફરસતા નથી તે માટે વ્યંજનાવગ્રહ ન હોય.
ચિંતવવાને પ્રથમ સમયેજ અવ્યક્ત જ્ઞાનરૂપ મનનો
અર્થાવગ્રહ થાય ૧. તે પછી એ સ્વપ્નમાં 'મે' શું દીકું ?
એવી વિચારણા તે ઇહા ૨. એતો મહેં અમુકજ સ્વપ્ન
દીકું એવો નિર્દાર તે અપાય ૩. તે પછી તેને ધારી રાખે
તે ધારણા ૪. એ મતિજ્ઞાનના ૨૮ ભેદ નંદીસૂત્રને અનુસારે
વિવરીને દેખાડ્યા. તેમાંહે ૬ બુદ્ધિ ભેળિયે ત્યારે ૩૨ થાય. તથા

જાતિસ્મરણ પણ અતીત સફી પચેદ્રિયના ભવ સંખ્યાતા
 દેખે, તે પણ મતિજ્ઞાન કહિયે. આચારાગે તેને ધાન્ડાનો ભેદ
 કહ્યો છે. તથા મતિજ્ઞાનના ૨૮ભેદના બહુ ૧, અબહુ ૨, અબહુવિધ
 ૩, અબહુવિધ ૪, ક્ષિપ્ર ૫, આક્ષિપ્ર ૬, નિશ્ચિત ૭, અનિશ્ચિત
 ૮, સદિગ્ધ ૯, અસદિગ્ધ ૧૦, મુખ ૧૧, અમુખ ૧૨, એ બાર
 ભેદ છે. એહનો અર્થ-કોઈક અનેક વાજતના શબ્દ સામટા
 સાભળીને ઈલા આટલી ભેગી, આટલા શબ્દ વાગે છે, એમ
 મર્મ પૃથક્ પૃથક્ શબ્દ ગ્રહે તે બહુઆહી ૧ અને ટોર્
 અવ્યક્તપણે વાજત વાગે છે એટલું જ જાણે પણ વિ-
 ગેય ન જાણે તે અબહુઆહી ૨, કોઈક મધુ મદનાફિ
 બહુ ધમેમાપેત જાણે તે બહુવિધઆહી ૩ અને કોઈક
 એક બે પર્યાયોપેત ગ્રહે, તે અબહુવિધઆહી ૪ કોઈક
 તરત જાણે તે ક્ષિપ્રઆહી ૫, કોઈક વિચારી વિચારીને
 ધણી વેળાએ જાણે તે આક્ષિપ્રઆહી ૬, કોઈક લિગ-
 નિશ્ચિત જાણે, જેમ પતાકાએ ફગી દેવકુળ જાણીએ તે
 નિશ્ચિતઆહી ૭, નિશ્ચિત વિના જાણે તે અનિશ્ચિતઆહી ૮
 સમય સહિત ગ્રહે તે સદિગ્ધઆહી ૯, સમયરહિત ગ્રહે
 તે અસદિગ્ધઆહી ૧૦. જે એકવાન મધુ તે સદાય નહે,
 વીસરે નહી તે મુખ ૧૧ અને જે એકનાર મધુ મર્મદા ન નહે
 તે અમુખ ૧૨. પૂર્વોક્ત જે અઘાવીશ ભેદ તેને આ પ્રમાણે બા-
 ં ગુણા ફગીએ ત્યારે ૩૩૬ વાય, તેમા વળી ૪ યુદ્ધિ ભેગાવીએ
 ત્યારે ૩૪૦ મતિજ્ઞાનના ભેદ થાય એ મતિજ્ઞાની આપે-મા-
 માન્યે આદેશ થકી મર્વ દ્રવ્ય જાણે પણ દેખે નહીં. ક્ષેત્ર થકી
 મતિજ્ઞાની આદેશ સર્વ ક્ષેત્ર લોભયોક જાણે પણ દેખે નહીં.
 કાળ થકી મતિજ્ઞાની આદેશ સર્વ કાળ જાણે, પણ દેખે
 નહીં. જ્ઞાન થકી મતિજ્ઞાની આદેશ સર્વ જ્ઞાન જાણે
 પણ દેખે નહિ. એ મતિજ્ઞાનના ભેદ કાળા દુવે શ્રુત જ્ઞાનનું

વિવેચન કરે છે. યદ્યપિ ભતિ શ્રુત તો સંલગ્ન છે જથ્થ મ-
દનાણં તત્થ સુચનાણ, જથ્થ સુચનાણં તત્થ મદનાણં इति વચનાત્
તથાપિ પૂર્વે ભતિજ્ઞાન પછી શ્રુત જ્ઞાન છે મદ્દુવ્વં જેણ સુવં,
ન મદ્દ સુઅણ્ણવિઆ इत्याગમવચ્ચનાત્ તથા ભતિ તે શ્રુતનું હેતુ છે
અને શ્રુત તે ભતિનું ફળ છે. તથા ભતિ તે મૂળગું આપણું
સ્વરૂપ કોઈને કહી ન શકે અને શ્રુત તે અક્ષરરૂપ છે તે
માટે પરને દીધું જાય તે માટે પૂર્વે ભતિ અને પછી શ્રુત
જ્ઞાન છે. હવે શ્રુતજ્ઞાનના ભેદ કહે છે શ્રુતજ્ઞાન ચૌદ
ભેદે તથા વીસ ભેદે છે તિહાં પ્રથમ ચૌદ ભેદ કહેછે. ૫

શ્રુત જ્ઞાનના ચૌદ ભેદ.

અખખરસન્નીસમ્મં, સાધઅં ખલુ સપજ્જવસિઅં ચ;
ગમિયં અંગપવિહું, સત્ત વિ એએ સપડિવખખા ॥૬॥

અખખર-અક્ષરશ્રુત.

સન્ની-સંસીશ્રુત.

સમ્મં-સમ્યક્ શ્રુત.

સાધઅં-સાદિ શ્રુત.

ખલુ-નિશ્ચયે.

સપજ્જવસિઅં-સપર્યવસિ-
ત શ્રુત.

ચ-અને.

ગમિઅં-ગમિક શ્રુત.

અંગપવિહું-અંગપ્રવિષ્ટ શ્રુત.

સત્તવિ-સાતે.

એ એ-એ.

સપડિવખખા-પ્રતિપક્ષસહિત

અર્થ-અક્ષરશ્રુત, સંસીશ્રુત, સમ્યક્ શ્રુત, સાદિ
શ્રુત, નિશ્ચયે વળી સપર્યવસિત શ્રુત, ગમિક શ્રુત, અને અંગ
પ્રવિષ્ટ શ્રુત એ સાતે ભેદ પ્રતિપક્ષ સહિત, એમ ચૌદ પ્રકાર
શ્રુત જ્ઞાનના જણવા. ૬.

વિવેચન—અક્ષર શ્રુત ૧, અનક્ષર શ્રુત ૨, સંજિશ્રુત
 ૩, અસંજિશ્રુત ૪, સમ્યક્ત્વશ્રુત ૫, મિથ્યાશ્રુત ૬, આદિશ્રુત
 ૭, અનાદિશ્રુત ૮, (ખલુ) નિશ્ચયે અપર્યવસિતશ્રુત ૯, અપ-
 ર્યવસિતશ્રુત ૧૦, ગમિકશ્રુત ૧૧, અગમિકશ્રુત ૧૨, અગપ્ર-
 વિષ્ટશ્રુત ૧૩, અગપ્રાણશ્રુત ૧૪, એ સાત સૂત્રોક્ત ભેદ તે
 યોતાના પ્રતિપક્ષી મહિત કહેના એટલે ચોદ ભેદ શ્રુતજ્ઞા-
 નના જાણવા એ ચોદ ભેદ વિવેચન કરે છે. અક્ષર શ્રુત
 ત્રણ પ્રકારે—સંજાક્ષર ૧, વ્યજનાક્ષર ૨, લઘ્વક્ષર ૩, એમા
 સંજાક્ષર તે અક્ષર ભેદે લિપિ-અક્ષરના આધાર જાણવા તેના
 નામ “હ મલિવી ૧ ભૂઅલિવી ૨, જખખા ૩ તહુખખમી અ
 ૪ બોધના, ૮મી ૫ જનણિ ૬ છુડકા ૭, કીમી ૮ નિરી અ
 ૯ મિધવિઆ ૧૦ ॥ ૧ ॥ આલવિળી ૧૧ નરિ ૧૨ નાગરિ
 ૧૩, લારલિવી ૧૪ પાખમી અ ૧૫ બોધના, તદ્ અ નિમિ-
 ત્તીઅ ૧૬ તદા, ચાણી ૧૭ મુનદેવી અ ૧૮” ॥ ૧ ॥ વ્યજના-
 ક્ષર તે અકાગદિ હુકા પર્વત બાનન અક્ષર મુખે અચ્ચવારૂપ.
 એ બે અજ્ઞાનાત્મક છે પણ શ્રુતના કાળ આદે શ્રુત કહીએ
 લઘ્વક્ષર તે અર્ધને પ્રત્યયે કઠીને ગર્ભાક્ષર લાધે, એ અક્ષરે ક-
 ઠીને અલિલાખ્ય લાવ પ્રતિપાદવા, જે આદે લોકમા અન તા
 બાન અનલિલાખ્ય છે યત વદ્યવણિજ્ઞા ભાવા, ઘળતમાળા ૩
 અળમિલવાળ ॥ ૧ ॥ વદ્યવણિજ્ઞાણ પુણ, ઘળતમાળો સુઅનિવદ્યો ॥ ૧ ॥
 એ અક્ષર શ્રુત કહિયે ૧ અનક્ષર તે દેવેડિત શિરકપન
 હમ્મ આજ્ઞાનાંકે કઠી મુજને તેડે છે, વાગે છે, ઈત્યાદિ અ-
 લિપ્રાયત જાણુ તે અનક્ષરશ્રુત ૨ અંજા ૩ છે-દીર્ઘકાલિકી
 ૧, હેતુપદેશિકી ૨, દષ્ટિવાદોપદેશિકી ૩. નિદા એ કેમ
 કયુ ? કેમ વાગે ? ઈત્યાદિ અતીત અનાગત ધવા કાળનુ
 ચિતવનુ તે દીર્ઘકાલિકી ૧. જે તાત્કાલિક કષ્ટ, અનિષ્ટ વ-
 સ્તુ જાપાને પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ થાય તે હેતુપદેશિકી ૨ ક્ષાયોપ-
 ગમિક જ્ઞાને કઠી સમ્યગ્દષ્ટિપણ હોય તે દષ્ટિવાદોપદે-

શિડી ૩. એ ત્રણ સંજ્ઞા છે. ત્યાં વિકળોંદિય અસંજીને હેતુ-
પદશિડી સંજ્ઞા છે અને સંજી પંચેંદિયને દીર્ઘકાલિડી સંજ્ઞા
છે. તે માટે સર્વ આગમમાંહે દીર્ઘકાલિડી સંજ્ઞાએ મંજિપાત્રું
કહીએ તે સંજીનું શ્રુત તે સંજિ શ્રુત કહીએ ૩. મનરહિત
અસંજીનું શ્રુત તે અસંજીશ્રુત ૪. સમ્યગ્દષ્ટિ પ્રણીત તથા
મિથ્યાદષ્ટિ પ્રણીત પણ સમ્યગ્દષ્ટિ પાસે આવ્યું તે સમ્યક્-
શ્રુત કહિયે, યથાવસ્થિત ભાવના અનગમ થડી ૫. તેહજ
મિથ્યાદષ્ટિને હાથે આવ્યું મિથ્યા શ્રુત કહિયે, યથાવસ્થિત
બોધના અભાવ થડી. યતઃ-સદસદગવિસેલનાઓ, મવહેડ
જહિદ્વિઓશ્વલંભાઓ; નાળફલામાવાઓ, મિચ્છીદીદ્વન્સ અ-
ન્નાણં ૧ પૂર્વાતર્ગતેયં ગાથા. તથા દ્રવ્ય થડી એક
પુરુષ આશ્રયીને સાદિ સપર્યવસિત છે, ઘણા પુરુષ
આશ્રયીને અનાદિ અપર્યવસિત છે. ક્ષેત્ર થડી ભરત
ઐશ્વર્ય આશ્રયી સાદિ સપર્યવસિત છે. મહાવિદેહ આશ્રયી
અનાદિઅપર્યવસિત છે. કાળથડી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી
આશ્રયી સાદિ સપર્યવસિત છે, નોઉત્સર્પિણી નોઅવસ-
ર્પિણી આશ્રયી અનાદિ અપર્યવસિત છે. ભાવથડી ભવ-
સિદ્ધિયા આશ્રયી સાદિ સપર્યવસિત છે નહુંમિ અ હાડમત્થિય
નાળે ઇતિ વચનાત્ અને અભવસિદ્ધિયા આશ્રયી ક્ષાયોપ-
શમિક ભાવે અનાદિ અપર્યવસિત છે ૧૦. ગમા તે સરખા
પાઠ જ્યાં હોય તે ગમિકશ્રુત દાષ્ટિવાદગતં ૧૧. અગમિક તે
અણસરખા અક્ષર આભાવા જ્યાં હોય તે અગમિક શ્રુત
કાલિકશ્રુતગતાઃ ૧૨. અંગ પ્રવિષ્ટ તે દ્વાદશાંગી ૧૩. અંગ-
બાહ્ય તે શ્રી આવશ્યકાદિક, ૧૪. એ ચૈદ ભેદ શ્રુતજ્ઞાનના
બાણવા. ॥ ૬ ॥

શ્રુત જ્ઞાનના વીશ ભેદ

પર્યાયઅર્થઅરપયસ વાયા, પડિવત્તિ તહ ય અણુઓગો;
પાહુડપાહુડપાહુડ-વદ્યુપુવા ય મસમાસા ॥ ૭ ॥

પર્યાય-પર્યાયશ્રુત	પાહુડપાહુડ-પ્રાભૂતપ્રાભૂત
અર્થઅર-અર્થશ્રુત	શ્રુત
પય-પદ્યુત	પાહુડ-પ્રાભૂતશ્રુત
મ ધાયા-સ ધાતશ્રુત	વદ્યુ-વસ્તુશ્રુત
પડિવત્તિ-પ્રતિપત્તિશ્રુત	પુવા-પૂર્વશ્રુત
તહ ય-તેમજ	ય-અને
અણુઓગો-અનુયોગ શ્રુત	મસમાસા-મમામ મહિત

અર્થ-પર્યાય શ્રુત, અર્થ શ્રુત, પદ્યુત અને સ ધાત શ્રુત, પ્રતિપત્તિશ્રુત તેમજ અનુયોગ શ્રુત, પ્રાભૂતપ્રાભૂત શ્રુત, પ્રાભૂત શ્રુત, વસ્તુશ્રુત અને પૂર્વશ્રુત (એ દશ ભેદ) સમાગે ૨૦ ગણિત વીશ ભેદ શ્રુતજ્ઞાનના જાણના ૭

નિયેચન-૧૬૨ ૨૦ ભેદ કહે છે-પર્યાયશ્રુત ૧ પર્યાયમમા-સશ્રુત ૨, અર્થશ્રુત ૩ અર્થસમાગ શ્રુત ૪, પદ્યુત ૫, પ-સમાગશ્રુત ૬ મ ધાતશ્રુત ૭, મ ધાતમમાગશ્રુત ૮ પ્રતિ પત્તિશ્રુત ૯ પ્રતિપત્તિસમાગશ્રુત ૧૦, તેમજ અનુયોગ શ્રુત ૧૧, અનુયોગમમાગશ્રુત ૧૨ પ્રાભૂતપ્રાભૂતશ્રુત ૧૩, પ્રાભૂતપ્રાભૂતમમાગશ્રુત ૧૪, પ્રાભૂતશ્રુત ૧૫ પ્રાભૂતમમાગ શ્રુત ૧૬, વસ્તુશ્રુત ૧૭ વસ્તુમમાગશ્રુત ૧૮, પૂર્વશ્રુત ૧૯, પૂર્વ-મમાગશ્રુત ૨૦ મુજબ ૨૦ ભેદ તે ૨૦ સમાગ સદિત ઓળે વીશ વાચ ૧૬૨ મ વીશ ભેદ નિયેચન કહે છે. પર્યાય તે જ્ઞાનનો એક સૂક્ષ્મ અથ અનિબાગ પનિચે, સજિ ૧ અપર્યાયો સૂક્ષ્મ નિગોદીયા છનનુ જે સર્વરીજ્ય પશ્રુત માન તે વદી ૧૫ છનનુ નિષે એક જ્ઞાનનો અ-

વિભાગ પલિચ્છેદ અંશ વધે તે પર્યાયશ્રુત કહીએ ૧, અને જે જે ત્રણ પ્રમુખ જ્ઞાનાંશ વધે એટલે જીવને વિષે અનેક પર્યાયનું જ્ઞાન તે પર્યાયસમાસ શ્રુત ૨, અકારાદિક લઘ્વ્યક્ષર એકનું જાણવું તે અક્ષરશ્રુત ૩, જે ત્રણ અક્ષરનું જાણવું તે અક્ષરસમાસશ્રુત ૪, અર્થગરિતમાત્રિઃ પદં તથા વિમક્ત્યંતં પદં એમ કહેવાય છે પણ તેવાં પદ અહીં અહીં નહિ કરતાં શ્રી આચારાંગને વિષે અઠાગ્હજાર પદ કહ્યાં છે તે માંહેલાં એક પદનું જ્ઞાન તે પદ શ્રુત ૫, તે પદનો સમુદાય-ધણા પદનું જ્ઞાન તે પદસમાસ શ્રુત ૬, ગદ્યદ્વિષ્ણુ કાષ્ઠ ઇત્યાદિ ગાથાએ ઉક્ત દ્વારનો એક દેશ જે ગત્યાદિક તેહનો પણ એક દેશ દેવગત્યાદિક તેહની જે માર્ગજ્ઞાનું જ્ઞાન તે સંઘાતશ્રુત ૭, તે જે ત્રણ માર્ગજ્ઞાનું જ્ઞાન તે સંઘાતસમાસશ્રુત ૮, ગત્યાદિ એક દ્વારે જીવની માર્ગજ્ઞાનું જ્ઞાન તે પ્રતિપત્તિશ્રુત ૯, એથી માંડી સર્વ માર્ગજ્ઞાનું જ્ઞાન તે પ્રતિપત્તિસમાસશ્રુત ૧૦, સંતપ્યપસ્ત્રગયા ઈત્યાદિક અનુયોગ કહીએ, તે માંહેલાં એકનું જ્ઞાન તે અનુયોગશ્રુત ૧૧, તે જે ત્રણ અનુયોગનું જાણવું તે અનુયોગસમાસશ્રુત ૧૨, પ્રાભૂતને અંતર્વર્તિ અધિકાર વિશેષ તે પ્રાભૂતપ્રાભૂતશ્રુત ૧૩, તે જે ત્રણ જ્ઞાન તે પ્રાભૂતપ્રાભૂતસમાસ શ્રુત ૧૪, વસ્તુને અંતર્વર્તિ અધિકાર તે પ્રાભૂતશ્રુત

* આચારાંગ, ૨ સુયગડાંગ, ૩ હાણાંગ, ૪ સમવાયાંગ, ૫ ભગવતી, ૬ જ્ઞાતા ધર્મ કથા, ૭ ઉવાસગ દસા, ૮ અંતગડ દસા ૯ અનુત્તરોવવાઈ દસા, ૧૦ પ્રશ્ન વ્યાકરણ અને ૧૧ વિપાક સૂત્ર એ અગ્યાર અગના અંકકથી અનુક્રમે બમણા બમણા પદ છે. ૧ સુનયમ ઈયાદિ નવતત્ત્વની ગાથાવડે ૯ અનુયોગ કહ્યા છે અને દશપૂર્વી શ્રીમદ્ ઉમાસ્વામિજી મહારાજે તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્રને વિષે સૂત્ર સંખ્યા ૦ ઇત્યાદિ સૂત્રવડે 'ભાગ' વિના બાકીના ૮ અનુયોગ વર્ણવ્યા છે.

૧૫, તે બે ત્રણતુ જ્ઞાન તે પ્રાભુતસમાસશ્રુત ૧૬, પૂર્નાતર્વત્તિ
 અધિકાર તે વસ્તુશ્રુત ૧૭, તે બે ત્રણતુ જ્ઞાન તે વસ્તુમમાસ
 શ્રુત ૧૮, ઉત્પાદ પૂર્નાદિક એક પૂર્નતુ જ્ઞાન તે પૂનશ્રુત ૧૯,
 તે બે ત્રણતુ જ્ઞાન તથા મપૂર્ણ ચાદ પૂર્નતુ જ્ઞાન તે પૂર્વ-
 સમાસશ્રુત ૨૦, એ વીસ બેદ શ્રુતજ્ઞાનના સંક્ષેપવકી
 વર્ણવ્યા નિસ્તાર બદ્ધકર્મપ્રકૃતિયકી જાણવો એ શ્રુત-
 જ્ઞાની દ્રવ્યવી ઉપયોગવત થકો સર્વ દ્રવ્ય જાણે દેખે, ક્ષેત્ર
 થકી ઉપયોગી શ્રુતજ્ઞાની મર્વ ક્ષેત્ર લોકાલોક જાણે દેખે,
 કાળથકી ઉપયોગી શ્રુતજ્ઞાની મર્વ કાળ જાણે દેખે અને ભાન
 થકી ઉપયોગવત શ્રુતજ્ઞાની સર્વ ભાવ જાણે દેખે તે મારે
 જ મપૂર્ણ શ્રુત જ્ઞાની તે કેનણી સમજો કહીએ. એ પ્રકારે શ્રુત
 જ્ઞાનના બેદ કલ્યા ॥ ૮ ॥

૧ બાર અગ માહેના ૧૧ અગના નામ અને ૫૦ પ્રથમ
 વર્ણુ યા છે અને દ્વિતી બારમુ અગ જે હાન નિરૂદ્ધ ગયુ છે તેના
 ૧ પરિકમ, ૨ સૂત્ર ૩ પુવાનુયોગ, ૪ પૂર્વગત અને ૫ સુનિદા એમ
 પ્રાય બે છે, તે મધ્યે ૧૪ નવુ જ્ઞાન તે પૂર્વગત શ્રુતજ્ઞાનુ તેના
 નામ અને ૫૦ આ પ્રમાણે—૧ ઉત્પાદ પૂર્ના એક કોડ, ૨ અગ્રા
 ચણીના ૬૬ લાખ, ૩ વીયપ્રનાના ૭૦ લાખ, ૪ અન્તિપ્રનાના
 ૬૦ લાખ, ૫ જ્ઞાનપ્રના પૂર્ના એક કોડમા એક એકાદુ, ૬
 સત્યપ્રનાના એક કોડ અને ૭, ૭ આત્મપ્રનાના ૨૬ કોડ, ૮
 કર્મપ્રનાના એક કોડ એગી લાખ, ૯ પ્રયાખ્યાનપ્રના પૂર્ના ૮૪
 લાખ ૧૦ વિદ્યાપ્રનાના એક કોડ ત્રી હજાર, ૧૧ કરાણ પૂર્ના
 ૨૬ કોડ, ૧૨ પ્રાણુ પૂર્ના ૫૬ લાખ કોડ ૧૩ દ્વિયાવિશાલ
 પૂર્વના ૯ કોડ અને ૧૪ શ્રી લો મિદુસાર પૂર્ના ૧૦૧ લાખ
 પદો છે પ્રાય ૫૧૦૮૮૬૮૪૦ સ્લોકનુ એક પદ થાય છે આ
 જો પૂર્ના અર્થો નિસ્તાર ધણેજ છે, એક હાથી પ્રમાણ કાળ-
 જાના દગનાની સાહીથી લખી સમય તેલ્યો પડેના પૂર્ના અર્થ છે
 અને તેથી જમણો જમણો વિસ્તાર અનુક્રમે ચો પૂર્ના છે

અણુગામિવદ્દમાણ્ય-પડિવાઈયરવિહા છહા ઝોહી;
રિઉમઈવિઉલમઈ મણુ-નાણું કેવલમિગવિહાણું ॥૮૫॥

આણુગામિ-સાથે ચાલનારું.	ઝોહી-અવધિજ્ઞાન.
વદ્દમાણ્ય-વર્દ્ધમાન (વધતું).	રિઉમઈ-ઋણુમતિ.
પડિવાઈ-પ્રતિપાતિ (આવી- ને પાછું જાય તે)	વિઉલમઈ-વિપુલમતિ.
ઇયરવિહા-વિપરિત ભેદે.	મણુનાણું-મન:પર્યાયજ્ઞાન.
છહા-છ પ્રકારે.	કેવલ-કેવલજ્ઞાન.
	ઈગવિહાણું-એક ભેદે.

અર્થ—અણુગામિ, વર્દ્ધમાન અને પ્રતિપાતિ (એ ત્રણ) પ્રતિપક્ષી ભેદ સહિત છ પ્રકારે અવધિજ્ઞાન^૧ જાણવું. ઋણુ-મતિ અને વિપુલમતિ એ બે પ્રકારે મન:પર્યાયજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાન એક પ્રકારે છે. ૮.

વિવેચન—હવે અવધિજ્ઞાનના ભેદ કહે છે.-અણુગામિ અવધિજ્ઞાન ૧, અનાણુગામી અવાધજ્ઞાન ૨, વર્દ્ધમાન અવધિજ્ઞાન ૩, હીયમાન અવધિજ્ઞાન ૪, પ્રતિપાતી અવધિજ્ઞાન ૫, અપ્રતિપાતી અવાધજ્ઞાન ૬; એ ત્રણ ભેદ સૂત્રોક્ત અને તે થકી ઘતર ત્રણ ભેદ એવં ૬ છ ભેદે અવધિજ્ઞાન હોય.

૧ તત્સર્થ સુત્ર અ૦ ૧ સુત્ર ૨૩ માં અવધિજ્ઞાનના છ ભેદ આ પ્રમાણે છે-૧ અણુગામિ, ૨ અનાણુગામિ ૩ હીયમાન. ૪ વર્દ્ધમાન, ૫ અનવસ્થિત અને ૬ અવસ્થિત. પહેલા ચાર ભેદ કર્મ ગ્રંથની સાથે મળતા આવે છે. અનવસ્થિત એટલે વધે, ઘટે, ઉત્પન્ન થાય, ઉત્પન્ન થયેલું જાય આમાં ઉપરનાં પાંચમા ભેદનો અમાવેશ થાય છે અને અવસ્થિત નામનો છઠ્ઠો ભેદ પ્રતિપાતિને મળતો છે તે જોટલા ક્ષેત્રનું અવધિ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય તેટલું કેવળજ્ઞાન થતા સુધી કાયમ રહે અગર મરણુ પર્યંત રહે અને કેટલાએક (તીર્થકરાદિ)ને ખીજા લવમાં પણ સાથે જાય છે.

અવધિજ્ઞાન જે ભેદે છે. ૧ ભન પ્રત્યયિક અને ૨ ગુણપ્રત્યયિક.
 ભનપ્રત્યયિક તે દેવતા નાગદીને હોય અને ગુણ પ્રત્યયિક
 મનુષ્ય તિર્યચને હોય, તે ગુણપ્રત્યયિક છે ભેદે છે, તેહતુ
 વિવેચન નીચે પ્રમાણે-જે સ્થાનકે રહ્યા અવાધ ઊપન્યુ તે
 સ્થાનકથી અન્યત્ર જાય તોપણ લોચનનીપેઠે સાથે આવે તે
 અનુગામિ અવધિ જ્ઞાન ૧, જે સ્થાનકે રહ્યા ઊપન્યુ હતુ તે
 સ્થાનકે આવે ત્યાગેજ હોય અન્યત્ર જાય ત્યારે ન હોય,
 શુ ખસાખસ દીપકનીપેરે, તે ક્ષેત્ર પ્રત્યયી ક્ષયોપશમ માટે,
 તે અનાનુગામી અં ૨, ઘણા ઘણા નધણને પ્રક્ષેપે જેમ
 અગ્નિ વધે તેમ પ્રગસ્ત અતિ પ્રગત્તર અ યવસાય થકી
 મમયે સમયે અવિજ્ઞાન વધે પ્રથમ ઊપજતા અગુણને
 અસખ્યાતમે ભાગે ક્ષેત્ર જાણે રહે, પછી વનતુ નધતુ
 યાવત અલોકને વિષે લોક જેવડા અસખ્યાતા ખડક દેખે
 તે વર્ધમાન અં ૩, પૂર્વે શુભ પન્થિભનશે ધણુ ઊપજે
 અને પછી તથાનિવ મામગ્રીને અભાવે પડતે પન્થિભને
 કડીને ધટતુ જાય તે હીયમાન અં ૪, જે મખ્યાતા અ-
 મખ્યાતા યોજન ઉત્કૃષ્ટપણે યાવત મમમ લોક દેખીને પણ
 પડે, આવ્યુ જાય તે પ્રતિપાતી અં ૫, જે સમમ લોકને
 દેખીને અલોકનો એક પ્રદેશ દેખે, આવ્યુ ન જાય તે અ-
 પ્રતિપાતી અં ૬ હીયમાન અને પ્રતિપાતીમા શુ વિ-
 ગેય છે ? તથોક્ત્ર હીયમાન તે હજારે હજારે ધાતુ જાય
 અને પ્રતિપાતિ તે નિયાત પ્રદીપની પરે મમકાણે સામકુ
 જાય એ વિગેય છે એ છે ભેદે અવધિજ્ઞાન જાણતુ એ
 અવધિજ્ઞાની દ્રવ્યની જલન્યપણે અનતા રૂપી દ્રવ્ય જાણે
 દેખે, ઉત્કૃષ્ટપણે સનરૂપી દ્રવ્ય જાણે દેખે, ક્ષેત્રવકી અવધિ
 જ્ઞાની જલન્યની અગુણનો અમખ્યાતમો ભાગ જાણે દેખે,
 ઉત્કૃષ્ટપણે અલોકને વિષે લોક જેવડા અસખ્યાતા ખડક
 જાણે દેખે, ત્રણધકી અવધિજ્ઞાની જલન્યવી આનજિમનો
 અસખ્યાતમો ભાગ જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટપણે અમખ્યાતી ઉત્ત-

ર્ષિણી અવસર્ષિણી લગે અતીત અનાગત કાળ જાણે
 દેખે; ભાવથી અવધિજ્ઞાની જઘન્યથી અનંતા ભાવ જાણે
 દેખે, ઉત્કૃષ્ટપણે પણ અનંતા ભાવ જાણે દેખે-સર્વ ભાવનો
 અનંતમો ભાગ જાણે દેખે; એ પ્રમાણે અવધિજ્ઞાન કહ્યું.
 વિભંગ જ્ઞાન તે મિથ્યાત્વીને હોય તે મારે મલીન છે.
 ભાવથી અવળું સવળું જાણે દેખે પણ તે અવધિજ્ઞાનનીજ
 જાતિ છે તે મારે ભેળું જાણવું.

હવે મનઃપર્યવ જ્ઞાનના ભેદ કહે છે, -અઢી દ્વીપમાં જે
 સંજીવચૈદ્રિયજીવના મનોગત ભાવ જાણે તે મનઃપર્યવજ્ઞાન
 કહીએ. તે બે ભેદ છે-ઋણુમતી ૧, વિપુલમતી ૨, જેમ-એણે
 ઘડો ચિંતવ્યો છે એટલુંજ સામાન્યપણે મનનો અવ્યવસાય
 ગ્રહી તે ઋણુમતી ૧. તથા એણે ઘડો ચિંતવ્યો છે તે દ્રવ્યથી
 સુવર્ણનો, સુકુમાળ ઇત્યાદિ વિશેષગ્રાહિણી મતિ તે
 વિપુલમતી ૨, કહીએ; એ મનપર્યવજ્ઞાનના બે ભેદ
 કહ્યા. હવે તે મનપર્યવજ્ઞાની ઋણુમતી દ્રવ્યથી અ-
 નંતાઅનંત પ્રદેશી સ્કંધ જાણે દેખે અને વિપુલમતી
 તેહીજ સ્કંધ અધિકેગ દેખે વિશુદ્ધપણે દેખે; ક્ષેત્રથી
 ઋણુમતી હેઠે રત્નપ્રમાના ક્ષુદ્ધક પ્રતર લગે; ઊંચું જ્યો-
 તિષીના ઊપર તલા લગે, તિર્થું અઢી દ્વીપમાં હે એટલે
 અઢી દ્વીપ બે સસુદ્રમાં આવેલ પત્તર કર્મભૂમિ, ત્રીશ અકર્મ
 ભૂમિ, ઇપ્પત્ત અતર દ્વીપને વિષે સંજીવચૈદ્રિય પર્યાસાના-
 મનોગત ભાવ જાણે દેખે અને વિપુલમતી તેહજ ક્ષેત્ર અઢી
 અંશુળે અધિક દેખે અને તે વળી વિશુદ્ધ દેખે; કાળથી
 ઋણુમતી પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જઘન્યથી અને

૧ ઋણુમતિ અને વિપુલમતિમા વિશુદ્ધિ અને અપ્રતિપાતિપણા
 વડે કરીને ભેદ છે, અર્થાત્ વિપુલમતિ વિશેષ શુદ્ધ અને અપ્રતિ-
 પાતિ (આવેલું ન જાય એવું) છે ત્યારે ઋણુમતિ તેનાં કરતાં
 ઓછું શુદ્ધ અને પ્રતિપાતિ છે. તત્ત્વાં અં ૧ મૂં ૨૫.

ઉત્કૃષ્ટા અતીત અનાગત કાળ બાણે દેખે અને વિપુલ-
મતી તેહજ અધિકરે અને વિશુદ્ધત બાણે દેખે ૧ ભાવ
યદી ઋતુમતી અનતા ભાન બાણે દેખે-સર્વ ભાવનો અ-
નતમે ભાગ બાણે દેખે અને વિપુલમતી તેહજ અધિકરે
અને વિશુદ્ધતર બાણે દેખે.

હવે કેવળજ્ઞાન કહે છે, તે કેવળજ્ઞાન એકજ પ્રકારે છે. સર્વ
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાન સમગ્રણે સામકુ શ્રદ્ધે બાણે દેખે તે
ખાટે સહુને સંખ્યુ હોય. કેવલ શુદ્ધ તદાવરણાપગમાત્
સર્વજ્ઞ કેવલ તત્પ્રથમતયેવ નિર્લેષ તદાવરણાગમત
સપૂર્ણોત્પત્તે સમાધારણ યા કેવલ મન-યસદ્દશાયાત્ અનત
યા કેવલ કોયાડનતત્ત્યાદનનવાલાગસ્થાયિત્વાદ્વા નિર્વ્યાધાત
વા કેવલ લોકેડલોકે યા પ્રસક્તી વ્યાધાતામાયાત્ તથા
કેવલ એક મત્પ્રાદિચતુષ્કરદિતત્ત્યાત્ લેખ સૂર્યાસ્ત છતે ચ દ્ર

૧ તત્ત્વાં અં ૧ ચૂં ૨૬ મા અરધિનાન અને મનપ
યોપનાનો બ આ પ્રમાણે લખાયો છે—૧ અવધિજ્ઞાન કે તા
નનપયાપનાની ત્રિગુણિ વધાર છે, ૨ બન્નેની ક્ષેત્રની મયાત
જૂદી જૂદી છે, ૩ અરધિનાન ચારે તિના ઝવેરો થાય અને
મનપયોપનાન તો મનુષ્ય સવનનેજ થાય છે, ૪ અરધિનાની
ચી જો અં તેના કેદવાઝ પયથોરે વાણે ત્યાગ મનપયાપનાની
અવધિ વડ લખાતા રૂપી જ્યાં અનતમે જાગે (મનુષ્ય દ્વારમા
માપણે પાંચોડાનો ચા) જાણે

કેવળ એવે મુજ તેના આર બનેા સામયતથી અથવા પ્રથ
મથીજ તે ૧ મા આર જાણતથી પૂરેપૂરે ઉપજે છે તેથી ૨ મા એવે
કપૂલ અથવા તેના ૨ મા ૧ બીજુ તિ દત્તાથી કેવળ એવે અના
યા અથવા નય અના છે તેથી તથા અનતમ ૧ ૧ ૬ માટે
કેવળ એવે અના અથવા સામયતથી વિદ્યામ થતા તે ૧ મા
પાંચોડા અના ૧ તથી કેવળ એવે વિધ્યારન અથવા મન
દિગ્ગ - તિ ૧ માટે કેવળ એવે દ્વા એક

કર્મ વિપાકનામા પ્રથમ કર્મગ્રંથ.

તારક દીપાદિક પ્રકાશ કરે. તેમ કેવળજ્ઞાનાવરણે મત્યાદિ-
કના આવરણને ક્ષયોપશમે છવાછવાદિકનો કાંઈક પ્રકાશ
થાય અને સૂર્ય ઉગ્યે જેમ ચંદ્રાદિકનો પ્રકાશ અંતર્ભૂત
થાય તેમ કેવળજ્ઞાનાવરણ ટળે ત્યારે મત્યાદિક સર્વ જ્ઞાન-
નો પ્રકાશ તેમાં અંતર્ભૂત થાય અત્રકશ્ચિદ્વક્તિ—જે મત્યાદિક
પોતપોતાના આવરણને ક્ષયોપશમે પ્રકટ થાય છે તો સર્વ-
થા ક્ષયે તો અતિ વિશુદ્ધ થાય. નવોત્તર જેમ અતિ ધન
પટલમાંડે રહ્યા સૂર્યનો પ્રકાશ કટકટ્યાવરણ વિવરે પેકા
ગકો ઘટાદિક પ્રકાશે તેમ કેવળાવરણ છતે મત્યાવરણાદિકને
ક્ષયોપશમે કાંઈક પ્રકાશ કરે તે મત્યાદિક જ્ઞાન કહેવાય
અને સર્વાવરણ ટળે તો સૂર્યનીપરે કેવળજ્ઞાનજ કહેવાય
પણ અનેરું જ્ઞાન ન કહેવાય.^૧ હવે તે કેવળજ્ઞાની દ્રવ્ય
થકી રૂપી અરૂપી સર્વ દ્રવ્ય જાણે દેખે. ક્ષેત્ર થકી કેવળ-
જ્ઞાની લોક અલોક સર્વ ક્ષેત્ર જાણે દેખે. કાળ થકી કેવળ-
જ્ઞાની સર્વ અતીત અનાગત વર્તમાન કાળ સમકાળે જાણે

૧ આ સુખથી ન-વાર્થ ૦ અં, ૧ અં ૩૧ માતા ભાવ્યમાં
અમ પ્રમાણે છે કે-દેવગજાન થાય ત્યાં મત્યાદિ જ્ઞાન હોય કે
નહિ તે ન હોય. કેટલાક આચાર્ય મત્યાદિના અભાવ માનતા નથી.
પરંતુ તેમ આકાશમાં ગર્યનો પ્રકાશ થયે અને તેનાથી યગમય
પામેલા સગ્નિ, મગ્નિ, ચક્ર, નક્ષત્ર વગેરેનો પ્રકાશ અપ્રગટ-અતર્ભૂત
અદ્વિતીય કે તેમ દેવગજાન થયે અને આંખ વગેરે દ્રવિયાતી પેદા મનિ
આદિ જ્ઞાતાતી પ્રભા દંકાઈ ત્યજ છે કેટલાક આચાર્ય વળી એ છે
કે સગમ્ય અને સમ્યક્ષ્વ નોતનીયના દ્વિતિયકે મતિજ્ઞાન થાય છે,
પુનઃજાત મનિ પદક થાય છ અને અવધિજ્ઞાન અને મન પર્યાય-
જાતનો વિદ્યાર કથી ક્યને વિગે છે. આ સુધયુ લગેપગમભાવે
અ ૧ ૦ ૧ કે મને તે ત્યાર દેવગજાને નવા માટે દેવગજાને તે ત્યાર જ્ઞાન
ન મે ૧ ૦ ૧ ૦ ૧ જ્ઞાનેનો મેકે આમે દુષ્યે મ થનો નથી કમ થાય
કે મને કે ૧ ૦ ૧ ૦ ૧ જ્ઞાનેનો મેકે આમે દુષ્યે મ થનો નથી કમ થાય

દેખે, ભાનથકી કેનજ્ઞાની સર્વ જીવ અજીવના સર્વ ભાન
જાણે દેખે, એ પ્રગટે કેનજ્ઞાનતુ સ્વરૂપ કહ્યું, એ પાત્ર
જ્ઞાનના ભેદ કહ્યાં ૮.

એસિ જ આવરણ, પદુવ્વ ચખ્ખુરુમ ત તયાવરણ;
દસણ ચઉ પણ નિદા, વિત્તિસમ દસણાવરણ ॥ ૬૧ ॥

એસિ, જ-એ જાનોતુ, જે

આવરણુ-આમ્હાદન

પદુવ્વ-પાટાની પેઠે

ચખ્ખુરુમ-આખના

ત-તે

તયાવરણુ-તેતુ આવરણ

દમણુ-દર્શનાવરણ

ચઉ-ચાર

પણનિદા-પાત્ર નિદ્રા

વિત્તિસમ-પોળીયા જેતુ

દસણાવરણુ-દર્શનાવરણ

અર્થ-ચખ્ખુ પાટાની પેઠે એ જાનોતુ જે આમ્હાદન
કરે તે તેતુ આનન્ધ (જ્ઞાનાનન્ધ) કર્મ કહેવાય છે દર્શ-
નાવરણ ચાર અને નિદ્રા પાત્ર છે પોળીયા જેતુ દર્શના-
વરણ કર્મ છે. ૯

નિવેચન-હવે જ્ઞાનાનગ્ણીય કર્મ તે શુ કહીએ તે કહે
છે-એ પાત્ર જ્ઞાનના જે આનન્ધ તે તે જ્ઞાનાનગ્ણીય કહી-
એ આનન્ધ તે આખના પાગની પેઠે, જેમ આખે પાટો
આખે કાંઈ સૂઝે નહીં તેમ મતિજ્ઞાનના આનન્ધ આડા
આને તેથી મતિ ઉપજે નહીં તે મતિજ્ઞાનાનગ્ણીય ક-
હીએ ૧, શ્રુતજ્ઞાનના આવરણ આપ્યું છે તે શ્રુત આનન્ધ
નહીં તે શ્રુત જ્ઞાનાનગ્ણીય કહીએ ૨, અનધિજ્ઞાનના આવ-
રણ આડા છે તે અનધિજ્ઞાન ઉપજે નહિ તે અનધિજ્ઞાના-
નગ્ણીય કહીએ ૩, મનપર્યવ જ્ઞાનના આવરણ આડા છે તે
મનપર્યવ જ્ઞાન ઉપજે નહિ તે મનપર્યવજ્ઞાનાનગ્ણીય

કહિએ ૪, કેવળજ્ઞાનનાં આવરણ આડાં છે તે કેવળજ્ઞાન ઉપજે નહિ તે કેવળ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહિએ ૫, એ જ્ઞાનાવરણીય કર્મની પાંચ ઉત્તર પ્રકૃતિ કહી.

હવે દર્શનાવરણીય કર્મની નવ ઉત્તર પ્રકૃતિ કહે છે-ચાર દર્શનનાં આવરણ અને પાંચ નિદ્રા એ નવ ભેદ દર્શનાવરણીય કર્મ કહિએ. તે વેત્રી સમાન કહ્યું, વેત્રી તે પ્રતીહાર-પોળિયો તેણે શેક્યો મનુષ્ય જેમ રાજનું દર્શન ન પામે તેમ દર્શનાવરણે આવર્યા જીવને તથાત્રિધ પદાર્થનું દર્શન ન થાય. ૯

દર્શનાવરણના ચાર ભેદ.

ચખખૂદિહિઅચખખૂ-સેસિંદિઅઓહિકેવલેહિં ચ;
દંસણુમિહ સામન્નં, તસ્સાવરણં તયં ચઉહા ॥ ૧૦ ॥

ચખખૂદિહિ-ચક્ષુ તે દ્રષ્ટિ
અચખખૂ-અચક્ષુ.
સેસ-માકીની (આંખવિના).
ઇદિય-ઇદ્રિયો.
ઓહિ-અવધિ.
કેવલેહિં-કેવલવડે.

ચ શબ્દે મન લેવું.
દંસણુમિહ-દર્શન, અહીં.
સામન્નં-સામાન્ય ઉપયોગ.
તસ્સાવરણં-તેનું આવરણ.
તયં-તેજ નામે.
ચઉહા-ચાર ભેદે.

અર્થ-ચક્ષુ તે દ્રષ્ટિ, અચક્ષુ તે બાકીની ઇન્દ્રિય અને મન, અવધિ અને કેવળવડે કરી દર્શન ચાર પ્રકારનું) જાણવું. દર્શન સિદ્ધાન્તમાં સામાન્યોપયોગ કહેવાય છે તેનું આવરણ તે ચાર પ્રકારે છે. ૧૦.

વિવેચન-દ્રષ્ટિ-આંખે કરીને દેખવું તે ચક્ષુદર્શન કહિયે ૧, શેષ ચાર ઇન્દ્રિય અને મન તેણે કરી જાણવું દેખવું તે અચક્ષુદર્શન કહિયે ૨, અવધિદર્શન ૩, કેવળ

દર્શન ૪, ઇંદ્ર-પ્રચને મિદ્ધાતમા આમાન્વોપયોગ તે આમાન્વ-
 પણે દેખવું તે દર્શન કહિયે અને વિરોધોપયોગ તે વિરોધપણે
 જાણવું તે જ્ઞાન કહિયે, છદ્મચ્ચને પ્રથમ આમાન્વોપયોગી
 દર્શન હોય, અને પછી વિરોધોપયોગી જ્ઞાન હોય અને
 કેવળીને પ્રથમ પહેલે સમયે કેવળજ્ઞાન હોય અને બીજે
 સમયે કેવળદશન હોય તે દર્શનને આવરે-આચ્છાદે
 (કાકે) તે તત્ત્વવરણ કર્મ કહિયે, જેમ અશુદ્ધગતને આવરે
 તે અશુદ્ધગતાવરણ ૧, અશુદ્ધ દશનને આવરે તે અશુદ્ધ-
 દશનાવરણ ૨, અવધિદશનને આવરે તે અવધિદશનાવ-
 રણ ૩, કેવળ દશનને આવરે તે કેવળદશનાવરણ કર્મ
 કહિયે ૪. ઇંદ્રા એકે દ્રિય, બે દ્રિય, ત્રે દ્રિયને તો મૂળી અશુ
 હોયજ નહી, ચક્રિ દ્રિય, પચે દ્રિયને અશુ હોય તો પણ
 વિષયે, તિભિર્નાદકે તેજ હીન હોય, એ અશુ ગતાવરણો
 હોય. એકે દ્રિય અને ત્રિલે દ્રિયને ઇંદ્રિય ન્યૂન હોય, પચે દ્રિ-
 યને મત્ર ઇંદ્રિય પૂર્ણ હોય તોપણ હીણા હોય, બધિ
 મૂળદિક્ હોય તે અશુદ્ધગતાવરણો હોય. અરધિ, કેવ
 ળ ન હોય તેને અરધિદશનાવરણ, કેવળદશનાવરણો
 હોય કહિયે ઇંદ્રા કેઈક કહે જે અવાધ અને કેવળ દશન
 કર્યા તેમ મનપર્યવ દશન કેમ ન કહ્યું ? તત્તોત્તર મન-
 પર્યવગાની તથાનિધ દયોપગમને પન્વણપણે (વિશાળતા
 વડે) કરીને પ્રથમ અને પછી પણ મનના ભાવ વિશેષ-
 પણેજ મારે, આમાન્વપણે હોયજ નહી તે મારે દશન ન
 કહ્યું. ॥ ૧૦ ॥

મુદ્ધપટિબોદા નિદા, નિદાનિદા ચ દુઃખપટિબોદા,
 પયત્થ દિઓત્તવિગ્ગા, પયવપયક્ષા ઉચ્છમ્મો ॥ ૧૧ ॥
 મુદ્ધપટિબોદા-મુખે પ્રતિ ! પદ્ધતિ-પ્રવણ

બોધ(જાગવું)છે જેમાં તે.

ઠિગ્ગોવવિઠ્ઠસ્સ-ઉભા તથા
બેઠાને.

નિદ્રા-નિદ્રા.

નિદ્રાનિદ્રા ય-નિદ્રાનિદ્રા. અને.

પચલાપચલા-પચલા પ્રચલા.

દુખખપડિબોહા-દુઃખે જા

ઉ- વળી, તો.

ગવું થાય છે. જેમાં તે

ચંકમચ્છો-ચાલતાં થકાં

અર્થ—સુખે જાગવું થાય છે જેમાં તે નિદ્રા અને દુખે જાગવું થાય છે જેમાં તે નિદ્રાનિદ્રા, ઉભેલા અને બેઠેલાને ઉંઘ આવે તે પ્રચલા, પ્રચલા પ્રચલા વળી ચાલતાને આવે તે જાણવી. ૧૧.

વિવેચન—સુખે-લઘુ શબ્દ કર્યેજ જાગે તે નિદ્રા કહિએ ૧, દુ.ખે-ઘણું ઘોલના કર્યે જાગે તે નિદ્રા નિદ્રા (અત્યંત નિદ્રા) કહિએ ૨, ઉભો થકો બેઠો થકો ઊંઘે તે *પ્રચલા-કહિએ. ૩, પ્રચલા થકી પણ અત્યંત ચાલતો થકો પણ ઊંઘે તે પ્રચલાપ્રચલા કહિએ. ૪. ॥ ૧૧ ॥

દિણચિંતિઅથકરણી, થીણુદ્ધી અદ્વચકિઅદ્વખલા;
મહુલિત્તખગ્ગધારા, -લિહણું વ દુહા ઉ વેઅણિઅં ॥૧૨॥

દિણચિંતિ-દિવસે ચિંતવેલ.

મહુલિત્ત-મધથી લેખાયેલી.

અથકરણી-અર્થને કરનારી.

ખગ્ગધારા-ખડ્ગની ધારને.

થીણુદ્ધી-થીણુદ્ધી, સ્ત્યાનગૃહ્ણિ.

લિહણું વ-ચાટવા સરખું.

અદ્વચકિ-વાસુદેવના.

દુહા ઉ-બે લેહેજ.

અદ્વખલા-અર્ધા બલવાળી.

વેઅણિઅં-વેદનીય કર્મ.

અર્થ—દિવસે ચિંતવેલ કાર્યને કરવાવાળી થિણુદ્ધી નિદ્રા વાસુદેવના અર્ધ બળવાળી જાણવી. મધથી ખરડા-

* “ પ્રચલતિ વિઘૂર્ણતે યસ્યાં સ્વાપાવસ્થાયાં પ્રાણી સા
પ્રચલા ”

યેવ ખડગપાત્રને ચારવા મજબુ બે પ્રકારનું નિશ્ચે વેદનીય કર્મ છે ૧૨

વિવેચન—દિવસે ચિતવ્યુ કાર્ય પોતાને કરના અશક્ય તે ગત્રે નિદ્રા માહે કરે તે થીણદ્રા નિદ્રા ઠહિએ. પ. તે થીણદ્રી નિદ્રા આવ્યે નજીકપણનાગયમધયણવાળા છત્રને અર્ધચક્રી જે વામુદેવ તેનાવી અર્ધ બળ હોય, તે મગીને નરકે જાય, છેવલ સધયણનાળાને પણ એ નિદ્રા માહે બમણુ નમણુ બળ વધે. સ્થાના સઘાતીમૃતા ગૃહિર્દિનિર્વિતિતાર્થસાધનત્રિપયાડમિકાક્ષા યસ્યા સા સ્થાન ગૃહિ । પ્રાણતપાત્ ર્યાણદ્રી इति निपात ॥ એ નન ભેદ દશનાવરણ કર્મ કર્મ હવે વેદનીય કર્મ બે ભેદ કહે છે. મધુલિપ્ત ખડ્ગધારાનુ ચારણુ તેની પરે બે ભેદ વેદનીય કર્મ છે, એમા મધુના ચારવાનીપરે સાતાવેદનીય, અને ખડ્ગધાનએ છલ છે ૧૫ તેની પરે અગાતા વેદનીય, એ બે પ્રાયે સલમજ હોય. ૧૨

ઓમન્ન સુરમણુએ, નાયમગાય હુ તિગિઅનિરએમુ,
મજ્જ વ મોહણીઅ, દુવિહ દ મણુચરણુમોહા ॥ ૧૩ ॥

ઓમન્ન -પ્રાય
સુર-દેવતાને વિષે
માયુએ-મનુષ્યને વિષે
માયમ-ગાતા વેદનીય
અગાય-અગાતા વેદનીય
તિગિઅ-તિર્યચ
નિરએમુ-નારદીને વિષે

મજ્જ-મદિરા
વ-પેઠે
મોહણીઅ-મોહનીય કર્મ
દુવિહ-બે પ્રકારે
દ મણુ-દર્શન
ચરણુ-ચારિત્ર
મોહા-મોહનીય યદી

અર્થ—ધણુ મગીને દેવતા અને મનુષ્યને ગાતાવેદનીય

અને તિર્યચ અને નારકીને વિષે અસાતા વેદનીય હોય છે. મદિરા જેવું મોહનીય કર્મ જાણવું, તે દર્શન મોહનીય અને ચારિત્ર મોહનીયથી બે પ્રકારે છે. ૧૩.

વિવેચન—પ્રાયઃ દેવતા મનુષ્યને વિષે સાતા વેદનીયનો ઉદ્દય હોય, પણ નિશ્ચયે નહીં; કેમકે ચ્યવનકાળ તથા ગર્ભાવાસે ચિત્તની ઉદ્વેગતાએ દુષ્ણ પણ હોય છે. અને તિર્યચ નારકીને પ્રાયે અસાતા વેદનીયનો ઉદ્દય હોય, તે પણ નિશ્ચય નહીં, કેમકે જિન જન્માદ કાળે નારકીને પણ સુખ હોય તથા પદ્મ હસ્તી તુરંગમાદિકને સાતાપણ હોય. એ બે ભેદ વેદનીય કર્મ કહ્યું.

હવે મોહનીય કર્મ કહે છે. મદિરાપાન સરખું મોહનીય કર્મ છે, જીવને મુંઝાવે, વિવેકથી વિકળ કરે તે મોહનીય બે ભેદ છે,—યથાવસ્થિત તત્ત્વનું શ્રદ્ધાન તે દર્શન કહિએ, તેને વિષે મુંઝાવે તે દર્શન મોહનીય ૧ અને ચારિત્ર તે શુદ્ધાચરણ તેહને વિષે મુંઝાવે તે ચારિત્ર મોહનીય કહિએ. ૧૩

દર્શનમોહનીય કર્મના ભેદ.

દંસણમોહં તિવિહં, સમ્મં મીસં તહેવ મિચ્છતં;
સુદ્ધં અદ્ધવિસુદ્ધં, અવિસુદ્ધં તં હવધં કમસો ॥ ૧૪ ॥

દંસણમોહં—દર્શનમોહનીય.

તિવિહં—ત્રણ પ્રકારે.

સમ્મં—સમ્યક્ત્વ મોહનીય.

મીસં—મિશ્ર મોહનીય.

તહેવ—તમજ.

મિચ્છતં—મિથ્યાત્વમોહનીય.

સુદ્ધં—શોધેલું.

અદ્ધવિસુદ્ધં—અર્ધ શોધેલું.

અવિસુદ્ધં—અણ શોધ્યું.

તં—તે.

હવધં—હોય.

કમસો—અનુક્રમે.

અર્થ—દશાન મોહુ ત્રણ પ્રકારે છે સમ્યક્તા, મિત્ર તેમજ મિથ્યાતા તે અનુક્રમે શુદ્ધ, અર્ધશુદ્ધ અને અશુદ્ધ હોય છે. ૧૪.

વિવેચન—દશન મોહનીય ત્રણ પ્રકારે છે તેના નામ-
 સમ્યક્ત્વમા મુળે તે સમ્યક્ત્વ મોહનીય ૧, મિ- પણામા મુળે
 તે મિશ્ર મોહનીય ૨, તેમજ વળી મિથ્યામતમા મુળે
 રહે તે મિથ્યાત્વ મોહનીય કહ્યો ૩ જેમ મન કોણના ધાન્ય
 શોધ્યુ-ખાણ્યુ-તુમ નહિ તે વિકાર ન કરે, અર્થ શોધ્યુ કાઈ
 વિકાર કરે અને અણશોધ્યુ-અણખાણ્યુ તુમ ગહિત તે ધણે
 વિકાર કરે, તેમ મિથ્યાત્વના પુદ્ગળ ગુદ્ધ કર્યા તે સમ્ય-
 ક્ત્વ મોહનીય ૧, અર્ધગોધ્યા તે મિશ્ર મોહનીય ૨, અને
 અણશોધ્યા-મહીન તે મિથ્યાત્વ મોહનીય ૩ ॥ ૧૪ ॥

મગધજયતુ ૨૫૩૫.

નિઃશ્વસનિઃશ્વપુણપાવા-સવસવરબધમુખખનિજરણા,
જેણ સદ્દહર્ષ તથા, સમ્મ ખદગાદ્યબહુભેદ ॥ ૧૫ ॥

શ્રીયુ-શ્રીવત્સવ

અભિપ્રાય-સંબંધિત

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ-ਪੁਰਸਕਾਰ

પાવ - પાપતરણ

આસુવ-આશિવતર-૧

सं. वर-सं. वरतत्त्व

‘ଉତ୍ସ-ସାଧନ’

सुख-मोक्षत्र

निष्कर्ष—निर्जरा तत्त्व

જેણા-જેનાવડે

મહાત્મ-સહુ

तथ - ते

મરમ -સંખ્યકત્વ

અર્ધગામ-સાયકાદિ

ખાદુભોજન - ખાદુ ભેદ (૭)

અર્થ—જીન, અજીન, પુન્ય, પાપ, આશ્રન, મનર, જન્ય, મોક્ષ અને નિર્જીરા (એ નન તારો) ને જે કહેવાય છે

સદહે છે તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, તે ક્ષાયિકાદિ બહુ ભેદ વાળું છે. ૧૫.

વિવેચન—વળી તેનું સ્વરૂપ કહે છે—ચેતના લક્ષણ તે જીવતત્ત્વ ૧૪ ભેદે ૧, જડ લક્ષણ તે અજીવતત્ત્વ ૧૪ ભેદે ૨, શુભ પ્રકૃતિનો ઉદય તે પુન્યતત્ત્વ ૪૨ ભેદે ૩, અશુભ પ્રકૃતિનો ઉદય તે પાપતત્ત્વ ૮૨ ભેદે ૪, કર્મનું મેળવવું તે આશ્રવતત્ત્વ ૪૨ ભેદે ૫, આશ્રવનું રૂંધવું તે સંવર તત્ત્વ ૫૭ ભેદે ૬, કર્મનો બંધ તે બંધતત્ત્વ ૪ ભેદે ૭, કર્મનો અત્યંત વિયોગ તે મોક્ષતત્ત્વ ૮, કર્મનું છાંડવું તે નિર્જરા તત્ત્વ ૧૨ ભેદે ૯, એ નવ તત્ત્વ જોણે કરીને સદહે તે સમ્યક્ત્વ કહિયે; તે સમ્યક્ત્વ ક્ષાયિકાદિક બહુ ભેદ છે. ક્ષાયિક ૧, વેદક ૨, ક્ષાયોપશમિક ૩, ઔપશમિક ૪ અને સાસ્વાદન ૫; તેમાં ક્ષાયિક તે અપૌદ્ગણિક શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ છે અને ઔપશમિક સાસ્વાદન પણ અપુદ્ગણિક છે ત્યાં પુદ્ગળની સત્તા તો છે પણ વેદવું નથી તે માટે. અને ક્ષાયોપશમિક તે સમ્યક્ત્વમોહનીય કહિયે, પુદ્ગળના વેદવા માટે. ઇહાં કોઇક કહે કે સમ્યક્ત્વ પુદ્ગળ શુદ્ધ છે વિકાર ન કરે તો તેને મોહનીય કેમ કહો છો? તેનો ઉત્તર એ છે જે પુદ્ગણિક સમ્યક્ત્વ તે મિથ્યાત્વનાં દળિયાં છે તે શુદ્ધ થકાં સમ્યક્ત્વપણે કહેવાય પણ તીવ્ર મોહને ઉદયે પાછા અશુદ્ધ થાય, તે માટે પુદ્ગણિક સમ્યક્ત્વને સમ્યક્ત્વ મોહનીય કહિએ છીએ. ૧૫.

મીસા ન રાગદોસો, જિણુધમ્મે અંતમુહુ જહા અન્ને; નાલિયરદીવમણુણો મિચ્છં જિણુધમ્મવિવરીઅં ॥૧૬॥
મીસા—મિશ્ર મોહનીયથડી. | અન્ને—અન્નને વિષે.
ન-ન હોય. | નાલિયરદીવ—નાલિકેર દ્વીપના

રાગદોસો-રાગદ્વેષ

જિણુધર્મ-જિન ધર્મને વિષે

અ તર્કુ-અ તર્કુર્જીર્ણ

જહા-જેમ

માણુણો-મનુષ્યને

મિચ્છ-મિચ્છાત્વ

જિણુધર્મ-જિન ધર્મથી

વિવરીઅ-વિપરીત

અર્થ—મિત્ર મોહનીયના ઉદયથી જિન ધર્મને વિષે
ગગ કે દ્વેષ ન હોય અ તર્કુર્જીર્ણ કાળ મુધી રહે. જેમ અ-
નાજને વિષે નાલિકેર દ્વીપના મનુષ્યને ગગદ્વેષ નથી તેમ.
અને મિચ્છાત્વ તે જિનધર્મથી વિપરીત જાણુ. ૧૬.

વિવેચન—મિત્રમોહનીયને ઉદયે જિન ધર્મને વિષે
ગગ પણ ન હોય અને દ્વેષ પણ ન હોય, સમભાવ હોય.
તે મિત્રપણુ અ તર્કુર્જીર્ણ પ્રમાણજ હોય, દષ્ટાત કહે જે જે-
જેમ અત્ર ઉપર નાલિયેરદ્વીપના મનુષ્યને ગગ પણ ન
હોય, દ્વેષ પણ ન હોય, કેમકે તે મનુષ્યે અત્ર દીકુ માભ-
ણુ નવી. તે માટે એ મિત્ર મોહનીય કહીએ જિનપ્રાણીત
ધર્મથી વિપરીત મતિ હોય-શુદ્ધ ધર્મ મર્યાદા રૂચે નહી
તે મિચ્છાત્વ મોહનીય કહીએ. એ ત્રણ જીનમોહનીય
કહી. ॥ ૧૬ ॥

ચારિત્રમોહનીય કર્મ

સોલમ કમાય નવનો-કસાય* દુવિહ ચરિત્રમોહણિઅ,
અણુઅપચખખાણા, પચચખખાણા ય મ જલણા ॥૧૭॥

સોલમકમાય-સોલ કમાય

નવનોકમાય-નવ નોકમાય

દુવિહ-(એમ) બે પ્રકારે

અણુ-અન તાનુબધિ

અપચખખાણા-અપ્રત્યા

ખયાનીય

* કપાયસત્ચારિયાત્, કપાયત્રેરણાદપિ । કપાયપરિ
જાનાણ, નોકપાયે કપાયતા ॥ ૧ ॥

ચરિત્તમોહણિયં-ચારિત્ર | પચ્ચખ્ખાણુ-પ્રત્યાખ્યાનીય
મોહનીય છે. | સંજલણુ-સંજવલન.

અર્થ—સોળ ક્ષાય, નવ નોકષાય એમ બે પ્રકારે ચારિત્રમોહનીય જાણવું. અનંતાનુબંધિ, અપ્રત્યાખ્યાનીય,* પ્રત્યાખ્યાનીય અને સંજવલન એ ચાર પ્રકારે ક્ષાયો જાણવા. (દરેકના ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એમ ચાર ચાર ભેદ હોવાથી ૧૬ ભેદ થયા) ૧૭.

વિવેચન—હવે ચારિત્ર મોહનીય બે ભેદ છે-ક્ષાય મોહનીય ૧, નોકષાય મોહનીય ૨; તેમાં ક્ષાય મોહનીય ૧૬ ભેદ છે અને નોકષાય મોહનીય નવ ભેદ છે, ક્ષાય^૧ તો નહિ પણ ક્ષાયને ઉપજાવે, ક્ષાયના સહચારી, ક્ષાયને પ્રેરક, ક્ષાયપણે પરિણમે તે માટે નોકષાય કહીએ. અનંતા સંસારના ^૨અનુબંધિ મિથ્યાત્વનો ઉદય કરે તે અનંતાનુબંધી ચાર ક્ષાય ૧, જેહના ઉદયથી થોડું પણ પચ્ચખ્ખાણુ ઉદય ન આવે તે અપ્રત્યાખ્યાનીય ચાર ક્ષાય ૨, મર્વ વિરતિરૂપ પચ્ચખ્ખાણુને આવરે તે પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચાર ક્ષાય-ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ ૩, ચારિત્રીયાને પણ લગારેક

* અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ

૧ જેને વિષે પ્રાણીઓ પરસ્પર ખીડાય તે કષ એટલે સંસાર તેનો આય એટલે લાભ જેનાથી થાય તે ક્ષાય અથવા જે વડે છવો સંસાર તરફ જાય તે ક્ષાય અર્થાત્ જેનાથી સંસારની પરંપરા વધે તે ક્ષાય.

૨ અનુબંધ-પરંપરાવાળા.

બાળે (ઉંચ આવે-પ્રગટ થાય) તે સ જનલન ચાર કપાય ૪.
એમ ૪x૪=૧૬ રમોળ થયા. ॥ ૧૭ ॥

ચાર કપાય મોહનીય.

જાણવવરિસચઉમામ પખખગાનિરયતિરિચનરચમરા,
સમ્માણુસંવવિરઈ-અહખખાયચરિત્ત ાયકરા ॥૧૮॥

જાણવ-યાવત્ જાણ લગે
વરિસ-વરસ લગે
ચઉમામ-ચાર માસ લગે.
પખખગા-પખવાડીયા લગે
રહેનારા
તિરિચ-તિર્યચ
નર-મનુષ્ય

અમરા-દેવતા
મમમ-સમ્યક્ત્વ
આણુ-અણુનત
મવવિરઈ-સર્વ વિરતિ
અહખખાય-યથાખ્યાત
ચરિત્ત-ચારિત્રના
ધાયકરા-ધાત કરનારા

અર્થ—તે અનુક્રમે જાનજાણ, નરમ, ચાર માસ અને
પખવાડીયા સુધી જેવાવાળા, નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય અને
દેવગતિના કાળભૂત અને સમ્યક્ત્વ, દેશવિગતિ, મર્ત
વિરતિ અને યથાખ્યાત ચારિત્રનો ધાત કરનારા છે. ૧૮.

વિવેચન—ચારે અનતાનુમ ધિયા કપાય ઉત્કૃષ્ટ યાન-

૨ આ ૧૬ કાપ ॥ મતી અપેમાએ ૬૪ બે થાય છે, જેમ
અનતાનુમ ધી કૌંડીયને ૧૦ સ અનતાનુમધિ અપ્રયાખ્યાની૧, પ્રયા
ખ્યાની૨ અને નરનાના ૩ જેવો ૧૫, એમ ૧૬ બે ના નાના
ઉપ ચાર ચાર પ્રકાર ॥ ૨ મ તેવાથી ૬૪ બે થાય છે

જળવ લગે રહે ૧, અપ્રત્યાખ્યાનીયા વર્ષ લગે રહે ૨,
પ્રત્યાખ્યાનીયા કપાય ચાર માસ લગે રહે ૩, અને સં-
જ્વલન કપાય પક્ષ લગે રહે ૪. વળી અનંતાનુષંગિના
ઉદયે મરે તે નરકે જાય ૧, અપ્રત્યાખ્યાનીયાને ઉદયે મરે તે
તિર્યચ થાય ૨, પ્રત્યાખ્યાનીયાને ઉદયે મરે તે મનુષ્ય થાય
૩, સંજ્વલનના ઉદયે મરે તે દેવગતિએ જાય ૪. અનંતા-
નુષંગિયા કપાય સમ્યક્ત્વ પામવા ન આપે ૧, અપ્રત્યાખ્યા-
નીયા દેશવિરતિ ચારિત્ર પામવા ન આપે ૨, પ્રત્યાખ્યા-
નીયા સર્વવિરતિ હુણે (પામવા ન આપે) ૩, સંજ્વલના કપાય
ચોતાને ઉદયે યથાખ્યાત ચારિત્રનો ધાત કરે. ૪. ॥ ૧૮ ॥

કોથ અને માનનું સ્વરૂપ.

જલરેણુપુઠવિપવ્વય-રાઠસરિસો ચઉવ્વિહો કોહો;
તિણિસલયાકઠ્ઠિય-સેલત્યંભેવમો માણો ॥ ૧૯ ॥

જલ-જલની રેખા જેવો.
રેણુ-રેતીની રેખા જેવો.
પુઠવી-માટીની રેખા જેવો.
વવ્વય-પર્વતની.

તિણિસલયા-નેત્રની સોંટી.
કઠ્ઠ-કાષ્ટ (લાકડા)
આકઠ્ઠ-હાડકાં.
સેલ-પત્થરના.

* જાજીવવરિસં એ વચન વ્યવહારનય આશયી જાણવું પણ
નિષ્ક્રમે નહી, જે માટે બાહ્યજિ પ્રમુખને વર્ષ લગે પણ સંજ્વલના
કપાય રહ્યાં દીસે છે. તથા નિરય તિરિચ નર અમરા એ વચન
પણ પ્રાપ્તિ દીસે છે, જે માટે અનંતાનુષંગિના ઉદયવંત મિથ્યાત્વી
ક્રેવેષક લગે પણ ઉપજે છે, અપ્રત્યાખ્યાનીયાના ઉદયવંત મનુષ્ય પણ
થાય છે અને પ્રત્યાખ્યાનીયાના ઉદયવંત દેશવિરતિવાળા, દેવ પણ
થાય છે, તે માટે નિષ્ક્રમે નહી.

ગાઈમરિમો-રેખા મરખો
ચઉવિવહો-ચાર પ્રકારનો
કોહો-કોધ

તથ લોવમો-થાભલા જેવો
માણો-માન

અર્થ—પાણી, ડેલી, પૃથ્વી અને પવતમા કહેલ રેખા (લીમોગ) સદૃશ ચાર પ્રકારનો કોધ^૧ (અનુક્રમે) નીલવો, નેનનો સોદી, કાદુ, હાડકા અને પથ્થરના થાભલા જેવો માન^૨ લાવવો. ૧૮

વિરેચન—જળની રેખા સમાન સજ્જવન કોધ, તરત વિવય જાય ૧ ડેલી મધ્યે રેખા મમાન પ્રત્યાખ્યાન કોધ, વાયડે મટે ૨, કાદી ગયેલી પૃથ્વીની રેખા મમાન અપ્રત્યાખ્યાનીય કોધ, મેહૂ વૂઠે મટે ૩, કાદી ગયેલા પર્વતની ગાય (રેખા-ત્રહ) મમાન અનતાનુષ્ઠિ કોધ, કોઈ વખતે પાલ ન મટે ૪, એ ચાર કોરે કોધના ચાર દૃષ્ટાત દેશા નિનિસ તે નેનવના તે સગ્જો મજ્જવન માન, મુખે નમાડીયે તેમ નમે ૧, કાદુ સગીજો પ્રત્યાખ્યાનીય માન, ઉપાયે નમે ૨, અગ્નિવ-હાડકા મરખો અપ્રત્યાખ્યાનીય માન, મહા કુષ્ટે નમે ૩, પથ્થરના ચાભ સરખો અનતાનુષ્ઠિ માન, કોઈ ગીતે નનેજ નદી ૪, એ માનના દૃષ્ટાત દેશા ૧૯

માયા અને લોખનુ સ્વરૂપ

માયાવલ્લેદિગોમુત્તિ-મિદનિગ રાગુવ મિમૂલમમા,
લોહો દલિદ્ધખ જાગુ-કદ્દમકિમિરાગનામાગો(નાગિચ્છો)૨

૧ ૪૨૧ ૩૧ નીચ પાંજી ન મુખ નિવરવ નેનાવ ને
૨ ૪૨૧ ૩૨ અગ્નિવ નેનાવ નેનાવ નેનાવ

માયા-માયા.

અવલેહિ-વાંસની છોલ સરખી.

ગોમુત્તિ-ખળદના મૂત્રની ધારા સરખી.

મિંઢસિંગ-ઘેટાના શીંગડા સરખી.

ઘણુવંસિ-કઠણુ વાંસના.

મૂલસમા-મૂળ સરખી.

લોહો-લોલ.

હલિદ-હળદર.

ખંજણુ-આંજણુ, કાજળ.

કુદમ-ગાડાની મળી.

કિમિરાગ-કીરમજનો રંગ.

સામાણો-સરખો.

સારિચ્છો-સરખો.

અર્થ—વાંસની છોલ, ખળદની મૂત્રધારા, મેંઢાના શીંગડા અને કઠણુ વાંસના મૂળ સમાન માયા^૩ જણવી. હળદર, કાજળ, ગાડાની મળી અને કીરમજના રંગસમાન લોલ^૪ જણવો. ૨૦

વિવેચન—વંશાદિકની છોલ તે અવલેહી કહીએ તે સરખી સંજવલની માયા જણવી, એ મુખે વળે-પોતાની વક્તા છાંડે, વૃષલના મૂત્રની ધારા સરખી પ્રત્યાખ્યાની માયા, પવનાદિકે વક્તા છાંડે, મેંઢા(ઘેટા)ના શીંગડા સરખી અપ્રત્યાખ્યાની માયા, તેની વક્તા અતિ કષ્ટે રળે ૩, ઘન કઠિન વંશીમૂળ સરખી અનંતાનુખંધિની માયા, તેની કુટિલતા કોઈ રીતે રળેજ નહી ૪; એ ૪ દૃષ્ટાંત માયાનાં કહ્યાં. જેમ હળદરનો રંગ સૂર્યને તડકે રળે તે સરખો સંજવલન લોલ તુરત રળે ૧, વસ્ત્રે લાગ્યું હીવાનું કાજળ તે સરખો પ્રત્યાખ્યાનીય લોલ તે દુખે ઉતરે ૨, ગાડાના પર્થકાંમાં હોય તે કુદમ (મળી)સરખો અપ્રત્યાખ્યાનીય લોલ અતિ કષ્ટે રળે ૩, કીર-

૩ પરને છેતરવાની ઈચ્છા

૪ અસતોપમય લાલચુ પરિણામ.

મછ ગગ તે જેણે હીર (રેગમ) રગાય તે મગ્ગો અન-
તાનુષધિ લોભ તે કિમહી ન રજો, એ ચાર દષ્ટાત
લોભના કહ્યા. એ ૧૬ કથાય કહ્યા. ૨૦

હાસ્યાદિ છ મોહનીય

જમ્મુદયા હોઈ જિએ, હોમ રઈ અરઈ સોગં ભંય કુચ્છા
મનિમિત્તમત્તહા વા, ત ઈહ હામાઈ મોહણિય ॥ ૨૧ ॥

જમ્મુદયા-જેના હૃદયથી
હોઈ જિએ-જીવને હોય
હોમ-નાશ્ય
રઈ રતિ
અરઈ-અરતિ
સોગ-ચોક્ક
ભય-ભય
કુચ્છા-કુચ્છા

મનિમિત્ત-કારણ સહિત
અમહા-અન્યથા
વા-અથવા
ત-તે
ઈહ-અર્ધા-આમમમા
હામાઈ-હામ્યાદિ
મોહણિય-મોહનીય કર્મ

અર્થ-જેના હૃદયથી જીવને હામ્ય રતિ, અરતિ,
ચોક્ક, ભય અને કુચ્છા, નિમિત્તે અગ- નિમિત્ત વિના
ધાય તે આદી (આમમા) હામ્યાદિ મોહનાય કર્મ
કહેવાય છે. ૨૧

વિરેવન-જેણે હ નોકપાય કહે છે જે કર્મના ઉપ-
ધી જીવને હામ્ય (હામ્ય) આવે ૧. આના વેદાય તે નીત ૨,
અ-તિ તે અમાના વેદાય ૩, ચોક્ક-ચિતા ઉપજે ૪, ભય
ઉપજે ૫, કુચ્છા તે જુગુપ્સા-કુચ્છા ઉપજે ૬ કોઈક
નિમિત્તે (હામ્ય) અથવા અન્યથા ૭ જ વિનાજ ઉપજે તે

ઈહાં હાસ્યાદિક છ ભેદે નોકપાય મોહનીય કહીએ. તે આ પ્રમાણે-હાસ્ય ૧, રતિ ૨, અરતિ ૩, શોક ૪, ભય ૫, અને જુગુપ્સા ૨૧.

ત્રણ વેદ મોહનીયનુ સ્વરૂપ.

પુરિસિત્થિતદ્વભયં પદ્ય, અહિલાસો જવ્વસા હવદ્ય સો ઉ
થીનરનપુવેઉદ્યો, પુંપુમતણુનગરદાહસમો ॥ ૨૨ ॥

પુરિસ-પુરૂષ.

ઈ સ્થિતિ-સ્ત્રી.

તદ્વભયં-તે બે. પુરૂષ અને સ્ત્રી.

પદ્ય-પ્રત્યે.

અહિલાસો-અભિલાષ.

જવ્વસા-જેના વશથી.

હવદ્ય-હોય.

સો ઉ-તે વળી.

થી-સ્ત્રી વેદ

નર-પુરૂષ વેદ.

નપુ-નપુંસક.

વેઉદ્યો-વેદનો ઉદ્ય.

કુંકુમ-કોઉદાહ (બકરીની
લીંડીનો તાપ.)

તાણુ-તૃણદાહ.

નગરદાહ-નગરદાહ.

સમો-સરખો.

અર્થ-પુરૂષ, સ્ત્રી અને તે બંનેના પ્રત્યે વાંચ્યા જે કર્મના વશથી હોય તે વળી સ્ત્રી પુરૂષ અને નપુંસક વેદનો ઉદ્ય જાણવો. તે અનુક્રમે કરીષ, ધાસ અને નગરના અગ્નિ સમાન છે. ૨૨

વિવેચન-વારંવાર પુરૂષ સેવવાનો ૧, વારંવાર સ્ત્રી સેવવાનો ૨, અને પુરૂષ, સ્ત્રી બંનેને સેવવાનો ૩, અભિલાષ-મૈથુન સેવવાની વાંચ્યા જે કર્મનેવશે કરીને હોય, તે અનુક્રમે સ્ત્રી ૧, પુરૂષ ૨, નપુંસક ૩, વેદનો ઉદ્ય કહીએ. પુરૂષની વાંચ્યા કરે તે સ્ત્રી વેદનો ઉદ્ય કહીએ ૧, સ્ત્રીની વાંચ્યા કરે તે પુરૂષ વેદનો ઉદ્ય ૨, બેની વાંચ્યા કરે તે નપુંસક વેદનો

ઉદ્ય ૩. કુકુમ તે કરીયની અગ્નિ તે સરખો ૧શ્લીવેદનો ઉદ્ય
 મોડો ઉપશમે ૧, તણની અગ્નિ મગ્જો પુરૂષવેદનો ઉદ્ય તુરત
 ઉપશમે ૨, નગ્ગના દાહ મરખો નપુસકવેદનો ઉદ્ય ૩,
 કેમે આદહાયે નહી એ ગીતે હાસ્યાદિક ૬ અને ૩ વેદ
 એમ ૬ નોકપાય. એળ કપાય અને નવ નોકપાય એવ
 પચ્ચીશ ભેદ ચારિત્ર મોહનીય કણુ અને ત્રણ ભેદ દર્શન
 મોહનીય, એમ ૨૮ અઠ્ઠાસીશ ભેદ મોહનીય કર્મ કણુ. ૨૨

આયુકર્મ અને નામ કર્મના ભેદો

*મુરનરતિરિનિરયાઉ, હડિમરિસ નામકર્મ ચિત્તિસમ;
 આયાસતિનવધવિહ, તિઉત્તરમય ચ સત્તરી ૥૨૩૥

- ૧ ગણ-મગ્ગીની નીડીગો અગ્નિ જેમ જેમ ખેરીએ તેમ તેમ
 ૧૧૨ ત્રીન થાશે તેની ગીતે જેમ જેમ પુગવેતો અપથ થાય
 તેમ તેમ અભિરાધા રહે અને નહિ ભોગવવાના વખતે
 ૧૩૬૧૧ અગ્નિ (ભાગ) મ ખો મ હોય
- ૨ ધાગવેતો અગ્નિ જેમ તુગ્ગ ચાત થાય તેની ગીતે, નેમનાજાશે
 ખગડ ખાસાની ઈચ્છા થાય તેમ શ્રી ભોગવવાની વાંછા
 થાય અને મેરા. યાથો તુગ્ગ ચાત થાય
- ૩ ગગ નાદવેતો અગ્નિ જેમ ધાગ વખતે ગાત થાય તેવીજ
 ગીતે શ્રી પુત્રો મેવરાની અભિરાધા અન્યત્ર થાય એ
 મેરા. મ્યો આ તુષિ ૥ થાય

૪ મારી ગીતે મોખે તે નુ અથવા પ્રિતિષ્ઠ મધ્યવેતો ભોગવે
 અથવા ભગ્નેના દર્શિ નવે મારી ગીતે આરો તે ૩૭-૮૧ ૪૭૧૨૨૧
 અમગ્ગ પ્રમાર મેમ ૪ મે-જાજે તે નગ-મનુચ નામ ચાને તે
 નિર્ધેર ધમા પાપ કનાગ નનુચ અંતો નિપચો બોધાયે અથવા
 ૧૧૪ પામ્યુ ૭ ગાવાવેનીયાદિ ગુન ૬૧ જેનુ તે નગ્ગનાત્ર
 એ તેની અંત ૮૮૫૧ થયે ૧ હોય તે નાગદ જામ્યુ

સુર-સુરા'.

નર-નરાયુ.

તિરિ-તિર્યગ્રાયુ.

નિરયાઉ-નરકાયુ.

હડિ સરિમ્-હેડ સરખુ'.

નામકર્મ-નામ કર્મ.

ચિત્તિસમ્મ-ચિતારા જેવું.

બાયાલ-એતાલીશ ભેદે.

તિનવર્ધવિહ-ત્રાણ ભેદે.

તિઉત્તરમય-એકસો ત્રણ ભેદે.

ચ-વળી.

સત્તઠી-સડસઠ ભેદે.

અર્થ—દેવ, મનુષ્ય, તિર્યચ અને નરકનું આયુષ્ય હેડ સરખું છે. નામ કર્મ ચિતારા સમાન છે. તે બહેતાળીશ પ્રકારે, ત્રાણ પ્રકારે, એકસો ત્રણ પ્રકારે અને સડસઠ પ્રકારે છે. ૨૩

વિવેચન—હવે આયુ કર્મ કહે છે—દેવાયુઃ ૧, મનુષ્યાયુઃ ૨, તિર્યગ્રાયુ ૩, નરકાયુઃ ૪; એ ચાર ભેદે આયુ કર્મ છે. તે આયુઃકર્મ હેડ સરખું છે, જેમ ખોડા (હેડ)માં ધાલેલા ચોરાદિક ધણુએ નિકળવા વાંછે પણ વિવક્ષિત કાળ ભોગવી રહે ત્યારેજ નિકળે, તેમ જીવ જ્યાં ઉપ-ચો હોય ત્યાંનું આયુ પૂર્ણ થાય ત્યારેજ નિકળી શકે. એ ૪ ભેદે આયુ કર્મ કહ્યું.

હવે નામ કર્મ કહે છે. તે નામ કર્મ ચિત્રકાર સરખું છે જેમ ચિતારો જેવું ચિત્ર આણેખવા વાંછે તેવું ચિતરે, તેમ જીવ પણ જેવી ગત્યાદિકે જવું હોય તેવું નામ કર્મ બાંધે. તે નામ કર્મ એતાલીશ ૪૨ ભેદે પણ છે, ત્રાણ ૯૩ ભેદે પણ છે, એકસોત્રણ ૧૦૩ ભેદે પણ છે અને ૬૭ સડસઠ ભેદે પણ છે. ૨૩

ચૌદ પિંડપ્રકૃતિનાં નામો.

ગઘજઘતણુઉવંગા, બંધણુસંધાયણુણિ સંધયણુ;
સંઠાણુવણુગંધરસ-ક્ષાસઅણુપુન્નિવિહગગઘ ॥૨૪॥

ગાઇ-ગતિ નામ	સંઠાણુ-સ સ્થાન નામ
જાઇ-જાતિ નામ	વણુ-વર્ણ નામ
તાઇ-શરીર નામ	ગ ધ-ગ ધ નામ
વેવ ગા-વેપાગ નામ	રસ-રસ નામ
બ ધણુ-બ ધન નામ	ફામ-સ્પર્શ નામ
મંઘાયણાણિ મ ઘાતન નામ	આણુપુટિવિ-આનુપૂર્વી નામ
મ ઘયણા-મ ઘયણુ નામ	વિહગગઈ-વિહાયો ગતિનામ

વિવેચન—પ્રથમ બેતાલીશ લેટ કહે છે. ગતિ નામ કર્મ ૧, જાતિ નામ કર્મ ૨, ગરીર નામ કર્મ ૩, શરીરોપાગ નામ કર્મ ૪, શરીરબ ધન નામ કર્મ ૫, શરીર ગ ઘાતન નામ કર્મ ૬, સ ઘયણુ નામ કર્મ ૭, સ સ્થાન નામ કર્મ ૮, વર્ણ નામ કર્મ ૯, ગ ધ નામ કર્મ ૧૦, રસ નામ કર્મ ૧૧, સ્પર્શ નામ કર્મ ૧૨, આનુપૂર્વી નામ કર્મ ૧૩, વિહાયોગતિ નામ કર્મ ૧૪,

એ નામ કર્મની પ્રકૃતિનો અર્થ સૂત્રદાર જ આગળ કહેશે તેથી અહીં લખ્યો નથી રહ.

આઠ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ

પિડપયડિત્તિ ચઉદમ, પરવાંઊમામઆયેવુન્નેઅ,
અગુડેલહુતિત્યનિમિણો-વવાયમિઅઅક પત્તેઆપારપા

પિડપયડિત્તિ-પિડ પ્રકૃતિ	અગુડેલહુ-અગુડેલહુ નામ
ચઉદમ-ચૌદ [એમ	તિથ્થ-તીર્થકર નામ
પરવા-પરાવાત નામ	નિમિણો-નિર્માણ નામ
જિમાન્-ઉપાસ નામ	ઉવધાય-ઉપવાત નામ.

આયવ-આતપ નામ.

ઈઅ અઠ્ઠ-એમ એ આઠ.

ઉજ્જેઅ-ઉદ્યોત નામ.

પત્તેયા-પ્રત્યેક પ્રકૃતિ.

વિવેચન-એ પ્રકારે ૧૪ ચૌદ પિંડપ્રકૃતિ જાણવી. એક પ્રકૃતિને વિષે એ ત્રણ ચાર ભેળી હોય તે પિંડ પ્રકૃતિ કહિએ. હવે ૨૮ અઠ્ઠાવીશ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ કહે છે. પરાવાત નામ કર્મ ૧, ઉદ્યાસ નામ કર્મ ૨, આતપ નામ કર્મ ૩, ઉદ્યોત નામ કર્મ ૪, અગુરુલથુ નામ કર્મ ૫, તીર્થંકર નામ કર્મ ૬, નિર્મ્યાણ નામ કર્મ ૭, ઉપવાત નામ કર્મ ૮; એ આઠ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ છે. પ્રત્યેક તે એકેકીજ છે, એ માંહી ભેળી કોઈ નથી. ॥ ૨૫ ॥

ત્રસ દશકતું વર્ણન.

તસખાયરપજ્જત્તં, પત્તેયથિરં સુભં ચ સુભગં ચ;
 સુસરાઈજ્જજસં તસ-દસગં થાવરદસં તુ ઇમં ॥૨૬॥

તસ-ત્રસ નામ.

સુસ્સર-સુસ્વર નામ.

ખાયર-ખાદર નામ.

આઈજ્જ-આદેય નામ.

પજ્જત્તં-પર્યાસ નામ.

જસં-યશ નામ.

પત્તેય-પ્રત્યેક નામ.

તસદસગં-ત્રસદશક.

થિરં-સ્થિર નામ

થાવર દસં-સ્થાવર દશક.

સુભં-શુભ નામ.

તુ-તો.

સુભગં-સૌભાગ્ય નામ.

ઈમં-આ પ્રમાણે.

વિવેચન--ત્રસ નામ કર્મ ૧, ખાદર નામ કર્મ ૨, પર્યાસ નામ કર્મ ૩, પ્રત્યેક નામ કર્મ ૪, સ્થિર નામ કર્મ ૫, શુભ નામ કર્મ ૬, અને સુભગ નામ કર્મ ૭; સુસ્વર નામ કર્મ ૮, આદેય નામ કર્મ ૯, યશ નામ

કર્મ ૧૦, એ ત્રસ ગ્રહ કદીએ. વળી વક્ષ્યમાણ ' હવે
કદીશુ તે પ્રકરે) ધાવળો દગદ નખવો, તે કદે છે ૨૬

સ્થાવર દશકેનુ વર્ણન

ધાવરમુદુમઅપનન, માદારણઅથિરઅમુભદુભગાણિ,
દુમઅણાઈનનનન-મિઅનામે મેઅગ વીમ ૥૭૭

ધાવર-ધાવર નામ	દુમર-દુમર નામ
મુદુમ-મુદુમ નામ	અણાઈનન-અનાદેય નામ
અપનન-અપર્ણ ના	અનન-અયશ નામ
માદારણ-આધારણ નામ	ઇઅનામે-એ ૥૭૭
અથિર-અથિર નામ	મેઅગ-હતર (વીન-પ્રતિપક્ષી)
અમુભ-અમુભ નામ	મદિત (ન ઇયરા)
દુમગાણિ-દુમગાણિ ના	વીમ-વીમ

વિવેચન--સ્થાવર નામ કર્મ ૧, મુદુમ નામ કર્મ ૨,
અપર્ણ ના ૩, આધારણ નામ કર્મ ૪, અથિર
ના ૫, અમુભ નામ કર્મ ૬, દુમગાણિ નામ કર્મ
૭, રમ્ય નામ કર્મ ૮, અનાદેય નામ કર્મ ૯, અયશ
નામ કર્મ ૧૦ એ નામે સ્થાવરો દશમે વર્ણવે છે તે
ત્રસ દશમ મદિત વીમ ધાવ તે વળી ૫ પાનારિ ૧૭
૫૭ આવીશ પ્રાચીન કદીએ તેમા ૧૪ ૧૪ પિંડ
પ્રાચીન કદીએ ૨૦ બેદ નામ કર્મના ધાવ ૭

વિગ્રેષ સ્થાવર

ધાવર-ધાવર નામ કર્મ ૧, અથિર-અથિર નામ કર્મ ૨, અમુભ-અમુભ નામ કર્મ ૩, અણાઈ-અણાઈ નામ કર્મ ૪, અનાદેય-અનાદેય નામ કર્મ ૫, અયશ-અયશ નામ કર્મ ૬, અધારણ-અધારણ નામ કર્મ ૭, અપર્ણ-અપર્ણ નામ કર્મ ૮, મુદુમ-મુદુમ નામ કર્મ ૯, દુમગાણિ-દુમગાણિ નામ કર્મ ૧૦

તસચઉ-તસચતુષ્ક.

થિરછક્ક-સ્થિરષટ્ક.

અથિરછક્ક-અસ્થિરષટ્ક.

સુહુમતિગ-સૂક્ષ્મત્રિક.

થાવર ચઉક્ક-સ્થાવર ચતુષ્ક

સુલગતિગાઘ-સૌભાગ્ય ત્રિક
વિભાસા-વિશેષ સંજ્ઞા. [આદિ.

તયાઘ-તે પ્રકૃતિથી આદિ લઘ

સંખાહિ-સંખ્યાવાળી.

પયડીહિં-પ્રકૃતિવડે (જાણવી.)

અર્થ—તસ ચતુષ્ક, સ્થિર ષટ્ક, અસ્થિરષટ્ક, સૂક્ષ્મત્રિક, સ્થાવર ચતુષ્ક અને સૌભાગ્યત્રિક વગેરે સંજ્ઞા, તે (પ્રકૃતિ) આદિમાં લઘને તેટલી સંખ્યાની પ્રકૃતિવડે જાણવી. ૨૮

વિવેચન—તસ ચતુષ્ક કહ્યાથી તસ ૧, બાદર ૨, પર્યાસ ૩, અને પ્રત્યેક ૪, એ ૪ જાણવી. સ્થિરષટ્ક તે સ્થિર ૧, શુભ ૨, સુલગ ૩, સુસ્વર ૪, આદેય ૫, અને યશ ૬, એ ૬ જાણવી. અથિરષટ્ક તે અસ્થિર ૧, અશુભ ૨, દુર્ભગ ૩, દુસ્વર ૪, અનાદેય ૫, અને અયશ ૬, એ ૬. સૂક્ષ્મત્રિક તે સૂક્ષ્મ ૧, અપર્યાસર, અને સાધારણ ૩. સ્થાવર ચતુષ્ક તે સ્થાવર ૧, સૂક્ષ્મ ૨, અપર્યાસ ૩, અને સાધારણ ૪. સુલગત્રિક તે સુલગ ૧, સુસ્વર ૨, આદેય ૩, એ ત્રણ જાણવી. આદિ શબ્દથી દુર્ભગ-ત્રિક પ્રમુખ વિભાષા સંજ્ઞા આગળ સૂત્રમાંહે કહેશે તે પ્રકૃતિથી માંડીને તેટલી સંખ્યાએ પ્રકૃતિની, સંજ્ઞા જાણવી. ૨૮

વન્નચઉ અગુરુલહુચઉ, તસાઘદુ-તિ-ચઉર-છક્કમિચ્યાઘ;
ધ્ય અન્નાવિ વિભાસા, તયાઘસંખાહિં પયડીહિં ॥૨૯॥

વણુચઉ-વર્ણચતુષ્ક.

અગુરુલહુચઉ-અગુરુલઘુ
ચતુષ્ક.

તસાઘદુ-તસાદિદ્વિક.

ધ્યચ્યાઘ-ધ્યાદિ.

ધ્ય-એ.

અન્નાવિ-અનેરીપણુ

વિભાસા-સંજ્ઞા.

તિ-ત્રસત્રિક,
ચઉર-ત્રસચતુષ્ક
છક્ર-ત્રસપદ્ક

તયાઈ-તે આદિમા લઘ
સ ખાહિ-તેટલી સખ્યાએ
પયડીહિ-પ્રકૃતિવડે

અર્થ—વર્ણ ચતુષ્ક, અગુરૂલધુ ચતુષ્ક, ત્રસાદિદ્વિક-
ત્રિક-ચતુષ્ક-પદક ઇત્યાદિક આ અને બીજી પણ વિશેષ
મજા, તે આદિમા લઘને તેટલી સખ્યાની પ્રકૃતિ વડે
જાણવી. ૨૯

વિરેચન—વર્ણ ચતુષ્ક તે વર્ણ ૧, ગંધ ૨, રસ ૩, અને
સ્પર્શ ૪, એ ચાર જાણવા. અગુરૂલધુ ચતુષ્ક તે અગુરૂલધુ
૧, ઉપધાત ૨ પગધાત ૩, અને ઉદ્યાસ ૪, એ ચાર જાણવા.
ત્રમદ્વિક તે ત્રગ ૧, બાદર ૨. ત્રસત્રિક તે ત્રસ ૧, બાદર
૨, અને પર્યાસ ૩. ત્રગ ચતુષ્ક તે ત્રમ ૧, બાદર ૨, પર્યાસ ૩,
અને પ્રત્યેક ૪. ત્રસપદ્ક તે ત્રસ ૧, બાદર ૨, પર્યાસ ૩, પ્રત્યેક
૪, સ્થિર ૫, અને શુભ ૬, ઇત્યાદિક એ અને અનેગી પણ
વિભાષા વિગેષ મજા જે આગળ મૂત્રમાહે જે પ્રકૃતિનું નામ
કહેજે તે થકી માહીને તેટલી સખ્યાએ પ્રકૃતિની વિભા-
ષા જાણવી. ૩૦

ચાદાપ ૬ પ્રકૃતિના ૬૫ ઉત્તર લેદ.

ગમ્યાઈયુ ઉ કમસો, ચઉપણપણુતિપણુપચછછક્ર,
પણુદુગપણુકચઉદુગ, ઇચ ઉત્તરભેયપણુસહી ॥૩૦॥

ગમ્યાઈયુ-ગતિ આદિના ઉ-તો કમસો-અનુકમે.	પણુદુગપણુક-પાચ, બે, પાચ, આઠ ચઉદુગ-ચા ૭ બે

ચઉ પાણુ-ચાર, પાંચ.

ઘઞ-એ.

પાણુ તિ પાણુ-પાંચ, ત્રણ, પાંચ.

ઉત્તરભેદ-ઉત્તરભેદ

પંચ છ છક્ક-પાંચ, છ, છ.

પાણુસઠી-પાંસઠ.

અર્થ—ગતિ આદિના તો અનુક્રમે ચાર, પાંચ, પાંચ, ત્રણ, પાંચ, પાંચ, છ, છ, પાંચ, બે, પાંચ, આઠ, ચાર અને બે-બે પ્રકારે ઉત્તરભેદ પાંસઠ જાણવા. ૨૦

વિવેચન—હવે નામ કર્મના ૯૩ ભેદ કહે છે-તેમાં ગત્યાદિ ૧૪ પિંડ પ્રકૃતિના અનુક્રમે ઉત્તર ભેદ કહે છે. ગતિ ચાર ભેદ, જાતિ પાંચ ભેદ, શરીર પાંચ ભેદ, ઉપાંગ ત્રણ, બંધન પાંચ, સંઘાતન પાંચ, સંઘયણ છ, સંસ્થાન છ, વર્ણ પાંચ, ગંધ બે ભેદ, રસ પાંચ ભેદ, સ્પર્શ આઠ ભેદ, આનુપૂર્વી ચાર ભેદ અને વિહાયોગતિ બેભેદ; એમ ઉત્તરભેદ પાંસઠ થાય. ૩૦

નામકર્મનાં ભેદનું ત્રિવરણ.

અડવીસજીઆ તિનવઘ, સંતે વા પનરબંધણે તિસયં;
બંધણુસંઘાયગહો, તણુસુ સામણુવણુચી ॥ ૩૧ ॥

અડવીસજીઆ-અઠ્ઠાવીસ
પ્રકૃતિયુક્ત.

તિનવઘ-ત્રણ.

વા-અથવા.

પનરબંધણે-પંદર બંધને.

તિસયં-એકસોત્રણ.

બંધણુ-બંધન.

સંઘાય-સંઘાતનનું.

ગહો-ગ્રહણ.

તણુસુ-શરીર સાથે.

સામણુ-સામાન્યપણે.

વણુચી-વર્ણચતુષ્ક.

અર્થ-જો પૂરોક્ત પાસઠ ભેદ અઘાવીશ ભેદ સહિત કરતા નાણુ ભેદ *મત્તામા હોય અથવા (પાચને બદલે) પદ્મ બધન નાખતા ૧૦૩ ભેદ ૨ તામા હોય. બધન અને સધા-તનનુ યા'તા મરીન્મા ક્રીએ અને આમાન્યવી વર્ણચતુષ્-લ)એ ૩૧

વિવેચન-તે અઘાવીશ પ્રાયેક પ્રકૃતિએ યુક્ત કરીએ ત્યારે ત્રાપ ભેદ નામકર્મના મત્તાએ નાય. અથવા મત્તામા પાચ બધનને ઠેકાણે પદ્મ બધન ગણીએ ત્યારે એમો ત્રણ ભેદ ન મર્મના થાય. હવે મરસઠ ભેદ કહે છે. પદ્મ ભેદ બધન અને પાચ ભેદ મધાતન એ ૨૦ પ્રકૃતિ તે મરીન્ ભેગીજ વિનશ્વોએ મરીર બાધે ત્યારે ભેગાજ બાધ તે માટે જુદી ન ગણીએ એટલે ૧૦ તેઓહી અને નર્વાદિક વીમ ટે તેમામાન્યપણે વણ, ગધ-ગ, અર્ધ એ ૬ જ ગણીએ એમલ એ ૧૬ ઓહી, ૩૧

આઠકર્મની બધ ઉદય ઉદીરણા અને સત્તાપ્રકૃતિ-
ધ્યમ મત્તાહી બધોદએ ય, ન ય મમ્મમીમયા બધે,
બધુદએ મત્તાએ, વીમદ્વીમદ્વાણુમય ॥ ૩૨ ॥

મ'અ મત્તાહી-રોમ, નદમદ	બધે-બધમા
બધોદએ ય-બધ, ઉદય અને	બધુદએ સત્તાએ-બધ, ઉદય
ઉદીરણામાં	અને મત્તામા

* ૧૦ ૧ ૧૮૮ પ્રકૃતિ ૧૦ ૧૧ નાનમ્મો ના ૬૩

નય-નજ હોય.

સમ્મ-સમકિત મોહનીય.

મિસ્યા-મિશ્ર મોહનીય.

વીસસય-એકસોવીશ.

દુવીસસય-એકસો બાવીશ.

અઠ્ઠવણસય-એકસોઅઠ્ઠાવન

અર્થ—એમ સહસ્રક પ્રકૃતિ બંધ, ઉદય અને ઉદીરણા માં હોય. સમ્યક્ત્વ મોહનીય અને મિશ્ર મોહનીય બંધમાં નજ હોય (એટલે) બંધ, ઉદય અને સત્તામાં અનુક્રમે એક-સોવીશ, એકસોબાવીશ, અને એકસોઅઠ્ઠાવન (ઉત્તર પ્રકૃતિ આઠે કર્મની) હોય. ૩૨

વિવેચન—એમ એકસો ત્રણમાંથી એ ૩૬ છત્રીશ પ્રકૃતિ આછી કરીએ એટલે નામ કર્મની ૬૭ થાય. તે બંધે અને ઉદયે જાણવી. વળી સમ્યક્ત્વ મોહનીય ૧, મિશ્ર મોહનીય ૨, એ બે બંધે ન હોય. બંધે તો મિથ્યાત્વજ બંધે, અને તે મિથ્યાત્વનાં દળિયાં વિશુદ્ધ અને અર્ધવિશુદ્ધ થયા થકાં સમ્યક્ત્વપણુ મિશ્રપણુ કહેવાય. તે માટે મોહનીયની ૨૬, નામ કર્મની ૬૭, શેષ છ કર્મની ૨૭ એમ ૧૨૦ પ્રકૃતિ બંધે હોય તથા મોહનીયની ૨૮, નામ કર્મની ૬૭, શેષ છ કર્મ (ખાડીના ૬ કર્મ)ની ૨૭ એમ ૧૨૨ ઉદયે અને ઉદીરણાએ હોય, અને મોહનીયની ૨૮, નામની ૧૦૩, અને શેષ કર્મની ૨૭, એમ ૧૫૮ સત્તાએ જાણવી. ૩૨

૬૫ ઉત્તર ભેદનાં નામ.

નિરયતિરિનરસુરગઈ, ઇગબિઅતિઅચઉપણિ'દિજઈઓ,
ઓરાલવિઉવાહારગ,-તેઅકમ્મણ પણસરીરા ॥ ૩૩ ॥

નિરય-નરકગતિ
 તિગિ-તિર્યચ ગતિ
 નર-મનુષ્ય ગતિ
 મુરગઈ-દેવગતિ
 ઈગ-એકે દ્રિય જાતિ
 બિચા-બેધદ્રિય જાતિ
 તિચ-તેધદ્રિય જાતિ
 ચહ-ચારિદ્રિય જાતિ
 પચિદિ-પચે દ્રિય જાતિ

જાઈઓ-જાતિઓ
 ઓગલ-ઔદારિક
 વિહવ-વૈકિય
 આહારગ-આહારક,
 તેઅ-તેજસ
 કમભણુ-કાર્મણુ
 પણુ-પાચ
 મરીગ-શરીર

અર્થ—નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવ એ ગતિ, એ
 કેદ્રિય બેધદ્રિય, તેધદ્રિય, ચૌદ્રિય અને પચદ્રિય એ
 જાતિ, ઔદારિક વૈકિય આહારક, તેજસ અને કાર્મણુ એ
 પાચ મારાને જાણવા. ૨૩

વિવેચન—હવે પિંડ પ્રકૃતિના ઉત્ત-લેદના નામ અને
 અર્થ કહે છે. નરકગતિ નામ ૧ તિર્યચ ગતિ નામ ૨, મનુ
 ષ્યગતિ નામ ૩ દેવ ગતિ નામ ૪ એ ૮ ગતિ કહીએ ગમન
 ગતિ એક સ્પર્શને દ્રિયવત તે એકેદ્રિય ૧, સ્પર્શન,
 રસનેદ્રિયવત તે બેધદ્રિય ૨ અપગન-ગન-પ્રાણે-
 દ્રિયવત તે તેધદ્રિય ૩, સ્પર્શન-ગન-પ્રાણ-ચતુષ્વત તે
 ચહુદ્રિય ૪ અપગન-ગન-પ્રાણ-ચતુ-ઓત્તવત તે પચેદ્રિય
 એ પાચ જાતિ નામ કર્મ કહીએ. “જનન જાતિ” ઔદારિક
 શરીરનામકર્મ ૧, વૈકિયશરીરનામકર્મ ૨, આહારક શરીર
 નામકર્મ ૩, તેજસશરીરનામકર્મ ૪ કાર્મણુ શરીર નામ

૧ નપન ૨ ૧૦-ગ્રામ ૩ ૧૦ દેવદિ પપાપ૦ તે જનિ
 ૪ ઔદારિક ૫ તિની સ- ૬ ૫મ ૭ ૨ તે જનિ

કર્મ થ, એ પાંચ શરીરનામકર્મ કહીએ. 'દાર્શનિક તત્ત્વજ્ઞ' પ્રતિજ્ઞાન પુરુષગતે ઉપવ્યવ અપવ્યવે કરીને વરે માટે તે શરીર કહીએ. નીકર્યેન તત્ત્વજ્ઞ દર્શન્યુવરને ઉદાર-પ્રધાન. ઉત્તમ સર્વ શરીર થકી ઉત્તમ, તોવેકરે અધરની અપેક્ષાએ તે આદારિક તથા ઉદાર મોટું શરદમ જાળન માન માટે; તે આદારિક શરીર નિર્વચ્ય મનુષ્ય સર્વને હોય. ૧. તથા એક, અનેક, નાનું, મોટું, જોચર, ભુચર, દશ્ય, અદશ્ય, દત્યાદિ વિવિધ ક્રિયાએ ઉપન્યુ તે વૈકલ્ય શરીર કહીએ તે જે ભેદે હોય. 'ભવપ્રત્યયિક દેવતા નારકીને હોય અને સ્વલ્પિધપ્રત્યયિક મનુષ્ય તિર્યચને હોય. ૨. તથા આદ્યર્ષી સાધુ, તીર્થકરની ક્ષત્રિ દેખવા તથા સંશય રાજવા નિમિત્તે ઉત્તમ પુરુષગ આહરી-લઈને (મુંડાહસ્ત પ્રમાણ) શરીર કરે તે આહારક શરીર કહીએ. તે સ્વાદિકની પરે અતિ નિર્મળ કોઈકે દેખે કોઈક ન દેખે એવું હોય. ૩. તથા તેજના પુરુષગથી નિષ્પન્ન તે તૈજસ શરીર કહીએ. જે અદશ્ય સહુ ભુક્ષ આહારને પચાવે. વળી લખિયવત તેજલેશ્યા મુકે તેનું હેતુ હોય. ૪. કર્મ પુરુષગથી નીપન્યુ તે કાર્મણ શરીર, જેના ઉદયથકી જીવ કર્મ પુરુષગ થહીને તે રૂપપણે પરિણમાવે છે તૈજસ કાર્મણ શરીર સહિત જીવ પરભવે

૧ ભવ જેનુ કારણ છે તે ભવ પ્રત્યયિક એટલે કે દેવ, નારકીના ભવમા ઉપજે તે દરેકને અવશ્ય હોય.

૨ તપશ્ચર્યા આદિ ગુણ જેનુ કારણ છે તે ગુણ પ્રત્યયિક, તે મનુષ્ય અને તિર્યચને થાય.

૩ સર્વવિરતિ સાધુનેજ આ શરીરની લખિધ થાય.

જાય છે પણ કર્મવર્ગણા અતિ સૂક્ષ્મ છે તે માટે કોઈ દેખે નહીં પણ એ પાત્ર ગરીરનું સ્વરૂપ જાણવું ૩૩

અગ, ઉપાગ અને અગોપાગનું સ્વરૂપ.

બાહ્ય પિઠિ સિર ઉર, ઉપરગ ઉવગ અગુલીપમુહા,
સેમા અગોવગા, પદમતણુતિગસ્સુવગાણિ ॥૩૪॥

બાહ્ય-ભુજ	ઉવગ-ઉપાગ
ઉર-માથળ	અગુલી-આગળી
પિઠિ-પીઠ	પમુહા-પ્રમુખ
ગિર-માથુ	સેમા-ભાકીના
ઉર-હૃદય-હૃદય	અગોવગા-અગોપાગ
ઉપર-ઉદર	તાણુતિગસ્સ-ત્રણુ ગરીરને
અગ-એ ગાંઠ અગ	ઉવગાણિ-ઉપાગ આદિ હોય

વિવેચન—એ બાહ્ય-ભુજ ૪, એ ઉર-માથળ ૪, પૃષ્ઠિ તે વામો ૫ ગિર-મસ્તક ૬, ઉર તે હૃદય ૭, ઉદર તે પેટ ૮, શરીરને નિષે એ આઠ અગ કહીએ, તે અગને વિષે આગળી પ્રમુખ તે ઉપાગ કહીએ અને તે ઉપાગને વિષે ગેય જે પર્વ ગેખા, નખ, ગેમાદિક તે અગોપાગ કહીએ. એ ઉપાગ તે પ્રથમ ત્રણુ શરીરને ૪ હોય-અગોપાગ ૧, વૈદ્યોપાગ ૨, અને આહારોપાગ ૩. તૈજમ કાર્મણુ તો ૮૫ પ્રદેશ ગરવાને છે, અદરય છે, તે માટે તેને ઉપાગ ન હોય ૩૪

પાંચ બંધનનું સ્વરૂપ.

ઉરલાઘપુગ્ગલાણું, નિબદ્ધબજ્જંતયાણું સંબંધં ॥
જં કુણ્ઠમ્ જઉસમં તં, બંધણુમુરલાઘતણુનામા
(ઉરલાઘં બંધણું નેયં)* ॥ ૩૫ ॥

ઉરલાઘ-ઔદારિકાદિ.	કુણ્ઠમ્-કરે.
પુગ્ગલાણું-પુદ્ગલને.	જઉસમં-લાખ-રાળ સરખું.
નિબદ્ધ-પૂર્વે બાંધેલા.	તં-તે.
બજ્જંતયાણું-(હમણા)	બંધણું-બંધનનામકર્મ.
બંધાતાનો.	ઉરલાઘ-ઔદારિકાદિ
સંબંધ-મેલાપ	તાણુનામા-પાંચ શરીરને
જં-જે.	નામે.

વિવેચન—ઔદારિકાદિક શરીરના પુદ્ગળ-પૂર્વે બાંધેલા અને નવા બંધાતા, તેનો સમ્યક પ્રકારે બંધ કરે છે. જતુકહેતાં લાખનીપરે એટલે જેમ લાક્ષા બે કાપનો બંધ કરે-એકીલાવ કરે તેમ, ગૃહીત અને ગૃહ્યાણુ પુદ્ગળને એકકરે તે 'બંધન નામ કહીએ, તે ઔદારિકાદિક શરીરને નામે પાંચ ભેદે છે. ઔદારિક બંધન ૧, વૈક્રિય બંધન ૨, આહારક બંધન ૩, તૈજસબંધન ૪, કાર્મણુ બંધન નામકર્મ ૫. ૩૫

* ઔદારિક આદિ બંધન બાણુ.

૧ જે કર્મવડે આત્મા, પૂર્વે ગ્રહણ કરેલા ઔદારિકાદિ પુદ્ગલોની સાથે નવા ગ્રહણ કરાતા ઔદારિકાદિ પુદ્ગલોને અન્યોઅન્ય એકત્ર કરે-જોડે, તે ઔદારિકાદિ બંધનનામકર્મ બાણુ.

પાચ સંઘાતનનુ સ્વરૂપ

જ' સ વાયઘ ઉરલાઘ, - પુગ્ગલે તિ(ત)ણુગણ વ દ તાલી ।
ત સ વાય બધણુ-મિવ તણુનામેણુ પચવિહ ॥૩૬॥

જ-જે

સંઘાયઘ-એકઠા કરે

ઉરલાઘ-ઐહારિકાદિ

પુગ્ગલે-પુદ્ગલો પ્રત્યે

તાણુગણુ વ-તૃણના સમૂહ

ની પેઠે

દ તાલી-દ તાલી, ખ પાળી

ત-તે

મંઘાય-મ ઘાતન નામ

બધણુમિવ-બધણુનીપેઠે

તાણુનામેણુ-શરીરના નામે

પચવિહ-પાચ ભેદ છે

વિવેચન—જે કર્મ ઐહારિકાદિક લાનપણે પશ્ચિમ્યા
પુદ્ગળપ્રત્યે મઘાતે (એકઠા કરે) જેમ તૃણના સમૂહ પ્રત્યે
દ તાલી એકઠા કરે તેમ, તે સઘાતન નામ કર્મ કહીએ.
બધનનીપેઠે શરીરને નામે કહીને તે પાચ ભેદ છે. - ઐહારિક
સઘાતન ૧, પૈશ્વિકમઘાતન ૨, આહારિકસઘાતન ૩, તૈજસ
સઘાતન ૪, અને કાર્મિક સઘાતન નામકર્મ ૫. ૩૬

૫૬ બધનનુ વર્ણન

ઓરાલવિહિંવાહારયાણુ, મગતેઅકમ્મનુત્તાણુ ॥
નવબધણાણિ ઇઅગ દુ, મહિયાણુ તિમ્મિ તેમ્મિ ચ* ॥૩૭॥

• (પાઠાતર ગાથા) ઉરુટ્ટાણ ૩ સગતઅ-કમ્મસાદિમાણ
પણ જડ તિ ઘણા ॥ પદ્મમાણ સેમકમ્માદ ૧ તિણિણ દમ પનર
ચણણયા ॥ ૩૭ ॥

આપાર્થ—ઐહારિક આદિ પાનશરીરના વર્તી પોતાની સાથે પાચ

ઔદારિક-ઔદારિક.

વિક્રિય-વૈક્રિય તથા.

આહારયાણું-આહારકના.

સગ-પોતપોતાની સાથે જોડતાં.

તેજ-તૈજસ સાથેના.

કર્મભણુતાણું-કાર્મણ સાથેના.

નવઅંધણાણિ-નવ અંધનો

થાય.

ધગર-ધતર, બીજા.

દુ-એ (તૈજસ, કાર્મણ)

સહિઆણું-સહિત કરતાં.

તિન્નિ-ત્રણ અંધન.

તેસિં-તેમના (તૈજસ, કાર્મણ)

ર્મણના.)

અર્થ—ઔદારિક, વૈક્રિય અને આહારકને ૧ પોતાની સાથે, ૨ તૈજસની સાથે અને ૩ કાર્મણની સાથેના (દરેકના ત્રણ ત્રણ મળી) નવ અંધન થયા; બીજા (તૈજસ, કાર્મણ) એ સાથેના ત્રણ; અને ત્રણ તે (તૈજસ, કાર્મણ) ના (મળી કુલ ૧૫ અંધન થયા) ૩૭

વિવેચન—ઔદારિક, વૈક્રિય અને આહારક ને પોતાસાથે તથા તૈજસસાથે તથા કાર્મણસાથે યુક્ત કરતાં ત્રણ ત્રણ એમ

અંધન, તૈજસ શિવાય ચાર શરીરને તૈજસ સાથે ચાર અંધન અને તૈજસ કાર્મણ વિના ત્રણ શરીરને કાર્મણસાથે ત્રણ અંધન; પહેલાના ત્રણ શરીરને તૈજસ કાર્મણની સાથે ત્રણ અંધન, એ પ્રકારે ૫ દર અંધન જાણવા. તે આ પ્રમાણે,—૧ ઔદારિક ઔદારિક અંધન, ૨ વૈક્રિય વૈક્રિય અંધન, ૩ આહારક આહારક અંધન, ૪ તૈજસ તૈજસ અંધન, ૫ કાર્મણ કાર્મણ અંધન, ૬ ઔદારિક તૈજસ અંધન, ૭ વૈક્રિય તૈજસઅંધન, ૮ આહારક તૈજસ અંધન, ૯ કાર્મણ તૈજસ અંધન, ૧૦ ઔદારિક કાર્મણ અંધન, ૧૧ વૈક્રિય કાર્મણ અંધન, ૧૨ આહારક કાર્મણ અંધન, ૧૩ ઔદારિક તૈજસ કાર્મણ અંધન, ૧૪ વૈક્રિય તૈજસ કાર્મણ અંધન અને ૧૫ આહારક તૈજસ કાર્મણ અંધન.

નવ બધન થાય તે કેમ ? ઔદારિક ઔદારિક બધન ૧, ઔદારિક તૈજસબધન ૨, ઔદારિક કાર્મણબધન ૩, વૈક્રિય વૈક્રિયબધન ૪, વૈક્રિય તૈજસ બધન ૫, વૈક્રિય કાર્મણ બધન ૬, આદારક આદારકબધન ૭, આદારક તૈજસબધન ૮, આદારક કાર્મણ બધન ૯, વળી તે ત્રણને તેજસ કાર્મણ એએ ચુખ કરતા ત્રણ બધન વાય. ઔદારિક તૈજસકાર્મણ બધન ૧૦, યૅ૦ તૅ૦ કા૦ બ૦ ૧૧, આદા૦ તૅ૦ કા૦ બ૦ ૧૨, અને તૈજસ કાર્મણના પચ્ચપરે ૩ બધન તે કેમ ? તૈજસ તૈજસ બધન ૧૩, તૈજસ કાર્મણબધન ૧૪, કાર્મણ કાર્મણ બધન ૧૫ એ ૧૫૬૦બધન જાણવા. ૩૭

છ મધ્યણુનુ સ્વરૂપ

મધ્યણુમહિનિચ્ચો, ત છદ્ધા વજ્જગિમહનારાય ॥
તદ રિમહનાગય, નાગય અદ્ધનાગય ॥૩૮॥

૧ નરી કેઈ ૧ મ ૨૦ ૨ પાય મરી ના હિમનિ મયોગે
૩૬ ભા ૥ થાય ૬, તે ના ૥ બધો કેમ ૧ થાય ૨ તેનો યાઅ
કા ઉતર નારે છે ૧-ના ૥, સ્થિત ૨૦ આદારક એ નજ
મરી ૧ ૫ ના વિરહ નેરાયી તેો નબધ થનો નરી તેરી ૫૬
૪ બધા થાય છે અધિત થના ૧રી વળી કાઈ એરી આ
૫ મ ૨૦ કે જેમ ૫ ૨ નમ ૧ થતા નેમ ૫૫ ૧ ગિના ૫૬૦
સધનન ૫૭ થતા જેને ને કેમ ૨ જેમ કહે ના નેમ ૧ બધ
થાય ૧ ૧૦૦ ૬૬ ૬ ને ૫૫૦ એમા આ દોષ તો ન પડી
નામ ભેરે ૧૦૦ ૧૦૦ નેમ ૧ મબધ કાગ ૧ ૫૨૦ અદીયા

કીલિઅ છેવહું ઇહ, રિસહો પટ્ટો અ કીલિઆ વજ્જં ॥

ઉભયો મક્કડખંધો, નારાયં ઇમમુરાલંગે ॥ ૩૯ ॥

સંઘયણું-સંઘયણ.

અઠિ-અસ્થિનો.

નિચયો-સમૂહ-રચના વિશેષ.

તં છદ્દા-તે છ પ્રકારે.

વજ્જરિસહનારાયં-વજ્જઋપલ નારાય.

તહ ય-તેમજ.

રિસહનારાયં-ઋપલ નારાય.

નારાયં-નારાય.

અદ્દનારાયં-અર્દ્ધનારાય.

કીલિઅ-કીલિકા.

છેવહું-છેવહું.

ઇહ-અહીં આં.

રિસહો પટ્ટો-ઋપલ તે પાટો.

કીલીઆ-ખીલી.

વજ્જં-વજ્જ તે.

ઉભયો-એ પાસે.

મક્કડખંધો-મર્કટ ખંધ.

નારાયં-નારાય.

ઇમં-એ સંઘયણ.

ઉરાલંગે-ઔદારિક શરીરે હોય.

અર્થ-હાડકાનો સમૂહ (રચના) તે સંઘયણ જાણવું.
તે વજ્જઋપલનારાય તેમજ ઋપલનારાય, નારાય, અર્દ્ધ-

તેટલા સંઘાતન કેમ નથી કર્યા ? તેનો ઉત્તર કહે છે-તમારી આશંકા અસત્ય છે. જે કારણ માટે લોકને વિષે સ્વજ્ઞાતિ (પોત પોતાની જ્ઞાતિ) ને વિષે જે સંયોગ થાય તેનેજ શુભ ગણેલો છે, તેમ અહીં પણ સ્વશરીર પુદ્ગલનો સ્વશરીર પુદ્ગલો સાથે જે સંયોગ રૂપ સંઘાત તેને શુભ ગણેલો છે. એ પ્રકારે પ્રધાનપણું જણાવવાને અર્થે પાંચજ સંઘાતો ગણાવ્યા છે.

૧ જેનાવડે શરીર પુદ્ગલો દૃઢ કરાય તે અસ્થિનિયમ-હાડની રચના એટલે સંઘયણ જાણવું.

નારાય, કિલિકા અને છેનકુ એમ છ પ્રકારે છે અહીં
ઋષભ તે પાટો અને વજૂ તે ખીલી, બે પાસાનો મકટ
બધ તે નારાય કહેવાય છે. આ સઘયણુ ઔદારિક શરીરે
હોય. ૩૮-૩૯

વિવેચન—હવે મઘયણુ કહે છે-અસ્થિ-હાડનો નિચય-
રચના વિશેષ અર્ધાત શરીરના પુદ્ગળતુ દૃઢપણુ તે સઘયણુ
કહીએ. તે મઘયણ છ ભેદ છે તે કહે છે. હાડની સ ધિ,
નારાય તે મકટબધ, તે ઉપરે ઋષભ તે હાડનો પાટો, તે
ઉપરે તે ત્રણે ભેદ (વિધે) એવો વજૂ તે ખીલી, એ ત્રણે યુક્ત
હોય તે વજૂ ઋષભનારાય સ વયણુ કહીએ ૧, તેમ નારાય તે
મકટબધ તે ઉપરે ઋષભ તે પાટો હોય પણ ખીલી નહોય,
તે ઋષભનારાય સઘયણ ૨, કેવળ મકટબધજ હોય પણ
પાટો ખીલી ન હોય તે નારાય ૩, એક પામે મકટબધ
હોય ખીને છડે પાધર હાડ હોય તે અર્ધનારાય મઘયણ
૪, ૩૮. ૫એ ખીલીજ હોય મકટબધ પણ ન હોય
તે કિલિકા સઘયણ ૫, બે પાસે હાડેહાડ અહી ગદ્દા હોય
તે છેનકુ મઘયણ ૬ ખિહા મઘયણુ વિષે ઋષભ તે પાટો
કહીએ, બે હાડ ઉપર વીરાર્ધ રહ્યો હોય તે અને વજૂ તે
ખીલી બે હાડ અને બે પામે પાસાને ભેદીને રહે એવી.
અને બે પામે મકટબધ હોય તે નારાય કહીએ જેમ મકટ
તે વાનરતુ બાળક માતાને હૈયે વળગી ગહે તે મકટબધ.
એ છ ૬ સઘયણુ તે ઔદારિક શરીરને નિષેજ હોય, વૈકિય
આદારક શરીરે ન રહોય. ગર્ભજ તિર્યચ અને મનુષ્યને છ

૧ આનારાય મઘયણુ ૧ એ પામે મકટ બધ અને એક
પામે ખીલી હોય એમ સ્વોપપન્ન રીકામા કહે ન છે

૨ વૈકિય આ આદારક શરીરને હાડકા નથી તેથી તેને સઘ-
યણુ ન હોય

સંધયણ હોય અને વિહલોદ્રિયને જેવડું સંધયણજ હોય અને
એકેદ્રિય અસંધયણી હોય. ૩૬

છ સંસ્થાન અને પાંચવર્ણના નામ.

સમચતુરસં નિગ્ગોહ, સાઘ ખુજ્જતઘ વામણુંહુંડં ॥
સંઠાણા વણ્ણા કિણ્ણ-નીલલોહિઅહલિદ્ધસિઆ ॥૪૦॥

સમચતુરસં-સમચતુરસ.
નિગ્ગોહ-ન્યગ્રોધપરિમંડળ.
સાઘ-સાદી.
ખુજ્જતઘ-કુખ્જ.
વામણું-વામન.
હુંડં-હુંડક.
સંઠાણા-સંસ્થાનો.

વણ્ણા-વર્ણો.
કિણ્ણ-કૃષ્ણ વર્ણ નામકર્મ.
નીલ-નીલો વર્ણ.
લોહિય-લાલવર્ણ.
હલિદ્ધ-પીત વર્ણ.
સિઆ-શ્વેતવર્ણ.

અર્થ—સમચતુરસ, ન્યગ્રોધપરિમંડળ, સાદિ, કુખ્જ,
વામન અને હુંડ (છ) સંસ્થાનો જાણવા. કૃષ્ણ, નીલ, રક્ત,
પીત અને શ્વેત એ (પાંચ) વર્ણો જાણવા. ૪૦

વિવેચન—હવે સંસ્થાન કહે છે-શરીરનો આકાર તે
સંસ્થાન કહીએ ત્યાં પર્યંકાસને એ ઠીંગણાનું અંતર ૧, જ-
મણો ખણો અને ઠાપો ઠીંગણા તેનું અંતર ૨, ઠાપો ખણો
અને જમણા ઠીંગણાનું અંતર ૩, પલાંઠીનું મધ્ય અને નિ-
લાડનું અંતર ૪, એ ચારે હાંસે સરખું અને સર્વોગે
મુંદર હોય તે સમચતુરસ સંસ્થાન કહીએ. ૧ નાભિ ઉપર

સપૂર્ણ સુદર અવયવ હોય અને હેઠે હીનાધિક હોય તે ન્યગ્રાધ
પરિમળ ૨ નાભિથી નીચે સપૂર્ણ અવયવ હોય અને
ઉપરે હીનાધિક હોય તે સાદિ ૩. હાથ, પગ, મસ્તક અને
બ્રીના (ડાક) સુલક્ષણ હોય અને હૃદય, પેટ હીન હોય તે કુખજ
૪, હૃદય તથા પેટ સુલક્ષણ અને હાથ, પગ, શિર અને બ્રીવા
કુલક્ષણ હોય તે વામન ૫, મરૂ અગોપાગે કુલક્ષણ હીનાધિક
હોય તે હુંડ મસ્થાન ૬ તેમા દેવતા મર્વને સમચતુરસ સસ્થાન
હોય ગર્ભજ તિર્યચ મનુષ્યને ૭ સસ્થાન હોય. શેષ
ગવ જીવને હુંડ સસ્થાન હોય જો ૭ મસ્થાન કહ્યા.
હવે વર્ણ પાત્ર કહે ટે-કૃષ્ણવર્ણ-મજ્જળ જેવો ૧, નીલો-
પાપટની પાખ જેવો ૨, ચાતો-મજ્જળ જેવો ૩, પીળો-હળ-
દર જેવો ૪, શ્વેત-ધોળો શાખ જેવો ૫ ૪૦

જે ગદ્ય, પાચગમ, અને આઠ સ્પર્શના નામ.
મુરહિદુરહી રસા પણ, તિત્તકકુકસાયઅખિલા મહુરા
કસા ગુડલહુમિઉખર, -સીઉણહસિણિદ્ધરખખટ્ટા ॥૪૦॥
મુરહિ-મુરભિગધ
કુકહી-કુરભિગધ
રસાપણ-રસ પાચ
તિત્ત-તિષ્ઠાગસ, કડવો
કકુ-કકુ રસ, તીજો
કસાય-કપાયેલો રમ
અખિલા-ખાટો રમ
મહુરા-મધુ રચ
કામા-સ્પર્શ
ગુડ-શારે
લહુ-લધુ (હલકો)
મિઉ-મૃદુ (ઢોમલ)
ખર-ખર (ખરસટ)
મી-મીત
ઉણહ-ઉણ
મિણિદ્ધ-ત્રિગ્ધ (ચીકણો)
કખખ-રસ (હુખો)
આટ્ટા-જો આઠ સ્પર્શ

વિવેચન—હવે જે ગંધ કહે છે—સુગંધ કસ્તુરી જેવો ૧, દુર્ગંધ લસણ જેવો ૨, હવે પાંચરસ કહે છે—તિક્તારસ નિંખવત ૧, કંટુકરસ સુંઠ મરિ જેવો ૨, કપાયરસ ત્રિકુળાદિક જેવો ૩, આમ્લ-ખારો રસ આંખલી પ્રમુખ જેવો ૪, મધુર-મીઠો રસ શકરાદિક જેવો ૫. હવે સ્પર્શ ૮ કહે છે—ગુરૂ-ભારે સ્પર્શ લોહાદિક જેવો ૧, લઘુ સ્પર્શ-અકં તૂલાદિક જેવો ૨, મૃદુ સ્પર્શ-નવનીત (માખણ) જેવો ૩, ખર-કર્કશ સ્પર્શ-કરવત જેવો ૪, શીત સ્પર્શ-દ્વિમ જેવો ૫, ઉષ્ણ સ્પર્શ-અગ્નિ જેવો ૬, સ્નિગ્ધ (ચીકણો) સ્પર્શ-તૈલાદિક જેવો ૭, રૂક્ષ (લૂખો) સ્પર્શ-ભસ્મ (રાખ) જેવો ૮, એ ૮ સ્પર્શ. ૪૧.

શુભઅશુભવર્ણ્યતુષક.

નીલકસિણું દુગંધં, તિત્તં કંડુઅં ગુરૂં ખરં રૂખ્ખં ॥
સીઅં ચ અસુહનવગં, ઇકારસગં સુભં સેસં ॥૪૨॥

નીલ-નીલોવર્ણ.

કસિણું-કૃષ્ણવર્ણ.

દુગંધ-દુર્ગંધ.

તિત્ત-તિક્ત, કડવો.

સીઅ-શીતસ્પર્શ.

અસુહ નવગ-અશુભની નવ પ્રકૃતિ.

કંડુઅ-કંડુ, તીખો.

ગુરૂ-ભારે સ્પર્શ.

ખર-કર્કશ સ્પર્શ.

રૂખ્ખ-લૂખો સ્પર્શ.

ઈકારસગ-અગિઆર.

સુભ-શુભ.

સેસ-ખાકીની.

વિવેચન—એ વર્ણાદિક ૨૦ પ્રકૃતિ માંહે શુભ અશુભ કહે છે—નીલોવર્ણ ૧, કાળોવર્ણ ૨, દુર્ગંધ ૩, તિક્તારસ ૪,

કટુકરસ ૫, ગુરુસ્પર્શ ૬, કુર્કશ સ્પર્શ ૭, રૂક્ષ સ્પર્શ ૮,
શીત સ્પર્શ ૯, એ નવ પ્રકૃતિ અશુભ જાણવી. રોષ
(ખાકી) ઈગ્યાર ૧૧, શુભ-ઉત્તમ જાણવી ૪૨

અહિંગાધન્વણુપુન્વી, ગધપુલ્લિદુગ તિગ નિયાઉન્નુઅ ॥
પુન્વીઉદઓ વકકે, મુહઅસુહવમુદ્ધવિહગગધી ॥૪૩॥

અહિંગ-ચારલેદે
ગધધ્વ-ગતિનીપેરે
આણુપુલ્લી-આનુપૂર્વી
ગધ પુલ્લિદુગ-ગતિ, આનુ
પૂર્વી મળીદીક
નિઆઉન્નુઅ-પોતાના આણુ
મહિત કરતા
તિગ-ત્રિક થાય

પુલ્લીઉદઓ-આનુપૂર્વીનો
ઉદય
વકકે-વક ગતિએ હોય
મુહ-શુભ
અમુહ-અશુભ
વસ-વૃષભ
ઉદ-ઉટ
વિહગગધી-વિહાયો ગતિ

અથ—ચાર પ્રકારની ગતિની પેઠે આનુપૂર્વી જાણવી,
ગતિ અને આનુપૂર્વી તે દ્વિક જાણવું અને પોતાના આણુએ
મહિત ગતિ, આનુપૂર્વી તે ત્રિક કહેવાય છે આનુપૂર્વીના
ઉદય વકગતિમા હોય. વૃષભની શુભ વિહાયોગતિ અને
ઉટની અશુભ વિહાયોગતિ જાણવી. ૪૩

વિવેચન—ચાર ગતિની પરે ચાર આનુપૂર્વી જાણવી.
નગકાનુપૂર્વી ૧, તિર્યચાનુપૂર્વી ૨, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૪, દેવાનુ-
પૂર્વી ૪, એ આનુપૂર્વી પોતપોતાની ગતિ સાથે બધાય,

૧ અહીં દેવાદિગતિથી લિનપણ દર્શાવવા માટે વિહાયોગતિ
॥મ આણુ છે, આકાશમા ગમન ક્રિયા તે વિહાયોગતિ-ચાલ

ગતિ સાથે ઉદય આવે, વેદાય, તે મારેજ જ્યાં દુગં કહ્યું હોય ત્યાં ગતિ અને આનુપૂર્વી કહેવી. નિગં કહ્યું હોય તે ત્યાં ગતિ ૧, આનુપૂર્વી ૨, આઉખું ૩, એ ત્રણ કહેવાં. આનુપૂર્વીનો ઉદય તે તે ગતિએ જતાં વાટે (રસ્તામાં) વિચરે ગતિમાં હોય. તે જે ત્રણ સમયની વિચરે (વહ) ગતિએ વર્તતા હવેને જળદની નાથ સરખી આનુપૂર્વી ઉદય આવીને પોતાની ગતિએ લઇ જાય. હવે વિહાયોગતિ જે ભેદ કહે છે શુભ વિહાયોગતિ ૧, અશુભ વિહાયોગતિ ૨. વૃષભ ગજ હંસાદિકનીપરે ચાલે તે શુભ વિહાયોગાતે ૧, અને ઊંટ ખર તીરનીપરે ચાલે તે અશુભ વિહાયોગતિ ૨. આકાશે ચાલવું તે વિહાયોગતિ કહીએ, તે ત્રણ હવેને હોય. ૪૩

પરાઘાત નામ કર્મ અને શ્વાસોશ્વાસ નામ કર્મનું સ્વરૂપ.
પરઘાઉદયા પાણી, પરેસિ ખલિણુંપિ હોઈ દુદ્ધરિસો ॥
ઊસસણુલદ્ધિનુત્તો, હવેઈ ઊસાસનામવસા ॥ ૪૪ ॥

પરઘા-પરાઘાત નામ કર્મના.
ઉદયા-ઉદયથી.
પાણી-પ્રાણી.
પરેસિ-ખીલત.
ખલિણુંપિ-ખળવંતને પણ.
હોઈ-હોય.

દુદ્ધરિસો-દુઃખે છતવાયોગ્ય.
ઊસસિણુ-શ્વાસોશ્વાસ.
લદ્ધિનુત્તો-લબ્ધિ યુક્ત.
હવેઈ-હોય.
ઊસાસનામ-શ્વાસનામકર્મના.
વસા-વશે કરી.

વિવેચન—હવે આઠ પ્રત્યેક પ્રકૃતિનો અર્થ કહે છે.

પરાઘાત નામ કર્મના ઉદયથી પરને-ખળિયાતે પણ દુર્ધર્મ-

દુસરું થાય. ગ્રામી સભાને વિષે ગયો થકો પણ સર્વને ક્ષોભ
પમારે તે પગઘાત નામ કહીએ પરાન્ માહતાતિ પરાઘાત
૧, શ્વાસોશ્વાસ લેવાની લખિવાળો હોય, -શ્વામોશ્વામ
લે-તે ઉશ્વામનામકર્મના ઉત્પત્તિ, તે પર્યાયાને ઉદયે
હોય ૨, ૪૪

આતપ નામકર્મનું સ્વરૂપ.

રવિબિંબે ઉજિઅગ, તાવજુઅ આયવાઉ ન ઉજલણે	
જમુસિણુકાસરસ તહિ, લોહિઅવજણુસ ઉદઉત્તિા ૪પા	
રવિબિંબે-સૂર્યબિંબને વિષે	આયવાઉ-આતપના ઉદયે
ઉ-નિશ્ચયે	ન ઉજલણે-અભિકાયના શરીરે
જિઅગ-(રત્નના) જીવનુ અગ	વળી ન હોય
તાવજુઅ-તાપયુક્ત	

૧ જે કર્મના ઉત્પત્તિ આત્માને શ્વામોશ્વાસ (ઉચ્ચ શ્વાસ
અને નીચો શ્વાસ-શ્વામ લેવો મૂંવો) લખિ થાય તેનું નામ
શ્વામોશ્વામ નામ કર્મ એ શ્વામોશ્વાસ લખિ કર્મના ઉત્પત્તિ થાય
માટે આત્મિની છે જે કે સન લખિએ ક્ષાયોપશમિની છે, તો-
પણ વૈકલ્પિક અને આહારક લખિ ઔચિની પણ જાલવે છે, ત્યા
વીર્યાનરાયનો ક્ષયોપશમ પણ નિમિત્તભૂત છે તેથી ઔચિકપણ
છતે ક્ષાયોપશમિકપણ હોય તેમા કાંઈ વિરહતા નથી તેમ ઉક્ત
લખિ આત્મી જાણુ નામ કર્મથી લખિ થાય, શ્વામોશ્વાસ યોગ્ય
પુનઃ પ્રવૃત્તિ કરી શ્વામોશ્વાસપણે પરિણમતી અનન્યી મૂંવાની
શક્તિ તે શ્વામોશ્વાસ પર્યાયિ અને શ્વાસોશ્વાસ લેના મૂંવાનો વ્યાપાર
-ક્રિયા તે શ્વામોશ્વાસ ગ્રાણુ જાણુવો

જસુ(સણુક્રાસરસ-જે માટે
ઉષ્ણ સ્પર્શનો.
તહિં-તે અગ્નિના શરીરે.

લોહિઅવણુરસ-રાતાવર્ણનો.
ઉદઉત્ત-ઉદય છે એમ જાણવું.

વિવેચન--સૂર્યના બિંબને વિષે પૃથ્વીકાર્થયા પર્યાપ્તા
જીવનુંજ શરીર તાપ યુક્ત હોય, પોતે શીતળજતાં ઉષ્ણ
પ્રકાશ કરે, તે આતપનામ કર્મના ઉદયથી. એ ટાળી બી-
જામાં આતપનામ ન હોય. અગ્નિકાયને વિષે આતપનામ
ન હોય, જે માટે અગ્નિને વિષે તો ઉષ્ણ સ્પર્શનો ઉદય છે
અને લોહિત તે રાતા વર્ણનો ઉદય છે, તેણે કરાને ઉષ્ણતા
અને રાતો પ્રકાશ કરે છે. ૪૫

ઉદ્યોતનામકર્મનું રવરૂપ.

અણુસિણ પયાસરૂવં, (જઅંગમુજજેઅએ ધહુજજેઆ ॥
જધદેવુત્તરવિક્રિય, -જેઘસખજજેઅમાધ૦વ ॥૪૬॥

અણુસિણ-શીત.

પયાસરૂવં-પ્રકાશરૂપ.

જિઅંગ-જીવનું અંગ.

ઉજજેઅએ-ઉદ્યોત કરે.

ધહુ-અહીંઆં.

ઉજજેઆ-ઉદ્યોત નામ કર્મના
ઉદયથી.

જધ-યાત.

દેવ-દેવવડે.

ઉત્તરવિક્રિય-કરાયેલ ઉત્તર
વેક્રિય રૂપ.

જેઘસ-જયોતિષી.

ખજજેઅમાધ૦વ-અદ્યોત-
ખજુઆ આદિની પેરે.

વિવેચન--ઉષ્ણ નહિ એવા(શીત)પ્રકાશરૂપ જે જીવનું
શરીર ઉદ્યોત કરે-દિપે, ધહાં લોકને વિષે તે ઉદ્યોત નામ
કર્મના ઉદયથી. યતિનું અને દેવતાનું ઉત્ત વેક્રિય શરીર
જયોતિષીનાં વિમાન (વિમાનના પૃથ્વીકાર્થયા જીવો),

ખતૃઓ (આગીથો) ચોરે દ્રિયજન આદિ શબ્દશ્રી ઓપવિ,
મણિ, રતનાદિક એહને વિષે ઉદ્યોત નામનો ઉદય હોય,
તેની પેઠે. તેહવાહિમા ન હોય. ૪૬

અગુરૂલધુ અને તીર્થંકર નામ કર્મ

અ ગ ન ગુરૂ ન લહુ અ, જયં જીવસ્સ અગુરૂલહુ ઉદયા;
તિથેણુ તિહુ અણુસ્સવિ, પુજ્જો સે ઉદ્યો કેવલિણે ॥ ૪૭ ॥

અ ગ - શરીર

ન ગુરૂ - નહી ભારે

ન લહુ અ - નહીં હળવુ

જયં - હોય, થાય છે

જીવસ્સ - જીવને

અગુરૂલહુ - અગુરૂ લઘુના

ઉદયા - ઉદયથી

તિથેણુ - તીર્થંકર નામ કર્મના
ઉદયથી

તિહુ અણુસ્મવિ - ત્રણ બુન-
નને પણ

પુજ્જો - પૂજનિક

એ ઉદ્યો - તેનો ઉદય

કેવલિણે - તીર્થંકર કેવલીને હોય.

[વિચેચન—જે જીવનું શરીર અત્યંત ગુરૂ (ભારે) ન
હોય, અત્યંત લઘુ-હળુ ઉપર ન હોય, સમ શરીર હોય
તે અગુરૂલધુ નામ કર્મના ઉદય થકી. ૫ તીર્થંકર નામ
કર્મને ઉદય કરીને ત્રિભુવનનામાં દેનદાનવ આનંદને પણ
પૂજનિક હોય, તે તીર્થંકર નામનો ઉદય દેનજ્ઞાન ઉપનેજ
થાય હ્રસ્વને ન હોય, પણ જેણે પૂર્વે તીર્થંકર નામ આ-
ધુ હોય એના હ્રસ્વને હોય, અને મર કેવળીને પણ
ન હોય. ૬ ૪૭

૧ તીર્થંકર નામ કર્મનો ઉદય તીર્થ સ્થળો કહેા તે
સ્થો ૫ જાણુનો, પ્રેમોત્તર તો ત્રીજો ભવે ચોથો ગુગુળો તીર્થંકર

નિર્માણ અને ઉપધાત નામ કર્મ.

અંગોવંગનિઅમણું, નિર્માણું કુણુધ સુત્તહારસમં;
ઉવધાયા ઉવહમ્મધ, સતણુવયવલંબિગાઈ હિં ॥૪૮॥

અંગોવંગ-અંગોપાંગનું.
નિઅમણું-નિઅમિતપણું.
નિર્માણું-નિર્માણ નામ કર્મ.
કુણુધ-કરે.
સુત્તહાર-સુતાર.
સમં-સરણું.
ઉવધાયા-ઉપધાત નામ કર્મ-

ના ઉદયથી.

ઉવહમ્મધ-હણાય, નાશપામે.
સતણુ-પોતાના શરીરના.
અવયવ-અવયવો.
લંબિગાઈહિં-પડજીલી આ-
દિકે કરી.

અર્થ-નિર્માણ નામકર્મ અંગોપાંગની રચના કરે, તે
સૂત્રધાર સરણું જાણવું. ઉપધાત નામ કર્મના ઉદયથી પો-
તાના શરીરના અવયવ લંબિગાઈવડે હણાય છે ૪૮

નામ નિકાચિત કર્યા પછી અતમુહૂર્તેજ થાય છે, તેને લીધે અન્ય પ્રાણી
કરતાં તેમની આજ્ઞા, ઐશ્વર્ય, વચન આદેયતા વગેરે વિશેષ હોય
તથા જે ભવે તીર્થંકરપણે ઉત્પન્ન થાય તે ભવમાં તેમના પાપે
કલ્યાણક મહોત્સવમાં ધંદાદિ પૂજે, આહાર નીહાર ક્રોધ દેષે નહિ,
રોગ રહિત મુગધિ પરસેવો હોય, કાયા નિર્મળ અને શ્વાસોશ્વાસ
મુગધી હોય, લોહી માંસ શ્વેત હોય. એ ચાર અતિશય જન્મથી
હોય ચાર ધાતી કર્મનો ક્ષય કરવાથી રસોદય હોય, તેને લીધે
સમવસરણાદિ વિભૂતિ હોય, વાણીના પાંત્રીશ ગુણે ભવ્ય જીવને
પ્રતિબોધી ચતુર્વિધ સંધની સ્થાપના કરે, દેશના અદ્વજ જાય નહિ,
ચોત્રીશ અતિશયવત હોય.

નિચેયન—અ ગોપાગતુ નિપજ્ઞવતુ તે નિર્મ્યાણ^૧ નામ કહે તેથી તે સુત્રધાર સરજી છે. જેમ સુત્રધાર કાષ્ટ પાપાણુની પૂતળી ઘડે-ઘાટમા લાવે તેમ નિર્મ્યાણ નામ પણ જાણવું ૭ ઉપધાત નામ કર્મના ઉદય થકી જીવ પોતાના શરીર અવયવ અધિકા ઓછા લબિકા-પડજલી, ગસોલી, મસ, હરસ, ચોરદત, પડગુલી પ્રમુખે કરીને હણાય, દુખ પામે. ૮ ૪૮

ત્રમ, બાદર અને પર્યાપ્ત નામ કર્મ
ખિતિચઉપણિ દિચતસા, બાયરઓબાયરાજિઆથુલા;
નિચનિચપજ્જતિભુઆ, પજ્જતા લદ્ધિકરણેહિ ॥૪૯॥

ખિતિચઉ-એ ઇદ્રિય, તે ઇદ્રિ
ય, ચારિદ્રિય
પાણુદિચ, -પ એ દ્રિય
તમા-ત્રસ નામ કર્મના ઉદયથી
બાયરઓ-બાદર નામ કર્મના
ઉદયથી

બાયરા-બાદર
જીઆ-જીવે

થુલા-ગ્થૂલ, મોટા
નિચનિચ-પોતપોતાની
પજ્જતિ-પર્યાપ્તિ
ભુઆ-યુક્ત, મહિત
પજ્જતા, -પર્યાપ્ત નામ કર્મના
ઉદયથી

લદ્ધિ-લબ્ધિએ કરી
કરણેહિ-કરણે કરી

અર્થ—ત્રમનામ કર્મના ઉદયથી (જન)ને ઇદ્રિય, તે ઇદ્રિય અને ચારિદ્રિયપણ પામે છે. બા - નામ કર્મના ઉદયથી જીવે બાદર સ્થૂલાભોટા, વાય છે પર્યાપ્ત નામ કર્મના ઉદયથી પોતપોતાની પચાપ્તિએ યુક્ત હોય, તે પર્યાપ્ત લબ્ધિ અને કર્મવડે જે પ્રમરે જામવા ૪૮

૧ મગોપાગતે પોતપોતા ॥ વિવિધ ગ્યારે ગોપરાની વ્યવસ્થા કર ન વિમાણ નામ કર્મ

વિવેચન—હવે ત્રણ દશકાનો અર્થ કરો છે. ત્રણ નામકર્મના ઉદયથી બેઠકદ્રિય, તેઠકદ્રિય, ચક્રિરિદ્રિય, પચેઠકદ્રિયપાણીપાનિ તે ત્રણ કલિએ. ૧, આદર નામ કર્મના ઉદયથી આદરપાણી પાનિ, એક તથા અનેક તથા અનંતા શુભનાં સંખ્યાતાં અમરખ્યાતાં પણ શરીર ભેળાં મળ્યાં થકાં પણ નજરે દીક્ષે તે આદર કલિએ. ૨, જે શુભને બેઠકી પર્યાપ્તિ હોય તેટલી આપ આપણી પચાસશુકા સહિત હોય તે પર્યાપ્ત નામ કર્મનો ઉદય કલિએ. ૩, તે પર્યાપ્તિએ ભેદે સાબંધપર્યાપ્તિ ૧ અને કરણ પર્યાપ્તિ. ૨. ૪૯

૨ પર્યાપ્તિમ્વરૂપં યયા—આદરશરીરકદ્રિય, પજ્જતી આળપાળમાસપણે
ચડ પંચ પંચ છપ્પિય, ઇગ વિગલાસન્નિસર્ગાણં । ? ॥

ભાવાર્થ—જેણે કરીને આદરલીધો થકો ૨૦, ખસાદિરૂપ-પણે પરિણમાયે તે આદર પર્યાપ્તિ ૧, તે આદરને રૂધિર-માંસાદિક સમ ધાતુરૂપ શરીરપણે પરિણમાયે તે શરીર પર્યાપ્તિ. ૨, તે આદર ધાતુપણે થકને કદ્રિયપણે પરિણમાયે તે કદ્રિય પર્યાપ્તિ. ૩, જે વડે શ્વાસોશ્વાસ ચોચ વર્ગણા અહીંને તે પુદ્ગળ શ્વાસોશ્વાસપણે પરિણમાવી મૂકે તે શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તિ ૪, તેમજ વળી ભાષાવર્ગણા ચોચ વર્ગણા દ્રવ્ય અહીંને વચનપણે પરિણમાવી મૂકે તે ભાષા-પર્યાપ્તિ ૫, વળી જે વડે મન ચોચ વર્ગણાનાં દલિયાં અહણ કરી તેને મનપણે પરિણમાવી મૂકે તે મનપર્યાપ્તિ. ૬, એ અનુક્રમે એકેદ્રિયને ચાર પર્યાપ્તિ હોય. વિકળેકદ્રિયને પાંચ, અસંગી પચેકદ્રિયને પાંચ અને સંગી પચે-

૧ નાપાદિથી પિગતા છતાં ત્રણ પામી છાયાદિ-૧ આશ્રય લેવા બીજે સ્થાને જાય તે ત્રણ.

૨ પુદ્ગલોપચયજઃ પુદ્ગલગ્રહણપરિણમનહેતુઃ શક્તિવિશેષઃ

દિયને ૭ પર્યાપ્તિ હોય ઉક્તચ-ઉત્તરવિત્ત દ્વાહારે
 છળદિ પશ્ચિત્તિ જુગતમારમો ॥ તિળ્લ પદમિગમ્મપ
 વીઆ બતોમુહુત્તિઆ હર્ષ ૧ પિહુ પિહુ અમ્મસમદમ બામુહુ-
 ત્તા ડગાલિ ચડરાગાપિહુ પિહુ સમયા ચડરો હુતિ ત્રેડાવિઆ
 હારે ૨ છળદિ સમમારમો પદના સમ્મણ અતમુહુર્થાઆ ॥ તિ
 તુરિઅ સમ્મ સમ્મ સુરેસુ પળછાદિ ઇગસમ્મ ૩ સો લલ્લિપ
 ઉન્નત્તો ઓ મરદિ પૂરિડ સપડડત્તી ॥ લલ્લિઅપડડત્તા પુળ જો મ-
 રદ તા અપરિત્તા ૪ ન ઉજ્જદિ પૂરેડ પર પૂરિસ્તદ મ દદ કરણ
 અપડડત્તો ॥ સો પુળ કરણપડડત્તો જેણ તા પૂરિઆ હુતિ ૫
 સન છન સર્વ પર્યાપ્તિ સામટી (એક સાથે)
 પ્રારભ કરના માટે (જેમ ૭ જણી કાતનારી સાથે જાતના
 બેઠી હોય તેમા જે બાક કાતે તે કેકક વહેલુ પૂર્ણ કરે
 અને બીજી કાતે તે બાક કેકક પ્રર્ણ કર તેમ આ
 પર્યાપ્તિ સાથે પ્રારભ અને અનુક્રમે પૂરી કરે) ત્યા
 ઔદાગિક શરીર પહેલી પર્યાપ્તિ એક સમયે પૂરી
 કરે, તે વાર પછી અતર્મુહર્તે બીજી પર્યાપ્તિ પૂરી કરે, તે
 વાર પછી ત્રીજી અતર્મુહર્તે, એમ ચોવી પાચમી છઠી દહેક
 અતર્મુહર્તે પૂરી કરે વર્કિય આહા ક મનીરી પહેલી એક સમયે
 પૂરી કરે, તે વાર પછી બીજી અતર્મુહર્તે પૂરી કરે, તે વાર
 પછી ત્રાજી, ચોથી, પાચમી, છઠી, એકેક સમયે (અનુક્રમે)
 પૂરી કરે દેવતા પાચમી છઠી બે અક સમયે પૂરી કરે. જેને
 જેટલી પર્યાપ્તિ કહિ છે તેટલી પૂરી કરીને મન્થે તે લલ્લિ
 પર્યાપ્તો. ૧, અને જે અધુરી પર્યાપ્તિએ મરને તે લલ્લિ
 અપર્યાપ્તો ૨, અને જે હજી અપર્યાપ્તો છે પણ પર્યાપ્તો
 થને તે કન્ધઅપર્યાપ્તો ૩ અને જેણે સર્વ પર્યાપ્તિ પૂરી
 કરી છે તે કરણ પર્યાપ્તો કહિએ.

૧ મળ્ય એટલે ઇન્દ્રિય એટલે ઇન્દ્રિય પચાસિ પૂણ કરે તે
 કરણ પર્યાપ્તો અને ઇન્દ્રિય પચાસિ પૂણ કરી ન હોય તે કરણ અપર્યાપ્તો

કયા કયા હવોને કેટ કેટલી પર્યાપ્તિ હોય અને તે પુરી કરતાં દરેકમાં કેટલો કાળ (વખત) લાગે તેનું કાષ્ટક.*

હવોનાં નામ.	પર્યાપ્તિની સંખ્યા.	આહાર પર્યાપ્તિ.	શરીર પર્યાપ્તિ	ઇન્દ્રિય પર્યાપ્તિ	શ્વાસોચ્ચાસ પર્યાપ્તિ.	ભાષા પર્યાપ્તિ.	મન પર્યાપ્તિ.
એકન્દ્રિય.	૪	સ	અં	અ	અં		
વિકલ્પેન્દ્રિય અને અસંતી પચ્ચેન્દ્રિય.	૫	સ	અ	અં	અં	અં	
આદારિક શરીરી.	૬	સ	અ	અ	અં	અં	અં
વૈક્રિય શરીરી અને આહારક શરીરી.	૬	સ	અ	સ	સ	સ	સ
દેવતા	૬	સ	અ	સ	સ		સ

* આ કાષ્ટકમાં જ્યાં સ છે તે સમય અને અં છે તે અંતમુદ્દર્નકાળ સમજવો. દરેક હવો કાષ્ટકમાં જતાવ્યા મૂળજ અનુક્રમે પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કરે એક પર્યાપ્તિમાં પહેલા ખાનામાં જણાવ્યા મૂળજ વખત લાગે બીજા કરે તેમાં પહેલા ઉપરાંત બીજાનો વખત ઉમેરવો. એમ અનુક્રમે આગળ આગળમાં પૂર્વની અંધી પર્યાપ્તિનો વખત ઉમેરવો. દેવતા પાત્રથી ઇદ્રી એક સમયમાં પૂરી કરે છે તેથી એનું એક ખાનું ક્યું છે.

પ્રત્યેક, સ્થિર, શુભ અને સૌભાગ્ય નામકર્મ.
 પત્તેઅતણુ પત્તે, -ઉદયેણ દતઅક્રિમાઈ થિર ॥
 નાભુવરિ સિરાઈ સુહ, સુભગાઓ સવ્વજણુઈ ફોળા પળા
 પત્તેઅતણુ-પ્રત્યેક જુદુ શરીર | સિરાઈ-મસ્તક આદિ
 પત્તે-પ્રત્યેક નામ કર્મના | સુહ-શુભ નામ કર્મના ઉદયથી.
 ઉદયેણુ-ઉદયે ઠગી | સુભગાઓ-સૌભાગ્ય નામ ક-
 દત-દાત | મર્મના ઉદયથી
 અક્રિમાઈ-અસ્થિ-હાડકાદિ | મવ્વજણુ-સર્વ જનને
 થિર-સ્થિર હોય | ઇફો-ઈષ્ટ-વણ્ણ લાગે
 નાભુવરિ-નાભિ ઉપરના

વિવેચન—પ્રત્યેક તે જન પ્રતે જુદુ જુદુ શરીર હોય
 તે પ્રત્યેક નામકર્મને ઉદયે ૪, શરીરને વિષે દાત અસ્થિ
 પ્રમુખ સ્થિર (અડગ) અવયવો હોય તે સ્થિર નામનો
 ઉદય ૫, નાભિ ઉપરના મસ્તકાદિક શુભ-શ્રેષ્ઠ અવયવ
 હોય (જેના સ્પર્શવડે કોઈને અપ્રાપ્તિ ન થાય) તે શુભ
 નામનો ઉદય ૬, સુભગ નામના ઉદયથી મર્મ જનને
 ઇષ્ટ-વણ્ણ-સૌભાગી હોય ૭. ૫૦

સુસ્વર, આદેય અને યશનામકર્મ

સુમના મહુરમુહહુણી, આઈજ્જન સવ્વલોઅગિજ્જવઓ,
 જમઓ જસકિત્તીઓ, થાવરદમગ વિવજ્જતથ ॥૫૧॥

સુમગ-સુસ્વર ॥મ કર્મના | ઝુણી-ધ્વની, સ્વર
 ઉદયથી | આઈજ્જન-આદેય નામકર્મના
 મહુર-મીઠા | ઉદયથી
 સુહ-સુખદાઈ | મવ્વલોઅ-સર્વ લોકને

ગિજ્ઞ-અહવાયોગ્ય

વચ્ચો-વચનવાળો હોય [યથી,

જસચ્ચો-જશનામ કર્મના ઉદ્ધ-

જસકિત્તીચ્ચો-યશ કીર્તિ હોય.

થાવર દશગ-સ્થાવર દશક

વિવજ્જથ્થ-વિપરીતાર્ય જ્ઞ-

ણ્ણવો

અર્થ—સુસ્વર નામ કર્મેના ઉદયથી મધુર અને સુખ-
દાયી સ્વર થાય, આદેય નામ કર્મના ઉદયથી સર્વ લોકને
અહણુ કરવા યોગ્ય વચનવાળો થાય; યશ નામ કર્મના ઉદ-
યથી યશ કીર્તિ થાય; સ્થાવરદશક વિપરીત અર્થ
વાળો છે. ૫૧

વિવેચન—સુસ્વર નામ કર્મેના ઉદયથી મધુર અને
સર્વને સુખદાયી ધ્વનિ-સ્વર હોય કોઈકલનીપેરે ૮, આદેય
નામ કર્મેના ઉદયથી સર્વ લોકને આલ્લ વચન હોય, તેનું
વચન સૌ માને હ, યશ નામ કર્મેના ઉદયથી યશ કીર્તિ
ધણી હોય દાનપુણ્યકૃતા કીર્તિ પરાક્રમકૃતં યશ । एकदि-
ग्गामिनी कीर्त्तिः सर्व दिग्गामुक यश ६ ॥ ૧૦, એ ત્રસ દશ-
કનો અર્થ કહ્યો. હવે સ્થાવર દશકનો અર્થ ત્રસ દશકથી
વિપરીત કહેવો, તે આ પ્રમાણે-સ્થાવર તે અકેદ્રિય કહિએ
સ્થિર રહે તે માટે સ્થાવર. અઢાહ વશ્ચિત્ત તેજો, વાયુ તો ગમન-
શીલ છે તેને સ્થાવર કેમ કહિએ તત્તોત્તરં-એ તો ગતિત્રસ છે.
સ્વભાવે તથા પરપ્રેરણાએ હાલે છે પણ પોતાની ઇચ્છાએ
આલતા નથી એને સ્થાવર નામ કર્મેના ઉદય છે તે માટે
સ્થાવર કહિએ ૧, સખ્યાતાં અસખ્યાતાં શરીર લેખાં મળ્યાં
થકાં પણ નજરે ન દેખાય તે સૂક્ષ્મનામ ૨, અપર્યાપ્તા એ
ભેદ છે-લબ્ધિ અને કરણ. જે પોતાની પર્યાપ્ત પૂરી નહી
કરે, અપર્યાપ્તોજ મર તે લબ્ધિ અપર્યાપ્તો અને જે
હમણાં અપર્યાપ્તો છે પણ આગળ પર્યાપ્તિ પૂરી કરશેજ

તે ક ઇ અપર્યાપ્તો કહિએ સઘપિ આહાર શરીર ઇ દ્રિય
એ ત્રણ પર્યાપ્ત પૂરી કર્યા વિના તો કોઈ જન મરે નહી
ત્રણ પર્યાપ્ત પૂરી કર્યા વિના પરભવનુ આયુ ન બધાય
અને પરભવાયુ બાધ્યા વિના કોઈ મરે નહી તોપણ ચોથી
શ્વાસોશ્વાસ પર્યાપ્તિ અધૂરીએ પરભવાયુ બાધીને મરે તે
અપર્યાપ્તોજ કહિએ ૨, અનતા જનનુ એકંદુ એક શરીર
હોય તે સાધારણ નામનો ઉદય કહિએ ૪, કાન, પાપણ,
જીભ પ્રમુખ અવયવ હગતા હોય, હાથપગની મધિ શિથિલ
હોય તે અસ્થિર નામ કહિએ. ૫, નાભ નીચે પગ આદિ
દૃઢ અવયવો અશુભ-માઠા હોય તે અગુભ નામ કહિએ
૬, સર્વ જનને અનિદ્ર-અળખામણો-દુર્લભાગી હોય, તે દુર્લભ
નામ ૭, ખરની પેરે માઠો કુર સ્વર હોય તે દુ સ્વર નામ
૮, કોઈને બ્રાહ્મ વચન ન હોય, વચન કોઈ માને નહી તે
અનાદિય નામ ૯, અપયશ અપકીર્તિ પામે તે અપયશ નામ
કર્મનો ઉદય ૧૦, એ સ્થાવર-શકાનો અર્થ જાણવો, એટલે
એ નામ કર્મની ૧૦૩ પ્રકૃતિ કહી ૧. ૫૧

ગોત્ર અને અતરાય કર્મના લેહ

ગોત્ર દુહુચનીચ, કુલાલ ધવ સુપ્તભલાધચ ॥	
વિગ્ધ દાણે લાભે, ભોગુવભોગેમુ વીરિએ અ ॥પરા॥	
ગોચ-ગોત્ર કર્મ	કુલાલધવ-કુલારનીપેરે
દુહ-એ લેહે	સુધક-મારા ઘડા જેવુ
ઉચ્ચ-ઉચ્ચગોત્ર	ભુભલાધચ-મદિરાદિના ઘ-
નીચ-નીચગોત્ર	ડા જેવુ

વિગ્ધ-અંતરાય
દાણે-દાનમાં
લાભે-લાભમાં
લોગ-લોગમાં

ઉવલોગેસુ-ઉપલોગમાં
વીરિએ-વીર્યમાં
અ-અને.

અર્થ—જેમ કુંભાર સારો ઘડો અને ખરાબ ઘડો કરે તેની પેઠે ઉચ્ચ અને નીચ એમ બે પ્રકારે ગોત્રકર્મ જાણવું. દાન, લાભ, લોગ, ઉપલોગ અને વીર્ય સંબંધી અંતરાય કર્મ પાંચ પ્રકારે જાણવું. પર

વિવેચન—હવે ગોત્ર કર્મ કહે છે-તે ગોત્ર કર્મ બે ભેદ છે. ઉચ્ચગોત્ર ૧, અને નીચગોત્ર ૨. એ ગોત્ર કર્મ કુંભાર સરખું છે, જેમ કુંભાર સુઘટ-ધૂત દુઘાદિકનો ઘડો ઘડે અને ભુંભલ તે અશુભ મદિગ પ્રમુખનો ઘડો પણ ઘડે તેમ ઉચ્ચ નીચ ગોત્ર જાણવું. ઉચ્ચગોત્ર આઠ ભેદ છે તે કેમ? જાતિ વિશિષ્ટતા ૧, કૃણ વિશિષ્ટતા ૨, બળ વિશિષ્ટતા ૩, રૂપવિશિષ્ટતા ૪, તપ વિશિષ્ટતા ૫, શ્રુત વિશિષ્ટતા ૬, લાભ વિશિષ્ટતા ૭, ઐશ્વર્ય વિશિષ્ટતા ૮, એ આઠ ભેદ જાણવા અને નીચગોત્રના ભેદ એનાથી વિપરીત જાણવા ૭. હવે અંતરાય કર્મ કહે છે-જેનો ઉદય થયે છતે, છતે દ્રવ્ય

૧ અર્થાત્ સારો ઘડો લોકમાં પૂજાને પામે અને મદિરાનો ઘડો તેમાં મદિરા લરી ન હોય છતાં પણ નિદાને પાત્ર રહે તેમ નિર્વન, દુરૂપ અને શુદ્ધિ વગેરેથી હીન હોય તો પણ સુકુલ (ઉચ્ચ ગોત્ર)માં જન્મ માત્રથી તે લોકમાં પૂજા પામે છે અને મહા ધનવાન, અત્યંત સુરૂપ અને શુદ્ધિ વગેરે ગુણવાન હોય છતાં વિશિષ્ટ કૃણના અભાવ (નીચ ગોત્ર)થી નિદા પામે છે.

છતે પાત્રયોગે પણ દાન દઈ ન શકે તે દાનાત્રાય ૧, છતે
લાભતે યોગે પણ લાભ ન પામે તે લાભાત્રાય ૨, એક
વાર ભોગવવા યોગ્ય અન્ન ફૂલ ચદનાદિક તે ભોગ કહિએ,
તે છતે યોગે પણ ભોગવી ન શકે તે ભોગાત્રાય ૩, વાર-
વાર ભોગવવાયોગ્ય લે વસ્ત્ર, ભૂષણ, સ્ત્રી આદિક તે ઉપભોગ
કહિએ તે છતે યોગે પણ ભોગવી ન શકે તે ઉપભોગાત્રાય
૪, હાત શક્તિએ શરીરે પુષ્ટ નિગોળી વડે પણ પગક્રમ
ફાંવી ન શકે તે વીર્યાત્રાય ૫, એ પાંચ ભેદ અત્રાય-
કર્મ. ૮ પૃ

અત્રાય કર્મનું સ્વરૂપ.

મિરિદુગિઅમમ એઅ, જલ પરિદૂલેણુ તેણુ રાયાઈ ॥
ન કુણુઈ દાણુઈઅ, એવ વિગેણુ હવો વિ ॥ ૫૩ ॥

મિરિદુગિઅ-શ્રીગૃહી-ભાડારી	ન કુણુઈ-ન કરી શકે
મમ, એઅ-અણુ, એ	દાણુઈઅ-દાનાદિક
જલ-જેમ	એવ-એ પ્રમારે
પરિદૂલેણુ-પ્રતિદૂત થકે	વિગેણુ-અત્રાય કરી કરી
તેણુ, રાયાઈ-તે, ગણદિ	હવોવિ-હવ પણ

૨ ૧૧૧ ૧૧૧ પ્રમારે જે તે આ પ્રમાણે-મિરિદુગિની પ્રિય,
શ્રીગૃહી રમિ તે બાહરીય, રથ વિ વિગિ એવપ પ્રિય તે
બાવ પરિદુગિય બને રુનિની ૩ ૫ વિગિ ૧૧ પરિદુગિય

અર્થ—ભંડારીના સરખું તે જાણવું. જેમ તે પ્રતિકૂલ
છતે રાજા વગેરે દાનાદિક ન કરે, એ પ્રકારે અંતરાય કર્મ
વડે છવ પણ (દાનાદિક કરી શકે નહીં.) ૫૨.

વિવેચન—શ્રી લક્ષ્મીનું ઘર તે ભંડાર તેનો અધિકારી
તે ભંડારી તે સરખું અંતગય કર્મ છે. જેમ તે ભંડારી
પ્રતિકૂળ થકે રાજાદિક દાનાદિક કરવા વાંછે પણ છતે યોગે
તે દાનાદિક કરી શકે નહીં, એમ એ દૃષ્ટાંતે વિદ્ય તે અંત-
રાય કર્મ તેહને હૃદયે કરીને છવ પણ છતે યોગે દાના-
દિક કરી ન શકે એટલે એ અંતગય કર્મની પાંચ પ્રકૃતિ
હી; એટલે એ આઠે કર્મની ૧૫૮ પ્રકૃતિ ૧૫૪૦ને હી. ૫૩

કર્મની મૂળ આઠ પ્રકૃતિ અને ૧૫૮ઉત્તર પ્રકૃતિનું કોષક.

કર્મની મૂળ પ્રકૃતિ ૮			
૧	જ્ઞાનાવરણીય કર્મ.	૨	શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય.
૨	દર્શનાવરણીય કર્મ.	૩	અવાધ જ્ઞાનાવરણીય.
૩	વેદનીય કર્મ.	૪	મન પર્ગવ જ્ઞાનાવરણીય.
૪	મોહનીય કર્મ.	૫	કેવળ જ્ઞાનાવરણીય
૫	આયુઃ કર્મ.	દર્શનાવરણીયની. ૯	
૬	નામ કર્મ.	૧	અશ્રુ દર્શનાવરણીય.
૭	ગોત્ર કર્મ.	૨	અશ્રુ દર્શનાવરણીય.
૮	અંતરાય કર્મ.	૩	અવધિ દર્શનાવરણીય.
	જ્ઞાનાવરણીયની પાંચ	૪	કેવળ દર્શનાવરણીય.
	પ્રકૃતિ	૫	નિદ્રા
૧	મનિ જ્ઞાનાવરણીય	૬	નિદ્રા નિદ્રા.
		૭	પ્રયત્ના.
		૮	પ્રયત્ના પ્રયત્ના.
		૯	થીણદી.

વેદનીય કૃત્ત્વની બે પ્ર૦

સાના વે નીય

અમાના વેદ નીય

મોહનીયની ૨૮ પ્રકૃતિ

૧ રમ્ય ર મોહ નીય

૨ મિત્ર મોહનીય

૩ વિદ્યા ર મોહનીય

૪ અતિભાવ્ય મિત્ર મોહ

૫ મન સાધ્ય મિત્ર મોહ

૬ પ્રભાવનાર બુ મોહ

૭ મનરત્ન મોહ

૮ અનન્ત રમ્ય મોહ

૯ રમ્ય મોહનીય સાન

૧૦ પ્રભાવનાર બુ મન

૧૧ મનરત્ન મોહ

૧૨ અતિભાવ્ય મોહ

૧૩ અનન્ત રમ્ય મોહ

૧૪ પ્રભાવનાર મિત્ર મોહ

૧૫ મનરત્ન મોહ

૧૬ અનન્ત રમ્ય મોહ

૧૭ રમ્ય મોહનીય સાન

૧૮ પ્રભાવનાર બુ મોહ

૧૯ મનરત્ન મોહ

૨૦ રમ્ય

૨૧ નિ

૨૨ મિત્ર

૨૩ રમ્ય

૨૪ રમ્ય

૨૫ રમ્ય (૨૫)

૨૬ રમ્ય

૨૭ રમ્ય

મોહનીય

મોહનીય - રમ્ય મોહનીય

મોહનીય

મોહનીય

મોહનીય

૧૫૫૬ વેદ

આશુ કૃત્ત્વની ૪ પ્ર૦

૧ દેવાયુ

૨ મનુષ્યાયુ

૩ નિયમયુ

૪ નરમયુ

નામ કૃત્ત્વની ૧૦૩ પ્ર૦

૧ અગ્નિ નામ કૃત્ત્વ

૨ નિગ્નિ નામ કૃત્ત્વ

૩ મનુષ્યનિ નામ કૃત્ત્વ

૪ દેવનિ નામ કૃત્ત્વ

૫ એકાદશી નામ કૃત્ત્વ

૬ વેદનિ નામ કૃત્ત્વ

૭ લેખનિ નામ કૃત્ત્વ

૮ અલ્પનિ નામ કૃત્ત્વ

૯ અન્યનિ નામ કૃત્ત્વ

૧૦ આલિપ્ત નામ કૃત્ત્વ

૧૧ રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૨ આલિપ્ત રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૩ નેત્રી રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૪ મનુષ્ય રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૫ આલિપ્ત રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૬ અલ્પ રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૭ અન્ય રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૮ અલ્પ રસીક નામ કૃત્ત્વ

૧૯ અન્ય રસીક નામ કૃત્ત્વ

૨૦ આલિપ્ત રસીક નામ કૃત્ત્વ

૨૧ અલ્પ રસીક નામ કૃત્ત્વ

૨૨ અન્ય રસીક નામ કૃત્ત્વ

૨૩ અલ્પ રસીક નામ કૃત્ત્વ

૨૪ અન્ય રસીક નામ કૃત્ત્વ

૨૫	વૈદ્યિય તેજસ કાર્મણ બધન	૫૮	કંદુક રસ નામ કર્મ.
૨૬	આહારક આહારક બધન	૫૯	કપાય રસ નામ કર્મ.
૨૭	આહારક તેજસ બધન	૬૦	આમ્લ રસ નામ કર્મ.
૨૮	આહારક કાર્મણ બધન.	૬૧	મધુર રસ નામ કર્મ.
૨૯	આહારક તેજસ કાર્મણ બધન.	૬૨	કંકેશ સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૦	તેજસ તેજસ બધન.	૬૩	મૃદુ સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૧	તેજસ કાર્મણ બધન	૬૪	ગૂરુ સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૨	કાર્મણ કાર્મણ બધન	૬૫	લઘુ સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૩	ઔદારિક સંધાતન નામ કર્મ.	૬૬	શીત સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૪	વૈદ્યિય સંધાતન નામ કર્મ.	૬૭	ઉષ્ણ સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૫	આહારક સંધાતન નામ કર્મ.	૬૮	મિત્ર સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૬	તેજસ સંધાતન નામ કર્મ.	૬૯	રક્ષ સ્પર્શ નામ કર્મ.
૩૭	કાર્મણ સંધાતન નામ કર્મ.	૭૦	નરકાનુપૂર્વી નામ કર્મ.
૩૮	વજ્ર ઋપલ નારાય સંહનન.	૭૧	તિર્યગાનુપૂર્વી નામ કર્મ.
૩૯	ઋપલ નારાય સંહનન.	૭૨	મનુષ્યાનુપૂર્વી નામ કર્મ.
૪૦	નારાય સંહનન	૭૩	દેવાનુપૂર્વી નામ કર્મ.
૪૧	અર્હ નારાય સંહનન.	૭૪	શુભ વિહાયોગતિ નામ કર્મ.
૪૨	કીલિકા સંહનન	૭૫	અશુભ વિહાયોગતિ નામ કર્મ.
૪૩	છેવક સંહનન	૭૬	પરાનાત નામ કર્મ.
૪૪	સમચતુરસ સંસ્થાન નામ કર્મ.	૭૭	ઉચ્ચાસ નામ કર્મ.
૪૫	ન્યગ્રોધ સંસ્થાન નામ કર્મ.	૭૮	આતપ નામ કર્મ.
૪૬	સાદિ સંસ્થાન નામ કર્મ.	૭૯	ઉદ્ધાત નામ કર્મ.
૪૭	વામન સંસ્થાન નામ કર્મ.	૮૦	અગૃહલઘુ નામ કર્મ.
૪૮	કુબ્જ સંસ્થાન નામ કર્મ.	૮૧	તીર્થકર નામ કર્મ.
૪૯	હુંડ સંસ્થાન નામ કર્મ.	૮૨	નિર્માણ નામ કર્મ.
૫૦	કૃણ વર્ણ નામ કર્મ.	૮૩	ઉપધાત નામ કર્મ.
૫૧	નીલ વર્ણ નામ કર્મ.	૮૪	વસ નામ કર્મ.
૫૨	લોહિત્યવર્ણ નામ કર્મ.	૮૫	બાદર નામ કર્મ.
૫૩	હારિદ્રવર્ણ નામ કર્મ.	૮૬	પર્યાપ્ત નામ કર્મ.
૫૪	શ્વેતવર્ણ નામ કર્મ.	૮૭	પ્રત્યેક નામ કર્મ.
૫૫	સુરભિ ગંધ નામ કર્મ.	૮૮	સ્થિર નામ કર્મ.
૫૬	દુર્ગંધ નામ કર્મ.	૮૯	શુભ નામ કર્મ.
૫૭	તિક્ત રસ નામ કર્મ.	૯૦	સુલગ નામ કર્મ.

૮૧	સુરતર નામ કર્મ	૭	ગોત્ર કર્મની બે પ્ર૦
૮૨	આદ્ય નામ કર્મ	૧	ઉચ્ચગોત્ર કર્મ
૮૩	યરા કીર્તિ નામ કર્મ	૨	નીચગોત્ર કર્મ
૪	આવગ નામ કર્મ	૮	અ તરાય કર્મની પાચ પ્ર૦
૮૫	સુદમ નામ કર્મ	૧	દાનાતરાય કર્મ
૯	અપમાન નામ કર્મ	૧	લાલાતરાય કર્મ
૮૭	આધારા નામ કર્મ	૧	ભોગાતરાય કર્મ
૮૮	અગ્નિર નામ કર્મ	૪	ઉપભોગ તરાય કર્મ
૮૯	અગુલ નામ કર્મ	૫	વીર્યાતરાય કર્મ
૧૦૦	ભગ નામ કર્મ		એમ આઠ કર્મની
૧૦૧	દુસ્વર નામ કર્મ		ઉત્તર પ્રૃતિ એકમે અકાવન
૧૦૨	અનાદેન નામ કર્મ		નળાવી
૧૦૩	અનગો અપીતિ નામ કર્મ		

આઠ કર્મની બધાદિકે ઉત્તર પ્રકૃતિનુ ડોષક

ક્રમ નામ	સાના વરણી ૧	ગના વરણી ૨	વેદનીય ૩	મોહ નીય ૪	આયુ ૫	નામ ૬	ગોત્ર ૭	અ ત રાય ૮	એક દૃ ૯
બધે પ્ર૦	૫	૯	૨	૨૬	૪	૬૭	૨	૫	૧૨૦
ઉચ્ચે પ્ર૦	૫	૯	૨	૨૮	૪	૬૭	૨	૫	૧૨૨
ઉદી છા એ પ્ર૦	૫	૯	૨	૨૮	૪	૬૭	૨	૫	૧૨૨
સત્તાએ પ્ર૦	૫	૯	૨	૨૮	૪	૧૦૩ ૯૩	૨	૫	૬૫૮ ૧૪૮

પરિણીઅતણનિન્હવ-ઉવ તાયપઓસઅ તરાએણુ ॥
 નમઃઆમાયણુયાએ,આવરણુદુગ નિઓ નયદ ॥૫૮॥

પડિણીઅત્તાણુ-ગુરુ આદિક-
ની પ્રત્યનિકતાએ.

નિન્હવ-ઓળવવે કરી.

ઉપધાત-હણવેકરી.

પઓમ-પ્રદેષ રાખવે કરી.

અંતરાએણું-અંતરાય કરવે
કરી.

અચ્ચાસાયણુયાએ-અત્યંત
આશાતના કરવે કરી.

આવરણુદુગં-એ આવરણ,
(જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ.)

જિઓ-જીવ.

જયક-ઉપાગે.

અર્થ—(જ્ઞાન, જ્ઞાની અને જ્ઞાનના સાધન અને દર્શન,
દર્શનીય અને દર્શનના ઉપગરણની) પ્રત્યનિકતા, નિન્હવપણું,
નાશ, દ્વેષ અને અંતરાયવડે અને અત્યંત આશાતનાવડે
(જ્ઞાનાવરણ અને દર્શનાવરણ) એ આવરણ જીવ બાંધે છે. ૫૪

વિવેચન—આઠ કર્મ બાંધવાના મુખ્ય હેતુ તે
મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૨, કપાય ૩, યોગ ૪, એ ચાર છે
તે તે આશા કર્મત્રયને વિષે સવિરતરૂપણે કહેશે તે મારે
ઈહાં સ્થૂળ હેતુ કહે છે. ગુર્વ્યાદિકનો પ્રત્યનિક-અનિષ્ટ આ-
ચરણનો ઠરણહાર થાય, નિન્હવ તે લાજથડી ગુરુને ઓ-
ળવી અનેરો ગુરુ કહે, ઉપધાત તે ગુર્વ્યાદિકનો ધાત કરે, તે
ઉપર પ્રદેષ રાખે, જ્ઞાનાદિક ભણતાને અંતરાય કરે, જ્ઞાન

૧ જ્ઞાન તે મનિ વગેરે, જ્ઞાની તે જ્ઞાનવાન-સાધુ વગેરે, જ્ઞાનના
સાધન તે પુસ્તક પાઠી વગેરે, દર્શન તે ચક્ષુ દર્શન વગેરે, દર્શની તે
સાધુ વગેરે, દર્શનના સાધન તે આંખ કાન નાસિકા વગેરે તથા
સંમતિતર્ક અનેકાંતજ્યપનાદિ વગેરે દર્શન પ્રભાવક પુસ્તકો
વગેરે જાણવા.

૨ અંતરંગ અપ્રીતિ.

૩ અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર અને વસ્તિ વગેરેનો નિષેધ.

દર્શનની આત્ય ત આશાતના-હીલના-નિદા કરે, અનર્ણનાદ
બોલે, એટલે ચકો તે છન બે આનરણ ઉપાજે. તેમા જ્ઞા-
નની અને જ્ઞાનીની આશાતનાએ જ્ઞાનાનરણ^૪ ઉપાજે અને
દર્શન અને દર્શનીની આશાતનાએ દર્શનાનરણ^૫ કર્મ ઉપાજે

શુદ્ધભક્તિખ તિકરણા-વયજોગકમાયવિજયદાણુભુઓ;
દૃઢધર્માઈ અજગઈ, સાયમસાય વિવજજયઓ ॥૫૫॥

શુદ્ધભક્તિ-શુદ્ધભક્તિ

ખ તિ-ક્ષમા

કરણા-કરણા

વય-વત

જોગ-સયમ જોગ, દશવિધ

ચકવાળ આમાચારી વગેરે

કમાયવિજય-કપાયનોજય

દાણુભુઓ-દાન શુષ્ટ શુભ

દૃઢધર્માઈ-દૃઢધર્મી આદિ,

આદિ શબ્દથી વેચાવચ્ચ
કરનાર, દેવપૂજામા તત્પર
લેવા

અજગઈ-ઉપાજે

માય-શાતાનેનીય

અમાય-અશાતાનેનીય

વિવજજયઓ-એથી વિજ-

ગીતપત્રે

અર્થ-શુદ્ધભક્તિ, ક્ષમા, ક્યા, પ્રત, સયમજોગ,
કપાયજય અને દાન (એ માત) વડે શુદ્ધ તથા ૬૬-

૧ જ્ઞાનીનો અવગુણ મોરના, વિનવતીન અને અમાને ભ-
જનુ, ભજુતાના રખને નરિ ભજન અને નિશા, મુદાસા મોગી
મંગુન પશિમત અને ત્રી જોજન વોરે કરાથી પજુ નાનાવત્સુપ
મ બપાય છે

૨ દૃઢીય દોર મજન કરા નાક, દાન વગેરે ૧૫૫ અને
દિશ્વિ ૫૫ મ્યાન આરણ પજુ રચનાવ છોય મ બપાય છે

ધર્મી વગેરે શાતાવેદનીય કર્મ બાંધે, તેથી વિપરીતપણે અશાતા બાંધે, ૫૫

વિવેચન—ગુરુ તે માતા પિતા ધર્મીઆર્ય તેહની ભક્તિ, ક્ષાંતિ-^૧ક્ષમા, કરુણા તે જીવદયા, વ્રત તે મહાવ્રત પાંચ અને અજુવ્રત ૧૨ નું પાળવું, યોગ^૨ મન વચન કાયાના, કપાય ૪ તેહનું જીતવું, દાન દેવું-એટલાંને વિષે રક્ષા હોય, દૃઢ ધર્મી^૩ હોય તે જીવ સાતા વેદનીય^૪ ઉપાજે અને એહથકી વિપરીત પ્રવર્તેતો અસાતા વેદનીય ઉપાજે (બાંધે) ૩. ૫૫

ઉમગ્ગદેસણામગ્ગ-નાસણાદેવદંવહરણેહિં ॥

દંસણમોહં જિણુમુણિ-એધઅસંધાધપડિણીઓ ॥ ૫૬ ॥

ઉમગ્ગદેસણા-ઉન્માર્ગની
દેશનાએ.

મગ્ગનાસણા-સન્માર્ગનો વિ-
નાશ કરતાં.

દેવદંવ-દેવ દ્રવ્યને.

હરણેહિં-હરણ કરવે.

દંસણમોહં-દર્શનમોહનીય
(બાંધે)

જિણુ-તીર્થંકર.

મુણિ-સાધુ.

એધઅ-જિનપ્રતિમા.

સંધાધ-સંધ આદિનો.

પડિણીઓ-પ્રત્યનિક.

૧ સમર્થ જતાં પારકા અપરાધને સહન કરવો તે.

૨ દશવિધ ચક્રવાલ સામાયારી વગેરે સંયમ યેઃગનુંજ અહીં ગ્રહણ કરવાનું છે.

૩ આપત્તિને વિષે પણ ધર્મમાં સ્થિર પરિણામવાળો રહે.

૪ સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા, દાન, સરાગસંયમ, દેશવિરતિ આરિત્ર, અકામનિર્જરા, બાલતપ, મનવચનકાયાના શુભ યોગ, ક્ષમા, શૌચ વગેરે હેતુએ શાતાવેદનીય બાધવાનુ તત્ત્વાર્થ સૂત્રને વિષે કહેણ છે.

અર્થ—ઉન્માર્ગની માર્ગરૂપે દેશના, સન્માર્ગનો નાશ અને દેશ યના હુ-બનડે કરીને છત્ર દર્શન મોહનીય કર્મ બાધે. તેમજ જિન, મુનિ, ચેત્ય અને મધ વગેરેના પ્રત્યનિક પણ દર્શન મોહનીય બાધે. ૫૬

વિવેચન—ઉન્માર્ગ ઉત્તમ માર્ગ-પાપનો માગ તેણે દેખાડ્યું, શુદ્ધ મોક્ષ માર્ગ તેણે નાશ કર્યું-હોપણ દેવ દ્રવ્યનું હુણું, વિભાગાણું બક્ષણ કર્યું, તેણે કરીને છત્ર દર્શન મોહનીય કર્મ ઉપાજે. ૫૭ જિન-તીર્થંકર, મુનિ તે સાધુ, તથા તે જિનની પ્રતિમા-દેહે, મધ-ચતુર્વિધ ઇત્યાદિકનો પ્રત્યનિક થાય તે દર્શન મોહનીય કર્મ બાધે ૫૬

દુવિહ પિ ચરણમોહ, કમાયહામાધવિગયવિવમમણો,
બપ્રધ નિરયાઉ મહા-રભપરિગાહરઓડેહો ॥ ૫૭ ॥

દુવિહ પિ-બને પ્રકારનું	બધક બાધે
ચરણમોહ-ચારિત્રમોહનીય	નિરયાઉ-નરકાણું
કમાય-કમાય	મહા-ભ-મહા આરભ
હામાઈ-હારવાઈ નોકપાયના	પરિગાહ-પરિમદમા
વિમયવિવમમણો વિષયમા	ઓ-બ
પરાગિત છે ચિત્ત જેણે એવો	ડેહો-ગેડધ્યાની

અર્થ—મ્માય અને હામ્યાઈ નામ્યાયના વિષયને વિષે વિગેર પરાગિત છે મન જેણે એવો છત્ર બને પ્રમાણના ચારિત્ર મોહનીયને બાધે મહા આરભ પરિમદમા બ્રહ્મ ઓ ડેહ પરિભ્રમી નરમાણુ જાન ૫૭

વિવેચન—બે પ્રમાણ ચારિત્ર મોહનીય-કમાય મોહનીય અને નામ્યાય મોહનીય-હોવાદિ-મ્માય અને હા-વાદિક

નવ નોકપાયના વિષયને વિષે તત્પર થકો ઉપાજે. તેમાં
કપાયવંત થકો કપાય મોહનીય ઉપાજે અને નોકપાયને વશ
થયો થકો નોકપાય મોહનીય ઉપાજે ૪. હવે આયુ તેમાં
પ્રથમ નરક ગતિનું આયુ બાંધે, તે એવા કારણથી કે મહા
આરંભ અને મહા પરિશ્રમ તેને વિષે આસક્ત થકો અને
રૂઢ તે મહા કપાયવંત જીવધાતનો કરણહાર દુષ્ટ પરિણામી
હોય તે નરકાયુઃ બાંધે. ૫૭

તિરિઆઉ ગૂઢહિઅઓ, સદો સસદો તહા મણુસાઉ
પયઈઈ તણુકસાઓ, દાણુરઈ મજિઝમગુણો અ ॥૫૮॥

તિરિઆઉ-તિર્યચાયુ.

ગૂઢહિઅઓ-ગુઢ હૃદયવાળો.

સદો-મૂર્ખ.

સસદો-શદ્યસહિત.

તહા-તેમજ.

મણુસાઉ-મનુષ્યાયુ

પયઈઈ-પ્રકૃતિએ.

તાણુકસાઓ-અલપ કપાયી.

દાણુરઈ-દાનરચિવાળો.

મજિઝમગુણો-મધ્યમ ગુણ-
વાળો.

અર્થ-ગુઢ હૃદયવાળો, શઠ અને શદ્યવાળો તિર્યચાયુ
બાંધે. તેમજ સહેજે અલપ કપાયવાળો, દાનરચીવાળો અને
મધ્યમ ગુણવાળો હોય તે મનુષ્યાયુષ્ય બાંધે. ૫૮

વિવેચન-હવે તિર્યચનું આયુ. બાંધે તે એવા હેતુથી
કે-ગુઢ હૃદય તે અત્યંત કપાળી, શઠ તે મૂર્ખ સ્વભાવ, હૃદય
બાંહે ત્રણ શદ્ય સહિત હોય તે ર, હવે મનુષ્યનું આયુ બાંધે
તે એવા હેતુથી કે પ્રકૃતિએજ-સ્વભાવથીજ (સહેજેજ)
અલપ કપાયવંત હોય, દાન દેવાની રચીવંત હોય, ક્ષમા
માર્દવાદિક મધ્યસ્થ ગુણવાળો હોય તે. ૫૮.

અવિરયમાધ સુરાઉ, બાહતવોકામનિજ્જરો જયઈ ॥
મગ્લો અગારવિલો, મુહનામ અત્તહા અમુહ ॥ પટ્ટા

અવિરયમાધ-અવિરતિ મ
અગદિ આદિ
સુરાઉ-દેવાયુ બાધે
બાહતવો-બાહતપવાળો
અકામનિજ્જરો-અકામનિ-
ર્જરાવાળો
જયઈ ઉપાજે
મગ્લો-મરણ

અગારવિલો-ગારવરહિત.
મુહનામ-શુભનામને, નામ
કર્મની શુભ પ્રકૃતિને
અત્તહા-અન્યથા, વિપરીત
સ્વભાવવાળો
અમુહ-અશુભનામને, નામ
કર્મની અશુભ પ્રકૃતિને

અર્થ-અવિરતિ આદિ દેવાયુ બાધે, અજ્ઞાન તપવાળો
અને અકામનિજ્જરાવાળો દેવાયુ (અગુગાયુ) બાધે મરણ
અને ગાન્વરહિત શુભ નામ કર્મને બાધે, વિપરીત
સ્વભાવવાળો અશુભ નામ કર્મને બાધે ૫૮

વિવેચન-અવિરત સમ્યક નિદિ, દેશનિતિ, ગરા ૧ સયમી
એ દેવતાનુ આયુ બાધે, બાવ તપસ્વી દુબગર્ભ મોહગર્ભ
પેરાગે અકામપલે-અભ્યર્થનાં દુબ બોગવતો કર્મ નિ-
ર્જરા કરતો દેવાયુ બાધે, ગરવ સ્વભાવી માવા કપરરહિત
જુદિ ૧, રમ ૨, ગાતા ૩ એ ત્રણ ગારવરહિત કર્મે શુભ
નામાર્મ પ્રજા પ્રકૃતિ ઉપાજે, એ યદી અન્યથા કર્મ
ગારવરત દેવાય તે અશુભ નામ કર્મ-પાપ પ્રકૃતિ ઉપાજે
(બાધે) ૬. ૫૮

ગુણપેહી મયરહિઓ, અજઝયણુજાવણા રૂઠ નિચ્યં ॥
 ચક્રણુધ જિણાધભત્તો, ઉચ્યં નીચ્યં ઇઅરહા ઉ ॥૬૦॥

ગુણપેહી-ગુણનો દેખનાર.

મયરહિઓ-મદરહિત.

અજઝયણુ-અધ્યયન-ભણવા
 ઉપર.

અજઝ.વણા-ભણાવવા ઉપર.

રૂઠ નિચ્યં-નિત્ય રૂચિવાળો.

ચક્રણુધ-પ્રકર્ષે કરી ઉપાર્જનકરે

જિણાધભત્તો-જિનાદિકનો
 ભક્ત.

ઉચ્યં-ઉચ્ચગોત્ર.

નીચ્યં-નીચગોત્ર

ઈઅરહા-તેથી ઇતર એટલે
 વિપરીત પ્રકારે.

ઉ-તો.

અર્થ—ગુણનેજ જોનાર, મદરહિત, ભણવા ભણાવવામાં
 નિરંતર રૂચિવાળો અને જિનાદિકનો ભક્ત, પ્રકર્ષે કરીને
 ઉચ્ચગોત્ર બાંધે; વિપરીત સ્વભાવવાળો તો નીચગોત્ર
 બાંધે. ૬૦

વિવેચન—સર્વના ગુણજ દેખે પણ અવગુણ દેખે નહી,
 આઠ મદરહિત હોય, ભણવું ભણાવવું તે ઉપર નિત્ય-સદાય
 રૂચિ હોય, તે પ્રકર્ષે કરીને ઉચ્ચગોત્ર ઉપાર્જે; વળી જિન-
 સિદ્ધ-સાધુ-સાધાર્મિક પ્રસુખનો ભક્ત-સેવાકારી હોય તે જવ
 પણ ઉચ્ચગોત્ર ઉપાર્જે; એ થકી અન્યથા વિપરીત હોય તે
 નીચગોત્ર ઉપાર્જે. ૭-૬૦.

જિણપૂઆવિગ્ધકરો, હિંસાધપરાયણો જયધ વિગ્ધ ॥
 ઇઅ કર્મવિવાગોયં, લિહિઓ દેવિંદસૂરીહિં ॥ ૬૧ ॥

જિજ્ઞાસુ-જિનપૂતનો
વિગ્ધકરો-વિગ્ધ કરનાર
હિ સાધ-હિ સાદિકમા
પરાયણો-તત્પર
જયમ-ઉપાર્જ
દિગ્ગ-અતરાય કર્મ

ધમ-એણીચેરે
કર્મવિવાગો-કર્મવિપાકગ્રંથ.
અય-હમણાજ
સિદ્ધિઓ-લખ્યો
દેવિ દસગીહિ-શ્રીદેવેદ્ર સૂ-
રિયે

અર્થ-જિનપૂતનો નિચેધક અને હિ સાદિકમા તત્પર
અતગયકર્મ બાવે એ ગીતે કર્મરિપાક નામા શાસ્ત્રને
હમણાજ દેવે દમૂરિયે લખ્યો. ૬૨

નિચેયન-કુદેશનાદિક્ષકે વીતરાગની પૂજા ભક્તિમા
અતરાયનો કરણહાર, હિમા, અમત્ય, અદત્ત, મયુન અને પરિ-
અહ પ્રમુખ પાત્ર આશ્રયને ત્રિે તત્પર હોય તે જીવનિમ્ન કે
અતગયકર્મ ઉપાર્જ, ઇતિ એટલે એ કર્મરિપાક નામા
પહેલો કર્મગ્રંથ શ્રી તથાગત્ત્રાવિગ્ધ શ્રી જગન્નથદ્ર
ગુણિપદ પ્રકાશક શ્રી દેવેદ્ર સૂરીશ્વરે લખ્યો. પૂર્વ મુનીશ્વરે
પ્રણીત છે પણ મહે અક્ષર ન્યાસ કર્યો છે. ઇતિ નિરહ કારતા
સુચક ૧૦૧ ૬૨

શ્રીમત્કર્મગ્રંથે સ્વતુકાર્યો રૂચિત સુગમરોત્યા ।

તુષ્કજોત્રિયયગિહિત કર્મરિપાકસ્ય પૂર્વમગાત્* ॥૧૧

॥ ઇતિ કર્મરિપાકનામા પ્રથમ કર્મગ્રંથ સાર્થ સમાપ્ત ॥

૧ અહીં અથવાર પોતાની નુના બનાવે છે કે આ અથ મે
મના મે નથી પણ પૂનાયામે બના મે છે અને મે તો લખ્યો છે
એટલે પુનઃ ૧૧ છે

* શ્રી કર્મગ્રંથને વિષે કમ વિશાખનામા પહેલા અધ્યનો ટીકા
અપી સરળ રીતેપણિ નરિજ્યજીએ કરે. ૮માથ સપૂજ થયો.

અથ કર્મસ્તવનામા દ્વિતીય કર્મગ્રંથ.

તહ યુણિમો વીરજિણું, જહ ગુણુઠાણુમુ સયલકમ્માઈ ॥
અંધુદ્યોદીરણુયા-સત્તાપત્તાણિ અવિઆણિ ॥ ૧ ॥

તહ-તેમ.

યુણિમો-સ્તવીશું.

વીરજિણું-વીર સ્વામીને.

જહ-જેમ.

ગુણુઠાણુમુ-ગુણુઠાણુને વિષે.

સયલ-સઘળાં.

કમ્માઈ-કર્મોને.

અંધ-અંધ.

ઉદ્ય-ઉદ્ય.

ઉદીરણુયા-ઉદીરણુ.

સત્તા-સત્તાને.

પત્તાણિ-પ્રાપ્ત થયેલાં.

અવિઆણિ-અપાવ્યાં.

અર્થ—જે પ્રકારે મહાવીર દેવે ગુણુઠાણુને વિષે અંધ, ઉદ્ય, ઉદીરણુ અને સત્તાને પ્રાપ્ત થયેલાં સઘળાં કર્મોને અપાવ્યા છે તેવી રીતે મહાવીર દેવને અમે સ્તવીએ છીએ. ૧

વિવેચન—તે પ્રકારે અમે શ્રી મહાવીર જિન પ્રત્યે સ્તવીએ છીએ-સ્તવીશું કે જે પ્રકારે શ્રી મહાવીર દેવે મિથ્યાત્વાદિક ગુણુઠાણુને વિષે અનુક્રમે અંધ* ઉદ્ય

*મિથ્યાત્વાદિભિર્વ્યવહૃતુભિઃ. અંજનચૂર્ણપૂર્ણસમુદ્રકવન્નિરં-
તરં પુદ્ગલનિચિતે લોકે કર્મયોગ્યવર્ગણાપુદ્ગલરાત્મનઃ ક્ષીર-
નીરવન્ વહ્નયય પિંડવદ્વા અન્યાન્યાડનુગમાડમેદાત્મકઃ સવધૈ

ઉદીરણા સત્તાને પ્રાપ્ત થયેના સકળ કર્મને ક્ષેપવ્યા છે.
(ક્ષય કર્યા છે).
મિચ્છે સાસણ મીસે, અવિરય દેસે પમત્ત અપમત્તે ॥
નિઅદ્દિઅનિઅદ્દિ, સુહુમ્બવસમખીણસન્નેગિઅન્નેગિગુણ.

અથ ૧ । તેવાજ યથાસ્થિતિપદ્ધાના કર્મપુટગલાના અપવ
ત્તનાદિકરણવિશેષેકૃતે સ્વામાવિકે ઘા સ્થિત્યપ્તચયે (ક્ષયે)
સતિ ઉદયસમયપ્રાપ્તાના વિપાકધેદન ઉદય ૨ । તેવામેવ
કર્મપુટગલાના બકાલપ્રાપ્તાના જીવસામર્થ્યવિશેષાદુદયાવ-
લ્લિકાયા પ્રવેશન ઉદીરણા ૩ । તેવામેવ કર્મપુટગલાના
અધસક્રમાશ્યા લગ્નાત્મલામાના નિજરણસક્રમણકૃતસ્વરૂપ
પ્રવ્યુત્પન્નમાયે સદ્માય સત્તા ૪ ।

ભાવાર્થ—મિધ્યાત્વાદિ બધ હેતુપડે, અજન ચૂંટાથી ભરેજ
ખાખાની પડે નિરતર પુદ્ગલથી ભરેના થોમ્ને પિંડે કર્મથોમ્ન વ-
ર્ષણના પુદ્ગલો સાથે આત્માનો ક્ષીર્નારની પેડે અથવા તપાવેના
લોહ અને અગ્નિની પેડે અન્યોઅન્ય અબે લાવે સબધ તે બધું
૧ યથાથોમ્ન થોતથોતાની સ્થિતિપડે બધાયેના અને ઉત્પન્ના વખ-
તને પામેલા તે ક્રમ પુદ્ગલોનો અપવત્તનાદિ કરણ પિંડો વડે
અથવા રસામાવિષ્ સ્થિતિનો ક્ષય થયે છતે વિપાક (અનુભવ) વડે
બોમવા તે ઉદય ૨ ઉત્પન્ન નહિ પામેના તે કર્મપુદ્ગલોનું
જીવના સામર્થ્ય પિંડો (અધ્યસાથ થોમ્ને) ઉત્પાદનિપ (ઉત્પ-
ત્તિ) માં પ્રવેશ થતું તે ઉદીરણા ૩ બધ મક્રમણાનિપ પ્રાપ્ત
કરું છે આત્મસ્વપ્ન જોએ એવા તે ક્રમ પુદ્ગલોના નિર્ગમ અને
સક્રમણ વડે કરાયેના સ્વરૂપના નાતો આજાવ છતે સદ્ભાવ એ-
ટલે દેવાપણુ તે સત્તા ૪

મિથ્યા-મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન
સાસ્વાદન-સાસ્વાદન સમ્યગ્
દષ્ટિ.

મીસે-મિશ્ર-સમ્યગ્ મિથ્યા
દષ્ટિ.

અવિરય-અવિરતિ સમ્યગ્
દષ્ટિ

દેસે-દેશ વિરતિ

પ્રમત્ત-પ્રમત્ત સંયત

અપ્રમત્તે-અપ્રમત્ત સંયત

નિઆદિ-નિવૃત્તિ-અપૂર્વકરણ
અનિઆદિ-અનિવૃત્તિ-આદર
સંપરાય

મુહુમ-સૂક્ષ્મ સંપરાય
ઉવસમ-ઉપશાંત મોહ વી-
તરાગ

ખીણુ-ક્ષીણ મોહ વીતરાગ

સજોગી-સયોગી કેવલી

અજોગી-અયોગી કેવલી

ગુણા-ગુણ સ્થાનકો (છે)

અર્થ — મિથ્યાદષ્ટિ ગુણસ્થાન ૧, સાસ્વાદનગુણસ્થાન ૨, મિશ્રદષ્ટિગુણસ્થાન ૩, અવિરતસમ્યક્ દષ્ટિગુણસ્થાન ૪, દેશવિરતિ ગુણસ્થાન ૫, પ્રમત્ત સંયત ગુણસ્થાન ૬, અપ્રમત્ત સંયત ગુણસ્થાન ૭, નિવૃત્તિ અથવા અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાન ૮, અનિવૃત્તિ-આદર સંપરાય ગુણસ્થાન ૯, સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણસ્થાન ૧૦, ઉપશાંત મોહ વીતરાગ ગુણસ્થાન ૧૧, ક્ષીણમોહ વીતરાગ ગુણસ્થાન ૧૨, સજોગી કેવલી ગુણસ્થાન ૧૩, અયોગી કેવલી ગુણસ્થાન ૧૪, એ ચક્રીક ગુણસ્થાનક જાણવા. ૨

વિવેચન—ગુણ જે જ્ઞાનાદિક તેહનું સ્થાનક-શુદ્ધિ અશુદ્ધિ પ્રકરે અકપરે કીધો ભેદ તે ગુણસ્થાનક કહિયે તેમાં પ્રથમ મિથ્યા-ખોટી વિપરીત દષ્ટિ જ્યાં છે તે મિથ્યાદષ્ટિ ગુણસ્થાનક કહિયે અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે છે કે વિપરીત દષ્ટિ તે મિથ્યાદષ્ટિ કહો છો તો તેને ગુણસ્થાનપણું કેમ કહીએ ? તત્ત્વોત્તરં-જો કે તેને જીવ

અજ્યાદિકની પ્રતિપત્તિ વિપરીત છે તો પણ કાર્ક એ
 મનુષ્ય છે એ પણ છે ઇત્યાદિ લોકવ્યવહારની પ્રતિપત્તિ
 છે તે માટે ગુણસ્થાન કહિયે, તથા નિગોદિયા જીવને પણ કાર્ક
 એક અવ્યક્ત સ્પર્શમાત્ર ઉપયોગ પ્રતિપત્તિ છે, એ તે ન
 હોય તો અજનપણ પામે, યદાગમ -^૧ સત્ત્વજિયાળમરવરસ
 વળતમો ભાગો નિચ્છ ડગ્યાહિ તે ચિહ્નજહ પુણ મોવે આગરિજ્ઞા
 તેણ જીવો અજીવત્તણ પાડણિજ્ઞા તે માટે કાર્ક યથાર્થમ-
 તિની અપેક્ષાએ મિથ્યાદૃષ્ટિને પણ ગુણસ્થાનક કહીએ. વળી
 પૃથ્થક કહે છે કે-જો તેને કાર્ક વિગુરૂપણ કહોછો તો તેને
 અભ્યગ્ દૃષ્ટિ કેમ નથી કહેતા ? તત્રોક્ત દ્વાદશાગ નુત્રોક્તા એક
 પદ પણ ન સદહે તેને મિથ્યાદૃષ્ટિ કહિયે ^૨વયમાર્વે અસદ્દહનો
 સુતતથ મિચ્છદિહ્દોઓ શતે વચ્ચનાત વળી વયમરચરાપે ફક્ત
 જો ન રોપદ સુત્તનિદિહ્દો । સેસ રોયતો વિદુ મિચ્છદિહ્દો જમા-
 લિન્ન ૧ તસ્ય મગર્વાતિ સર્વજ્ઞપ્રત્યયનાશાત

તે મિથ્યાત્વ અભિપ્રલિકાદિક પામ્ય ભેદ છે. તે વળી
 કાળ વિવક્ષાએ ત્રણ ભેદ છે-અનાદિ અનત ૧ અનાદિ સાત
 ૨, સાદિસાન્ત ૩, અનાદિ અનત તે અલવ્યને ૧ અનાદિ
 સાત તે લવ્યને ૨, સાદિસાત તે પતિતને, તેની જથ્થ યથી

૧ કવ જીવને અક્ષર (જીવ જ્ઞાન)નો અનતમો ભાગ નિરતર
 ઉવાડો રહે છે એ વળી તે પણ અનરાઇ જમ્ય તો તેથી જીવ તે
 અજીવપણાને પામે

૨ દ્વાદશાગ સૂત અને અર્થના એક પદને પણ ન સદહે તેને
 મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવ છે

જો તે સૂતમાં કહેન એક પદ કે અક્ષર માત્ર ન રહે અો
 બાળનું રહે એટલે સદહે તોપણ તને જમાનીની પેઠે મિથ્યાદૃષ્ટિ
 બાદવો : ૩મકે તેને લગવતને નિરોઅવરૂપણનો વિશ્વાસ નથી

અતર્કુર્ણ અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્ત સ્થિતિઃ
 માણવી. તથા સંસારી જીવ અનંત પુદ્ગલ પનાવર્તકાળ લગે
 મિથ્યાત્વ અનુભવતો થકો કેટલેક કાળે ભવ પરિપાકના વશ
 થકી નદી ગોળ ઘોળના ન્યાયે અનાભોગપણે યથાપ્રવૃત્ત
 કરણ પરિણામે કરીને આયુવર્જને સાતે કર્મ પલ્લોપમને
 અસંખ્યાતમે ભાગે ન્યૂન એક કોણકોડી સાગરોમપની
 સ્થિતિનાં કરે. અત્રાંતરે જીવને કર્મજનિત ધનરાગદ્વેષ પરિ-
 ણામરૂપ અતિ કઠિન વક્રબંધીની પરે દુર્લેખ પૂરે અનાદિકાળે
 જે કોઈ વારે પણ ભેદી નથી એહવી અંથી (ગાંડ) છે. તે અંથી
 લગે તો અભવ્ય પણ યથાપ્રવૃત્ત કરણે કર્મસ્થિતિ હળવી
 (કારી-હલકી) કરીને અનંતીવાર આવે છે પણ અંથી
 ભેદી શકે નહી. ત્યાં ભવ્ય જીવ તીક્ષ્ણકુહાર (કોહાડા)ની
 પરે પરમ વિશુદ્ધિ વડે અંથીભેદ કરીને મિથ્યાત્વસ્થિતિ
 અંતર્કુર્ણ થાકતે (ખાકીરહે) અપૂર્વ કરણ અને અનિવૃત્તિ કરણે
 કરીને વિશુદ્ધપણે અંતર્કુર્ણપ્રમાણે તે મિથ્યાત્વનાં પ્રદેશવેદ
 દળિયાંના અભાવરૂપ અંતરકરણ કરે-જા ગાંઠે તા પદમં,
 ગાંઠે સમદ્વચ્છત્રો મત્રે વીથં । આનિયદ્વીકરણં પુણ સમ્મત્ત-
 પુરરકોઢ જીવે^૨ ॥ ૧ ॥

તે અનિવૃત્તિકરણ કીધા પછી મિથ્યાત્વ કર્મની સ્થિતિ
 બે હોય, તેમાં અંતરકરણથી હેઠલી સ્થિતિ અંતર્કુર્ણની

૧ પર્વતમાંથી નીકળતી નદીમાં તણાતો આવતો પથ્થર કુટાતા
 અથડાતા ગોળ થાય તેમ.

* સમતીજ્ઞતઃ મિંદાનસ્યેત્યર્થ^૨ પુરસ્કૃતે આસન્નસમ્યક્ત્વે.
 જીવે સ્યાત્ યાવત્ અંથી સુધી આવે તે પ્રથમ કરણ, અંથીનો છેદ
 કરે ત્યારે ખીજું કરણ અને આસન્ન સમ્યક્ત્વ જીવને એટલે
 સમ્યક્ત્વ સન્મુખ થયે છતે અનિવૃત્તિકરણ.

પહેલી અને તે ઉપલીગ્રીણ તે પહેલી મિથિતિએ મિથ્યા-
 ત્વના દવિયા વેદે તે માટે તે મિથ્યાત્વનીજ ઝલિયે તે અત
 મુહૂર્ત ગયે થકે અતરક અને પેહેલે સમયેજ આપશમિક
 સમ્યક્ત્વ પામે. મિથ્યાત્વ દળિયા વેદવાના અભાવથકી, જમ
 દાવાનળ પૂર્વદ્યે દેશ તથા ઊખર પ્રદેશ પામીને ઓ-
 દહાય તેમ મિથ્યાત્વ દાવાનળ પણ અતરકરણ પામીને
 ઓદહાય. તે નારે તે જીવને આપશમિક સમ્યક્ત્વનો લાભ
 થાય. તેજી માન અતર્કત્વનું છે. તેમાથી જઘ ય એક ગમય
 ઉત્કૃષ્ટ છ આનણી થાતે કેડક મહા બીકણ જીવને
 અનતાનુબધી કપાયનો ઉત્થ થાય ત્યારે તે સમ્યક્ત્વ વમનો
 સારવાદને વર્તે જેમ ખીરખાડ ઘત જમીને ચિત્ત દ્યે વમન
 કરતો મનુષ્ય તે આસ્નાદે તેમ આપશમિક સમ્યક્ત્વ
 વમતો સમ્યક્ત્વને આસ્નાદે તે માટે તેજી સારનાત્વ
 એવું નામ કહીએ. તથા ઉપશમ ઓળીવી પડતો પણ કેડક
 સારવાદને આવે ત્યાજધન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ આનણી
 રહીને પછી અનશ્ય મિથ્યાત્વે આવે. એ ગુણકણ
 પડતાજ હોય. ૨. તથા સમ્યક્ અને મિથ્યાત્વ એ બે સમ
 કાળે દષ્ટિ હોય તે સમ્યક્ મિથ્યાદષ્ટિ પૂર્વકા નિધિએ લબ્ધ
 આપશમિક સમ્યક્ત્વે આપધિ તુલ્યે કરીને મદનકોદ્રવ સરખું
 મિથ્યાત્વ મોહનીય ગોધીને ત્રણ પુજ કરે-શુદ્ધ ૧,
 અર્ધશુદ્ધ ૨, અશુદ્ધ ૩. તેમા એ ત્રણ પુજમાથી
 અર્ધ શુદ્ધ પુજ ઊદયે આવે ત્યારે તે જીવને જિનધર્મ
 ઉપર રાગ પણ ન હોય અને દ્વેષ પણ ન હોય. તે ચિત્ર
 દષ્ટિ કહીએ તે અતર્મુહૂર્ત ગહે, પછી અવશ્ય સમ્યક્ત્વમા કે
 મિથ્યાત્વમા જાય. એ ગુણકણ પડતા અને અડતા પણ હોય.
 ૨. તથા અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ તે પચ્ચખખાણ ન જાણે ન આદરે
 ન પાળે. એ ત્રણ બોધના આઠ ભાગા થાય ૨૬૧, ૨૨૨

૬૬ ૩, ૬૬ ૪, ૬૬ ૫, ૬૬ ૬, ॥ ૬ ૭, ॥ ૮. એ આઠમાં પ્ર-
 થમનાં ચાર ભાંગે તો મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય જ્ઞાની માટે
 અને છેલ્લે ૪ ભાંગે સમ્યક્ દૃષ્ટિ હોય જ્ઞાની માટે. તેમાં પણ
 ૬-૭ ભાંગે વિરતિ ઉદયે ન હોય તે માટે અવિરત સમ્યક્
 દૃષ્ટિ ગુણ સ્થાની કહીએ. તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ ૩૩
 સાગરોપમ ઝાઝેરાં રહે ૪. કરણત્રય (કરત્રું કરાવત્રું અનુ-
 મોદત્રું) યોગત્રય (મન વચન કાયા) વિષય સર્વ સા-
 વધ યોગની દેશથકી વિરતિ છે જેને તે દેશવિરત કહિયે.
 જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દેશે ઊણી પૂર્વકોડિ લગે
 રહે ૫. સર્વ સાવધ યોગની અર્વથી વિરતિ છે પણ કાંઈક
 પ્રમાદવંતપણે કરી વિશુદ્ધિ અવિશુદ્ધિનો પ્રકર્યાપકરિફત ભેદ
 હોય. દેશ વિરતની અપેક્ષાએ ગુણનો-વિશુદ્ધિનો પ્રકર્ય અને
 અવિશુદ્ધિનો અપકર્ય અને અપ્રમત્ત સંયતની અપેક્ષાએ
 વિશુદ્ધિ ગુણનો અપકર્ય અને અવિશુદ્ધિનો પ્રકર્ય હોય. એર્તુ-
 મ ન જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત, પ્રમાદરહિત-
 સંયમી તે અપ્રમત્ત સંયત ગુણસ્થાન તે જઘન્ય એક સમય,
 ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહૂર્ત, પ્રમત્ત અપ્રમત્ત બે મળીને જઘન્ય અંત-
 ર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ દેશે ઊણી પૂર્વકોડિ રહે ૭, અપૂર્વ-નવું, પ્રથમ
 સ્થિતિધાત ૧, રસધાત ૨, ગુણત્રેણિ ૩, ગુણસંક્રમ ૪, સ્થિ-
 તિઅંધ ૫, એ પાંચ પદાર્થનું કરત્રું જ્યાં હોય તે અપૂર્વ
 કરણ કહિયે તેમાં મોટી કર્મ સ્થિતિને અપવર્તન કરવે
 કરીને અદ્યસ્થિતિ કરવી તે સ્થિતિધાત ૧, તીવ્રરસનું અ-
 પવર્તને કરીને ખડતું તે રસધાત ૨, કાળથકી હ્રસ્વતર
 અને દલિક રચના આશ્રયીને પૃથુતર કરે તે ગુણત્રેણિ ૩,
 અધ્યમાન શુભ પ્રકૃતિને વિષે અઅધ્યમાન અશુભ પ્રકૃતિનાં
 દળિયાં પ્રતિ સમયે અસંખ્ય ગુણવૃદ્ધિએ વિશુદ્ધ કરીને ક્ષેપવ-
 ના તે ગુણસંક્રમ ૪, કર્મની સ્થિતિ પૂર્વે મોટા બાંધતો તે બહાં

નિશુદ્ધિ નિરોધ હોવાની અપૂર્વ રસના બાધે તે સ્થિતિબદ્ધ
 પ, એ પાચે વાના અપૂર્વ કરેછે. એ બે બેદે-ક્ષપક ૧, ઉપશ
 મકર ક્ષપાનના ઉપશમાનના ચોથા મારે એમ કહિયે. પણ
 અગુણઠાણે મોહનાય અપામે નહિ અને ઉપશમાને પણ
 નહિ, એ અપૂર્વક-જા ગુણસ્થાનક કહિયે જ્યારે
 એક સમય, ઉદ્દૃષ્ટ અતર્મુહૂર્ત પ્રમાણ હોય એ ગુણસ્થાન-
 પ્રપન્ન પ્રાણીને કાળત્રયનર્તિ અનેક જીવના અપેક્ષાએ
 અસંખ્યાત લોકાનાગ પ્રદેશ પ્રમાણ અધ્યવસાય અથ નક
 હોય. પ્રથમ મમયથકી સમયે મમયે અવિકા અધિગ હોય
 અકેક સમયના જઘન્યોત્કૃષ્ટ સ્થાનક નિશુદ્ધતાએ છઠ્ઠાપુવ
 ડિયા હોય પ્રથમ સમયના જઘન્યાધ્યવસાય સ્થાનકયકી પ્રથમ
 મમયતુજ ઉત્કૃષ્ટાધ્યવસાય સ્થાનક નિશુદ્ધતાએ અનતગુણ
 હોય, તે થકી બીજા સમયતુજઘન્યાધ્યવસાય સ્થાનક અનત
 ગુણ, તેહ થકી તેહજ સમયતુ ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાય સ્થાનક અ
 નતગુણ, એમ ચાવત અગ્નિ (છલ્લા) મમય લગે પદસ્થાન તે
 કેમ ? તે કહે છે-અનતભાગ વૃદ્ધિ ૧, અસંખ્યાતભાગ વૃદ્ધિ
 ૨, સંખ્યાતભાગ વૃદ્ધિ ૩, મંખ્યાતગુણ વૃદ્ધિ ૪, અસંખ્યાત-
 ગુણ વૃદ્ધિ ૫, અનતગુણવૃદ્ધિ ૬, અને ઉત્કૃષ્ટથકી બે લીજા
 વિચારીએ તો અનતભાગ હીન ૧, અસંખ્યાતભાગ હીન ૨,
 સંખ્યાતભાગ હીન ૩, મંખ્યાતગુણ હીન ૪, અસંખ્યાત-
 ગુણ હીન ૫, અનતગુણ હીન પણ હોય ૬, એ છઠ્ઠાપુવડિયા
 બાજુવા સમકાળે એ ગુણઠાણે પેઠાને (પ્રાપ્ત કરનારાને)
 પરસ્પર અધ્યવસાય સ્થાનની વ્યાવૃત્તિલક્ષણ નિવૃત્તિ
 છે તે મારે નિવૃત્તિ ગુણઠાણ પણ એને કહિયે. ૮.

સમકાળે નવમ ગુણસ્થાન પ્રતિપત્ત ઘણા જીવના પક્ષ
અન્યોન્યે અધ્યવસાય સ્થાનક સરખા હોય. સૂક્ષ્મ કિટ્ટીકૃત
સંપરાયની અપેક્ષાએ ત્યાં સ્વૃણ ક્ષાય છે તે માટે
બાદર સંપરાય નામ પક્ષ કહીએ. સંપરાય શબ્દે ક્ષાય
જાણવા. તે માટે એને અનિવૃત્તિ બાદર સંપરાય ગુણ-
સ્થાન કહીએ, એતું પણ અંતર્મુદૂર્ત માનશે. તે અંતર્મુદૂર્ત
માંહે જેટલા સમય તેટલા તિહાં પેઠાને અધ્યવસાય સ્થાનક
હોય. એક સમયે પેઠાને એકજ અધ્યવસાય સ્થાનક
હોય, તે પ્રથમ સમયથી માંડીને સમયે સમયે અનંતગુણ
વિશુદ્ધ યથોત્તર અધ્યવસાય સ્થાનક હોય. ત્યાં કર્મ અપાવે
તથા ઉપશમાવે તે ક્ષપક તથા ઉપશમક કહિયે. ૯.

સૂક્ષ્મ છે સંપરાય તે કિટ્ટીકૃત લોભ ક્ષાયનો ઉદય જ્યાં
તે સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણ સ્થાનક કહિયે. તે પણ બે બેદે-ક્ષપક-
અને ઉપશમક ૨. તે જઘન્ય એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુદૂર્ત
પ્રમાણ ૧૦.

ઉપશમાવ્યા છે ક્ષાય જેણે તે ઉપશાંત ક્ષાય
તે માટેજ વીતરાગ. અને છદ્મ એટલે ધાતિકર્મ તે સત્તાએ છે
જ્યાં તે છદ્મસ્થ. તે માટે અગીયારમું 'ઉપશાંત મોહ વીત-
રાગ છદ્મસ્થ' ગુણ સ્થાનક કહીએ. એ ગુણઠાણે અઠાવીશ
મોહનીયકર્મની પ્રકૃતિ ઉપશમાવી હોય; એની સ્થિતિ જઘન્ય
એક સમય, ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુદૂર્ત. તે પછી નિશ્ચે તે ભવક્ષયે
અથવા કાળક્ષયે પડે. તિહાં આશુક્ષયે મરે^૧ તો અનુત્તરવિમાને
જાય. તિહાં પ્રથમ સમયેજ ચોથું ગુણઠાણું પડિવજે (પ્રાપ્ત

૧ સાત લવ આયુષ્ય આણુ હોવાથી જે મરે તે બે વજ્ર-
ઝપ્પા નારાય સંઘયણવાળો હોય તો અનુત્તર વિમાને જાય, બે તેને
સાત લવ આયુ વધારે હોત તો તે મોક્ષે જાય.

કરે) અને ઉપજાત ગુણઠાણનો કાળ પૂરો વધે પડે તો તે જે અનુક્રમે ચઢ્યો હોય, તે અનુક્રમે પડે. કોઈ જોઈ આવી ગઈ. કાંકિ પાચમે કે ચોથે રહે કોઈક સામનાદને આવીને મિથ્યાત્વે પણ જાય. ૧૧

મર્વથા ક્ષીણ થયા છે કથાય જ્યાં અને વીતરાગદ્વંદ્વસ્થ તે ક્ષીણાપાયવીતરાગદ્વંદ્વસ્થ ગુણસ્થાનક બાગમુ જાણવું, તે ક્ષપકનેજ હોય. જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અતર્મુર્તિ પ્રમાણ કાળ અને વૃદ્ધ્યજ હોય ૧૨.

મન, રચન અને કાયયોગે સહિત વર્તે અને ધાતિકર્મના કાયથકી કેવળજ્ઞાનવત હોય, તે સયોગીકેવળી ગુણઠાણ તેમજ, તિહા મનોયોગ તે મનપર્યંત જ્ઞાનીએ તથા અનુસન્નાગી દેવતાએ મને કરી પૂજ્યા મ દેહનો ઉત્તર કેવળી મનેજ કરીને રિયે તે કેવળીના મનોદ્રવ્ય મન પર્યંત જ્ઞાને અથના અવધિજ્ઞાને કરીને તે પૂછણદાન જાણે, વચનયોગે દેશના દિયે, કાયયોગે મેવાન્મેષાદકે પ્રવર્તે, તે ગુણસ્થાનક જઘન્ય અતર્મુર્તિ, ઉત્કૃષ્ટ દેને ઊભી પૂરકોડિ વર્તે લગે ગઈશ્વર.

ત્રણે યોગનો રોધ કહે જ્યાં તે અયોગી કેવળી ગુણસ્થાન. ચી મુ જાણવું તે કેમ ? તેમાને અતે ભરોપમાહી કર્મ-સ્થેપનનાને કાળે પ્રથમ બા ૨ કાયયોગે કરીને બાદ મનોયોગ રૂધે, તે પછી વચન યોગ રૂધે, તે પછી મુદ્ધમ કાય-યોગે કરીને બાદ કાયયોગ રૂધે, તે વડેજ મુદ્ધમ મનોયોગ અને મુદ્ધમ વચનયોગ રૂધે તે પછી મુદ્ધમ કાયયોગને મુદ્ધમક્રિયા અનિવૃત્તિ સુક્ય ધ્યાનને ધ્યાનતો વડે રૂધે, ત્યારે તે અયોગી થયો વડે પાચ મુદ્ધમક્રિયા અનિવૃત્તિ

૧ યોગ ગતિ-અર્થે ૧૫ સકા કરે કે યોગ ૧૫ દિન કલ્યા માટે સગીર મિના ધ્યાન ૩૫ દેઈ શકે તેજુ સમાધાન કરે છે કે

માત્ર કાળ શૈલેશીકરણ કરે. શૈલેશો મેસ્સનસ્યેયં સ્થિરતા-
વસ્થાસામ્યાત્ શૈલેશી, યદ્વા સર્વસંવરશૈલેશ આત્મા તસ્યેયં
યોગનિરોધાવસ્થા શૈલેશી તસ્યાં કરણં વેદનીયનામગોત્ર-
કર્મમંથસ્યાડસંસ્વેયગુણયા શ્રેણ્યા નિર્જગ્નં શૈલેશીકરણં.
તે કરીને ઋણુ શ્રેણીએ એક સમયે સમયાંતરને અણુદંડસતો
થકો મોક્ષે જાય. ૧૪.

એ ચાલુ શુદ્ધાણુનો વિચાર વિસ્તારે મોટી દીકાથી જાણવો ૨.

ત્યાં મુક્ત કાયયોગ રહે છે માટે ધ્યાન સહજ છે. વળી એમ પણ
શંકા થાય કે મુક્ત કાય છે છતાં અયોગી કેમ કલા ? તેનું સમા-
ધાન આ પ્રમાણે જાણવું કે તે કાય યોગ અન્યંત મુક્ત છે, તર-
તમાં કાય થવાનો છે અને શરીર સંબંધી કાર્ય કરવાને અસમર્થ
છે માટે યોગ છતાં અયોગી કહેવું તેમાં કાંઈ વિરુદ્ધતા નથી.

૨ શૈલેશ એટલે મેરૂપર્વત તેની સ્થિતિતાનું સરખાપણુ હો-
વાથી શૈલેશીકરણ એટલે મેરૂપર્વતની જેમ સ્થિર-નિષ્પ્રકંપ થવું.
અથવા સર્વ પ્રકારે સંવર તે શીલ (સ્વભાવ) તેનો ઈશ એટલે
સ્વામી તે શીલેશ અર્થાત્ આત્મા, તેની આ યોગનિરોધાવસ્થા તે
શૈલેશી તેને વિષે જે કરણ અર્થાત્ વેદનીય, નામ અને ગોત્ર એ
ત્રણુ કર્મને અસંખ્યાત શુણુ શ્રેણીવડે નિર્ગસ્તવું તે શૈલેશીકરણ.

૩ પોતાના આત્મપ્રદેશોવડે જેટલા આકાશ પ્રદેશને વિષે
અવગાહ છે તેટલાજ આકાશ પ્રદેશને સમશ્રેણીએ અવગાહન કરતો
એકજ સમયમા સમયાન્તરને નહિ સ્પર્શ કરતો લોકાંત પર્યંત જાય છે
અને ત્યાં સ્થિત રહે છે. તે ઉપર ધર્માસ્તિકાયાદિ નથી તેથી અલોક-
માં જતો નથી. (સામાન્ય ગતિમાં એક આકાશ પ્રદેશથી બીજે આ-
કાશ પ્રદેશે જતાં અનેક સમય લાગે છે પણ) આત્માની અનંત
શક્તિ હોવાથી એક સમયમાંજ લોકાંતે જાય છે.

૪ કર્મ રહિત થયા છતાં આત્મા લોકાંતે ક્યા હેતુએ જાય ?

અભિનવકર્મગ્ગહણુ, બધો ઓહોણુ તત્થ વીસસય ॥
તિથયરાહારગદ્દુગ-વજ્જ મિચ્છમિ સત્તરસય ॥૩૥

અભિનવ-નવા

કર્મગ્ગહણુ-કર્મનું ગ્રહણ

બધો-બધ

ઓહોણુ-ઓધે

તત્થ-તથા, બધે

વીસસય-એકસોવીસ

તિથયર-તીર્થંકર નામ કર્મ

આહારગદ્દુગ-આહારકદ્વિક

વજ્જ-વજ્જીને

મિચ્છમિ-મિચ્છાત્વે

મત્તરસય-એકસોમત્તર

અર્થે—નનિન કર્મનું ગ્રહણ તે બધ કહેવાય છે. તથા
(બધને વિષે) સામાન્યે એકસો વીસ પ્રકૃતિ હોય તીર્થંકર
નામકર્મ અને આહારકદ્વિક વજ્જીને એકસો સત્તર પ્રકૃતિ
મિચ્છાત્વે બધમા હોય છે. ૩

વિગ્નેયન—મિચ્છાત્નાદિક હેતુએ કરીને અભિનવ તે
નવા કર્મ પુદ્ગળ, તેને મહીને આત્મપ્રવેશ સ્વધાતે બાધવા

કેમકે તે નિષ્ક્રિય થનાથી ગતિનો સહન નથી તેનું શાસ્ત્રકાં સમા-
ધાન કરે છે ૧—૧ કુભારનો આપ, દિહોનો અગ્રે ગાણુને નિગે
જમ પૂર પ્રયોગથી બમણુ ગમનાં ક્રિયા થાય કે તેની રીતે મિદ્ધાની
પૂર પ્રયોગનટ ગતિ ક્રિયા થાય છે ૨ માગીના લેપથી સંરથા મુક્ત
થવાથી તુમહીની જેમ પાણીમા ઉધ્વ ગતિ થાય છે તેમ જમ રૂપ
લેપથી મુક્ત થવાથી સિદ્ધની ઉધ્વ ગતિ થાય છે ૩ એરના મુ-જા
ના બધનો છે. થવાથી એરખીજની ઉધ્વ ગતિ થાય છે તેમ
કમગ્ગ બધના છેદ્યગી સિદ્ધની ઉધ્વ ગતિ થાય છે ૪ જનની
ઉધ્વ ગતિ છે અને પુદ્ગલની અધોગતિ છે તેથી માગી પાપાપ
રમેરે જેમ પોતપોતાની આભાસિક ગતિએ પ્રવત છે તેમ જન પણુ
પોતાની સ્વાભાસિક ઉધ્વ ગતિ હોવાથી ઉચ્ચે જાય છે

તે બંધ કહીએ. તિહાં બંધે આધપણે-મર્વ ગુણહાણાં આશ્રયી-
 ને સામાન્યપણે એકસોવીશ પ્રકૃતિ હોય. તે કઈ? જ્ઞાનાં
 ૫, દર્શનાં ૯, વેદનીય એ, મોહનીય ૨૬, આયુઃ ૪, નામદ્ ૭,
 ગો ૦ એ, અં ૦ પાંચ, એ સર્વ મળી ૧૨૦. તે માંહેથી તીર્થ-
 કર નામ ૧, અને આહારકદુગ તે આહારકશરીર ૧, આ-
 હારકાંગે:પાંગ ૨, એ ત્રણ વચ્ચેને એકસોસત્તર પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વ
 ગુણહાણે બાંધે. તે કેમ? જે તીર્થકર નામ તો સમ્યક્ દૃષ્ટીજ
 બાંધે અને આહારકાક્રક તો અપ્રમત્તજ બાંધે તે માટે મિ-
 થ્યાત્વે ન બંધાય ૩.

નરયતિગ જાઈથાવર, ચઉ હુંડાયવછિવહુનપુમિરછાં ॥
 સોલંતો ઇગહિઅસય, સાસણિ તિરિથીણદુહગતિગાં ॥ ૪ ॥

નરયતિગ-નરકત્રિક.

જાઈ-જાતિ ચતુષ્ક.

થાવરચઉ-થાવર ચતુષ્ક.

હુંડ-હુંડસ્થાન.

આયવ-આતપ નામ.

છિવહુ-છેવહું સંઘયણ.

નપુ-નપુ'સક વેદ.

મિરછાં-મિથ્યાત્વ મોહનીય.

સોલંતો-સોલનો અંત કરે.

ઇગહિઅસય-એકસોએક.

સાસણિ-સાસ્વાદને.

તિરિ-તિર્યચત્રિક.

થીણ-થીણદ્વિત્રિક.

દુહગતિગાં-દૌર્લાગ્યત્રિક.

અર્થ-નરકત્રિક, જાતિચતુષ્ક, સ્થાવર ચતુષ્ક, હુંડ
 સંસ્થાન, આતપનામ, છેવહું સંઘયણ, નપુ'સકવેદ અને
 મિથ્યાત્વ મોહનીય (એ) સોલનો અંત થાય એટલે સાસ્વાદને
 એકસો એક પ્રકૃતિ હોય. ત્યાં તિર્યચત્રિક, થીણદ્વિત્રિક અને
 દૌર્લાગ્યત્રિક; ૪.

વિવેચન—નરકગણિ ૧, નરકાનુપૂર્વી ૨, નરકાયુ ૩ એ નરકનિક ૩, એકેદ્રિય ૧, બેદ્રિય ૨, તેદ્રિય ૩, ચરિદ્રિય ૪ એ જાતિ ચતુષ્ક ૭, અવાનર ૧, સૂક્ષ્મ ૨, અપર્યાપ્ત ૩, સાધારણ ૪ એ સ્થાવર ચતુષ્ક ૧૧, હુંડ સસ્થાન ૧૨, આ-તપ નામ ૧૩, છેવડું મધ્યણ ૧૪, નપુસકનેદ ૧૫, મિ-થ્યાત્વ મોહનીય ૧૬, એ મોળ પ્રકૃતિના બધ મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિકૃત છે (મિથ્યાત્વીજ કરે) તે માટે મિથ્યાત્વ ગુણ ઠાણાને અતે એનો પણ અત-અભાન થાય, ત્યારે આ સ્વાદન ગુણઠાને એકસોએક ૧૦૧ બધાય. તિર્યચગતિ ૧, તિર્યચ અનુપૂર્વી ૨, તિર્યચાયુ ૩ એ તિર્યચનિક ૩, પ્રચલા ૧, પ્રચલાપ્રચલા ૨, થીલાદ્ધા ૩ એ થીણુદ્ધિનિક ૬, ટર્ભગ૧, દુસ્વર ૨, અનાદેય ૩ એ ટર્ભગાનક ૬-૪.

અણુમજ્જાગિર્ધસ ૧-ચણુચઉનિઉજ્જોઅકુખગધત્થિત્તિ
પણુવીસ તો મીસે, ચઉસચરિ દુઆઉઅ અખ વા ૧૫૫

અણુ-અનતાનુબધી
મજ્જાગિર્ધ મધ્યાકૃતિ
સ ધયણુ-સ ધયણુ
ચઉ-એ ત્રણ ચતુષ્ક
નિઅ-નીચ ગોત્ર
ઉજ્જોઅ-ઉદ્ધોતનામ
કુખગધ-અશુભ વિહાયોગતિ

ત્થિત્તિ-સીવેદ એમ
પણુવીસ તો-પચીસનો અત
મીસે-મિથ ગુણઠાણુ
ચઉમચરિ-ચુમોતેર
દુઆઉઅ-બે આયુધ્યનો.
અખ ધા-અખ ધ હોવાથી

અર્થ—અનતાનુબધિ ચતુષ્ક, મધ્ય મ-અન ચતુષ્ક,
મધ્યસ ધયણુ ચતુષ્ક, નીચગોત્ર, ઉદ્ધોતનામ, અશુભવિહાયો-

ગતિ, સ્ત્રીવેદ એમ પચ્ચીશનો અંત થાય એટલે મિત્રે એ આયુષ્યનો અબધ હોવાથી સુમ્મોતેર પ્રકૃતિ હોય. ૫.

વિવેચન—અનંતાનુબંધી ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪, એવં ૧૩, પેહુલું છેલ્લું વર્તેને વચલાં ચાર આ-કૃતિ તે સંસ્થાન-ન્યગ્રોધ ૧, આદ ૨, વામન ૩, કુબ્જ ૪, અયં ૧૭, ચાર સંધયણ તે ઋષભનારાય ૧, નારાય ૨, અધે-નારાય ૩, કીલિકા ૪, એવં ૨૧, નીચ્ચેગોત્ર ૨૨, ઉદ્યોત નામ ૨, અશુભવિહાયોગતિ ૨૪, સ્ત્રીવેદ ૨૫, એ પચ્ચીશ પ્રકૃતિનો અનંતાનુબંધી પ્રત્યાયિક બંધ છે તે માટે સાસ્વાદનને અંતે એનો પણ અંત થાય; ત્યારે મિત્ર ગુણ-હાણે સુમ્મોતેર ૭૬ પ્રકૃતિનો બંધ હોય. એકસોએક માંહેથી પચીસ કાઢીયે ત્યારે તો ૭૬:૨૬; પણ ઈહાં મનુષ્યાયુઃ ૧, દેવાયુ ૨, એ બે આયુઃ પણ ન બાંધે તેથી ૭૪:૨૬, કેમકે મિત્રદૃષ્ટિ પરભવાયુ ન બાંધે, તેમ મરે પણ નહિ. સમ્મામિચ્છદિદ્ધી, આડય વંધ પિ ન કરેદ્ધત્તિ ૩. ૫

૧ અબધ એટલે આ ગુણહાણે બધાય નહિ પણ આગ-ળને ગુણહાણે બધાશે. તેથી બંધવિચ્છેદ નહિ કહેતાં અબધ કહેા.

૨ આ પચીશ પ્રકૃતિ મધ્યે ઉદ્યોત નામ અને નિર્યયાયુ વિના ૨૩ પ્રકૃતિ ત્રીજા સંકલેશે બધાય અને તે ત્રીજા સંકલેશે અનંતાનુ-બંધીને ઉદ્યે હોય તેથી મિત્ર પ્રમુખ આગળના ગુણહાણે બંધ ન હોય અને નિર્યયાયુ અને ઉદ્યોત નામ એ બે પ્રકૃતિ જો કે પુન્યની છે પરંતુ નિર્યય પ્રાયોગ્ય હોવાથી તેનો મિથ્યાત્વ પ્રત્યાયિક બંધ બાણવો.

૩ સમ્યગ્ મિથ્યાદૃષ્ટિ (મિત્રદૃષ્ટિ) આયુનો બંધ પણ ન કરે.

સમ્મે સગમયરિ જિણા ઉબધિ વધરનરતિઅબિઅક-
સાયા, ઉરલદુગ તો દેસે, સત્તહી તિઅકસાય તો ॥ ૬ ॥

સમ્મે-મમ્યદ્ દૃષ્ટિએ
મગમયરિ-મીતોતેર
જિણુ-જિન નામ
આઉ-મનુષ્યાયુ તથા દેવાયુ
બધિ-બાધે હતે
વધર-વત્સુકાભ નાગચ
નરતિઅ-મનુષ્યત્રિક
અબિઅકમાયા-બીજા અત્ર

ત્યાખ્યાનીય ચાર કપાય.
ઉરલદુગ તો-ઔદારિક દિક-
નો અત કદે.
દેસે-દેશ વિરતિએ
સત્તહી-સહમઠ
તિઅ-ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનીય
કમાય તો-કપાયનો અત(કદે).

અર્થ-મમ્યગદ્રષ્ટિ ગુણહાણે જિનનામ અને બે આમુખ્ય
બાધે હતે મિતોતેર પ્રકૃતિ હોય (ત્યા) વત્સુકપક્ષનાગચ
મધયજ, મનુષ્યત્રિક, બીજા કપાયો, ઔદારિકદિક (એ દેશ)
નો અન્ત ચાય એટલે દેશવિનિતિએ સહમઠ પ્રકૃતિ હોય.
ત્રીજા કપાયનો અત થાય (એટલે)-૬

વિવેચન-અવિગત મમ્યકાનનુબહાણે મિતોતેર ૭૭ બાધે,
તે કેમ ? જિનનામ ૧ મનુષ્યાયુ ૨, દેવાયુ ૩, એ ત્રણ
૭૮ મા ભેગવીએ એટલે ૭૭ થાય, કેમકે જિનનામનો બધ
તો મમ્યત્વ પ્રત્યયિકૃત છે. તે મારે કોઈક ઈદા બાધે, અને
નગ્ય ૧ દૃષ્ટિ દેવતા કે નાન્દી મનુષ્યાયુજ બાધે અને મમ્યગ
દૃષ્ટિ મનુષ્ય કે તિર્થેચ દેવાયુજ બાધે તે મારે. વળી વત્સુ-
કપક્ષ નાનચ નધયજ ૧, મનુષ્ય ત્રિક, મનુષ્યાયુ, મનુષ્યા-
નુપૂર્ણ એ નન્ત્રિક ૩, બીજા અપ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કપાય-
કોષ, માન, માયા અને લાભ, ઔદારિક શરીર ૧, ઔદારિકા
પાપાગ ૨, એ દશનો અત કદીએ તેવાં દેશવિનિ ગુણહાણે

સહસ્ર ૬૭ અંધાય, એ ૧૬શ દેશવિરતિ ન બાંધે તે માટે.
વળી ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનીયા ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એ
એ ચારનો અંત કરીએ-રાખીએ તે વારે-૬.

તેવહિ પમત્તે સો-ગ અગ્ધ અથિરદુગ અજસ અસ્સાય
હુચ્છજ્જ છચ્ચ સત્ત વ,નેઠ સુરાઉં જયા નિહું ॥૭॥

તેવહિ-ત્રેસઠ.

પમત્તે-પ્રમત્ત ગુણહાણે.

સોગ-શોક મોહનીય.

અગ્ધ-અરતિ મોહનીય.

અથિરદુગ-અસ્થિર દિક.

અજસ-અયશ નામ કર્મ.

અસ્સાય-અસાતા વેદનીય.

હુચ્છજ્જ-વિચ્છેદ પામે.

છચ્ચ-છ પ્રકૃતિ.

સત્ત વ-અથવા સાત પ્રકૃતિ.

સુરાઉં-સુરાયુને.

જયા-જ્યારે.

નિહું-નેઠ-નેષ્ટા પમાડે, બંધ

સંપૂર્ણ કરે.

અર્થ—પ્રમત્તે ત્રેસઠ અંધાય, (ત્યાં શોક, અરતિ, અસ્થિર-
દિક, અયશ અને અસાતાવેદનીય એ છ વિચ્છેદ થાય,
અથવા જ્યારે દેવાયુને સંપૂર્ણ બાંધે ત્યારે સાત વિચ્છેદ
થાય. ૭.

૧ એ દશ પ્રકૃતિ માહેની બીજા કપાય શિવાયની છ પ્રકૃતિ
મનુષ્યગતિ પ્રાપ્તોગ્ય હોવાથી સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ દેવતા અને નારકી બાંધી
સાહે પરંતુ તેમને આ ગુણહાણ નથી અને મનુષ્ય તથા તિર્યચ તો
આ ગુણહાણે વર્તતા દેવાયુજ બાંધે, માટે એ છ પ્રકૃતિ દેશવિરતિ
ન બાંધે. બીજા કપાયનો દેશવિરતિને હૃદય નથી માટે તે પણ ન
બાંધે. કેમકે જે કર્મને ભોગવે તેને બાંધે એવો પ્રાય નિયમ છે.

વિવેચન—પ્રમત્ત ગુણઠાણે ત્રેસઠ પ્રકૃતિનો બધ હોય. ત્યાં ગોઠ ૧, અરતિ ૨, અન્થિરનામ ૩, અશુભ નામ ૨ એ અથિરદુગ, એન ૪, અયગ ૫, અમાતાવેદનીય ૬, એ પ્રકૃતિ વ્યુ-૬૬ પામે. જો કોઈક પ્રમત્ત મયત દેવાયુ. બાધવા માટે અને મપૂર્ણ કરી નિષ્ણા (અત) પમાટે તો સાત નો અત કરે. ૭

ગુણસદ્ધિ અપ્રમત્તે, સુરાઉ બધતુ જઈ ઇહાગચ્છે ॥
અન્નહ અઠાવણુ, જ આહારગદુગ બધે ॥૮॥

ગુણસદ્ધિ-ઓગણસાઠ

અપ્રમત્તે-અપ્રમત્તે

સુરાઉ-સુરાયુ

બધતુ-બાધતો થકો

જઈ-જો

ઇહાગચ્છે-અહીં આવે તો

અન્નહ-અન્યથા

અઠાવણા-અઠાવન

જ-જો કારણ માટે

આહારગદુગ-આહારકદિક

બધે-બાધે, બધમા હોય

અર્થ—દેવતાનુ આયુષ્ય બાવતો જો અદિ આવે તો ઓગણસાઠ પ્રકૃતિ અપ્રમત્તે બધાય, અન્યથા અઠાવન બધાય જે કારણ માટે આહારકદિક બધમા હોય. ૮.

વિવેચન—ત્રેસઠમાઘી પૂરેકા ૧૭ પ્રકૃતિનો અત કરીને આહારકદિક બેજવીએત્યારે ઓગણસાઠ પદ પ્રકૃતિ અપ્રમત્તે

૧ અદિ ત્રીજા કપાયનો ઉત્પ નથી માટે બધે નહિ

૨ એ ૧૭ પ્રકૃતિનું નિમિત્ત પ્રમા છે માટે પ્રમા નિમિત્તે એ ૧૭ બધાય પણ અપ્રમત્ત ગુણમણાથી માણીને વિશુદ્ધ અધ્ય વસાય છે માટે તે અહીં બધાય નહિ તેમ આયુષ્ય પણ અસ્થિય પગિણામે બધાય છે માટે તે પણ બધાય નહિ

ગુણદાણે બંધાય. દેવતાનું આયુ તો પ્રમત્તજ બાંધવા માંડે પણ અપ્રમત્ત બાંધવા ન માંડે કેમકે તેતો અતિ વિશુદ્ધ છે અને સ્થિર પરિણામી છે. અને આયુ તો ઘોડના પરિણામેજ બંધાય તે માટે કોઈક પ્રમત્ત જતે આયુ બાંધી રહે અને કોઈક તે બાંધતોજ અપ્રમત્ત ગુણદાણે આવે અને તિહાં પૂરું કરે ત્યારે અપ્રમત્તે પણ દેવાયુનો બંધ કહિયે, ત્યારે છતો અંત અને આહારદ્વિક મેળવતાં પદ બાંધે. અન્યથા પ્રમત્ત થકોજ દેવાયુ બાંધી રહ્યો હોય અથવા દેવાયુ બાંધતોજ ન હોય ત્યારે ૬૩ માંથી ૭ કાઠીએ અને બે ભેગવીએ ત્યારે ૫૮ બાંધે, જે માટે આહારક શરીર ૧, આહારકોપાંગ ૨, એ બે પ્રકૃતિ અપ્રમત્તજ બાંધે પણ પ્રમત્ત ન બાંધે ૮.

અડવન્ન અપુન્વાઈમિ, નિદ્દુગંતો છપન્ન પણભાગે ॥
સુરદુગપણિંદિસુખગઈ-તસનવઉરલવિણુ તણુવંગા. ૯-
સમચઉરનિમિણુજિણવન્ન, અગુરલહુચઉ છલંસિતીસંતો
અરમે છવીસબંધો, હાસરઈકુચ્છભયભેઓ ॥૧૦॥

અડવન્ન-અઠાવન.

અપુન્વાઈમિ-અપૂર્વ કારણ-
ના પ્રથમ ભાગે.

નિદ્દુગંતો-નિદ્રાદ્વિકનો અંત
કરે.

છપન્ન-છપનનો બંધ.

પણ ભાગે-પાંચ ભાગે.

સુરદુગ-સુરદ્વિક.

પણિંદિ-પંચેન્દ્રિય જાતિ.

સુખગઈ-શુભ વિહાયોગતિ.

તસનવ-તસનવક.

ઉરલવિણુ-ઔદારિક વિના.

તાણુ-શરીર ચાર.

ઉવંગા-ઉપાંગ-વૈક્રિય તથા

આહારકના.

સમચઉર-સમચતુરસ.

નિમિણુ-નિર્માણુ નામ

જિણુ-જિન નામ

વજ્ર-વર્ણ ચતુષ્ક

અગુરલહુચઉ-અગુર લઘુ

ચતુષ્ક

છલસિ-છલે ભાગે

તીસ તો-ત્રીશનો અ ત થાય

ચરમે-છલે ભાગે

છવીસ બ ધો-છવીશનો બ ધ.

હાસરઈકુચછમય-હાસ્ય, રતિ,

દુગછા, અને ભયનો

લેઓ-નાશ (લેઠ કરે)

અર્થ—અપૂર્વ કળના પહેલે ભાગે અહાવન હોય, ત્યાં નિદ્રાદિકનો અત થાય ત્યાં પાચ ભાગે હપન્ન બ માય, મુરદિક, પચેદ્રિયજાતિ, શુભવિહાયોગતિ, ત્રસનનક, બોદા રિકવિના મરીશ અને ઉપાગ, સમચતુષ્ક સ સ્થાન, નિર્માણનામ, જિનનામ, વર્ણચતુષ્ક અગુરલહુચતુ (એ) ત્રીશનો છલે ભાગે અન્ત થાય એટલે છલે ભાગે છવીશનો બ ધ થાય ત્યાં હાસ્ય, રતિ, લુગુપ્સા અને ભયનો છે થાય ૯ ૧૦

વિરેચન—હરે અપૂર્વરણ ગુણકાખાના માત ભાગે હરીએ તેમા પહેલે ભાગે એજ પૂર્વોક્ત પદ પ્રકૃતિ બાધે ગ અહાવન માહેથી નિદ્રા ૧, નિદ્રાનિદ્રા ૨, એ બેનો અત કર્નએ ત્યાં બીજે ત્રાન્તે ચોથો પાચમા છુડા એ પાચ ભાગને વિષે હપન્ન પદ પ્રકૃતિનો બ ધ હોય દેવગતિ ૧, દેવાતુપૂર્વી ૨ એ દેવદિક, પચેદ્રિય જાતિ ૧, શુભવિહાયોગતિ ૧, ત્રસ ૧, બાગ ૨, પર્યાસ ૩, પ્રત્યેક ૪, નિથર ૫, શુભ ૬, શુભ ૭, ગુસ્તર ૮, આદેય ૯ એ ત્રસ નનક, બોદાનિક વિના

૧ ગારિત મોહનીયને ખપાવતો આ ઉપચમારતો અપૂર્વ કરણ કરે તેથી રિગ્દ અધ્યવસાણે કરી સસાર ભમખુ દેવુક મતિ-પ્રાપ્તિ નામ કમનો વિચરે. કરે તેથી એ ત્રીસ પ્રાપ્તિનો દેવમતિ પ્રાપ્તિ બ ધ દાશે

વૈક્રિય ૧, આહારક ૨, તૈજસ ૩, કર્મણ ૪, એ ચાર શરીર
અને વૈક્રિયોપાંગ ૧, આહારકોપાંગ ૨, એ બે ઉપાંગ;
સમચતુરસ સંસ્થાન ૧, નિમ્માણનામ ૧, જિનનામ
૧; વર્ણ ૧, ગંધ ૨, રસ ૩, સ્પર્શ ૪ એ વર્ણચતુષ્ક;
અગુરુલઘુચતુષ્ક તે અગુરુલઘુ ૧, ઉપધાત ૨, પરાધાત ૩,
ઉદ્યાસ ૪ એ ચાર, એમ ત્રીશ પ્રકૃતિનો છઠ્ઠા ભાગને છેડે
છપ્પન્ન પદ માંહેથી અંત કરીએ ત્યારે છેલ્લે સાતમે ભાગે
છવીશ ૨૬ પ્રકૃતિનો બંધ હોય. હવે તે છવીશ માંહેથી
હાસ્ય ૧, રતિ ૨, જુગુપ્સા ૩ અને ભય ૪, એ ચારનો
લેદ એટલે અંત કરીએ, ત્યારે—૯-૧૦.

અનિઅદ્વિભાગપણગે, ઇગેગહીણો દુવીસવિહબંધો ॥
પુમ સંજલણચઉણહં, કમેણ છેઓ સતર સુહુમે ॥૧૧॥

અનિઅદ્વિ-અનિવૃત્તિના.

ભાગપણગે-પાંચ ભાગે.

ઇગેગહીણો-એકેકપ્રકૃતિઓછી.

દુવિસવિહબંધો-બાવીશ પ્ર-
કૃતિનો બંધ હોય.

પુમ-પુરુષ વેદ.

સંજલણ-સંજવલનની.

ચઉણહં-ચોકડીનો.

કમેણ છેઓ-અનુક્રમે છેદ-
ધાય.

સતર-સત્તર.

સુહુમે-સૂક્ષ્મ સંપરાયે.

અર્થ—અનિવૃત્તિના પાંચે ભાગે એકેક પ્રકૃતિએ હીન
બાવીશ પ્રકૃતિનો બંધ હોય. ત્યાં અનુક્રમે પુરુષવેદ, સં-
જવલનચાર (ક્રોધ, માન, માયા, લોભ)નો છેદ થાય
ત્યારે સૂક્ષ્મ સંપરાયે સત્તર પ્રકૃતિ બંધાય. ૧૧.

વિવેચન—અનિષ્ટિબાદ-સપગયનામા નરમા ગુણકા-
જ્ઞાના પાત્ર ભાગદીએ તે પાત્રે ભાગને વિષે અકેદી પ્રકૃતિ
ઓઢી ક્રુતા બાવીશનો બધ હોય તે કેમ ? તે કહું છે—પહેલે
ભાગે બાવીશનો બધ, બીજે ભાગે પુરુષવેદ ઓઢો કર્યે
એકદીશનો બધ, ત્રીજે ભાગે સજનલન ક્રોધ ટાળ્યે
વીશનો બધ, ચોથે ભાગે સજનલન માન ટાળ્યે આગણી-
શનો બધ, પાંચમે ભાગે મજનલની માયા ટાળ્યે અઠારનો
બધ, છાં પછી અનુક્રમે મજનલન લોભ ટાળ્યે મૂઢમ
અપગયનામા દશમે ગુણકાણે સત્તર પ્રકૃતિનો બધ હોય. ૧૧.

ચઉદ સણુચ્યજસનાર્થ-વિગ્રહસગતિ સોલસુચ્છેઓ,
તિમુ સાયબધ છેઓ, મત્તેગી બધ તુડણુ તો અ ॥૧૨॥
બ પ્રેમમ્મત્તો

ચઉદ માગુચ્ય-ચારદર્શનાવ
રણીય તથા ઉચ્ચગોત્ર
જન્મ યશ નામ કર્મ
નાણુ જ્ઞાનાવરણીય પાત્ર
વિગ્રહ-પાત્ર અતરાય
દમગતિ-એ દશ પ્રકૃતિ
સોલમ-મોલનો
હુઠેઓ-વિચ્છેદ હોય

તિમુ-ત્રણ ગુણકાણે
માયબધ-સાતાવેદનીયનોબધ.
છેઓ-છેદ થાય
મત્તેગી-સયોગીને અતે
બધતુ-સાતા-વેદનીયના
બધનો અત
આણુ તો-અનતો ઠગ

અર્થ—ચાર દર્શનાવરણીય, ઉચ્ચગોત્ર, યશનામ કર્મ,
જ્ઞાનાવરણ અને અનગાય દમકે એમ સોલનો ઉચ્છેદ થાય
અરથે ૧૭ (ઉપમાત્તમોદ, દીપ્તમોદ અને સયોગી)
ગુણકાણે રિતે માનનો બધ હોય. મોગીએ તેનો છેદ
થાય તે બધનો અત ત્રીજી અનત નવનો. ૧૨

વિવેચન—ચક્ષુ ૧, અચક્ષુ ૨, અવધિ ૩ અને કેવળ ૪ એ ચાર દર્શનાવરણીય, ઉચ્ચૈર્ગોત્ર ૧, યશનામ ૧, જ્ઞાનાવરણીય પાંચ અને અંતરાય પાંચ મળી દશ, એમ સર્વ મળીને સોળ પ્રકૃતિનો સાંપરાયિક^૧ ખંધ છે તે માટે દશમાને અંતે છેદ થાય, આગળ સાંપરાયિકખંધ નથી. ઉપશાન્તમોહ ૧, ક્ષીણમોહ ૨ અને સયોગી ૩, એ ત્રણ ગુણુદાણે કવળ યોગપ્રત્યયિક એક સાતાવેદનીયનો ખંધ છે, તે પણ બ સમયની સ્થિતિનો છે. એક સમયે બાંધે, બીજે સમયે વેદે અને ત્રીજે સમયે નિર્જરે, તે સયોગી ગુણુદાણાને અંતે સાતાવેદનીયના ખંધનો પણ અંત કરે, તે અંત અનંતો છે એટલે હવે ફરી કોઈ વારે બાંધશે નહીં. ૧૨

ખંધાધિકાર સંપૂર્ણ.

ઉદ્યો વિવાગવેઅણુ—મુદીરણુમપત્તિ ઇહ દુવીસસયં ॥
સતરસયં મિચ્છે મીસ, સમ્મઆહારજિણુણુદયા ॥૧૩॥
ઉદ્યો—ઉદય (તે).

વિવાગ—વિપાક (કાળે), અનુ-
લવવડે.

વેઅણુ—વેદવું.

ઉદીરણુ—ઉદીરણા (તે).

અપત્તિ—અણુ પહોંચે જોતીને
વેદવું.

ઇહ—અહીં, ઉદય ઉદીરણામાં.

દુવીસસયં—એકસો બાવીસ.

સતરસયં—એકસો સત્તર.

મિચ્છે—મિથ્યાત્વે.

મીસ—મિશ્રમોહનીયનો.

સમ્મ—સમ્યકત્વમોહનીયનો.

આહાર—આહારકદ્વિકનો.

જિણુ—જિનનામ કર્મનો.

આણુદયા—ઉદય ન હોવાથી.

૧ સંપરાય=કપાય, તે કપાય થતી ખંધ તે સાંપરાયિક ખંધ.

૨ આગળના ગુણુદાણે કપાયના ઉદયનો અભાવ છે માટે.

બાધ્ય ત્રક

[illegible]

અર્થ—કર્મોત્તું અનુભવવડે ભોગવવું તે ઉદય, ઉદયમાં નહિ પ્રાપ્ત થયેલાને વેદવું તે ઉદીરણા જાણવી. તે ઉદય ઉદીરણામાં એકસો બાવીશ પ્રકૃતિ જાણવી. મિશ્ર મોહનીય, સમ્યક્ત્વમોહનીય, આહારકદ્વિક અને જિનનામ ઉદય નહિ હોવાથી મિથ્યાત્વે એકસો સત્તર પ્રકૃતિ ઉદયમાં હોય. ૧૩.

વિવેચન—હવે ઉદય કહે છે. વિપાકે-અનુભવવે કરીને કર્મોત્તું વેદવું-ભોગવવું તે ઉદય કહિયે. કર્મપુદ્ગળ યથાસ્થિતિએ બાંધ્યા અને ઉદયપ્રાપ્ત ન થયાહોય તેને ઉદયે આણવા, તે ઉદીરણા કહિયે. એ ઉદયે અને ઉદીરણાએ આથે-સામાન્યપણે એકસો બાવીશ પ્રકૃતિ હોય. તે કઈ? જ્ઞાનાવં પાંચ, દર્શનાવં ૯, વેદનીય બે, મોહનીય ૨૮, આયુ ૪, નામ ૬૭, ગોત્ર બે અને અંતરાય પાંચ, એ રીતે ૧૨૨; તેમાં મિથ્યાત્વગુણઠાણે એકસોસત્તરનો ઉદય હોય અને પાંચનો ન હોય. તે પાંચ કઈ? મિશ્રમોહનીય ૧, સમ્યક્ત્વમોહનીય ૨, આહારકદ્વિક ૪, જિનનામ ૫, એ પાંચનો ઉદય ન હોય; તેનું કારણ એ છે કે મિશ્રનો ઉદય તો મિશ્રગુણઠાણેજ હોય, સમ્યક્ત્વનો ઉદય ચોથાથીજ હોય, આહારકદ્વિકનો ઉદય તો પ્રમત્ત-ગુણઠાણેજ હોય, જિનનામનો ઉદય તેરમે ૨ગુણઠાણેજ હોય, તેમણે અહીં મિથ્યાત્વે ન હોય. ૧૩

સુહુમતિગાયવમિચ્છં, મિચ્છંતં સાસણે ધગારસયં ॥
નિરયાણુપુવ્વિણુદયા, અણુથાવરધગવિગલઅંતો ॥૧૪॥

સુહુમતિગ-સૂક્ષ્મત્રિક.

આયવ-આતપ નામ.

મિચ્છં-મિથ્યાત્વ મોહનીય.

મિચ્છંતં-મિથ્યાત્વગુણ ઠાણે

અંત થાય.

૧ ચોથાથી સાતમા ગુણઠાણા સુધી. ૨ તીર્થંકર નામનો ઉદય ૧૩-૧૪ ગુણઠાણે કહ્યો તે રસોદય સમજવો. પ્રદેશોદય તો ચોથાથી જાણવો.

માસુણે-સાસ્વાદને
ઠગારસય-એકસો અગિયાર
નિરયાણુપુલ્લિ-નરકાનુપૂ
ર્વાના
આપુદયા-અનુદય હોવાથી

આણુ-અનતાનુભવિ ચાર
થાવર-સ્થાવર નામ
ધગ-એકે દ્રિય જાતિ
વિગલ-વિકલે દ્રિય જાતિનો
અતો-અત હોય

અર્થ-સૂક્ષ્મત્રિજ, આતપનામ અને મિથ્યાત્વનો મિથ્યા
ત્વ ગુણઠાણે અત થાય, ત્યારે સાસ્વાદને નરકાનુપૂલ્લિનો
ઉદય ન હોવાથી એકસો અગિયાર પ્રકૃતિ હોય. ત્યાં અનતાનુ
ભાવ કપાય, સ્થાવરનામ કર્મ, એકે દ્રિય જાતિ, વિકલેન્દ્રિય
(એકદ્રિય, તેષદ્રિય, ચત્વર દ્રિય) જાતિ(એકનન)નો અત થાય,
ત્યારે-૧૪.

વિવેચન-સૂક્ષ્મ ૧, અપર્યાપ્ત ૨, સાધારણ ૩, એ સૂક્ષ્મ-
ત્રિજ, આતપનામકર્મ ૧, મિથ્યાત્વભાવનીય ૧, એ પાત્ર પ્રકૃતિ
મિથ્યાત્વલગેજ હોય પછી ન હોય, ત્યારે સાસ્વાદને એકસો
અગિયારનો ઉદય હોય. ૧૧૭ માહેથી પાત્ર કાઢીએ ત્યાં
તો એકસો બાર રહે, પણ એ ગુણઠાણે નરકની આણુ-
પૂર્વાના ઊંચ ન હોય તે માટે ૧૧૧ નો ઉદય હોય,
કહા એ ભાવના છે કે-સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત અને સાધારણ
એ તો મિથ્યાત્વીય હોય છે સાસ્વાદની એકસો ઊંચ
જે નહીં અને પછી પણ એ સાસ્વાદનપણ પામે નહીં તે

૧ નરકાનુપૂર્વાનો ઉદય વક્તવ્યવે નરકગતિમાટે જતા જીવને
પચતે અમયે હોય પણ આપસમિક સમ્યક્ત્વ વખતા સાસ્વાદનવાગે
નરક જનિમા જાય નહિ, મિથ્યાત્વીય જનિજ જાય

૨ સૂક્ષ્મ નામનો ઉદય સૂક્ષ્મ એકે દ્રિયને હોય, અપર્યાપ્તનો
ઉદય સમ્પિ અપર્યાપ્ત એકે દ્રિયાદિને હોય અને સાધારણનો ઉદય
નિર્લેહ જીવને હોય તેથી એ ત્રણે નિયમા મિથ્યાત્વીય છે

માટે સાસ્વાદને સુક્ષ્મત્રિકનો ઉદય નહીં અને ખાદ્ય એકેન્દ્રિ-
યમાં તે અપર્યાપ્તપણે સાસ્વાદન હોય અને આતપનામ તે
પર્યાપ્તો થયા પછીજ ઉદય આવે; તે માટે સાસ્વાદને આત-
પનો ઉદય નહીં અને મિથ્યાત્વ મોહનીયતો મિથ્યાત્વજ હોય
તે માટે સાસ્વાદને ન હોય તથા સાસ્વાદન પ્રતિષ્ઠા જીવ નરકે
ઉપજે નહીં તે માટે સાસ્વાદને નરકાનુપૂર્વકનો ઉદય ન હોય.
હવે અનંતાનુષંગી ચાર, સ્થાવર નામ ૧, એકેન્દ્રિયજાતિ ૧,
એકેન્દ્રિય ૧, તેજઃદ્રિય ૨, ચૈતરિન્દ્રિય ૩, એ નવ પ્રકૃતિનો
અંત કરીએ. ૧૪.

મીસે સયમણુપુન્વી, - ડણુદયા મીસોદએણ મીસંતો;
અઉસયમજએ સમ્મા-ડણુપુન્વિખેવા ખિઅકસાયા ॥

મીસે-મિશ્ર ગુણઠાણે.

સય-સો.

આણુપુન્વીડણુદયા-અનુપુર્વી
નો ઉદય ન હોય તેથી.

મીસોદએણ-મિશ્ર મોહની-
યનો ઉદય હોય તેથી.

મીસંતો-મિશ્રે અંત થાયત્યારે

અઉસય-એક સો ચાર.

અજએ-અવિરતિ સમ્યક્ દ-
ષ્ટિ ગુણઠાણે.

સમ્મા-સમ્યક્ત્વ મોહનીય.

આણુપુન્વી-ચાર અનુપુર્વી.

ખેવા-લેખવીએ, નાંખીએ તેથી.

ખીઅ-ખીજ અપ્રત્યાખ્યાની.

કસાયા-કષાયો (કષાયની ચોકડી)

અર્થ-મિશ્રગુણઠાણે (ગુણ)આનુપૂર્વિકનો અનુદય હોવાથી
અને મિશ્રમોહનીયનો ઉદય થવાથી એકસો પ્રકૃતિ હોય, (ત્યાં)
મિશ્રમોહનીયનો અંત થાય એટલે સમ્યક્ત્વ અને (ચાર)
આનુપૂર્વિક નાંખવાથી એકસો ચાર પ્રકૃતિ અવિરતિ ગુણઠાણે
હોય. ત્યાં ખીજ કષાય-૧૫.

વિવેચન—અને મિશ્રગુણઠાણે તિર્યગાનુપૂર્વી ૧, મનુ-
 ષ્યાનુપૂર્વી ૨, દેનાનુપૂર્વી ૩, એ ત્રણ આનુપૂર્વીનો પણ
 ઉદય ન હોય. કેમ કે મિશ્રમા મરે નહી અને આનુપૂ-
 વર્તિના ઉદય તો વિગ્રહ ગતિએજ હોય. તે માટે ૧૧૧ માથી
 આર દાહીએ અને મિશ્રમોહનીયનો ઉદયમિશ્ર ગુણઠાણેજ
 હોય તે માટે તે એક ભેળવીએ, ત્યારે (૧૮૦) સો પ્રકૃતિનો
 ઉદય મિશ્ર ગુણઠાણે હોય. હવે મિશ્રમોહનીયનો અત
 કરીએ અને સમ્યક્ત્વ મોહનીય અને ચાર આનુપૂર્વી ક્ષેપવી-
 એ (ભેળવીએ) ત્યારે અવિરતિ ગુણઠાણે એકસો ચારનો
 ઉદય હોય. અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ મરીને ચારે ગતિએ જાય
 ત્યારે વાટે (રસ્તામા) ચારે અનુપૂર્વી ઉદયે આવે હવે
 દેશવિગતિ ગુણઠાણે બીજા અપ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કપાય
 એટલે અપ્રત્યાખ્યાનીય કોષ, અપ્રત્યાખ્યાનીય માન, અપ્ર-
 ત્યાખ્યાની માયાનીય અપ્રત્યાખ્યા, લોભ, એ ૪-૧૫

મણુતિરિણુપુલ્વવિઉવકુ, દુહગઅણાધજજદુગસતરછેઓ,
 મગસીધ દેસિ તિરિગઈ, —આઉ નિઉજ્જેઅ તિકસાયા ૧૬
 અકુચ્છેઓ ધગમી, પમત્તિ આહારબુઅ (ગ) લપખખેવા;
 થીણુતિગાહારગદુગ, —છેઓ છસ્સયરિ અપમત્તે ॥૧૭॥

મણુતિરિ-મનુષ્યઅનેતિર્યચની

આણુપુલ્વી-આનુપૂર્વી

વિઉવકુ-વૈકિયાષ્ઠક

દુહગ-દોહાગ્ય

અણાધજજદુગ-અનાદેયદિક

મતરછેઓ-મતરનો વિરોધ

મગસીધ-સત્યારી

દેસિ-દેશવિરતિએ

તિરિગઈ-તિર્યચગતિ

આઉ-તિર્યચાયુ

નિ-નિચ્ચૈર્ગોત્ર

ઉજ્જેઅ-ઉદ્યોત નામ

તિ-ત્રીજા (પ્રત્યાખ્યાનીય)

કસાયા-કપાયો, કપાયની ચોકડી

અકુચ્છેઓ-આઠનો વિચ્છેદ.

ઠગસી-એકાશી.

પ્રમત્તિ-પ્રમત્ત ગુણઠાણે.

આહારજીઅલ આહારકયુગલ

પપખેવા-જોપવીએ તેથી.

થીણુતિગ-થીણુદ્વિત્રિક.

આહારગદુગ-આહારકદ્વિક.

છેઓ-વિચ્છેદ થાય.

છસ્ત્રયરિ-છાંતેર.

અપ્રમત્તે-અપ્રમત્ત ગુણઠાણે

અર્થે—મનુષ્યાનુપૂર્વી, તિર્યંચાનુપૂર્વી, વૈકિંચાષ્ટક, દુર્લભનામ, અનાદેયદ્વિક, એ સત્તરનો છેદ થાય ત્યારે દેશવિરતિએ સત્યાસી પ્રકૃતિ હોય. તિર્યંચગતિ અને આયુષ્ય, નીચગોત્ર, ઉદ્યોતનામ, ત્રીજા કપાય; (એ) આઠનો છેદ થાય, ત્યારે પ્રમત્તે આહારકદ્વિક નાંખવાથી એકાશી પ્રકૃતિ હોય. ત્યાં થીણુદ્વિત્રિક, આહારકદ્વિક (એ પાંચ)નો છેદ થાય એટલે અપ્રમત્તે છાંતેર પ્રકૃતિ હોય. ૧૬-૧૭.

વિવેચન—મનુષ્યાનુપૂર્વી ૧, તિર્યંચાનુપૂર્વીનો પણ ઊદય ન હોય કેમકે દેશવિરતિ મરીને મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં જાય નહીં તે માટે. દેવત્રિક ૩, નરકત્રિક ૬, વૈકિંચદ્વિક ૮, એ વૈકિંચાષ્ટક તો દેવતા નારડીને ઊદયે હોય તેહને તો દેશવિરતિ ગુણઠાણું નથી અને મનુષ્ય તિર્યંચને દેશવિરતિ ગુણઠાણું છે તેહને વૈકિંચાષ્ટક નથી; યદ્યપિ મનુષ્ય તિર્યંચને ઉત્તર વૈકિંચ છે અને તે અવિરત લગે તો ચક્રવર્ત્યાદિક ધણાને ઊદયે હોય અને તે ઊપરાંત પણ વિષ્ણુકુમારાદિકને વૈકિંચ લખિત સાંભળી છે અને છઠ્ઠે કર્મત્રયે પણ યોગના ભાંગા માંહે અપ્રમત્ત લગે વૈકિંચદ્વિકનો ઊદય કહ્યો છે તો પણ ઇહાં ગુણપ્રત્યયિક-ઉત્તર વૈકિંચની વિવક્ષા કીધી નથી. કર્મવિપાકે જન્મદેવુત્તર વિક્રિય એ પદે યાતને ગુણપ્રત્યયિક વૈકિંચ શરીર અને ઉદ્યોતનામ કહ્યાં છે અને છઠ્ઠે કર્મત્રયે સાતમા ગુણઠાણું લગે વૈકિંચદ્વિક, આહારક અને ઉદ્યોતના ભાંગા કહ્યા છે પણ ઇહાં પૂર્વા-

આર્યે કર્મસ્તવ માહે એ ન ગણ્યા. ઉદ્યોતને તિર્યચ પ્રત્ય
ચિક્ષુ કહ્યું અને વૈક્રિયને દેવ નરક પ્રત્યચિક્ષુ કહ્યું, ગુણ
પ્રત્યચિક્ષુ વિવક્ષુ નહિ. વળી દુર્લભ નામ ૧, અનાદેય ૨,
અયશ ૩, એ ત્રણ તો દેશવિરતિને ગુણપ્રત્યય માટે ઊ
દ્યે ન હોય. એ સત્ત્વ પ્રકૃતિનો છેદ કરીએ એકસો
ચારમાથી સત્તર (૧૭) કાઢીએ ત્યારે દેશવિરતિ ગુણઠાણે
સત્યામી (૮૭) નો ઊદ્ય હોય. હવે તિર્યચની ગતિ
૧, તિર્યચનુ આયુ એહને તો જાતિ ૧સ્વભાવેજ પ્રમત્ત
ગુણઠાણુ ન હોય અને નીચેગોત્ર તો ગુણ પ્રત્યયે ન હોય,
ઉદ્યોત નામ તો તિર્યચમાજ હોય અને ત્રીજા પ્રત્યાખ્યા
નીય કપાય તો સર્વ વિરતિના ધાતક છે તે માટે
એ આઠનો છેદ કરીએ—૮૭ માહેથી ૮ કાઢીએ અને
આહારકદ્વિક્ષે ભેળવીએ ત્યારે છઠ્ઠે પ્રમત્ત સયત ગુણ
ઠાણે ૮૧ પ્રકૃતિનો ઊદ્ય હોય, આહારકદ્વિક્ષે તો પ્રમત્ત
મયતજ કરે તે માટે છઠ્ઠજ ઊદ્યે હોય. વળી નિદ્રાનિદ્રા
૧, પ્રચલા પ્રચલા ૨, થીર્ણાદ્ધ ૩, એ થીર્ણદ્વિત્રિક અને
આહારક દ્વિક્ષે એ પાચનો ૮૧ માહેથી છેદ કરીએ ત્યારે
અપ્રમત્ત ગુણઠાણે છાતેર (૭૬), નો ઊદ્ય હોય. એ પાચ
પ્રકૃતિ પ્રમાદ રૂપ છે તે માટે તે અપ્રમત્તને ૧ હોય યદ્ય
પિ આહારક શરીર તો પ્રમત્ત માધુ કરે પણ પછી વિશુદ્ધ

૧ તિર્યચને પાંચ ગુણુચ્ચાનુ હોય માટે અહીં કોઈ શકા કરે
કે—નદ મણિયારનો જીવ દેડકો હતો તેને અનશન કરાવતી વખતે
સચ્ચપાનારૂઢાય પચ્ચરક્ષામિ ધત્યાદિનો ઉચ્ચાર થી જાતાસૂત્રમા
ખેલો છે, તો સવનિરતિ ગુણુચ્ચા હોવું જોઈ એ તેનું સમાધાન કરે
કે કે તે દેશવિરતિ રૂપજ અનશન જાણવું કેમકે સવનિરતિપણ
રોપ તો કેવળજ્ઞાન પણ હોવું જોઈએ પણ તે તો થવું નથી

પરિણામે આહારક્રવંત થકો અપ્રમત્ત ગુણહાણે આવે ત્યારે
અપ્રમત્તને પણ આહારક્રનો ઉદય હોય પણ અદ્યપદાલીન
માટે આચાર્યે વિવક્ષ્યું નથી. ૧૬-૧૭

સમ્મત્તંતિમસંઘયણ-તિઅગચ્છેઓ બિસત્તરિ અપુવ્વે
હાસાધછક્કઅંતો, છસહિ અનિઅદ્ધિ વેઅતિગં ॥૧૮॥
સંજલણતિગં છચ્છેઓ, સહિ સુહુમંમિ તુરિઅલોભંતો;
ઉવસંતગુણે ગુણસહિ, રિસહનારાયદુગઅંતો. ॥૧૯॥

સમ્મત્ત-સમકિત મોહનીય.

અંતિમ-છેલ્લાં.

સંઘયણતિયગ-સંઘયણત્રિકનો.

ચ્છેઓ-વિચ્છેદ.

બિસત્તરિ-બહોંતેર.

અપુવ્વે-અપૂર્વકરણે.

સંજલણતિગં-સંજવલનત્રિક.

છચ્છેઓ-છનો વિચ્છેદ.

સહી-સાહ.

સુહુમંમિ-સૂક્ષ્મ સંપરાયે.

તુરિય-ચોથા.

લોભંતો-લોભનો અંત.

હાસાધ-હાસ્યાદિ.

છક્ક-પટકનો.

અંતો-અંત.

છસહિ-છાસહ.

અનિઅદ્ધિ-અનિવૃત્તિકરણે.

વેઅતિગં-વેદત્રિક.

ઉવસંતગુણે-ઉપશાંતમોહ

ગુણહાણે.

ગુણસહિ-ઓગણસાહ.

રિસહનારાયદુગ-ઋષભના-

રાયદ્વિકનો.

અંતો-અંત (થાય).

૧ આહારકદ્રિક કરનાર યતિ ઉત્સુકતા વડે કરીને અવશ્ય પ્રમાદ
વશ થાય છે માટે અપ્રમત્તને વિષે ઉદયને આશ્રયીને તે બને પ્રકૃતિ
ધોતે નહિ. વળી એમ પણ સાલજ્યું છે કે પ્રમત્ત યતિ આહારક
શરીર વિદુર્વા પછી વિશુદ્ધિને લીધે અપ્રમત્ત થાય ત્યારે ત્યા પણ
આહારક હોય પણ અદ્યપદાળ વગેરે કાષ્ઠ કારણથી પૂર્વાચાર્યે વિવ-
ક્ષ્યુ નથી તેથી અમે પણ વિવક્ષ્યું નથી. શ્લોક કર્મગ્રંથટીકાયામ્

અર્થ—સમ્યક્ત્વ મોહનીય, છેલ્લા ત્રણ સધયણ(એ ચાર)નો છેદ થાય ત્યારે ખડોતેર પ્રકૃતિ અપૂર્ણકરણે હોય. હાસ્યાદિ ષટ્કનો અત થાય ત્યારે છાસઠ પ્રકૃતિ અનિવૃત્તિએ હોય. વેદત્રિક, સજ્વલનત્રિક એ છનો છેદ થાય ત્યારે સુક્ષ્મ સપગયે સાં પ્રકૃતિ હોય. ચોથા લોભનો અત થાય ત્યારે ઉપશાન્તમોહ ગુણસ્થાને ઓગણસાઠ પ્રકૃતિ હોય. ત્યા ઋષનારાયદ્વિકનો અન્ત થાય ૧૮-૧૯

વિવેચન—સમ્યક્ત્વ મોહનીય ૧, અતિમ એટલે છે ૧૧ ૩ સધયણ અર્ધનાગચ ૧, કીલિકા ૨, છેનકુ ૩, એ ચાર પ્રકૃતિ ૭૬ છાતેર મોહવી ખાદ કરીએ ત્યારે અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે ખડોતેર પ્રકૃતિનો ઉદય હોય સમ્યક્ત્વમોહનીય ઉપશમાયે તથા ક્ષાયકરે ત્યારેજ શ્રેણિએ ચઢે, ત્યા ઔપશમિક તથા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ હોય તે અપૌગલિક છે તે માટે સમ્યક્ત્વમોહનીય ન હોય અને છેલ્લા ત્રણ સધયણવાળા તો મદ વિશુદ્ધિવાળા હોય માટે શ્રેણિએ ચઢેજ નહિ તે માટે છેલ્લા ત્રણ સધયણ ન હોય. હાસ્ય ૧, રતિ ૨, અન્તિ ૩, શોક ૪, ભય ૫, જુગુપ્સા ૬, એ હાસ્યાદિષ્ટ સકલષ્ટપરિણામરૂપ છે તે માટે ખડોતેર મોહવી એ છનો અત કરીએ ત્યારે અનિવૃત્તિખાદ ગુણઠાણે છાસઠનો ઉદય હોય હવે ૧શ્રીવેદ ૧, પુરૂષવેદ ૨, નપુમક વેદ ૩, અને સજ્વલનત્રિક તે સજ્વલન કોષ ૧, માન ૨, માયા ૩, એ છનો છેદ કરે ત્યારે સુક્ષ્મ સપગય ગુણ ઠાણે સાઠ પ્રકૃતિનો ઉદય હોય. ચોથા ૨સજ્વલન લોભનો

૧ શ્રી વેદોદયે શ્રેણિ માડનાર શ્રી, પુરૂષ અને નપુમક વેદના ઉત્પત્તો અનુક્રમે વિચ્છેદ કરે, પુરૂષ વેદે શ્રેણિ માડનાર પુરૂષ, શ્રી અને નપુમક વેદના ઉત્પત્તો અનુક્રમે વિચ્છેદ કરે અને નપુમક વેદોદયે શ્રેણિ માડનાર નપુમક શ્રી અને પુરૂષ વેદના ઉત્પત્તો અનુક્રમે વિચ્છેદ કરે છે ૨ વધાખ્યાન ચારિત્રનો ધાતક માટે ન હોય

અંત કરે ત્યારે ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણે ઓગણસાઠ પ્રકૃતિનો ઉદય હોય: તે માંહેથી ઋષભનારાય ૧, અને નારાય ૨, એ બે સંઘયણ ટાળીએ કેમકે ઉપશમ શ્રેણિ તે અગીયારમા લગેજ હોય અને તે પ્રથમના ૩ સંઘયણવડે આરોહાય અને ક્ષપક શ્રેણિ તો વજ્ર ઋષભનારાય સંઘયણવાળોજ કરે તે માટે આરમે ગુણઠાણે તે એકજ સંઘયણ^૧ હોય. ૧૮-૧૯

સગવન્નખીણદુચરિમિ, નિદ્દુગંતો અચરિમિ પણ વન્ના;
નાણું તરાયદંસણ-ચઉ છેએ સનેગિ ખાયાલા ॥૨૦॥
તિથુદયા ઉરલા થિર-ખગધદુગ પરિત્તિગ છ સંઠાણા;
અગુરૂલહુવન્નચઉનિમિ-ણતે અકમ્માધ સંઘયણું ॥૨૧॥
દૂસર સૂસર સાયા-સાએગયરં ચ તીસ વુચેએ ॥
ખારસ અનેગિ સુભગા-ધજજજ સન્નયરવે અણિઅં ॥૨૨॥

સગવન્ન-સત્તાવન.

ખીણ-ક્ષીણ મોહના.

દુચરિમિ-છેદલાના આગલા
(ઉપાન્ત્ય) સમયે.

નિદ્દુગંતો-નિદ્રાદિકનો અંત
(થાય)

અચરિમિ-છેદ્યા સમયે.

પણ (પન્ના) વન્ના-પંચાવન.

નાણું-જ્ઞાનાવરણીય પાંચ.

અંતરાય-અંતરાય પાંચ.

દંસણચઉ-દર્શનાવરણીય ચાર
છેએ-છેદ થાય.

સનેગિ-સનેગી ગુણઠાણે.

ખાયાલા-ખેંતાલીશ.

તિથુદયા-તીર્થંકરનામ કર્મના
ઉદયથી.

ઉરલ-ઔદારિકદ્વિક.

અથિર-અસ્થિરદ્વિક.

ખગધદુગ-ખગતિદ્વિક.

પરિત્તિગ-પ્રત્યેકત્રિક.

છસંઠાણા-છ સંસ્થાન.

અગુરુલહુ-અગુરુલહુચતુષ્ક
 વન્નચઉ-વર્ણચતુષ્ક
 નિમિણુ-નિર્માણનામ
 તેજ-તજસશરીર
 કર્મ-કાર્મણશરીર
 આદ્યસ ધયણુ-પહેલુ સ ધયણુ
 દુસ્સર-દુસ્સર નામ
 સુસર-સુસ્સર નામ
 સાયા-શાતાવેદનીય
 અસાયા-અશાતા વેદનીય

એગયર-(એમાની) એક
 તીસ-ત્રીશનો
 પુરછેઓ-વિરહેદ (હોય)
 ખારસ-ખાર (નોઉદય)
 અએગિ-અયોગી ગુણઠાણે
 મુલગ-સૌભાગ્ય નામ
 આદ્યજ-આદ્ય નામ
 જસ-યશનામ
 અગયરવેઅણિઅ-એ માહે
 નુ અનેક એક વેદનીય

અર્થ—ત્યારે સત્તાવન પ્રકૃતિ ક્ષીણમોહના દ્વિચરિમ
 (ઉપાન્ય) સમયે હોય. ત્યાં નિદ્રાદિકનો અત થાય અટલે છેલ્લે
 સમયે પચાવન પ્રકૃતિ હોય. જ્ઞાનાવરણ અને અતરાય(મ
 ણી દશ), ચાગ દર્શનાવરણ/એ ચૌદ/નો છેદ થાય, ત્યારે સયોગિ
 ગુણઠાણે તીર્થકરનામ કર્મનો ઉદય થવાથી બહે તાલીશ પ્રકૃતિ
 હોય, ત્યાં આદારિકદિક, અસ્થિરદિક, ખગતિકદિક, પ્રત્યેકનિક,
 છ સન્વાન, અગુરુલહુચતુષ્ક, વર્ણચતુષ્ક, નિર્માણનામ, તેજ-
 સશરીર, કાર્મણશરીર, પહેલુ સ ધયણુ દુસ્સરનામ, સુસ્સ-
 રનામ, શાતા અથવા અશાતા માહેની એક (એ) ત્રીશનો
 વિરહેદ થાય ત્યારે ખારપ્રકૃત અયોગિ ગુણઠાણે હોય. ત્યાં
 મુલગનામ, આદ્યનામ, યશનામ, એ માહેની એક વેદ
 નીય -૨૦-૨૧-૨૨.

વિવેચન—ત્યારે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણના દ્વિચરિમ
 તે ચગિમ (દેહ) સમય થકી અર્વાક (અગાઉના) ણી
 જ સમય લો સત્તાવન પ્રકૃતિનો ઉદય હોય તિહ

વળી બે નિદ્રાનો ક્ષય કરે ત્યારે જેલે સમયે પંચાવત
પ્રકૃતિનો ઉદય હોય. કેટલાએક આચાર્ય કહે છે જે ઉપ-
શાંતમોહે જ બે નિદ્રાનો ઉદય હોય, ક્ષીણમોહે ન હોય.
વિશુદ્ધ છે માટે. તે મતે ધુર થકીજ પપ નો ઉદય હોય.
છે કર્મ બ્રંથે પણ ક્ષીણમોહે નિદ્રાનો ઉદય નથી ક્રો.
તે ક્ષીણમોહને અંતે પાંચ જ્ઞાનાવરણીય, પાંચ અંતરાય,
ચાર દર્શનાવરણીય એવં ૧૪ પ્રકૃતિનો જે કરે
ત્યારે સયોગિ ગુણઠાણે એકતાલીશ રહે, પણ ત્યાં તીર્થંકર
નામનો ઉદય થાય તેથી તે મેળવતાં બેંતાળીશનો ઉદય
હોય. ઔદારિક શરીર ૧, ઔદારિકપાંગ ૨, અધિર
૩, અશુભ ૨, એ બે; શુભ વિહાયોગતિ ૧, અશુભ
વિહાયોગતિ ૨, એ બે, પ્રત્યેક ૧, ધિર ૨, શુભ ૩, એ
ત્રણ, છ સંસ્થાન ૬, અશુભલથુ ૧, ઉપધાત ૨, પરાધાત
૩, ઉદ્યાસ ૪, એ ચાર; વર્ણ ૧, ગંધ ૨, રસ, ૩, સ્પર્શ
૪, એ ચાર; નિર્માણ નામ ૧, તંજસ શરીર ૧, કર્મણ
શરીર ૧, વજ્ર ઋપલનારાય સંધયણ ૧; દુસ્વર
નામ ૧, મુસ્વર નામ ૨, સાતાવેદનીય અને અસાતા
વેદનીય એ બે માંહેથી એક રાણે એક ઠાણે એવં
ત્રીશનો વ્યુચ્છેદ કરે ત્યારે બાર પ્રકૃતિનો ઉદય અયોગિ
ગુણઠાણે રહે. તે બાર કહે છે-મુલગ નામ ૧, આદે-
યનામ ૨, યશનામ ૩, બે માંહેલી અનેરી એક વેદ-
નીય ૪, ૨૦-૨૧-૨૨.

૧ પાંચે નિદ્રાનો ઉદય થોલના પરિણામે થાય છે અને કષપક
નો અનિ વિશુદ્ધ હોય માટે નિદ્રાનો ઉદય ન સંભવે અને ઉપશમક
અનિ વિશુદ્ધ ન હોવાથી ઉદય હોય પણ ખરો.

તસતિગપણિદિમણુઆઉ,-

ગઠજિણુઅથ તિ ચરિમસમયતો -ઉદઓ સમતો ॥

ઉદઉંબુદીરણાપર-મપમતાધસગગુણેસુ ॥ ૨૩ ॥

એસા પયડિતિગૂણા, વેયણિયાહારણુઅ(ગ)લથીણુતિગા

મણુઆઉ પમતતા, અજોગિ અણુદીરગો ભયવ ॥૨૪॥

-ઉદીરણાસમ્મતા ॥

તસતિગ-ત્રસત્રિક

પણિદિ-પથે દ્રિયજતિ

મણુઆઉગઠ-મનુબ્ધ આયુ

અને ગતિ

જિણુઅથ તિ-જિનનામ અને

ઉચ્ચૈર્ગોત્ર એમ

ચરિમસમય-અત સમયે

અતો-અત થાય

ઉદઓ-ઉદયનો અધિકાર

સમ્મતો-સમાપ્ત થયો

ઉદઉંબ-ઉદયની પેરે

ઉદીરણા-ઉદીરણા જાણવી

પરમ-એટલું વિશેષકે

અપમત્તાધ-અપ્રમત્તાદિ

સગગુણેસુ-સાત ગુણકાણે

એસાપયડી-એઉદીરણાપ્રકૃતિ

તિગૂણા-ત્રણ ઉણી જાણવી

વેઅણિઅ-વેદનીય બે

આહારણુઅહ-આહારકદ્ધિક

થીણુતિગ-થીણુદ્વિત્રિક

મણુઆઉ-મનુબ્ધાયુ

પમતતા-પ્રમત્તનાઅ તલગે

અજોગિ-અયોગિ

ભયવ-ભગવાન

આણુદીરગો-અનુદીરક

અર્થ-ત્રસત્રિક, પથે દ્રિયજતિ, મનુબ્ધાયુ, મનુબ્ધગતિ, જિનનામ, અને ઉચ્ચૈર્ગોત્ર એમ (બાર) ચરિમ સમયે અત થાય, ઉચ્ચનીપેરે ઉદીરણા જાણવી પરન્તુ પ્રમત્તાદિ સાત ગુણકાણાનેવિષે એ પ્રકૃતિ ત્રણે કરી હીન (ઓછી) હોય. અર્થાત

એ વેદનીય, આહારકદ્ધિક, થીણુદ્ધિત્રિક. મનુષ્યાયુ (એ આઠ) નો પ્રમત્તે અંત થાય. અયોગિ કેવળી ભગવાન અનુદિરક હોય. ૨૩-૨૪.

વિવેચન - ત્રસ ૧, બાદર ૨, પર્યાપ્ત ૩, એ ત્રણ, પાંચદ્રિય જાતિ ૮, મનુષ્યાયુ: ૯, મનુષ્યગતિ ૧૦, જનનામ ૧૧, ઉચ્ચૈર્ગોત્ર ૧૨, એ બાર પ્રકૃતિનો ઉદય અયોગિ ગુણ-ઠાણાને છેલ્લે સમયે ટાળે.

એ કર્મસ્તવને વિષે ઉદયનો અધિકાર કહ્યો.

ઉદયે અપ્રાપ્ત કર્મને ઉદયે પમાડવાં તે ઉદીરણા કહીએ, તે ઉદીરણા ઉદયનીપરે જાણવી. આણે ૧૨૨, પેહેલે ગુણઠાણે ૧૧૭, બીજે ૧૧૧, ત્રીજે ૧૦૦, ચોથે ૧૦૪, પાંચમે ૮૭, છઠ્ઠે ૮૧, પણ એટલું વિશેષ છે જે અપ્રમત્તાદિક સાત ગુણઠાણાને વિષે; એ ઉદયની પ્રકૃતિ કહી છે તે ત્રણ પ્રકૃતિએ આછી કહેવી, પ્રમત્તને અંતે પાંચનો અંત ઉદયે કહ્યો છે તે ઈહાં ઉદીરણાએ આઠનો અંત કરવો. તે આઠ કહે છે-સાતા. વેદનીય ૧, અસાતા ૨, આહારકશરીર ૧, આહારકોપાંગ ૨, પ્રચલા ૧, પ્રચલા પ્રચલા ૨, થીણુદ્ધિ ૩, એ થીણુત્રિક અને મનુષ્યાયુ ૧, એ આઠ પ્રકૃતિ પ્રમત્ત લગેજ ઉદીરે, પછી ઉદીરે નહિ. વેદનીય બે અને મનુષ્યાયુ ૧, એવં ૩, સઘળે આછી કરવી ત્યારે અપ્રમત્તે ૭૩, અપૂર્વકરણે ૬૯, અનિવૃત્તિએ ૬૩, સૂક્ષ્મસંધરાયે ૫૭, ઉપશાંતે ૫૬, ક્ષીણમોહ-દ્વિચરિમે ૫૪, છેલ્લે સમયે ૫૨, સયોગીએ ૩૯ ની ઉદીરણા અને ચઉદમે અયોગી ગુણઠાણે અયોગિ ભગવાન ઉદીરણા રહિત હોય. ઉદીરણા તે યોગકૃત કરણ વિશેષ છે અને તે તો અયોગી છે તે માટે તેમને ઉદીરણા ન હોય. ૨૩-૨૪

એ પ્રકારે કર્મ સ્તવને વિષે ઉદીરણા અધિકાર સંપૂર્ણ થયો.

ઉદયચત્રક.

ગોચરોગો	અક્ષર	મુખ્ય	ઉત્તરમુખ્ય	ગોનાવ	દશનાવ	વેદનીય	મોહનીય	આયુ	નામકર્મ	ગોનાકર્મ	અક્ષર
ઓય		૮૧૨૦	૫	૮	૨	૨૮	૪	૬૭	૨	૫	
મિથ્યાત્વે	૧	૮ ૧૧૭	૫	૮	૨	૨૬	૪	૬૪	૨	૫	
માસ્ત્રાદે	૨	૮ ૧૧૧	૫	૮	૨	૨૫	૪	૫૮	૨	૫	
મિથ્ય	-	૮ ૧૦	૫	૮	૨	૨૦	૪	૫૧	૨	૫	
અવિગ્નમ	૪	૮ ૧૦૪	૫	૮	૨	૨૨	૪	૫૫	૨	૫	
દર્શાવત	૫	૮ ૮૭	૫	૮	૨	૧૮	૨	૪૪	૨	૫	
પ્રમત પ્રમતે		૮ ૮૧	૫	૮	૨	૧૪	૧	૪૪	૧	૫	
પ્રમત મં	૭	૮ ૭૬	૫	૮	૨	૧૪	૧	૪૨	૧	૫	
અપૂર કે	૮	૮ ૭૭	૫	૮	૨	૧૩	૧	૩૮	૧	૫	
અનિગતિ	૯	૮ ૬૬	૫	૮	૨	૭	૧	૩૮	૧	૫	
મુખ્ય ગતિ	૧૦	૮ ૬૦	૫	૮	૨	૧	૧	૩૮	૧	૫	
ઉપશાન મો	૧૧	૭ ૫૧	૫	૮	૨	૦	૧	૨૮	૧	૫	
દર્શાવત	૧૨	૭ ૫૩ ૫૫	૫	૮	૨	૦	૧	૩૭	૧	૫	
મનિ ૨૨	૧૩	૪ ૮૭	૦	૦	૧	૦	૧	૩૮	૧	૦	
અપૂર ૨૨	૧૪	૪ ૧૩	૦	૦	૧	૦	૧	૮	૧	૦	

ઉદ્ધરણાયંત્રકં.

[illegible]

સત્તા કર્મભાણુ હિંઈ, બધાઈલક્ષ્યઅત્તાભાણુ ॥
સ તે અડયાલસય, જ ઉવસમુવિનિણુ બિચ્ચતઈઓારપા.

મત્તા-સત્તા

કર્મભાણુ-કર્મની

હિંઈ-સ્થિતિ, અવસ્થાન

બધાઈ-બધ આદિએ કરી

લક્ષ-લાધ્યુ છે, પ્રાપ્ત કર્યું છે

અત્તાભાણુ-આત્મ સ્વરૂપ

જે એવા

મતે-સત્તાએ (હોય)

અડયાલસય-એકસો અડ-
તાલીશ

જ-યાવત્

ઉવસમુ-ઉપશાતમોહ શુણ્ણ
ઠાણા સુધી

વિનિણુ-જિનનામવિના

બિચ્ચ-ળીજે (સાસ્વાદન શુણ્ણ
ઠાણે)

તઈએ-ત્રીજે (મિદ્રશુણ્ણઠાણે)

અર્થ-બધાદિકેકરી પ્રાપ્ત કર્યું છે આત્મસ્વરૂપ જેણે
એવા કર્મની જે સ્થિતિ તે મત્તા કહેવાય છે. યાવત્ ઉપશાત-
મોહસુધી એકસો અડતાલીશ પ્રકૃતિ મત્તામા હોય, જિન
નામવિના ળીજે અને ત્રીજે શુણ્ણઠાણે (૧૪૭ પ્રકૃતિ) હોય. ૨૫.

વિવેચન-સત્તા તે બધાદિકે બધ ઉદય ઉદીગજા મ-
કમજાદિકે કરીને આત્મા મધાતે લાભપણે લાધ્યા-ઉપન્યા-
ઉપાન્યા એવવા કર્મની જે સ્થિતિ (અવસ્થાન-ગહેતુ) તે
સત્તાકહીએ તે સત્તાએ ૧૪૮ હોય, યાવત્ ઉપશાતમોહ લગે
તે કર્મ? જ્ઞાનાવગ ૫, દર્શનાવગ ૯, મેહનીય ૨, મોહનીય ૨૮,
આયુ ૪, નામ ૯૩, ગોત્ર ૨, અતગય ૫, એવ ૧૪૮ હોય.
ઈન્દ્રા કોમ્પ હોડે કે મિધ્યાત્વે જિનનામની મત્તા કેમ હોય?
તયોત્તર-મનુષ્યે પૂર્વ મિધ્યાત્વે નગ્ધાય બાધ્યુ હોય પરી
દ્વયોપશમિક સમ્યક્ત્વ પામીને જિનનામ બાધે તે ૯૫

મરતાં અવશ્ય સમ્યક્ત્વ વસીને નરકે જાય; તિહાં પાછું સમ્યક્ત્વ પામે ત્યારે અંતર્મુહુર્ત લગે મિથ્યાત્વ રહે, તિહાં જિન નામની સત્તા રહે. ખીજે ત્રીજે-સાસ્વાદને અને મિથ્રે જિનનામની સત્તા ન હોય, તે માટે એકસો મુડતાળીશની સત્તા હોય. જિનનામ બાંધ્યા પછી સાસ્વાદને અને મિથ્રે સર્વથા ન આવે ઇત્યર્થઃ. ઇહાં ઇગ્યારમા ગુણઠાણા લગે ૧૪૮ ની સત્તા કહી તે નરકાયુ તિર્યગાયુની સત્તા કેમ હોય? નરકતિર્યગાયુ બાંધીને તો ઉપશમ શ્રેણિ કરે નહિ અને બાંધ તથા ઉદય વિના તો આયુઃ કર્મની સત્તા હોય નહિ તથા છૂટે કર્મઅથે પણ આયુઃ કર્મના ભાંગા કર્યા છે ત્યાં ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, ગુણઠાણે નરક તિર્યગાયુની સત્તા નથી કહી તો તે કેમ ઘટે? તત્રોક્તરં-શ્રેણિએ નરક તિર્યગાયુની સત્તા ઘટે તો નહિ પણ કેઈક જીવ ઉપશમ શ્રેણિથી પડીને ચારે ગતિએ પણ ફરશ્યે તે માટે તે સંભવ સત્તાની વિવક્ષાએ ઇહાં અંકારે સત્તા રાખી દીસે છે. (દર્શન-સમ્પન્નને નહિ ખપાવનારા અવિરત સમ્યગ્ દૃષ્ટિ વગેરેને ૧૪૮ ની સત્તા સંભવે છે.) ૨૫.

અપુન્વાઈયઉકકે, અણુતિરિનિરયાઉ વિણુ બિયાલસયઃ
સમ્માઈયઉસુ સત્તગ-ખયંમિ ઇગયત્તસયમહવા ॥૨૬॥

અપુન્વાઈ-અપૂર્વકરણા-
દિક.

અઉકકે-ચાર ગુણઠાણે.

અણુ-અનંતાનુબંધિ ચોકડી

તિરિ-તિર્યગાયુ.

નિરયાઉ-નરકાયુ.

વિણુ-વિના.

(બિયાલસયઃ-એકસો બેંતા-
લીશ.

સમ્માઈ-સમ્યગ્ દૃષ્ટિ આદિ.

ચરિત્ર-ચાર ગુણુઠાણે
સત્તાગ-સાત પ્રકૃતિ
ખયમિ-ક્ષય થયે છતે

ઈગચત્તસય - એકસો એક-
તાલીશ
આહવા-અથવા

અર્થ—અથવા અપૂર્વકરણાદિ ચાર ગુણુઠાણે અન-
તાનુષધિ ચાર, તિર્યચ અને મનુષ્યનુ આયુષ્ય (એ છ)
વિના એકસો બહે તાળીશ પ્રકૃતિ (અનતાનુષધિની વિ-
સંચોજના કરેલ હોય અને દેવાયુ બાધી દીધુ હોય એવો
મનુષ્ય ઉપશમ શ્રેણીએ ચઢે તેને) સત્તામા હોય. અથવા
સમ્યક્તાદિ ચાર ગુણુઠાણે દર્શનસમક ક્ષય થયે છતે એકસો
એકતાળીશ પ્રકૃતિ (શ્રેણિ રહિત ક્ષાયિક સમ્યગ્ દૃષ્ટિને)
સત્તામા હોય. ૨૬.

વિવેચન—તથા જેણે અનતાનુષધીયા ૪ ક્ષય કર્યા
છ, દેવાયુ બાધ્યુ છે, મનુષ્યાયુ વેદે છે અને ઉપશમ શ્રેણીએ
ચઢે છે—તેહને અપૂર્વાદિક ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, એ ચાર ગુણુ-
ઠાણે અનતાનુષધિ ૪, તિર્યગાયુ ૧, નન્કાયુ ૧, એ
છ વિના એકસો બે તાળીશની સત્તા હોય, એ મોહનીયની ૨૪
પ્રકૃતિની મત્તાવાળો ઉપશમ સમ્યક્તાની દેવગતિનો જનાર
જાણ્યો. અવિગ્તાદિ (૪, ૫, ૬, ૭) ચાર ગુણુઠાણે
અનતાનુષધી ૪ અને સમ્યક્તા ૧, મિશ્ર ૨, મિથ્યાતા ૩,
એ ત્રણ મોહનીય એવ ૭ માત્ર પ્રકૃતિને ક્ષયે એકસો એ-
કતાળીશની સત્તા હોય, એ શ્રેણિ વિના ક્ષાયિક સમ્ય-
ક્તાવીને જાણની. ૨૬

ખવગતુ પપ્પ ચરિત્રુવિ, પણ્યાલ નરયતિરિમુરાઉવિણા,
સત્તાગવિણુ અડતીસ, જ અનિઅટ્ટીપઠમભાગો ૧૨૭૦

ખવગં તુ પચ્ચ-ક્ષપક કે-
વલી (ચરમ શરીરી)
ને આશ્રયી વળી.
ચઉમુવિ-એ ચારે ગુણઠાણે.
પાણુયાલં-એકસો પીસ્તાલીશ.
નરય-નરકાયુ.
તિરિ-તિર્યગાયુ.

સુરાઉ-દેવાયુ.
વિણુ-વિના.
સત્તગવિણુ-સાતવિના.
અડતીસં-એકસો આડત્રીશ.
જા-યાવત
અનિઅટ્ટી-અનિવૃત્તિના.
પદમભાગો-પ્રથમ ભાગ સુધી

અર્થ—ક્ષપકના આશ્રયી વળી નરાયુ, તિર્યગાયુ અને દેવાયુ વિના એકસો પીસ્તાળીશની સત્તા ચાર ગુણઠાણે હોય. દર્શન સક્ષક વિના એકસો આડત્રીશની સત્તા યાવત અનિવૃત્તિના પ્રથમ ભાગ સુધી (ચોથાથી ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી હોય તેને) હોય. ૨૭.

વિવેચન—હવે ક્ષપક શ્રેણિ આશ્રયી કહે છે-જે ઓ-પશમિક કે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વવંત થકો ક્ષપકશ્રેણિ માંડે તો તે નરકાયુ: ૧, તિર્યગાયુ: ૨, દેવાયુ: ૩, એ ત્રણની સત્તા ટાળે ત્યારે તેને ૪, ૫, ૬, ૭, એ ૪ ગુણઠાણાને વિષે ૧૪૫ એકસો પીસ્તાળીશની સત્તા હોય. પછી તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામીને ઊંચો ચઢે. અને જો, તે ચોથા ગુણઠાણાથીજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વવંત થકો ક્ષપકશ્રેણિ કરે તો તેહને ચાર અનંતાનુબંધી અને ત્રણ દર્શન મોહ-

૧ નરક, તિર્યચ અને દેવગતિનું આયુષ્ય અગાઉના લવોમાં વેદાદિ ગયેલ છે અને હવે ફરી ત્યાં ઉત્પન્ન થવાનું નથી તેથી ત્રણ આયુની સત્તા ન હોય. સામાન્ય જીવોને તો સંલવ સત્તાની અંપેક્ષા-એ. વર્ણવેલ છે કેમકે સદ્ભાવ સત્તા તો એક સાથે એકજ આયુની હોય.

નીચ એવ ૭ ના પણુ ક્ષય હોય, ત્યારે તેહને ૧૩૮ નીજ સત્તા હોય. તે ચોથાથી માડીને નવમા અનિવૃત્તિ ગુણકાણાના પહેલા ભાગ લગે બહુવી ૨૭

આવરતિરિનિરયાયવ-દુગ થીણતિગેગ વિગલ સાહાર, સોલખએા દુવીસસય, ખિઅ સિ ખિઅતિઅકસાય તો ૨૮

આવર-સ્થાવરદ્વિક
તિરિ-તિર્યચદ્વિક
નિરય-નરકદ્વિક
આયવદુગ-આતપદ્વિક
થીણતિગ-થીણદ્વિક
એગ-એકે દ્રિય બલિ
વિગલ-વિકલે દ્રિય
સાહાર-સાધારણ નામ

સોલ-સોલનો
ખએા-ક્ષય (થાય)
દુવિસસય-એકસો બાવીશ
ખિઅ સિ-ખીજે ભાગે (નવ માના)
ખિઅતિઅ-ખીજ અને ત્રીજા
કસાય તો-કષાયનો અત
(થાય)

અર્થ-સ્થાવરદ્વિક, તિર્યચદ્વિક, નરકદ્વિક, આતપદ્વિક, થીણદ્વિક, એકેદ્રિયબલિ, વિગલેન્દ્રિય અને સાધારણ નામ કર્મ એ સોળનો ક્ષય થાય એટલે એકસો બાવીશ પ્ર કૃતિ ખીજે ભાગે હોય ત્યા ખીજ ત્રીજા કષાયનો અન્ત થાય, ત્યારે-૨૮.

પ્રિવેચન-તે કષયને નવમા ગુણકાણાના નવ ભાગ કરીએ તિહા પહેલે ભાગે ૧૩૮ ની સત્તા કહી. હવે ખીજે ભાગે કહે છે-આવર ૧, સૂક્ષ્મ ૨, તિર્યગતિ ૧, તિર્યગાનુપૂર્વ ૨, નરકગતિ ૧, નરગાનુપૂર્વી ૨, આતપનામ ૧, ઉચાતનામ ૨, થીણદ્વિક ૩, એકેદ્રિયબલિ ૧, એ

ઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય,અઉરિન્દ્રિય ડુંસાધારણ નામ ૧,એ સોળ ૧૬
ની સત્તા ૮ળે ત્યારે નવમાને બીજે ભાગે એકસો બાવી-
શની સત્તા ૨૬. હવે બીજાઅપ્રત્યાખ્યાનીય ૪, અને ત્રીજા
પ્રત્યાખ્યાનીય ૪, એવં ૮ કષાયની સત્તા ૮ળે, ત્યારે-૨૮ ૧
તઇઆઘસુ ચઉદસતે-૨ખારછપણુચઉતિહિયસયકમસો;
નપુઘત્થિહાસછગપુંસ,તુરિઅકોહમયમાયખઓ ॥૨૯॥

તઇઆઘસુ-ત્રીજાઆદિ ભા-
ગને વિષે.

ચઉદસ-એકસો ચૌદ

તિહિઅસય-એકસો ત્રણ.

કમસો-અનુક્રમે.

નપુ-નપુંસક વેદ.

ઇથિ-સ્ત્રી વેદ.

હાસછગ-હાસ્યષટ્ક.

પુંસ-પુરૂષ વેદ.

તુરિઅ-ચોથો.

કોહ-(સંજવલન) કોધ.

મય-માન (અહંકાર)

માય-માયાનો

ખઓ-ક્ષય.

અર્થ-ત્રીજા આદિ ભાગને વિષે અનુક્રમે ૧૧૪-૧૧૩
-૧૧૨-૧૦૬-૧૦૫-૧૦૪-૧૦૩ પ્રકૃતિ હોય. ત્યાં અનુક્રમે
નપુંસકવેદ, સ્ત્રીવેદ, હાસ્યષટ્ક, પુરૂષવેદ, સંજવલન કોધ,
માન, માયાનો ક્ષય થાય. ૨૯.

વિવેચન-ત્રીજા ભાગને વિષે એકસો ચૌદ (૧૧૪) ની
સત્તા હોય. ત્યાર પછી આગળ કહે છે તે પ્રકૃતિ આછી
કર્યે થકે ચોથે ભાગે ૧૧૩, પાંચમે ભાગે ૧૧૨, છઠ્ઠે ભાગે
૧૦૬, સાતમે ભાગે ૧૦૫, આઠમે ભાગે ૧૦૪ અને નવમે ભાગે
૧૦૩ ની સત્તા હોય. અનુક્રમે નપુંસક વેદ ૮ળે ૧૧૩ ચોથે
ભાગે, સ્ત્રીવેદ ૮ળેથી ૧૧૨ પાંચમે ભાગે, હાસ્યાદિક ષટ્ક

૨૭યેથી ૧૦૬ છઠ્ઠેભાગે, પુરૂષવેદ ૨૭યે ૧૦૫ માત્રમે ભાગે,
સજ્જનન ક્રોધ ૨૭યે ૧૦૪ આઠમે ભાગે રહે, સજ્જનન
માન ૨૭યે ૧૦૩ રહે તે નવમે ભાગે બહુના ત્યાર પછી
સજ્જનનની માયા રજો. રહ.

સુહુમિદુસય લોહતો, ખીણુદુચરિભેગસય દુનિદખઓ,
નવનવઈ ચારમમમએ, ચઉદસણનાણુવિગ્વ તો ૧૧૩૦૧

સુહુમિ-મુદ્ધમ મ પરાયે
દુસય-એકસો બે
લોહતો-લોભનો અત હોય
ખીણુ-ક્ષીણુમોહ ગુણુદાણુ
દુચરિમ-દ્વિચરિમ મમયે
એગમય-એકમો એક
દુનિદ-બે નિદ્રાનો
ખઓ-સય (ધાય)

નવનવઈ-નવાણુ.
ચારમસમએ-છેલ્લેમમયે
ચઉ-ચાર
દ મણુ-દર્શનાવરણીય
નાણુ-પાચ જ્ઞાનાવરણીય
વિગ્વ-પાચ અતરાયનો
અ તો-અ ત (ધાય)

અર્થ—મુદ્ધમ મપગયે એકમો બે હોય, ત્યા લોભનો
અત વાય એકલે ક્ષીણનોદના દ્વિચરિમ મમયે એકમો
એક દોય. ત્યા બે નિદ્રાનો કાય થાય ત્યાં છેલ્લે મમયે
નવાણુ દોય આઠ દર્શનાવરણ, પાચ જ્ઞાનાવરણ અને પાચ
અતરાય (એ દોહ) નો અત વાય ત્યાં—૩૦

રિવેચન—૧૪મે મુદ્ધમ મપગય ગુણુદાણુ ૧૦૭ ની
મત્તા ને ત્યાર પછી સજ્જનન લોભને કાયે બાગમા ક્ષી-
ણમોદના ૧૦૮નાયથી આ જ્ઞાના મમયે એકમો એક (૧૦૧)ની
મત્તા દોય. કાયક એલિવાળો દગમાધી બાગમેજ કાય પછ

અગ્યારમું ગુણઠાણું ફરસે નહીં, ત્યાર પછી બે નિદ્રાને ક્ષયે
નવાણુ પ્રકૃતિ બારમા ગુણઠાણાને છેલ્લે સમયે સત્તાએ
હોય, ત્યાર પછી ચાર દર્શનાવરણીય, પાંચ જ્ઞાનાવરણીય,
પાંચ અંતરાય એ ચૌદ પ્રકૃતિના અત થાય, ત્યારે- ૩૦

પણુસીધ સન્નેગિઅન્નેગિ, દુચરિમે દેવખગધગંધદુગં;

ફાસઠું વનરસતણુ-બંધણુસંધાયપણુ નિમિણું ॥૩૧॥

સંધયણુઅથિરસંઠાણુ-છક્ક અગુરૂલહુચઉ અપજ્જતં;

સાયંવ અસાયંવા, પરિત્તુવંગતિગ સુસર નિઅં ॥૩૨॥

બિસયરિખઓઅ ચરિમે, તેરસ મણુઅતસતિગજસાધજ્જં

સુભગજિણુઅપણિંદિઅ, સાયાસાએગયરછેઓ ॥૩૩॥

પણુસીધ-પંચાશી.

સન્નેગિ-સયોગી ગુણઠાણુ.

અન્નેગિ-અન્નેગી ગુણઠાણુ.

દુચરિમે-છેદ્ધાનાપહેલા સમયે.

દેવ-સુરદિક.

ખગધ-ખગતિદિક.

ગંધદુગં-ગંધદિક.

ફાસઠું-ફરસઆઠ.

વણુણુ-વર્ણ.

રસ-રસ.

તાણુ-શરીર.

બંધણુ-બંધન.

સંધાય-સંધાતન.

પણુ-(એ સૌ) પાંચ.

નિમિણું-નિર્માણુ નામ.

સંધયણુ-સંધયણુ.

અથિર-અસ્થિર.

સંઠાણુ-સંસ્થાન.

છક્ક-એ ત્રણ પદક.

અગુરૂલહુ-અગુરૂ લઘુ.

ચઉ-ચાર.

અપજ્જતં-અપર્યાપ્ત નામ.

સાયં-શાતાવેદનીય.

વ-અથવા.

અમાય - અશ્વતાવેદનીય
વા - અથવા
પરિત - પ્રત્યેકત્રિક
ઉવ ગતિગ - ઉપાગત્રિક
મુમર - મુસ્વર નામ
નિશ - નિચ્ચેર્ગોત્ર
ભિમયરિ - બહોતેર
ખચો - ક્ષય (હાય)
ચરિમે - ઉત્તે મમયે
તેરસ - તેર

માણુઅ - મનુષ્યત્રિક
તર્મતિગ - તસત્રિક
જસ - યજ્ઞનામ
આઈજી - આદેયનામ
મુલગ - મૌલાય નામ
જિણુ - જિનનામ
ઉચ - ઉચ્ચેર્ગોત્ર
પણિ દિય - પચેન્દ્રિયજાતિનો
છેઓ - છેદ (થાય)

અર્થ—મયોગિ ગુણહાણે અને અયોગિના દ્વિચરિમ
સમયે પચારી પ્રકૃતિ હોય. ત્યાં દેવદિક, ખગતિદિક,
ગદ્યદિક, આઠ સ્પર્શ, વર્ણ પાચ, રંગ પાચ, મરીગ પાચ,
બંધન પાચ, સમાતન પાચ, નિર્માણ નામ, મધયજ્ઞ છ,
અસ્તિવર પદક, મસ્વાન છ, અગુરુલપુ ચતુષ્ક, અપર્યાપ્તનામ,
સાના અવવા અગાતા વેદનીય, પ્રત્યેકત્રિક, ઉપાગત્રિક,
મુચ્ચગનામ, નીચગોત્ર, (એ) બહોતેરનો ક્ષય કરે ત્યારે
અયોગિના છેલ્લા મમયે તેર પ્રકૃતિ હોય મનુષ્યત્રિક, તસ-
ત્રિક, યજ્ઞનામ, આદેયનામ, મુલગનામ, જિનનામ, ઉચ
ગોત્ર, પચેન્દ્રિયજાતિ, આતા અવવા અમાતા આહેની એક
(એ તેર)નો છેદ વાય ૩૧-૩૨-૩૩.

વિવેચન—મયોગિ ગુણહાણે પચારી પ્રકૃતિની ચત્તા
ત્રીસ અયોગિ ગુણહાણના છેલ્લા મમયવક્રી આગળના
સમય લગે પણ ત્ય પચાગીની મત્તા હોય, તે પછી દેવ

ગતિ ૧, દેવાનુપૂર્વી ૨, શુભ વિહાયોગતિ ૧, અશુભ વિ-
હાયોગતિ ૨, ઐ ગંધ ૨, આઠ ફરસ ૮, પાંચવર્ણ ૫, પાંચ
રસ ૫, પાંચ શરીર ૫, પાંચ બંધન ૫, પાંચ સંધાતન ૫,
નિર્મમાણુ નામ ૧; છ સંધયણુ ૬, અથિર ૧, અશુભ ૨,
દુર્લભ ૩, દુઃસ્વર ૪, અનાદેય ૫, અયશ ૬, ઐ અથિર
૫૬૬, છ સંસ્થાન ૬, અશુરલધુ ૧, ઉપધાત ૨, પરાધાત ૩,
ઉચ્છૈસ ૪, ઐ ચાર. અપર્યાપ્ત નામ ૧, સાતા વેદનીય,
અસાતા વેદનીય ઐ ઐ માંહેથી એક ૧, પ્રત્યેક ૧, થિર ૨,
શુભ ૩, ઐ ત્રણ; ઔદારિકોપાંગ ૧, વૈદિકોપાંગ
૨, આદારકોપાંગ ૩, સુસ્વરનામ ૧, નિચૈર્ગોત્ર ૧,
પંચાશી માંહેથી એ બહોંતેરનો ક્ષય કરે ત્યારે અયો-
ગિ ગુણઠાણાને. છેલ્લે સમયે તેર પ્રકૃતિની સત્તા રહે.
તે તેર કહેછે—મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨, મનુ-
ષ્યાયુઃ ૩, ત્રસ ૧, બાદર ૨, પર્યાપ્ત. ૩, યશનામ ૧,
સુભગ નામ ૧, જિનનામ ૧, ઉચ્ચૈર્ગોત્ર ૧, પંચૈદ્રિય
જાતિ ૧, સાતા અસાતા માંહેલી એક ૧, એવં તેર પ્રકૃતિ
છેલ્લે સમયે ક્ષય કરે. ૩૧-૩૨-૩૩.

નરઅણુપુવ્વિવિણા વા, ખારસચરિમસમયંમિ જોખવિઉં;
પત્તો સિદ્ધિં દેવિંદ-વંદિઅં નમહ તં વીરં ॥ ૩૪ ॥

—સત્તાસમ્મત્તા ॥

નરઅણુપુવ્વિ-મનુષ્યાનુપૂર્વી
વિણા વા-વિના અથવા.

ખારસ-ખાર પ્રકૃતિ.

ચરિમસમયંમિ-છેલ્લેસમયે

જો ખવિઉં-જો-ખપાવીને.

પત્તો-પામ્યા.

સિદ્ધિં-સિદ્ધિગતિને.

દેવિંદ-દેવેંદ્રસૂરિએ, દેવે દ્રોવદે

વંદિઅં-વંદાયેલા.

નમહ-નમસ્કાર કરો.

તં વીરં-તે મહાવીરસ્વામિને

અર્થ—અથવા મનુષ્યનો આનુપૂર્વી વિના બાર પ્રકૃતિ છેલ્લે સમયે ખપાવીને જે ભોક્ષને પામ્યા છે. તે દેવેન્દ્રોથી વધાયેલા અથવા દેવેન્દ્ર સૂરિથી વધાયેલા) વીર ભગવાનને તમે નમસ્કાર કરો. ૩૪.

વિવેચન—ઈહા મતાતર કહેછે—વા—અથવા મનુષ્યની આનુપૂર્વી વિના બાર પ્રકૃતિ છેલ્લે સમયે ક્ષય કરીને સીઝે. એહનો અભિપ્રાય કહિયે છીએ. મનુષ્યાનુપૂર્વાની સત્તા અધોગિને દ્વિચરિત્ર સમયેજ મનુષ્યગતિમાહે સ્તિષ્ઠુક સક્રમ કરીને ક્ષય કરે ત્યારે તેહના દળિયા છેલ્લે સમયે ન રહે અને બાગ પ્રકૃતિને અનગતિય વિના સ્તિષ્ઠુક સક્રમ નથી તે માટે તેહના દળિયા ચગિત્ર સમયે પણ હોય તે માટે એ ચુકા છે. વળી જેહનો ઉદય પૂર્વેથીજ રૂપો હોય તેહની સત્તા દ્વિચરિત્ર સમયેજ જાય. ચારે આનુપૂર્વી ક્ષેત્રવિપાકી છે તેથી તેહનો ઉદય ભવની અતગળ ગતિએજ હોય, ભવમ્થને ન હોય, તે માટે ઉદયના અભાવ વડી અધોગિને દ્વિચરિત્ર સમયે મનુષ્યાનુપૂર્વીના વ્યુત્ક્રમ થાય ત્યારે તે મતે દ્વિચરિત્ર સમયે જીવે નો ક્ષય કરે અને છેલ્લે સમયે જીવે નો ક્ષય થાય. ધાતમતાતર. એ બાર પ્રકૃતિનો ક્ષય કરીને સિદ્ધિપદ (ભોક્ષપદ) પ્રત્યે જે ભગવત પામ્યા તે, દેવેન્દ્ર કહેતા ચોમઠ ઇંદ્રે વદિત તથા દેવેન્દ્રસૂચિએ વદિત એવા શ્રીમહાવીરને તે પ્રત્યે વાદા, હે ભવ્યજનો ! તમે કાયાવડે પ્રજાઓ પ્રકારે શ્રી મહાવીરની સ્તુતિ કરી. ૩૪. એ પ્રકારે કર્મસ્તવને વિષે મત્તાનો અવિકાગ મ પૂર્ણ થયો,

શ્રીમત્કર્મગ્રંથે સ્તવુકાર્યો વૃત્તિત સુગમરિત્યા ॥

યુગનીવચિજયવિદિત , કર્મસ્તવનામકસ્ય પૂત્તિમગાત્ ॥૧॥

સત્તા યંત્રક્રમ

૧૪	ગુણધર્મો સત્તા	મંત્રપ્રક્રિતિ.	ઉત્તરપ્રક્રિતિ.	ઉપશમશ્રેણી.	ક્ષપક્રેણી	સાનાવરણીય.	દરોનાવરણીય.	વેદનીય.	મોહનીય.	આયુઃક્રમ.	નામક્રમ.	ગોત્રક્રમ.	અંતરાયક્રમ.
	આધે.	૮	૧૪૮			૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૩	૨	૫
૧	મિથ્યાત્વે.	૮	૧૪૮			૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૩	૨	૫
૨	સાસ્વાદને	૮	૧૪૭			૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૨	૨	૫
૩	મિથ્રે.	૮	૧૪૭			૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૨	૨	૫
૪	અવિરતે.	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫	૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૩	૨	૫
૫	દેશવિરતે.	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫	૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૩	૨	૫
૬	પ્રમત્તસંયતે.	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫	૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૩	૨	૫
૭	અપ્રમત્તસંયતે.	૮	૧૪૮	૧૪૧	૧૪૫	૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૩	૨	૫
૮	અપૂર્વકરણે.	૮	૧૪૮	૧૩૯	૧૩૮	૫	૯	૨	૨૮	૪	૯૩	૨	૫
૯	અનિવૃત્તિ કરણના લાગ નં.	૮	૧૪૮	૧૩૯	૧૩૮	૫	૯	૨	૨૧	૧	૯૩	૨	૫
	૧		૧૪૮	૦	૧૨૨	૫	૬	૨	૨૧	૧	૮૦	૨	૫
	૨		૧૪૮	૦	૧૧૪	૫	૬	૨	૧૩	૧	૮૦	૨	૫
	૩		૧૪૮	૦	૧૧૩	૫	૬	૨	૧૨	૧	૮૦	૨	૫
	૪		૧૪૮	૦	૧૧૨	૫	૬	૨	૧૧	૧	૮૦	૨	૫
	૫		૧૪૮	૦	૧૦૬	૫	૬	૨	૫	૧	૮૦	૨	૫
	૬		૧૪૮	૦	૧૦૫	૫	૬	૨	૪	૧	૮૦	૨	૫
	૭		૧૪૮	૦	૧૦૪	૫	૬	૨	૩	૧	૮૦	૨	૫
	૮		૧૪૮	૦	૧૦૩	૫	૬	૨	૨	૧	૮૦	૨	૫
૧૦	સૂક્ષ્મ સંપરાયે.	૮	૧૪૮	૧૩૯	૧૦૨	૫	૬	૨	૨૧	૧	૯૩	૨	૫
૧૧	ઉપશાતમોહે.	૮	૧૪૮	૧૩૯	૧૦૧	૫	૬	૨	૨૧	૧	૯૩	૨	૫
૧૨	ક્ષીણમોહે.	૭	૧૦૧	૦	૧૦૧	૫	૬	૨	૮	૧	૮૦	૨	૫
૧૩	સયોગી કેવલીએ	૪	૮૫	૦	૮૫	૦	૦	૨	૮	૧	૮૦	૨	૦
૧૪	અયોગી કેવલીએ	૪	૮૫	૦	૮૫	૦	૦	૨	૮	૧	૮૦	૨	૦

ૐ

આઠ કર્મની ૧૪૮ પ્રકૃતિનો બધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા કયા કયા અને કેટલા ગુણુઠાણા સુધી હોય તેની સરણ સમજવું કોષ્ઠક.

કર્મની આઠ પ્ર. પ્રકૃતિ અનુક્રમે	ઉત્તર પ્રકૃતિનો અનુક્રમ નંબર	કર્મની ૧૪૮ ઉત્તર પ્રકૃતિના અનુક્રમે નામ	૧૮ ના ગુણુઠાણા સુધી બધ હોય	૧૮ ના ગુણુઠાણા સુધી ઉદય હોય	૧૮ લાગણુઠાણા સુધી ઉદીરણા હોય	૧૮ લા ગુણુઠાણા સુધી સત્તા હોય
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
ગાનાવરણીય	૧	જ્ઞાનાવરણીય-૫				
૧	૧	માનવાનાવરણીય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૨	૨	શુનનાનાવરણીય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૩	૩	અવધિતાનાવરણીય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૪	૪	મન પવવતાનાવરણીય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૫	૫	કેવગતાનાવરણીય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
દર્શનાવરણીય—૬						
૬	૬	મન દર્શનાવરણીય	૧૦	૧૨	૧૦	૧૨
૭	૭	અવધિતાનાવરણીય	૧૦	૧૦	૧૦	૧૨
૮	૮	અવધિતાનાવરણીય	૧૦	૧૦	૧૨	૧૦
૯	૯	કેવગતાનાવરણીય	૧૦	૧૨	૧૦	૧૨
૧૦	૧૦	નિર્લા	૧૦	૧૦ સમય ન્યૂન	૧૨	૧૦ સમય ન્યૂન

૧૧	૬	નિદ્રા નિદ્રા	૨	૬	૬	૬
૧૨	૭	પ્રયલા	૬	૧૨ સમય ન્યૂન	૧૨	૧૨ સમય ન્યૂન
૧૩	૮	પ્રયલા પ્રયલા	૨	૬	૬	૬
૧૪	૯	થીણદી	૨	૬	૬	૬

વેદનીય—૨

વેદનીય ૧૫	૧	શાતા વેદનીય	૧૩	૧૪	૬	૧૪
વેદનીય ૧૬	૨	અશાતા વેદનીય	૬	૧૪	૬	૧૪

મોહનીય—૨૮

૧૭	૧	સમ્યક્ત્વ મોહનીય	} અધ્યક્ષ- નું	૪ થી ૭	૪ થી ૭	૧૧
૧૮	૨	મિત્ર મોહનીય		૪ ને	૧	૧૧
૧૯	૩	મિત્રાત્વ મોહનીય		૧	૧	૧૧
૨૦	૪	અનંતાનુબંધી ક્રોધ		૨	૨	૧૧
૨૧	૫	અનંતાનુબંધી માન	૨	૨	૨	૧૧
૨૨	૬	અનંતાનુબંધી માયા	૨	૨	૨	૧૧
૨૩	૭	અનંતાનુબંધી લોભ	૨	૨	૨	૧૧
૨૪	૮	અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ	૪	૪	૪	૧૧
૨૫	૯	અપ્રત્યાખ્યાની માન	૪	૪	૪	૧૧
૨૬	૧૦	અપ્રત્યાખ્યાની માયા	૪	૪	૪	૧૧
૨૭	૧૧	અપ્રત્યાખ્યાની લોભ	૪	૪	૪	૧૧
૨૮	૧૨	પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ	૫	૫	૫	૧૧
૨૯	૧૩	” માન	૫	૫	૫	૧૧
૩૦	૧૪	” માયા	૫	૫	૫	૧૧
૩૧	૧૫	” લોભ	૫	૫	૫	૧૧

૩૨	૧૬	સંજ્વયન	કોષ	૯	૯	૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦
૩૩	૧૭	"	માન	૯	૯	
૩૪	૧૮	"	માયા	૯	૯	
૩૫	૧૯	"	લોભ	૧૦	૧૦	
૩૬	૨૦	હાસ્ય	નોકપાય	૮	૮	
૩૭	૨૧	રતી	"	૮	૮	
૩૮	૨૨	અરતી	"	૮	૮	
૩૯	૨૩	શોક	"	૮	૮	
૪૦	૨૪	ભય	"	૮	૮	
૪૧	૨૫	ભુગુપ્ત	"	૮	૮	૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦
૪૨	૨૬	પાપવેદ	"	૮	૮	
૪૩	૨૭	આવેદ	"	૮	૮	
૪૪	૨૮	નપુસકવેદ	"	૮	૮	

આયુ કર્મ—૪

૪૫	૧	દેનાયુ	૬	૪	૪	૧૧
૪૬	૨	મનુ-યાયુ	૪	૧૪	૬	૧૪
૪૭	૩	તિર્યચાયુ	૨	૫	૫	૭
૪૮	૪	નરકાયુ	૧	૪	૪	૭

નામકર્મની ૬૩-૧૦૩

૪૯	૧	મનુ-યગતિ નામકર્મ	૪	૧૪	૧૩	૧૪
૫૦	૨	તિર્યચગતિ નામકર્મ	૨	૫	૫	૭
૫૧	૩	દેવ	૧	૪	૪	૭
૫૨	૪	નરક	૧	૪	૪	૭
૫૩	૫	એકે દિવ્ય જાતિ નામકર્મ	૧	૨	૨	૪

૧ ત્રીજે ગુણગણે એકે આયુષનો બધ રોય નહિ

• એકે દિવ તથા વિકલેદિવને માત્ર પદેયુ અને બીજુ એ બે-૪ ગુણગણ રોય

૫૪	૬	એધન્દ્રિય જાતિનામકર્મ	૧	૨	૨	૬
૫૫	૭	તેધન્દ્રિય જાતિ નામકર્મ	૧	૨	૨	૭
૫૬	૮	ચક્રિરિદ્રિય , ,	૧	૨	૨	૮
૫૭	૯	પચેદ્રિય , ,	૧	૧૪	૧૩	૧૪
૫૮	૧૦	આદારિક શરીર , ,	૪	૧૩	૧૩	૧૪
૫૯	૧૧	વૈક્રિય , ,	૪	૪	૪	૧૪
૬૦	૧૨	આદારક , ,	છઠ્ઠું	છઠ્ઠું	છઠ્ઠું	૧૪
૬૧	૧૩	તૈજસ , ,	૧૩	૧૩	૧૩	૧૪
૬૨	૧૪	કાર્મણ , ,	૧૩	૧૩	૧૩	૧૪
૬૩	૧૫	આદારિક અગોપાંગ, ,	૧૩	૧૩	૧૩	૧૪
૬૪	૧૬	વૈક્રિય , ,	૪	૪	૪	૧૪
૬૫	૧૭	આદારક , ,	૬ છું	૬ છું	૬ છું	૧૪
૬૬	૧૮	આદારિક બધન નામકર્મ	આ સધણાનો બધ શરીર સાથે છું			૧૪
૬૭	૧૯	વૈક્રિય , ,				૧૪
૬૮	૨૦	આદારક , ,				૧૪
૬૯	૨૧	તૈજસ , ,				૧૪
૭૦	૨૨	કાર્મણ , ,				૧૪
૭૧	૨૩	આદારિક સધાતનનામકર્મ				૧૪
૭૨	૨૪	વૈક્રિય , ,				૧૪
૭૩	૨૫	આદારક , ,	૬ છું	૬ છું	૬ છું	૧૪
૭૪	૨૬	તૈજસ , ,				૧૪
૭૫	૨૭	કાર્મણ , ,				૧૪
૭૬	૨૮	વજ્રપલનારાય સંધયણ	૪	૧૩	૧૩	૧૪
૭૭	૨૯	ઋપલ નારાય	૨	૧૧	૧૧	૧૪
૭૮	૩૦	નારાય	૨	૧૧	૧૧	૧૪
૭૯	૩૧	અર્ધનારાય	૨	૭	૭	૧૪
૮૦	૩૨	કીલિકા	૨	૭	૭	૧૪
૮૧	૩૩	છેવઠું	૨	૭	૭	૧૪
૮૨	૩૪	સમયતુરસ્ત સંસ્થાન	૧	૧૩	૧૩	૧૪
૮૩	૩૫	ન્યગ્રોધ	૨	૧૩	૧૩	૧૪
૮૪	૩૬	સાદી	૨	૧૩	૧૩	૧૪
૮૫	૩૭	વામન	૨	૧૩	૧૩	૧૪

८६	३८	३०७	"	२	१३	१३	१४
८७	३९	३०८	"	१	१३	१३	१४
८८	४०	३०९	वर्णनाम कर्म	१३	१३	१३	१४
८९	४१	३१०	" "	१३	१३	१३	१४
९०	४२	३११	लोहलत	१३	१३	१३	१४
९१	४३	३१२	लोहलत	१३	१३	१३	१४
९२	४४	३१३	लोहलत	१३	१३	१३	१४
९३	४५	३१४	सुरभी गंध	१३	१३	१३	१४
९४	४६	३१५	सुरभी "	१३	१३	१३	१४
९५	४७	३१६	तिम्ता रस नामकर्म	१३	१३	१३	१४
९६	४८	३१७	कटुक	१३	१३	१३	१४
९७	४९	३१८	कपायन	१३	१३	१३	१४
९८	५०	३१९	आम्य	१३	१३	१३	१४
९९	५१	३२०	मधुर	१३	१३	१३	१४
१००	५२	३२१	कटुक स्पर्श	१३	१३	१३	१४
१०१	५३	३२२	मृदु	१३	१३	१३	१४
१०२	५४	३२३	गु	१३	१३	१३	१४
१०३	५५	३२४	लघु	१३	१३	१३	१४
१०४	५६	३२५	रहित	१३	१३	१३	१४
१०५	५७	३२६	उष्ण	१३	१३	१३	१४
१०६	५८	३२७	भिन्न	१३	१३	१३	१४
१०७	५९	३२८	क्ष	१३	१३	१३	१४
१०८	६०	३२९	नरमानुपूर्णा नामकर्म	४	४	४	४
१०९	६१	३३०	तिर्यसानुपूर्णा	४	४	४	४
११०	६२	३३१	मनुमानुपूर्णा	४	४	४	४
१११	६३	३३२	देवानुपूर्णा	४	४	४	४
११२	६४	३३३	गन्धनिद्रायोगनि	१३	१३	१३	१४
११३	६५	३३४	अद्युम	१३	१३	१३	१४
११४	६६	३३५	पराधात नाम कर्म	१३	१३	१३	१४
११५	६७	३३६	अश्लेष	१३	१३	१३	१४
११६	६८	३३७	आनय	१	१	१	१
११७	६९	३३८	उद्यान	५	५	५	५
११८	७०	३३९	अग्नौ नामकर्म	१३	१३	१३	१४

૧૧૯	૭૧	તીર્થંકર	”	૪	૧૩-૧૪	૧૩મુ	૧૪
૧૨૦	૭૨	નિર્માણ	”	થી	૧૩	૧૩	૧૪
૧૨૧	૭૩	ઉપધાત	”	”	૧૩	૧૩	૧૪
૧૨૨	૭૪	ત્રસનામકર્મ	”	”	૧૪	૧૩	૧૪
૧૨૩	૭૫	બાદર	”	”	૧૪	૧૩	૧૪
૧૨૪	૭૬	પર્યાપ્તિ	”	”	૧૪	૧૩	૧૪
૧૨૫	૭૭	પ્રત્યેક	”	”	૧૩	૧૩	૧૪
૧૨૬	૭૮	સ્થિર	”	”	૧૩	૧૩	૧૪
૧૨૭	૭૯	શુભ	”	”	૧૩	૧૩	૧૪
૧૨૮	૮૦	સૌભાગ્ય	”	”	૧૪	૧૩	૧૪
૧૨૯	૮૧	સુસ્વર	”	”	૧૩	૧૩	૧૪
૧૩૦	૮૨	આદ્ય	”	”	૧૪	૧૩	૧૪
૧૩૧	૮૩	યશ કીર્તિ	”	”	૧૪	૧૩	૧૪
૧૩૨	૮૪	સ્થાવર	નામકર્મ	૧	૨	૨	૧૪
૧૩૩	૮૫	સૂક્ષ્મ	”	૧	૧	૧	૧૪
૧૩૪	૮૬	અપર્યાપ્તિ	”	૧	૧	૧	૧૪
૧૩૫	૮૭	સાધારણ	”	૧	૧	૧	૧૪
૧૩૬	૮૮	અસ્થિર	”	૬	૧૩	૧૩	૧૪
૧૩૭	૮૯	અશુભ	”	૬	૧૩	૧૩	૧૪
૧૩૮	૯૦	દૌર્ભાગ્ય	”	૨	૪	૪	૧૪
૧૩૯	૯૧	દુઃસ્વર	”	૨	૧૩	૧૩	૧૪
૧૪૦	૯૨	અનાદ્ય	”	૨	૪	૪	૧૪
૧૪૧	૯૩	અપયશ અપકીર્તિ	”	૬	૪	૪	૧૪

ગોત્રકર્મ. ૨

૧૪૨	૧	ઉચ્ચગોત્ર	૧૦	૧૪	૧૩	૧૪
૧૪૩	૨	નીચ ગોત્ર	૨	૫	૫	૧૪

અંતરાયકર્મ. ૫

૧૪૪	૧	દાનાતરાય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૧૪૫	૨	લાભાતરાય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૧૪૬	૩	ભોગાતરાય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૧૪૭	૪	ઉપભોગાતરાય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨
૧૪૮	૫	વીર્યાતરાય	૧૦	૧૨	૧૨	૧૨

અથ બંધસ્વામિત્વ નામા તૃતીય કર્મગ્રંથ.

મ ગણ અને અભિધેય.

બંધવિહાણુવિમુક્ક, વદિય મિરિવદ્ધમાણુજિણુચ દ ॥
ગઠઆઠમુ લુચ્છ, મમામઓ બંધસામિત્ત ॥ ૧ ॥

બંધવિહાણુ-બંધની રચ
નાથી

વિમુક્ક-વિશેષે રહિતને
વદિય-વાદીને
મિરિ-શ્રી

વદ્ધમાણુ-વીરસ્વામી

જિણુચ દ-જિનોને વિષે ચ-
દ્ર મમાનને

ગઠઆઠમુ-ગતિઆદિ આદ
માર્ગણુઓને વિષે

લુચ્છ-કહીશુ

મમામઓ-મ ભેષથી

બંધસામિત્ત-બંધસ્વામિત્વ

અર્થ—કર્મબંધના વિધાનથી ગદ્ગત શ્રીવર્ધમાન
જિનચક્રને નમસ્કાર કરીને ગતિ પ્રિયેને વિષે મક્ષેપ વદી
બંધસ્વામિત્વ કહીશા. ૧

વિવેચન—હવે બંધસ્વામિત્વ કહે છે. જીવ પ્રદેશ સાથે કર્મના જે સંબંધ તે બંધ કહીએ. તેનું મિથ્યાત્વાદિક હેતુએ કરીને નિપજાવવું તે બંધવિધાન કહીએ, તેણે કરીને વિમુક્ત એટલે રહિત એવા શ્રી વર્ધમાન સ્વામી, જિન તે અવધિજ્ઞાની, મનઃપય વજ્ઞાની અને કેવળજ્ઞાની તેને વિષે ચંદ્રમા સરીખા; તેમના પ્રત્યે વાંદીને—નમસ્કારકરીને ગતિ આદિ દહને (૬૨) ખાસઠ માર્ગણા સ્થાનકને વિષે કહીશ. સંક્ષેપથી જીવને બંધનું સ્વામીપણું એટલે કીધા જીવ કેટલી પ્રકૃતિ બાંધે એમ બંધસ્વામિત્વ કહીશ. ॥ ૧ ॥

ગદ્ય ઇંદ્રિયે ય કાયે, જોએ વેએ કસાય નાણે ય;
સંજમ દંસણ લેસા, લવ સમ્મે સન્નિ આહારે ॥ ૨ ॥

ગદ્ય—ગતિમાર્ગણા.

ઇંદ્રિયે—ઇંદ્રિય માર્ગણા.

કાયે—કાય માર્ગણા.

જોએ—જોગ માર્ગણા.

વેએ—વેદ માર્ગણા.

કસાય—કષાય માર્ગણા.

નાણે—જ્ઞાન માર્ગણા.

સંજમ—ચારિત્ર માર્ગણા.

દંસણ—દર્શન માર્ગણા.

લેસા—લેશ્યા માર્ગણા.

લવ—લવ્ય માર્ગણા.

સમ્મે—સમ્યક્ત્વ માર્ગણા.

સન્નિ—સંજિ માર્ગણા.

આહારે—આહારક માર્ગણા.

અર્થ—ગતિ ચાર, ઇંદ્રિય પાંચ, કાય છ, જોગ ત્રણ, વેદ ત્રણ, કષાય ચાર, જ્ઞાન આઠ, સંયમ સાત, દર્શન ચાર, લેશ્યા છ, લવ્ય અલવ્ય બે, સમ્યક્ત્વ છ, સંજિ અસંજિ બે અને આહારી અને અણાહારી એ બે, એ ૧૪ માર્ગણાના ઉત્તરલેદ ૬૨ જાણવા.

સંજ્ઞાકંઠ સંગ્રહ.

જિણુસુરવિઉવાહાર, દુદેવાઉય નિરચસુહુમવિગલતિગં
એગિંદિ થાવરાયવ, નપુ મિચ્છં હુંડ છેવઠું ॥ ૩ ॥

અણમજાગિધસ વયણ, કુખગનિયધિથિદુહગથીણુતિગ
ઉજ્જેઅ તિરિદુગ તિરિ નરાઉ નરઉરલદુગરિસહ ॥૪૧॥

જિણુ-જિનનામ કર્મ

સુર-સુરદિક

વિહિવ-વૈકિયદિક

આહારદુ-આહારકદિક

દેવાઉ-દેવાયુ

નિરય-નરકત્રિક

મુહુમ-સૂક્ષ્મત્રિક

વિગલતિગ-વિકલોદ્રિયત્રિક

એજિદિ-એકેદ્રિય ભતિ

આવર-સ્થાવર નામ કર્મ

આયવ-આતપ નામ કર્મ

નપુ-નપુ મકલેહ

મિચ્છ-મિચ્છાત્વ મોહનીય

હુહ-હુહ મસ્થાન

છેરક-છેવક મધયણ

અણુ-અનતાનુષધિચારકપાય

મજાગિધ-મધ્યાકૃતિ (વચ્ચે)

ના ચાર સસ્થાન)

સધયણ-મધયણ (મધ્યના ચા-

ર સધયણ

કુખગધ-અશુભવિહા યોગતિ

નિય-નિચર્ગોત્ર

ધથિથ-સીવેહ

દુહગ-દોષાગ્નિ નામકર્મ

થીણુતિગ-થીણુદ્વિત્રિક

ઉજ્જેઅ-ઉગ્રોતનામ

તિરિદુગ-તિર્યચદિક

તિરિ-તિર્યચાયુ

નરાઉ-મનુષ્યાયુ

નર-મનુષ્યદિક

ઉરલદુગ-આહારિકદિક

રિમહ-વજ્ર કપલનારથ

સધયણ

સધયણ

અર્થ-જિનનામ, મુગ્ધિ, વૈકિયદિક, આહારકદિક, દેવાયુ અને નગ્નિ, સૂક્ષ્મત્રિક, વિગનેન્દ્રિયનિ, એકેદ્રિય-ભતિ, સ્થાવરનામ, આતપનામ, નપુમ્સકલેહ, મિચ્છાત્વ મોહનીય, હુહસ્થાન, છેરકમધયણ અનેતાનુષધિચાર,

મધ્યની પ્રકૃતિ (સંસ્થાન) ચાર, મધ્યસંધયણચાર, અશુ-
ભવિહારોગતિ, નીચગોત્ર, સ્ત્રીવેદ, હૃલ્લગત્રિક, થીણુદ્ધિત્રિક,
ઉદ્યોતનામ, તિર્યચદ્વિક, તિર્યચાયુ, નરાયુ, મનુષ્યદ્વિક, ઔદ્ધ-
રિકદ્વિક અને વજ્ર ઋષભનારાચ સંધયણ. ૩-૪.

વિવેચન—હવે ૧૨૦ માંહેલી કેટલીક પ્રકૃતિનો અનુ-
ક્રમ સંગ્રહ કહે છે—આગળ જે પ્રકૃતિથી જેટલી પ્રકૃતિ લેવી
કહેશે તે પ્રકૃતિથી માંડીને તેટલી પ્રકૃતિઓ અનુક્રમે લેવી.
જિન નામ ૧, દેવગતિ ૧, દેવાનુપૂર્વી ૨, વૈશ્વિયશરીર ૧, વૈકિ-
ચોપાંગ ૨, આહારક શરીર ૧, આહારકોપાંગ ૨, દેવાયુઃ
૧, એવં ૮; નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વી ૨, નરકાયુઃ ૩, એવં
૧૧; સૂક્ષ્મ ૧, અપર્યાપ્ત ૨, સાધારણ ૩, બેઈદ્રિય ૧, તેઈદ્રિય
૨, ચૈરિદ્રિય ૩, એવં ૧૭; એકેદ્રિયજાતિ ૧; સ્થાવરનામ
૧, આતપનામ ૧, એવં ૨૦; નપુંસકવેદ ૧, મિથ્યાત્વમોહ-
નીય ૧, હુંડસંસ્થાન ૧, છેવડું સંધયણ ૧, એવં ૨૪.

અનંતાનુબંધી ચાર કષાય ૪, ન્યગ્રોધ ૧,
સાદિ ૨, વામન ૩, કુબ્જ ૪, એ ૪ મધ્ય સંસ્થાન;
ઋષભનારાચ ૧, નારાચ ૨, અર્ધનારાચ ૩, કીલિકા ૪, એ
મધ્ય સંધયણ ચાર, એવં ૩૬; અશુભ વિહારોગતિ ૧,
નીચગોત્ર ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, એવં ૩૬; હૃલ્લગનામ ૧, હુઃસ્વર ૨,
અનાદિય ૩, થીણુદ્ધિત્રિક ૩, એવં ૪૫; ઉદ્યોત નામ ૧, તિર્યચ
ગતિ ૧, તિર્યચાનુપૂર્વી ૨, તિર્યચાયુ ૩, મનુષ્યાયુ ૧, એવં
૫૦; મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨, ઔદ્ધરિકશરીર ૧,
ઔદ્ધરિકોપાંગ ૨, વજ્રઋષભનારાચ સંધયણ ૧, એ (૫૫)
પંચાવન પ્રકૃતિનો ક્રમ સંગ્રહ જાણવો. ૩-૪

સુરધગુણવીસવજ્જં, ઇગસઉ ઓહેણ બંધહિં નિરયા;
તિથવિણા મિચ્છસયં, સાસણિ નપુચઉવિણા છનુઈપાપા

સુર-સુરાદિક
ધગુણવીમ-ઓગણીશ
વજ્ર-વર્ણને
ધગસુઓ-એકસોએક
ઓહોણુ-ઓધે, સામાન્યપણે
બધહિ-બાધે
નિરયા-નારક જીવે

તિથથ-તીર્થકર નામ કર્મ
વિણા-વિના
મિચિછ-મિથ્યાત્વે
સથ-સો
સાસણિ-સારવાદને
નપુચઈ-નપુ મકાદિક ચાર
છનુઈ-છનુ

અર્થ—મુદ્ધિકાદિ ઓગણીશ પ્રકૃતિ વર્ણને એકસો એક પ્રકૃતિ ઓધે નારકીના જીવે બાવે. તીર્થકરનામ વિના મિથ્યાત્વે એ પ્રકૃતિ (બાધે), નપુ સકચત્ક નિના જન્મ પ્રકૃતિ સાન્નાને (બધમા) જાણી. ૫

નિવેચન—હવે ગતિમાર્ગણાએ બધ કહે છે, તેમા પ્રથમ નરગતિએ બધ કહે છે. સુરદુગ આદિ દુષ્ટને આતપ લગે ઓગણીશ પ્રકૃતિ દાણીને રોપ એકસો એક (૧૦૧) પ્રકૃતિ ઓધપણે એટલે ગુણઠાણાની નિવક્ષા વિના મર્ નારકી મમુચ્યયપણે બાવે. નારકીને લન રનભાવેજ એ ઓગણીશનો બધ ન હોય. મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે તીર્થકર નામનો બધ ન હોય, તે માટે તે વિના (૧૦૦) એકસોનો

૧ મુદ્ધિકાદિ ઓગણીશ મધ્યે ૮ દિક, વૈદિક, દેવાયુ નરગતિ નરકાનુપૂર્વી અને નરકાયુ એ આ પ્રકૃતિ દેવના અને નારકી પ્રાપ્તોજ છે અને નારકી મરીનેદેવ કે નરગતિમા ઉત્પન્ન થાય નહિ માટે તેનો બધ ન હોય તથા મુદ્ધ નામ અપયાતનામ અને સાધારણ નામ એ ત્રણ પ્રકૃતિ પણ ન બાધે કેમકે મુદ્ધ એકેત્રિય, અપયાત તિવ્ય તથા મનુષ્ય અને સાધારણ વનરપતિ

બંધ હોય. સાસ્વાદને નપુંસકાદિક ચાર વિના એટલે
 નપુંસક ૧, મિથ્યાત્વ ૨, હુંડ ૩, હેવહું ૪, એ વિના (૯૬)
 જન્મનો બંધ હોય. ॥ ૫ ॥

વિણુઅણુછવીસમીસે, બિસયરિસમ્મંભિજિણુનરાઉજ્જુઆ;
 ઇઅ રયણાઈસુ ભંગો, પંકાઈસુ તિત્થયરહીણો ॥ ૬ ॥

વિણુઅણુછવીસ-અનંતાનુ-
 બંધિ આદિ છવીશવિના.

મીસે-મિશ્રણુઠાણે.

બિસયરિ-બહોંતેર.

સમ્મંભિ-અવિરતિસમ્યક્ત્વ
 ગુણુઠાણે.

જિણુ-જિન નામ કર્મ.

નરાઉ-મનુષ્યાયુએ.

જુઆ-યુક્ત (હોય)

ઇઅ-એ

રયણાઈસુ-રત્નપ્રભાદિક (ત્ર
 ણુ) નરકે.

ભંગો-ભાંગો.

પંકાઈસુ-પંકપ્રભાદિક (ત્રણુ)
 નરકે.

તિત્થયર-તીર્થંકર નામ કર્મ.

હીણો-હીન (ઓછો)

અર્થ--અનંતાનુબંધિ ચતુષ્ક આદિ છવીશ પ્રકૃતિવિના
 મિથ્રે (સંસાર) જાણવી. જિનનામ અને મનુષ્યાયુએ યુક્ત
 બહોંતેર પ્રકૃતિ સમ્યક્ દ્રષ્ટિએ બંધાય. આ (બંધ આશ્ર-
 થી) ભગ રત્નપ્રભા વિગેરે ત્રણુ નારકીમાં જાણવો. પંક-
 પ્રભા આદિ ત્રણુને વિષે (પૂર્વોક્ત બંધનો ભંગ) તીર્થંકર
 નામકર્મ રહિત કહ્યો છે. ૬.

કાયને વિષે નારકી મરીને ઉપજે નહિ એકેદ્રિય જાતિ, સ્થાવરનામ
 અને આતપનામ એ ત્રણુ એકેદ્રિય પ્રાયોગ્ય છે અને ચિક્કેદ્રિય-
 ત્રિક એ ચિક્કેદ્રિયમા ઉત્પન્ન થાય નહિ માટે, એ છ પ્રકૃતિ ન બાંધે
 તથા આહારકદિક ચારિત્રના અભાવે બાંધે નહિ

વિવેચન—અનતાનુબધી આદે દર્શને નગાયુ લગે
છવીશ (૨૬) પ્રકૃતિ વિના મિશ્રગુણકાણે સિત્તેર (૭૦) બાધે,
અનિગત સમ્યક્ત્વ ગુણકાણે (૭૨) બહોતેર બાધે, જિનનામ
અને મનુષ્યાયુ લેખવીએ ત્યારે નરકગતિ માહે એ ચાગજ
ગુણકાણા હોય. રત્નપ્રભા ૧, શર્કંગપ્રભા ૨ અને વાલુકા-
પ્રભા ૩, એ ત્રણ પૃથ્વીને વિષે એજ ભાગો બજાયો. એધે
૧૦૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૦, સાસ્નાને ૯૬, મિશ્રે ૭૦ અને સમ્યક્ત્વે
૭૨ પ્રકૃતિનો બધ હોય. પદ્મપ્રભા ૧, ધૂમપ્રભા ૨, તમ-
પ્રભા ૩, એ ત્રણ નરકે તીર્થગ્રહીન (બધ) કહેયો. એધે
૧૦૦, માન્નાદને ૯૬, મિશ્રે ૭૦ સિત્તેર, સમ્યક્ત્વે ૭૧, પદ્મ
પ્રભાદિકાનો આવ્યો તીર્થકર ન થાય તે માટે તેનો બધ
હોય નહી ॥ ૬ ॥

નરકગતા બધસ્વામિત્વચત્રક તથા રત્નપ્રભા-શર્કર-
પ્રભા-વાલુકપ્રભા-નારકેષ્વરપિ પદ્મપ્રભા-ધૂમપ્રભા-
તમ પ્રભા-નારકાણા એધે ચતુર્થગુણસ્થાનકે ચ જિન-
હીનચત્રકમ્ ॥

નરકગતા એધે રત્નપ્રભા વિષે ચ પદ્મપ્રભા વિષે જિનહીન	મધ પ્રક્રમ	અમધ નક્રમ	બધારિતક્રમ	નાનારકગીન	દત્તનારકગીન	તોત પ્રક્રમ	મોદત્તનારકગીન	આદ પ્રક્રમ	નામ પ્રક્રમ	ગોત પ્રક્રમ	નાતરાય પ્રક્રમ	મન પ્રક્રમ
એધે	૧૦૦	૧૦૦	૦	૪	૮	૨	૨૬	૨	૪૦	૨	૪	૨
મિથ્યાત્વે	૧૦૦	૨૦	૪	૪	૮	૨	૨૬	૨	૪૦	૨	૪	૨
માન્ ॥ ૧	૮૬	૨૦	૨૬	૪	૮	૨	૨૬	૨	૪૦	૨	૪	૨
મિશ્ર	૭૦	૪૦	૦	૪	૮	૨	૨૬	૨	૪૦	૨	૪	૨
અનિગતે	૭૨	૮૨	૦	૪	૮	૨	૨૬	૨	૪૦	૨	૪	૨

અજિણુમણુઆઉઓહે, સત્તમિએ નરદુગુચ્ચવિણુ મિચ્છે;
 ઇગનવઈ સાસાણે, તિરિઆઉ નપુસચઉ વજ્જ' ॥૭૥

અજિણુમણુઆઉ-જિનના-

મ કર્મ અને મનુષ્યાયુમૂદીને

ઓહે-ઓથે.

સત્તમિએ-સાતમીએ.

નરદુગ-મનુષ્યદ્વિક.

ઉચ્ચ-ઉચ્ચગોત્ર.

વિણુ-વિના.

મિચ્છે-મિથ્યાત્વે.

ઈગનવઈ-એકાણુ

સાસાણે-સાસ્વાદને.

નપુ'સચઉ-નપુ'સક ચતુષ્ક.

વજ્જ'-વજ્જીને.

અર્થ—જિનનામ અને મનુષ્યાયુવિના (નવાણુ પ્રકૃતિ)
 સાતમી નારકીએ ઓથેબંધાય. મનુષ્યદ્વિકઅને ઉચ્ચગોત્ર
 વિના મિથ્યાત્વે (છન્તુ) બંધાય. તિર્યંચાયુ અને નપુ'સકચતુષ્ક
 વિના સાસ્વાદને એકાણુ પ્રકૃતિ બંધમાં હોય. ૭.

વિવેચન—જિનનામ ૧, મનુષ્યાયુ ૨, એ એ (૧૦૧)
 એકસોએક સાંહેથી હીન કીધે ઓથે નવાણુ (૯૬) પ્રકૃતિ સાત-
 મી નારકીએ બંધાય સાતમી પૃથ્વીથી મનુષ્યમાં ન જાય તે માટે
 મનુષ્યાયુ ન બાંધે. મનુષ્યગાંતે ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨, ઉચ્ચ-
 ગોત્ર ૩, એ ત્રણ વિના મિથ્યાત્વે છન્તુ (૯૬) નો બંધ હોય,
 સાસ્વાદને તિર્યંચાયુ: ૧, નપુ'સકવેદ ૨, મિથ્યાત્વ મોહનીય ૩,
 હુંડ સંસ્થાન ૪, છેવડું સંધયણુ ૫, એ પાંચ વજ્જીને (૯૧)
 એકાણુ નો બંધ હોય. ॥ ૭ ॥

છતા પણ ક્ષેત્રના માહાત્મ્યે કરીને તથા પ્રકારના અધ્યવસાયનો અભાવ
 હોવાથી તીર્થંકરનામ કર્મનો બંધ ન હોય

તમતમાયા	અધ પ્રકૃત્ય	અધ પ્રકૃત્ય	અધવિરહિદપ્રકૃતમ	માનાનરણીય	દશનાવરણીય	વેદનીય	સેહનીય	આયુકમ	નામકમ	ગોત્રકમ	અતરાય કર્મ
ઓ	૮૮	૧	૦	૫	૮	૨૨૬	૧૪૮	૧	૫		
મિથ્યાત્વે	૮૬	૨૪	૫	૫	૮	૨૨૬	૧૪૭	૧	૫		
સાસ્વાદને	૮૧	૨૮	૨૪	૫	૮	૨૨	૦	૪૫	૧	૫	
મિથ્રે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨૧૮	૦	૩૨	૧	૫	
અવિરતે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨૧૮	૦	૨	૧	૫	

આણુચક્રવીસવિરહિઆ,મનરદ્વગુચ્યાય સયરિ મીસદુગે,
સતરસઓ ઓહિ મિચ્છે,પજ્જુતિરિઆ વિણુ જિણુહાર ॥૮॥

આણુચક્રવીસ અનતાનુબધિ
વિગેરે ચોવીશ પ્રકૃતિ
વિરહિઆ-વિરહિત
સ-સહિત
નરદ્વગ-મનુબ્યદિકે
ઉચ્યા-ઉચ્ચેગોત્ર
સયરિ-સિત્તેર
મીસદુગે-મિથ્રદિકે (મિથ્ર

અને અવિરતિ)
સતરસઓ-એકસો સતર
ઓહિ-ઓધે
મિચ્છે-મિથ્યાત્વે
પજ્જુ-પર્યાપ્તા
તિરિઆ-તિર્યચ પ ચે દ્રિય
જિણુ-જિનનામ કર્મ
આહાર-આહારકદિક

અર્થ—અનતાનુબધિ આદિ ચોવીશ પ્રકૃતિવિના અને
મનુબ્યદિક અને ઉચ્ચગોત્રે સહિત સિત્તેર પ્રકૃતિ મિથ્રદિકે
બધાય. જિનનામ અને આહારદિક વિના એકસો સતર
પ્રકૃતિ પર્યાપ્તા તિર્યચ ઓધે અને મિથ્યાત્વે બાધે. ૮

વિવેચન—અનંતાનુબંધિત્રી માંડી તિરિદુગ લગે ચોવીશ પ્રકૃતિ, ૯૧ માંહેથી કાઢીએ અને મનુષ્યદ્વિક્ષને ઉચ્ચૈર્ગોત્ર^૧ એ ત્રણ લેખવીએ ત્યારે મિત્રે અને સમ્યક્ત્વે સિત્તેર (૯૦) તો બંધ સાતમી નરકે હોય. તિહાંનો નીકળ્યો તો મનુષ્ય ન થાય પણ મનુષ્યદ્વિક્ષ તેને ભવાંતરે હિંદ્રયે આવે. હવે તિર્યગ્ગતિ બંધ કહે છે. એકસો સત્તરનો બંધ ઓઘે અને મિથ્યાત્વે પર્યાપ્તા તિર્યચને હોય. જિનતામ અને આહારકદ્વિક્ષ એ ત્રણ વિના તિર્યચમાં ગતિ પ્રત્યયેજ જિનતામનો બંધ ન હોય અને સંયમ વિના આહારકદ્વિક્ષ પણ ન બંધાય તે માટે. ૮.

વિણુનિરયસોલ સાસણિ, સુરાઉચ્ચણુએગતીસવિણુ મીસે;
સસુરાઉ સયરિ સમ્મે, બીઅકસાએ વિણુ દેસે ॥ ૯ ॥

નિરય—નરક (ત્રિકાદિ)

સોલ—સોળ.

સાસણિ—સાસ્વાદને.

સુરાઉ—દેવાયુ.

અણુએગતીસ—અનંતાનુબંધિ આદિ એકત્રીશ.

મીસે—મિત્ર શુણ્ઠાણુ.

સ—સહિત.

સયરિ—સિત્તેર.

સમ્મે—સમ્યક્ત્વે.

બીઅ—બીજા (અપ્રત્યાખ્યાનાવરણીય ચાર)

કસાએ—કપાયો.

દેશે—દેશવિરતિ શુણ્ઠાણુ.

અર્થ—નરકત્રિકાદિ સોલ પ્રકૃતિ વિના સાસ્વાદને (એક સો એક પ્રકૃતિ) બાંધે. દેવાયુ અને અનંતાનુબંધિ આદિ એકત્રીશ પ્રકૃતિ વિના (૬૮ પ્રકૃતિ) મિત્રે બાંધે. દે-

૧ અતિ વિશુદ્ધ અધ્યવસાયે આ ત્રણ પ્રકૃતિ બંધાય છે એ ચત્રી અધિક પુણ્ય પ્રકૃતિ સાતમી નારકીના જીવને નથી.

વાયુ મદિત સિત્તે પ્રકૃતિ મમ્યગ્ન દ્રષ્ટિએ બવાય. બીજા કપાય વર્તિત દેશવિગતિએ (૬૬ પ્રકૃતિ) બધે હોય. ૯

નિવેચન—નરકત્રિકાદિજ હુડ દેનકુ લગે સોળ પ્રકૃતિ વિના સાસ્નાદને એકમે એક બધાય. દેનાયુ અને અને તાનુબધિથી રિસહ વોની એકત્રાગ, એવ બરીગ વિના એજાલોત્તર (૬૯) પ્રકૃતિ મિત્રગુણકાણે બાધે, દેનાયુ મદિત ગિત્તે (૭૦) મમ્યકતન ગુણકાણે બાધે અને બીજા અપ્રત્યા-ખ્યાનીયા ચાર કપાયવિના દેશવિગતિ ગુણકાણે હાસકુ (૬૬) બાધે પર્યાસતિર્થચને એ પાચજ ગુણકાણુ હોય. ૯

ગર્ભજ મજિ પર્યાસા પ ચેદ્રિય તિર્થચગતિ બધયત્રકમ્

નિવેચન બધવામિત્ર	મ ૧ નેત્રીય	અમમ પ્રેતય	વિષ્ણુ પ્રેતય	નાનીવ ૧૧૧	દ નાવરનાય	તે નીય	સોદ ળિય	આગુકમ	નામકમ	ગોલમ	જેતરાય પ્રેતન	મન પ્રકૃતય
એણ	૧૧૭	૩	૦	૫	૮	૨	૨૧	૪	૪	૦	૫૭-૮	
ગિયા ૩	૧૧૮	૩	૧૬	૫	૮	૨	૨૧	૪	૪	૦	૫૭-૮	
ચાર ૧૧૬	૧૦૧	૧	૩૨	૫	૮	૧	૨૧	૪	૪	૦	૫૭-૮	
ગિય	૧	૫૧	૦	૫		૦	૨૧	૦	૦	૧	૫	૮
અધિ ને	૭૦	૫૦	૪	૫	૬	૨	૧૦	૧	૧	૧	૫૭-૮	
દેશવિગતે	૬૬	૫૦	૦	૫	૬	૦	૧૫	૧	૧	૧	૫	૭-૮

ધમ અડિગુણમવિ નગ. પરમ-ત્યા મનિગ એણુ દેમાઇ,
નિા ૧૧૫૨૦૫૫૫૫, નવમય આપ-૧૪ સતિગિગનગ ૧૧૮૦૧

શુભ-એમજ, પર્યાપ્તાતિર્યચની
પેઠે.

ચઉગુણેશુ-ચાર ગુણઠાણે.

વિ નરા-પર્યાપ્તા મનુષ્યો પણ

પરમ્-વિશેષ.

અન્યા-અવિરતિ ગુણઠાણાવાળા

સજિણુ-જિન નામ સહિત.

ઓહુ-ઓધ. (કર્મસ્તવમાં ક-

હ્યા મુજબ.)

દેસાઈ-દેશવિરતિ આદિયે

જિણુકારસજિનએકાદશકે

હીણુ-રહિત, હીન.

નવસ(ઉ)ય-એકસો નવ.

અપજત-અપર્યાપ્તપંચેન્દ્રિય.

તિરિઅનરા-તિર્યચ તથા મ-

નુષ્યો.

અર્થ—ચાર ગુણઠાણાને વિષે પર્યાપ્તા મનુષ્યો પણ
એમજ બાંધે પરન્તુ અવિરતિ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ મનુષ્યો જિન-
નામ સહિત બાંધે. દેશવિરતિથી માંડીને ઓધ (કર્મસ્તવોક્ત)
બાંધ જાણવો. જિનએકાદશરહિત એકસો નવ પ્રકૃતિ અપ-
ર્યાપ્તા તિર્યચ અને મનુષ્ય બાંધે. ૧૦

વિવેચન-હવે મનુષ્યગતિને વિષે બાંધ કહે છે. ચાર ગુણઠાણે
મનુષ્યને પણ એમજ બાંધ કહેવા. મનુષ્ય ઓધે ૧૨૦ બાંધે,
મિથ્યાત્વે ૧૧૭, સાસ્વાદને ૧૦૧ અને મિશ્રે ૬૯ બાંધે. પણ અવિ-
રત સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે જિનનામ સહિત ૭૧ બાંધે; દેશવિ-
રતાદિક ગુણઠાણે ઓધ બાંધ એટલે કે કર્મસ્તવોક્તની પેરે
જાણવો. એટલે બીજા કર્મગ્રંથમાં કહ્યા પ્રમાણે કહેવું તે કેમ? તે
કહે છે-પાંચમે ૬૭, છઠ્ઠે ૬૩, સાતમે ૫૯, આઠમા ગુણઠાણાના
પહેલે ભાગે ૫૮, ત્યાર પછી પાંચ ભાગ લગે ૫૬, સાતમે
ભાગે ૨૬, નવમા ગુણઠાણાના પહેલે ભાગે ૨૨, બીજે ૨૧, ત્રીજે
૨૦, ચોથે ૧૯, પાંચમે ૧૮, દશમે ગુણઠાણે ૧૭, અગીયારમે,
બારમે અને તેરમે ગુણઠાણે ૧, ચૌદમે અબાંધક હોય. હવે
જિનાદિક નરકત્રિક લગે અગ્યાર પ્રકૃતિએ હીન કીધે એકસો નવ

નિરયઽવ મુગ નવરં ઓહે મિઝછે ધગિંદિતિગસહિઆં
કપ્પદુગે વિ ચ એવં, જિણહીણો જોમભવણુવણે ॥૧૧॥

નિરયઽવ-નારડીની પેઠે.

મુગ-દેવતા.

નવરં-વિશેષ.

ઓહે-આથે

મિઝછે-મિથ્યાત્વે.

એગિંદિતિગ-એકેંદ્રિયત્રિક.

સહિઆ-સહિત.

કપ્પદુગે-એ દેવલોકે.

વિચ-પણ

એવં-એમજ, દેવતાના આ-
થ બાંધ પેઠે.

જિણ-જિનનામ કર્મ.

હીણો-વિના (હીણ)

જોમ-જ્યોતિષિ.

ભવણુ-ભુવનપતિ.

વણે-વ્યંતરને વિષે.

અર્થ--નારડીની પેઠે દેવતા (તે બાંધના સ્વામિ જાણવા.) બાંધે. એટલું વિશેષ કે આથે અને મિથ્યાત્વે એકેંદ્રિયત્રિક સહિત છે. એ દેવલોકને વિષે પણ એજ પ્રકારે બાંધ હોય. જ્યોતિષક અને ભવનપતિને વિષે જિનનામ વિના (તે) બાંધ જાણવો. ૧૧

વિવેચન--હવે દેવગતિને વિષે બાંધ કહે છે. નારડીનીપરે દેવતાને બાંધ કહેવો. પણ એટલું વિશેષ છે જે આથે અને મિથ્યાત્વગુણકાણે એકેંદ્રિય, સ્થાવર, આત્મ એ ત્રણ સહિત કહેના. જે ભણી દેવતા એકેંદ્રિયપણું બાંધે છે (ત્યાં જાય છે) તે માટે આથે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્રે ૯૦, સમ્યક્ત્વે ૯૨; દેવતાને એ ચાર (૪) ગુણકાણા હોય. એ દેવલોકે પણ એમજ બાંધ કહેવો. આથે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્રે ૯૦, સમ્યક્ત્વે ૯૨ બાંધે. જ્યોતિષી, ભવનપતિ અને વ્યંતરને જિનનામ

હીન બધ કહેવો. જિનનામની સત્તાવ ત ભુવનપતિ, વ્ય તર, જ્યોતિષીમા ઉપજે નહી અને ત્યાનો આવ્યો જિન થાય નહી તે માટે ઓધે ૧૦૩, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિત્રે ૭૦, સમ્યકત્વે ૭૧ ઓધે. ૧૧.

ઓધે તથા-સૌધર્મ-દશાનંદવલોકે બધસ્વામિત્વ-

ય ત્રકમિદમ્

જ્યોતિષી-ભુવનપતિ-વ્ય તર-વાણવ્ય તરેષુ જિનનામહીનમ્

દેવગતૌ	બધ પ્રકૃતય	અમ્ય પ્રકૃતય	અમ્યિરિચ્છેદ્ય પ્રકૃતય	નાનાવરણીય	દશનાનરણીય	વેદનીય પ્રકૃતય	મોહનીય પ્રકૃતય	આર્ય પ્રકૃતય	નામ પ્રકૃતય	જોત પ્રકૃતય	અતરણ્ય પ્રકૃતય	મૂલ પ્રકૃતય
ઓધે	૧૦૩	૧૦૩	૧	૫	૮	૨૦૬	૨	૨૦૬	૨	૨	૫૭-૮	
મિથ્યાત્વે	૧૦૩	૧૦૩	૭	૫	૮	૨૨૧	૨	૨૫૨	૨	૨	૫૭-૮	
સાસ્વાદને	૮૬	૨૪	૨૬	૫	૮	૨૦૪	૨	૨૦૪	૨	૨	૫૭-૮	
મિત્રે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૧૮	૦	૭૨	૫	૫	૭	
અનિરતે	૭૦	૫૦	૦	૫	૬	૨૧૮	૨	૨૧૮	૨	૨	૫૭-૮	

રયણુવ્વ સણુ કુમારાધ, આણુયાધ ઉલ્લેખ્ય ઉરહિઆ ॥

અપ-૪૪-તિરિઅવ્વ નવમય મિગિ દિપુઠવિજલતરવિગલે.

રયાણુ વ્વ-રત્નપ્રભાની પેઠે

મણુ કુમારાધ મનત્કુમારઆદિ

આણુયાધ-આનતઆદિ

ઉલ્લેખઅચઉ-ઉદ્યોતાદિક ચાર

રહિઆ-રહિત

અપ-૪૪-અપર્યાપ્તા

તિરિઅવ્વ-તિર્યચની પેઠે

નવમય-એકમો નવ

ધિગિ દિ-એકે દ્રિય

પુઠવીજલ-પૃથ્વીમાય, અપ્કાય,

તર-વનરપતિકાય,

વિગલે-વિગલે દ્રિયને વિષે

અર્થ—સનતકુમારથી સહસ્રાર મુધીના દેવો રત્નપ્રભાની પેઠે બાંધે. આનંત વગેરેના દેવો ઉદ્યોતચતુષ્ક વિના બાંધે. અપર્યાપ્ત તિર્યચની પેઠે એકસો નવ પ્રકૃતિનો બંધ એકે દ્રિયજાતિ, પૃથ્વીકાય, અપકાય, વનસ્પતિકાય અને વિગલે દ્રિયને વિષે હોય છે. ૧૨.

વિવેચન—સનતકુમારથી માંડીને સહસ્રાર હગે એ છ દેવલોકના દેવતાને રત્નપ્રભાની પેરે બંધ કેહેવો. એકે દ્રિયમાં ઊપજવું નથી, તે માટે એકે દ્રિયત્રિક ન બાંધે, તેથી આઘે ૧૦૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૦, સાસ્વાદને ૯૬, મિત્રે ૬૦ અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે. આનંતાદિ ચાર દેવલોક અને નવ ઐવેયકના દેવતા ઉદ્યોત નામ ૧, તિર્યકદ્વિક ૩ અને તિર્યગાયુઃ એ ચાર પ્રકૃતિવિના રત્નપ્રભાની પેરે બાંધે. એ દેવતા તિર્યચમાં ન જાય તે માટે ન બાંધે; તેથી આઘે ૯૭, મિથ્યાત્વે ૯૬, સાસ્વાદને ૯૨, મિત્રે ૬૦ અને સમ્યક્ત્વે ૭૨ બાંધે. અનુત્તર વિમાને એકજ સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણું છે તિહાં ૭૨ બાંધે એ અનુક્ત પણ જાણવું. હવે ઇંદ્રિય માર્ગણાએ બંધ કેહે છે, અપર્યાપ્ત તિર્યચની પેરે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું એકસો^૨ નવ પ્રકૃતિ એકે દ્રિય પૃથ્વીકાઈયા, અપકાઈયા, વનસ્પતિકાઈયા અને વિકલ તે ઇંદ્રિય તે ઇંદ્રિય ચઉરિંદ્રિય; એ સર્વે જીવ બાંધે. આઘે પણ ૧૦૯ બાંધે. ૧૨.

૧ મનુષ્યજ થાય

૨ એ સાત માર્ગણાવાળા જીવોને સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર નથી તેમજ દેવગતિ કે નરકગતિમાં ઉપજે નહિ તેથી જિનનામ, દેવત્રિક, નરકત્રિક, વૈદ્રિયદ્વિક અને આહારકદ્વિક એ અગ્યાર પ્રકૃતિ ધે નહિ.

આણુતાદિ ચતુષ્ટયે તથા ઐવેયકનવકે બધસ્વામિત્વ-
યત્રકમિદમ્

આણુતાદિચતુષ્ટયે તથા ઐવેયકનવકે	બધ પ્રકૃતિ	અબધ પ્રકૃતિ	વિચ્છિદ પ્રકૃતિ	સાનાવરણીય	વશનાવરણીય	વેદનીય કમ	મોહનીયકમ	આયુ કમ	નામકમ	જ્ઞાનકમ	અ તરાયકમ	મન પ્રકૃતિ
ઓધ	૯૭૨૩	૧	૫	૮	૭	૨૬	૧	૧૭	૨	૫	૭-૮	
મિથ્યાત્વે	૮૬૨૪	૪	૫	૮	૨	૨૬	૧	૪૬	૨	૫	૭-૮	
સારનાહને	૮૨૨૮	૩૧	૫	૮	૨	૨૭	૧	૪૪	૭	૫	૭-૮	
મિત્ર	૭૦૫૦	૦	૫	૬	૨	૧૯	૦	૩૨	૧	૫	૭	
અમિરતે	૭૨૪૮	૦	૫	૬	૨	૧૮	૧	૩૩	૧	૫	૭-૮	

છનવધ સામણિ વિણુમુહુમતેર કેધ પુણુ બિ તિ ચઉનવર્ગ,
તિરિઅનરાગિહિ વિણા, તણુપજજતિ ન જ તિ જઓ૧૩

છનવધ-છનુ

મામણિ-સાસ્વાહને

વિણુ-વિના

મુહુમતેર-સૂક્ષ્મ નામ વગે
રે તેર પ્રકૃતિ

કેધ-કાઈક

પુણુ-વળી

બિતિ-કહે D

ચઉનવધ-ચોરાણુ

તિગિઅ-તિર્થઅ

નજ-મનુષ્યના

આગિહિ-આયુષ્ય

વિણા-વિના

તાણુપજજતિ-શરીર પર્યાપ્તિ

ન જ તિ-પૂઝી ન કરે

જઓ-જે કારણુ માટે

અર્થ-ગુદમ તેજ વિના ગામ્વાહન ગુણધાણે તેઓ
છનુ બાધે. કોઈ આચાર્ય વળી નિર્વચ અને મનુષ્યાય વિના

ચોરાણું કહે છે, જે કારણ માટે તેઓ શરીર પર્યાપ્તિ પૂર્ણ ન કરે. ૧૩.

વિવેચન—સાસ્વાદન ગુણકાણે મૂલ્યમિત્રાદિક છેવટું સગે તેર પ્રકૃતિ ૧૦૯ માંથી ઓછી કરે છત્તું (૯૬) બાંધે, અને બેજ ગુણકાણાં હોય. અને કેટલાએક કહે છે કે તિર્યચાચુ ૧, મનુષ્યાચુ ૨, એ બે વિના ચોરાણું (૯૪) બાંધે. જે ભણી એકેન્દ્રિયાદિક સાસ્વાદનવંત થકા શરીર પર્યાપ્તિપણ પૂરી ન કરી શકે તો આચુખ્ય કેમ બાંધે? નિહાં પહેલે મતે શરીરપર્યાપ્તિ થયા પછી પણ સાસ્વાદન રહે તિહાં આચુ બંધાય ત્યારે તે ૯૬ બાંધે અને બીજે મતે તો શરીર પર્યાપ્તિ અગાઉ જ સાસ્વાદને જાય તો આચુ ક્યાંથી બાંધે ત્યારે તે ૯૪ જ બાંધે; એ બે મત જાણવા એ માંહે (૯૪) ચોરાણુંના મત ખરો ભાસે છે; જે ભણી એકેન્દ્રિયાદિકનું જથ્થા આચુ પણ રૂપદ આવણિકાનો કુશ્મક ભવ હોય, તે આચુને બે ભાગ ગયે એકસો એકાત્તર (૧૭૧) મી આવણિકાએ આચુ બંધાય અને સાસ્વાદનપાત્રું તો ઉત્કૃષ્ટું પણ છ આવણિકાનું હોય, તેટલામાં પરભવનું આચુ કેમ બંધાય? તે માટે ચોરાણું (૯૪) જ બંધાય. એ મત શુદ્ધ જણાય છે. અને ક્રંથકારે ૯૬ કહી તે તો કોણ જાણે શયે આશયે કહી હશે? તથા આગળ આદારિક મિશ્રને પણ સાસ્વાદને આચુર્બંધ વાર્યો છે—સામાજી ચર-નવહ વિળા નરતિરિયાક નુહમતેર ॥ તો ઈહાં પણ એમજ જોઈએ તે અને આ સાસ્વાદન એકજ છે. ૧૩

૧ ભવનપાન, વ્યંતર, સૌધર્મ અને ઈશાન દેવતા મિથ્યાત્વ ગ્રન્થે એકેન્દ્રિયનું આચુ બાંધી પછી સમ્યક્ત્વ પામે તો મરણ સમયે સમ્યક્ત્વ વસતો તેમાં અવતરે માટે અપર્યાપ્તાવસ્થાએ સાસ્વાદન ગુણકાણું હોય. ૨ ચંદ્રચરિ પ્રમુખ આચાર્યો.

અપર્યાપ્ત એકે દ્રિય-પૃથ્વી-અપ્-વનસ્પતિ-વિકલત્રયે
અધ્યાત્મિકત્વયત્રકમ્

અપર્યાપ્ત એકે દ્રિય-પૃથ્વી-અપ્-વનસ્પતિ-વિકલત્રયે અધ્યાત્મિકત્વયત્રકમ્	પ્રથમ પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર	ત્રીજા પ્રકાર
આ. ૧	૧૦૮/૧૧	૦	૫	૧	૩૮	૩	૧૮	૩	૫૩-૮
મિ. ૧૧/૧	૧૦૮/૧૧	૩	૫	૦	૩૪	૨	૫૮	૩	૫૩-૮
મિ. ૧૧/૧	૧૦૮/૧૧	૦	૫	૮	૩૪	૩	૫૮	૩	૫૩-૮

ઓતુ પતિ દિતમે ગા-તમે નિજિ-રતરતિગુચ્ચવિજ્ઞા,
માત્રવચનેગે ઓતો, ઉત્તે નરતગુ તમિમરમે ॥૧૪॥

ઓતુ-ને પતિ (અસ્તવમા વિજ્ઞા-વિજ્ઞા
પ્રથમ પ્રકાર) માત્રવચ-આ પ્રકારના મન
પતિ દિ-પતિ દિવ(મ વિજ્ઞા)મા અને પતિ
તને-પતિ (મા વિજ્ઞા)મા તે-પતિ-મા તે, એ
પાત્ર-પતિ (તે-પતિ) માત્રવચ-પતિ
તને-પતિ (મા વિજ્ઞા)મા ઉત્તે-પતિ-પતિ
નિજિ-પતિ નિજિ-પતિ-પતિ નરત-પતિ-પતિ
નરત-પતિ-પતિ-પતિ પાત્ર-પતિ
ઉત્તે-પતિ-પતિ તમિમરમે-પતિ-પતિ

આ-પતિ-પતિ અને પતિ-પતિ-પતિ
પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ
પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ-પતિ

૧૬૬ બંધસ્થામિત્વ નામા તૃતીય કર્મઅંધ.

વચનયોગે ઓધ બંધ જાણવો. ઔદારિકે મનુષ્યનો ભાંગો,
તે (ઔદારિક)ના મિત્રે-૧૪.

વિવેચન—પંચેન્દ્રિયને અને ત્રસકાયને ઔદે ગુણુઠાણે
ઓધ તે બીજે કર્મસ્તવે કહ્યો તેમ બંધ કહેવો. હવે
ગતિત્રસ^૧ તે તેહિકાય અને વાયુકાય તેને જિણુમુર આદે દર્શન
નરકત્રિક લગે ઇચ્છાર પ્રકૃતિ અને મનુષ્યત્રિક ઉચ્ચ-
ગોત્ર એવં ૧૫ ટાળીને “એકસો પાંચનો બંધ હોય; ગુણુઠાણું
એકજ મિથ્યાત્વ હોય. હવે યોગ માર્ગણાએ બંધ કહે છે-
મનોયોગ ચાર ભેદે તે સત્યમનોયોગ ૧, મૃધામનોયોગ
૨, સત્યામૃધામનોયોગ ૩, અસત્યામૃધામનોયોગ ૪, એમ
ચાર વચનયોગ, એ આઠ યોગને ત્રિષે તેર ગુણુઠાણે ઓધ
તે કર્મસ્તવની પેરે બંધ કહેવો. ઔદારિકકાયયોગને
મનુષ્યની પેરે તેર ગુણુઠાણે બંધ કહેવો. ઔદારિક મિત્રને
ત્રિષે બંધ હવે કહે છે— ॥ ૧૪ ॥

આહારછગવિણોહે,ચઉદસસઉ મિચ્છિ જિણુપણુગાહીણું;
સાસણિ ચઉનવધ વિણા,તિરિચ્ચનરાગિ સુહુમતેર ॥૧૫॥

૧ તેહિકાય અને વાહિકાય એ બંને સ્થાવરનામ કર્મના
ઉદયથી લબ્ધિસ્થાવર છે તોપણુ ગતિ સાધર્મ્ય કરીને તેને ગતિ-
ત્રસ કહ્યા છે. કેમકે તેઓ જિન્યું અને તીર્થુ ગમન કરે છે.

૨ તેહિકાય અને વાયુકાયના જીવો દેવ, મનુષ્ય અને નાર-
કીમાં ઉત્પન્ન થાય નહિ તેથી તત્પ્રાયોગ્ય પંદર પ્રકૃતિ બાંધે નહિ.

આહારછગ-આહારકછક

વિણ-વિના

ઓહે-ઓધે

ચઉદમસઉ-એકસો ચૌદ

મિચિછ-મિથ્યાત્વે

જિણુપણુગ-જિનપચકે

હીણું-હીન (ઓછી)

સાસણિ-સાસ્વાદને

ચઉનવધ-ચૌરાણુ

તિગિઅનરાજી-તિર્યચાચુ તથા

મનુષ્યાચુ

સુહુમતેર-સૂક્ષ્માદિ તેર

અર્થ—આહારક પદક વર્જિ ઓધે એકસો ચૌદ, મિ
થ્યાત્વે જિનપચક હીન (૧૦૮) બાધે અને સાસ્વાદને તિર્ય-
ચાચુ, મનુષ્યાચુ અને સૂક્ષ્મ તેર વિના ચૌરાણુ પ્રકૃતિ બાધે. ૧૫.

વિવેચન—આહારકદ્વિક ૧, દેનાચુ ૩, નગ્નિક ૩, એ
છ વિના ઓધે એકસો ચૌદ પ્રકૃતિ બાધે ઔદારિક-
મિશ્રકાયથોગ, મનુષ્ય અને તિર્યચને અપર્યાપ્તપણે હોય.
આહારકદ્વિક તો અપ્રમત્તજ બાધે તે અપર્યાપ્તપણે
હોય નહીં અને દેનાચુ નગ્નિક એ ચાર તો પર્યા-
પ્તોજ બાધે તે માટે એ ન બાધે. તેવી મિથ્યાત્વગુણકણે
જિનનામ ૧, મુરદ્વિક ૩, વૈકિથદ્વિક ૫, એ પાચ હીન કરીએ
ત્યારે એકસો નવનો બધ હોય માસ્વાદન ગુણકણે
ચૌરાણનો બધ હોય. તિર્યગાચુ ૧, મનુષ્યાચુ ૨,
સૂક્ષ્મત્રિકાદિક તેર એન ૧૫ પ્રકૃતિ ૧૦૮ માહેથી કાઢીએ ત્યારે
૮૪ રહે. ઔદારિક મિશ્રનો તો અપર્યાપ્તપણે પણ અલ્પકાળ છે
તેથી તેટલા માહે આચુબધ ન હોય અને સૂક્ષ્માદિક તેર તો
માસ્વાદને નજ બધાય. મિશ્ર ગુણકણુ તો હોય જ નહીં. ૧૫

અણુચંદ્રીસાધવિણા, જિણુપણુજી અ સમ્મિજોગિણોસાયં;
વિણુ તિરિનરાઉ કમ્મે વિ, એવમાહારદુગિ ઓહો ॥૧૬॥

અણુ-અનંતાનુબંધ્યાદિક.

ચંદ્રીસાધ-ચોવીશ વગેરે.

વિણા-વિના.

જિણુપણુ-જિનપંચક.

જીઅ-ચુક્ત, સહિત.

સમ્મિ-સમ્યક્ત્વ ગુણુઠાણુ.

જોગિણો-સયોગીગુણુઠાણુવાળા

સાયં-જ્ઞાતા વેદનીય (બાંધે.)

વિણુ-વિના.

તિરિનરાઉ-તિર્યચઅનેમનુષ્યાયુ

કમ્મે વિ કાર્મણુકાયયોગે પણુ.

એવં-એમજ.

આહારદુગિ-આહારકદ્વિકે.

ઓહો-ઓધબંધ.

અર્થ—અનંતાનુબંધિ વગેરે ચોવીશ પ્રકૃતિ વિના
અને જિનપંચક સહિત (૭૫) સમ્યક્ દ્રષ્ટિએ બાંધે. સયો-
ગી ગુણુઠાણુવાળા સાતા બાંધે, તિર્યચાયુ, મનુષ્યાયુ વિના
કાર્મણુ કાયયોગે પણુ એમજ બંધ હોય. આહારકદ્વિકે ઓધ
બંધ જાણવો. ૧૬.

ત્રિવેચન—તે ૯૪ માંહેથી અનંતાનુબંધઆદિથી
તિરિ દુગ લગે ચંદ્રીશ પ્રકૃતિ ટાળીએ અને જિનનામ ૧,
સુરદ્વિક ૩, વૈકિયદ્વિક ૫, એ પાંચચુક્ત કરીએ ત્યારે સમ્ય-
ક્ત્વ ગુણુઠાણુ પંચોત્તેર બાંધે તથા સયોગી ગુણુઠાણુ કેવળી
સમુદ્ધાત કરતાં ૨-૬-૭ મા સમયે આદારિક મિશ્રકાય-
યોગિ હોય, ત્યાં તો એક સાતાવેદનીય જ બાંધે, પૂર્વલવચકા
ઈહાં ઉત્પત્તિદેશે આવ્યો થકો જીવ પ્રથમ સમયે કેવળ

૧ અહિં સિદ્ધાંતમતે વૈકિયલબ્ધિ અને આહારકલબ્ધિ પ્રયુ-
જતાં આદારિકમિશ્રકાય યોગ માન્યો છે પણુ તે અહિ વિવક્ષ્યો
નથી તેથી દેશવિરતિ અને પ્રમત્ત ગુણુઠાણુનો બંધ કહ્યો નથી.

કાર્મણકાયયોગેજ્ઞ આહાર લિયે પછી બીજા સમયથકી
 ઔદારિકે મિશ્રિત કાર્મણે આહાર લિયે, ત્યારે ઔદારિક
 મિશ્રકાયયોગી કહીએ, શરીરની નિષ્પત્તિ લગે. શરીર
 નીપન્યા પછી ઔદારિક કાયયોગ કહિયે. યત ઉક્ત-જોષ્ણ
 કમ્મવણ, આહારેદ્ અનંતર જીવો. તેણપર માંસેણ-જાવસરીર
 નિષ્પત્તી ॥ ૧ ॥ એ ઔદારિકમિશ્રને પેહેલુ, બીજુ, ચાથુ,
 તેરમુ, એ ચાર ગુણકાણા હોય. તિહા પેહેલે ગુણકાણે તિ-
 ર્યંચાથુ અને મનુષ્યાથુ બધે કહ્યા, તે ઔદારિકમિશ્રપણુ તો
 શરીરપર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા અગાઉજ હોય, તે પછી તો ઔદાર-
 રિક યોગ હોય અને આથુ તો શરીર પર્યાપ્તિ પછીજ બધાય
 ત્યારે મિશ્રને એ બે આથુનો બધ કેમ ધટે ? તથા વળી
 ચોથે ગુણકાણે તિર્યંચ ૭૦ બાધે, મનુષ્ય ૭૧ બાધે અને
 ઔદારિકમિશ્રકાયયોગી ૭૫ બાધે એમ કહ્યું, તે ધણુ વિચારવા
 જોગ્ય છે કારણ કે મનુષ્યદ્વિક ૨, ઔદારિકદ્વિક ૨, એ ૪,
 વજ્ર-સુખલનારાય મધ્યમણુ ૧, એ પાચ પ્રકૃતિ તિર્યંચ મનુ-
 ષ્ય સમ્યગ્દૃષ્ટિ ૮ બાધે અને ઔદારિક મિશ્રકાયયોગી બાધે
 એમ કહ્યું પણ મનુષ્ય તિર્યંચ ઠાળીને બીજે ઔદારિક મિ-
 શ્રકાયયોગી કોણુ હોય, તે માટે એ પાચ પ્રકૃતિ એહુને
 બધે કેમ ધટે ? એ અથકારે કોણુ જાણે શુ અભિપ્રાયે
 આણ્યુ હરો તે પડિતે નિચારવુ ! એ સદેહ દીનાકારે પણ
 વિવક્ષ્યો નથી.

૧ યશ મોમસુરિ કૃત બાનાનબોધમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે-
 ૧ અણવરવિસાદર્મા આિ સખ્ત છે માત્ર અનતાનુમધી એવિશ આિ
 એમ અર્થ લેવો. એટલે અણ એકનીય લેવી જોઈએ પણ નરાયુ
 અને તિપગાયુ એ બે પૂર્વે ઠાળા છે તેથી તે મે વર્ગિ ૨૮ પ્રકૃતિ
 ચોરાણુમાથી કાઢીએ અને જિનપચક બેળનીએ એટલે ૭૦ નો
 બધ હોય એમ સજલે છે પડી તો મદ્દનુત કહે તે પ્રમાણુ

કાર્મ્મણકાય યોગ ભવાંતરાલે વાટે વહેતાં અને ઊપજવાને પહેલે સમયે હોય તથા કેવળિસમુદ્ધાતને ત્રીજે ગ્રાથે પાંચમે સમયે હોય. એને ગુણઠાણાં પેહેલું, બીજું, ગ્રાથું, તેરમું એ ચાર હોય. તેને તિર્યંગાચું, મનુષ્યાચું વર્જીને ઔદારિકમિશ્રની પેરે બંધ કહેવો. એટલે આઘે ૧૧૨, મિથ્યાત્વે ૧૦૭, સાસ્વાદને ૯૪, સમ્યક્ત્વે ૭૫ અને તેરમે એક સાતાવેદનીય બાંધે. આહારક કાયયોગ અને આહારક મિશ્રકાયયોગ એ બેનો ઉદય છૂટે ગુણઠાણે છે, તે માટે તિહાં આઘનીપેરે ૬૩ નો બંધ હોય. એ આહારક પ્રમત સાધુ ઔદપૂર્વીજ કરે અને તે પ્રારંભવેળા ઔદારિક સાથે મિશ્ર હોય. ॥ ૧૬ ॥

સુરગ્રોહો વેઉવે, તિરિચનરાઉરહિઓ અ તમ્મિસે;
વેઅતિગાધમ બિઅતિઅ-કસાય નવ દુ ચઉ પંચગુણા૧૭

સુર-દેવતાની પેરે.

ગ્રોહો-આઘ.

વેઉવે-વૈકિય કાયયોગે.

રહિઓ-રહિત.

તંમિસે-તે વૈકિય મિશ્રકાય
યોગે.

વેઅતિગ-વેદત્રિકે.

આધમ-પહેલા કષાયે.

બિઅ-બીજા કષાયે.

તિઅકસાય-ત્રીજા કષાયે.

નવ-નવ ગુણઠાણા.

દુ-બે ગુણઠાણા.

ચઉ-ચાર ગુણઠાણા.

પંચગુણા-પાંચ ગુણઠાણા.

અર્થ-દેવગતિનો આઘ બંધ વૈકિય શરીરે જાણવો. તિર્યચ અને મનુષ્યાચું વિના તે દેવગતિનો આઘબંધ વૈકિયમિશ્રે જાણવો. વેદત્રિક, પહેલા કષાય, બીજા કષાય

અને ત્રીજા કપાયે અનુક્રમે નવ, બે, ચાર અને પાચ ગુણ-
કાણા હોય. ૧૭.

નિરેચન—વૈક્રિય કાયયોગને દેવતાનીથેરે બધ કહેવો.

આપે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૩, સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્રે ૭૦ અને
મમ્યકત્વે ૭૨ બાધે. એ ભવપ્રત્યયી વૈક્રિય જાણુ, ગુણપ્ર-
ત્યયી નહી. વૈક્રિયમિથ્રકાયયોગી તે દેવતા નારકી ઉપજતા
હોય, તેને બધ તિર્થંગાય મનુષ્યાય એ બે વર્ણને વૈક્રિયની
થેરે કહેવો. આપે ૧૦૭, મિથ્યાત્વે ૧૦૧, સાસ્વાદને ૯૪, મિથ્ર
હોય નહી, અને મમ્યકત્વે ૯૧ નો બધ હોય. દેવતા નારકી
પોતાના આયુના ૭ મામ થાકતે (ગિપ ગહે ત્યારે) પરભનાયુ
બાધે, તો તેને અપર્યામપણે આયુ બધ કેમ હોય ? હવે
વેદાદિક માર્ગનાએ બધ કહે છે—ત્રણે વેદો પ્રથમ નવ
ગુણકાળા હોય, પછી અનેદી થાય. આદિમ ત અનતાનુબધિને
આપે ૧૧૭, મિં ૧૧૭, મામ્યાં ૧૦૧, અપ્રત્યાખ્યાનીને આપે
૧૧૮, મિં ૧૧૭, માસ્વાં ૧૦૧, મિમે ૭૪ અને મં ૭૭ પ્રત્યા-
ખ્યાનીને આપે ૧૧૮, મિથ્યાં ૧૧૭, માં ૧૦૧, મિથ્રે ૭૪,
અવિગતે ૭૭, દેવે ૭૭ એમા ગુણકાળા અપ્રમાણે સમજનાના
રે, આદિમ તે અનતાનુબધી ૪ કપાયને પુરલા (પ્રથમના) બે
ગુણકાળા હોય બીજા અપ્રત્યાખ્યાનીય ૪ કપાયને પહેલા
ચાર ગુણકાળા હોય. ત્રીજા પ્રત્યાખ્યાનીય ચાર કપાયને
પહેલા પાચ ગુણકાળા હોય ॥ ૧૭ ॥

પદ્મલાગુતિગે નવ દમ, લોભે ચઉ અન્નદુતિ અનાણુતિગે,
મારમ અચખુચખુમુ, પદ્મ અદખાય ચરિમચઉ ૧૮

સંજલણુતિગે-સંજવલનત્રિકે

નવ દસ-નવ, દસ.

લોહિ-લોલે.

ચઉ-ચાર ગુણઠાણા.

અજઘ-અવિરતિ સંયમે.

દુતિ-બીજુ અથવા ત્રીજુ.

અનાણુતિગે-અજ્ઞાનત્રિકે.

અચખુચખુચુ-અચક્ર અને
ચક્રદર્શને.

પઠમા-પહેલાં.

બારસ-બાર.

અહખાય-યથાખ્યાત ચારિત્રે.

ચરિમ-છેલ્લાં.

ચણિ-ચાર.

અર્થ—સંજવલનત્રિકે નવ ગુણઠાણા, સંજવલન લોલે દશ ગુણઠાણા, અવિરતિ ચારિત્રે ચાર, અજ્ઞાનત્રિકે બે અગર ત્રણ અને અચક્રદર્શન અને ચક્રદર્શને બાર ગુણઠાણા (સર્વને) પ્રથમના હોય. યથાખ્યાતચારિત્રે છેલ્લાં ચાર ગુણઠાણાં હોય. ૧૮.

વિવેચન—સંજવલન ક્રોધ, માન અને માયાને નવ ગુણઠાણાં; તિહાં ઓધની પેરે બંધ. સંજવલન લોલને દશ ગુણઠાણાં હોય, બંધ ઓધની પેરે. સંયમદ્વારે અવિરતિને ચાર ગુણઠાણાં, ઓ ૧૧૮, મિથ્યા ૧૧૭, સા ૧૦૧, મિશ્રે ૭૪ અને સમ્ય ૭૭. અજ્ઞાન ત્રણને બે અથવા ત્રણ ગુણઠાણાં હોય, ઓ ૧૧૭, ૧૧૭, ૧૦૧. ૭૪. ચક્રદર્શની અચક્રદર્શની માર્ગણાને વિષે બાર ગુણઠાણાં હોય, તિહાં ઓધ તે કર્મસ્તવની પેરે બંધ કહેવો. યથાખ્યાતચારિત્રને છેલ્લાં ચાર ગુણઠાણાં હોય, તિહાં ત્રણે એક સાતાનો બંધ. અને અજગી અબંધક એટલે બંધ ન હોય. ॥ ૧૮ ॥

મણુનાણિ સંગ જ્યાં, સમઘઅચ્છેઅ ચઉ દુન્નિ પરિહારે;
નદુગિ દો ચરમા-જ્યાં નવ મઘસુઓહિદુગે ॥૧૯॥

કેવળ દર્શને)

મણુનાણિ-મન પર્યાવજ્ઞાને

સગ-માત

જયાઈ-પ્રમત્તાદિક

સમઘઞ-સામાયકે

છેઅ-છેદોપસ્થાપનીયે

ચર-ચાર (૬ થી ૮)

દુર્ગિ-બે (૬-૭)

પરિહાર-પરિહાર વિશુદ્ધિએ

કેવળદુર્ગિ કેવળદિકે(કેવળજ્ઞાન

દો-બે

ચરમા-૭૮લા

અજયાઈ-અવિરતિ આદિએ

નવ-નવ ગુણકાણા

મઘસુઅ-મતિજ્ઞાન તથા શ્રુ-

તજ્ઞાને

ઓહિદુર્ગે-અવધિજ્ઞાન તથા

અવધિદર્શને

અર્થ-મન પર્યાવજ્ઞાને પ્રમત્તાદિક માત, સામાયક અને છેદોપસ્થાપનીયે ચાર, પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રે બે, કેવળદિકે બે છેદા ગુણકાણા હોય. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદિકે અવિરતથી નવગુણકાણા હોય. ૧૯

વિવેચન-મન પર્યાવજ્ઞાનીને પ્રમત્તાદિક (છઠ્ઠાથી બાર-માલગે) સાત ગુણકાણા હોય ઓથે ૬૫, પ્ર૦ ૬૩, અપ્ર૦ ૫૯ ઈત્યાદિ. સામાયિક, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રને છઠ્ઠાથી નવમા લગે ચાર હોય. ઓ૦ ૬૫, પ્ર૦ ૬૩, અપ્ર૦ ૫૯ ઈત્યાદિ. પરિહારવિશુદ્ધિચારિત્રને છઠ્ઠે માત્રુ એ બેજ હોય. ઓ૦ ૫૫, પ્ર૦ ૬૩, અપ્ર૦ ૫૯. કેવળજ્ઞાની ૧, કેવળદર્શની એ બેત છેદા બે ગુણકાણા હોય. સયોગી એક સાતા બાધે, અયોગી અબધક હોય. મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨, અવધિજ્ઞાની ૩, અવધિદર્શની ૪, એ ચારને અવિરત અભ્યગ્ન્ટ્રી પ્રમુખ ક્ષીણમોહ લગે નવ ગુણકાણા હોય. તિહા ઓથે ૭૮, સમ્યક્ત્વે ૮૭, દેગે ૬૭, પ્રમત્તે ૬૩, અપ્ર૦ ૫૮, ઈત્યાદિ. ૧૯

અર ઉવસમિ ચઉ વેઅગિ, ખઠએ ઇક્કાર મિચ્છતિગિ દેસે;
સુહુમિ સઠાણું તેરસ, આહારગિ નિઅનિઅગુણોહો ॥૨૦॥

અડ-આઠ (૪ થી ૧૧)

ઉવસમિ-ઔપશમિક સમ્યક્તે

ચઉ-ચાર (ચોથાથી સાતમું)

વેઅગિ-વેદકે (ક્ષાયોપશમિક

સમ્યક્તે)

ખઠએ-ક્ષાયક (સમ્યક્તે)

ઈકકાર-અગિચાર (૪થી૧૪)

મિચ્છાતિગિ-મિથ્યાત્વત્રિકે

દેસે-દેશવિરતિચારિત્રે

સુહુમિ-સૂક્ષ્મસંપરાયે

સઠાણું-પોતપોતાનું ગુણઠ

તેરસ-તેર

આહારગિ આહારક માર્ગ

નિઅનિઅ-પોતપોતાના

ગુણ-ગુણઠાણાને.

ઓહો-ઓઘખંધ

અર્થ—ઉપશમ સમ્યક્તે આઠ, વેદક સમ્યક્તે ચાર, ક્ષાયિકે અચાર, મિથ્યાત્વત્રિકે, દેશવિરતિ ચારિત્રે અને સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રે પોતપોતાના સ્થાનના ગુણઠાણા હોય. આહારકે તેર ગુણઠાણા હોય. પોતપોતાના ગુણઠાણાની ઓઘ પેઠે પ્રકૃતિ લેવી. ૨૦.

નિવેચન—ઔપશમિક સમ્યક્તેની ચોથાથી ઈચ્ચારમા લગે આઠ ગુણઠાણાં હોય. વેદક તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્તેને ચાર ગુણઠાણાં ચોથાથી તે સાતમા લગે હોય. ક્ષાયકસમ્યક્તેની ચોથાથી આઠમા લગે ઈચ્ચાર ગુણઠાણાં હોય. ઔપશમિક સમ્યક્તે તે ઉપશમ શ્રેણીએ હોય તથા પ્રથમ સમ્યક્તે પામે તિહાં હોય. ઉક્તં ચ—ઉવસામગલોદિગ-યસ્સ, હોદ્દ ઉવસામિયં તુ સમ્મત્તં ॥ જો વા અકયતિપુંજો, વચ્ચવિયમિચ્છો લહદ્દ સમ્મં ॥૧॥ તથા ઉપશમ સમ્યક્તેની છય

* ઉપશમ શ્રેણીને પ્રાપ્ત થયેલ છવને ઔપશમિક સમ્યક્તે હોય અથવા ત્રણ પુંજ કર્યા નથી જેણે અને મિથ્યાત્વ ખપાવ્યું નથી જેણે એવા છવ ઔપશમિક સમ્યક્તે પામે.

પદ્મવાયુગૈધ ૧, મરણ ૨, અને તાતુળધી કપાયનો બધ ૩,
અને તાતુળધીનો ઉદય ૪, એ ચાર વાના ન રહે. ત્યાથી
પડતો માન્નાદને એ ચારે વાના કહે તથા આપશમિકને
નવ પામતા ૮-૫-૬-૭ એ ચાર ગુણકાળા દેશનિરતિ
સવ વિનિતિ મહિત પામે, તેવી નાના છત્રની અપેક્ષાએ
દોષ અને ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, એ ચાર (૪) ગુણકાળા ઉપશમ
એણિએ દોષ એણે ૭૫, મમ્યત્ને ૭૫, દેગે ૬૬, પ્રમતે ૬૦,
અમત ૫૮ ઈત્યાદિ જાણની દેવાયુ મનુષ્યાયુ ન બાધે હવે
ઉચ્ચ આજીવ મિથ્યાત્વ લય કહે અને અનુદિત ઉપશમાવે
તે કાચોપશમિક, તેને ૪ ગુણકાળા તિહા એણે ૭૪, અનિ ૭૭,
દેગત ૬૭, પ્રમત ૬૩, અને અમત ૫૮, તે પછી ઉપશમ એણિએ
ઉપશમ મરણકાન દોષ અને કાપા એણિએ કાલિક દોષ.
ઉપશમિક અને તાચોપશમિકમા એ વિગેષ છે? તપ્રોચ્યત-
ઉપશમિકને મિથ્યાત્વના દર્શનાયુ નિપાકથી વેદન નથી
અને પ્રદેશથી પણ રેન નથી અને કાચોપશમિકને પ્રદેશ
ધરી વેદન છે યદુત-પરદ મતદમ્મ, મમોવસમિયસુ તાણુ
માણામ ॥ ઉપસતકમામા વુણ, પરદ ૭ મતકમાપે ॥ એ નિ
શ્વેષ છે તમા જ-ગોણદમણમા નિષિદમિધિ મયાનિવાળમૂયામે
॥ નિવચ ૭ મતક મમમત ગાદય દાદાશામા એ ચતદય ૭૩૦,
માતિ નિવતિ મદવમમમ ॥ મુરતિચયુવાલિનુ મદ, દમતુ
જિતિવા-વમગણ ૭ ચત્તપાણ પર સિવાનિ ૩ તમવે
જાવત ॥ યદુતો ૩ મુનુમ્મો, નિદુદગા ચડતુ પિ ગર્ગિ ૩
એને કામાથી ગોદમા ૫ ૧ ગુણકાળા ૬૨ દોષ, તિહા
એણે ૮, અનિ ૭૭, દેગત ૬૭, પ્રમત ૬૩, ઈત્યાદિ
બાધી, યાવતુ અદા ૧૧ અવશ્ય દોષ, મિથ્યાત્વી, માન્નાની,
મિથ્યાત્વી, દેગતિ-નિ, મુદ્ધમ પગપગવમી એક નાને પાન
પાનાને નાનિ એ ૧ ગુણકાળા દોષ તિહા મિથ્યાત્વને ૬૮

ના બંધ, સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને ૧૦૧, મિશ્રદૃષ્ટીને ૭૪, દેશ-
વિરતીને ૬૭, સૂક્ષ્મસંપ્રાયચારિત્રીને ૧૭ નો બંધ હોય.
સમયે સમયે આહાર કરે તે આહારક (આહારી), તેને
સયોગી લંગે તેર ગુણઠાણાં હોય; તિહાં ગ્રામે ૧૨૦,
મિથ્યાત્વે ૧૧૭ ઇત્યાદિ; યાવત સયોગી એક બાધે. એ
સર્વ પૂર્વે કહ્યા તે તે ગુણઠાણે પ્રકૃતિનો બંધ ગ્રામે તે કર્મ-
સ્તવની ચેરે કહેવો ॥ ૨૦ ॥

પરમુવસમિ વદંતા, આઉ ન બંધંતિ તેણ અજયગુણે;
દેવમણુઆઉહીણે, દેસાઇસુ પુણ સુરાઉ વિણા ॥ ૨૧ ॥

પરમ-વિશેષ.

ઉવસમિ-ઐપશમિકે

વદંતા-વર્તતા

આઉ-આયુષ્ય

ન બંધંતિ-ન બાંધે

તેણુ-તે કારણે

અજયગુણે-અવિરતિ સમ્ય-

દૃષ્ટિ ગુણઠાણે

દેસાઇસુ-દેશવિરતિ આદિને

વિષે

અર્થ—પરંતુ ઐપશમિકે સમ્યક્ત્વે વર્તતા જીવો આયુ
બાંધે નહિ, તે માટે (તેમને) અવિરત ગુણસ્થાને દેવ અને
મનુષ્યાયુવરે હીન ગ્રામે બંધ હોય. દેશવિરતાદિમાં વળી
દેવાયુ વિના બંધ જાણવો. ૨૧.

વિવેચન—પણ એટલું વિશેષ છે જે ઐપશમિકે સમ્ય-
ક્ત્વે વર્તતા જીવ પરભવનું આયુ ન બાંધે, તે માટે અવિરત
સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે દેવાયુ: ૧, મનુષ્યાયુ: ૨, એ બે પ્રકૃતિ
ગ્રામે માંહેથી હીન કરવી; એટલે ગ્રામે ગુણઠાણે ગ્રામે ૭૭
છે, તે ઇહાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વી ૭૫ બાંધે કેમકે નરક તિર્ય-
ગાયુ તો ગ્રામેમાંજ યાજ્યાં છે. દેશવિરતાદિક ગુણઠાણે એક
દેવાયુજ હીન કરવું, ત્યારે દેશે ૬૬, પ્રમત્તે ૬૨, અપ્રમત્તે
૫૮, મનુષ્યાયુ તો ગ્રામેમાંજ યાજ્યાં છે. ૨૧.

ઓહો અદ્વારસય, આહારદુગૂણુ-માધલેસતિગે;
ત તિથોણુ મિચ્છે, સાણાધમુ સવ્વહિ ઓહો ॥૨૨॥

ઓહો-મામાન્યે	તિથોણુ-તીર્થંકર નામકમ
અદ્વારસય-એકસો અદાર	ઉણુ
આહારદુગૂણુ-આહારકદ્વિકઉણુ	મિચ્છે-મિચ્છાત્વે
આધલેમતિગે-આદિની ત્રણ	સાણાધમુ-સાસ્વાદનાદિકે
લેશ્યાને વિષે	સવ્વહિ-મર્વત્ર, સર્વ ગુ-
ત-તે	ણુઠાણુ

અર્થ-પહેલી ત્રણ લેશ્યાએ આહારકદ્વિક વર્ણ એ
કમે આઠ પ્રકૃતિ આપે હોય તીર્થંક નામ કર્મનિના તે બધ
મિચ્છાત્વે (૧૧૭)નો જાણવો. માન્નાદનવી માડીને સર્વ ગુણુ-
ઠાણુ આપબધ જાણવો. ૨૨.

વિવેચન-કૃષ્ણ નીલ કાષાત એ ત્રણ લેશ્યાવતને આ
હારકદ્વિક નિના આપે એકમે આદારનો બધ હોય એ ત્રણ
લેશ્યા તો ચોવા તથા છઠ્ઠા ગુણઠાણુ લગે છે અને આહારકદ્વિક
સાતમે બધાય, તે માટે તે નિના તીર્થંકનામ કર્મ નિના
મિચ્છાત્વે ૧૧૭ બ ય માન્નાદનાદિક ગુણઠાણુ તો મર્વ
લેશ્યાવતને આપનીપેરે-કર્મસ્તવનીપેરે બધ કહેવો ઇહા
ત્રણ લેશ્યાવતને ચોપે ગુણઠાણુ બે આગુનો બધ કદો, પણ
એકજ મનુ યાગુનો બધ ઘટે જે ભણી નાગ્ડી દેવતા તો
મનુષ્યાગુ બાપે પણ મનુષ્ય અને તિર્યચદેનાગુ ન બાપે. કાન્ન
દાને લેશ્યામા આગુ બધાય તે લેશ્યામા ઊપજતુ લે, એ
અને ગમ્યદેહી તો વેમાનિકર્તુજ આગુ બાપે અને તે
વેમાનિકર્મા તો કૃષ્ણ નીલ કાષાત નથી તે માટે અશુદ્ધ લેશ્યા-

વંત સમ્યક્દષ્ટી દેવાયુ ન બાંધે. એમજ ભગવતી સૂત્રના
ત્રોશમા શતકને પહેલે ઉદ્દેશે કહ્યું છે કે ક્રિયાવાદી કૃષ્ણાદિ ૩
લેશ્યાવંત સમ્યક્દષ્ટી દેવાયુ ન બાંધે. દેવતા નારકી મનુ-
ષ્યાયુ બાંધે પણ મનુષ્ય તિર્યચ એકે આયુ ન બાંધે, એમ
કહ્યું છે અને ઘટે પણ એમજ, પછી અંશકારનો અભિપ્રાય
તો બહુશ્રુત જાણે. ૨૨.

તેણી નિરયનવૃણા ઉજ્જેએચ્ચઉનિરયખારવિણુ મુક્કા;
વિણુનિરયખાર પમ્હા, અજિણાહારા ઇમા મિચ્છે. ૨૩

તેણી-તેજેલેશ્યાએ.

નિરય-નરકાદિક.

નવૃણા-નવ પ્રકૃતિએ ઉણો.

ઉજ્જેએચ્ચઉ-ઉદ્યોત ચતુષ્ક.

નિરયખાર-નરકત્રિકાદિ ખાર.

મુક્કા-શુક્લલેશ્યાએ.

પમ્હા-પદ્મલેશ્યાએ.

અ-નહિ' (વર્જીને).

જિણુ-જિનનામ કર્મ.

આહારા-આહારકદ્ધિક.

ઇમા-આ (બંધો).

મિચ્છે-મિથ્યાત્વે.

અર્થ-તેજેલેશ્યાએ નરકાદિ નવ વિના (૧૧૧) પ્રકૃતિનો
બંધ હોય. ઉદ્યોત ચતુષ્ક અને નરકાદિ ખાર વિના (૧૦૪)નો
બંધ શુક્લ લેશ્યાએ જાણવો. જિનનામ અને આહારકદ્ધિક
વિના આ બંધો મિથ્યાત્વે જાણવા. ૨૩

વિવેચન-તેજેલેશ્યાવંત નરકત્રિક મુક્કમત્રિક વિકળ-
ત્રિક એ ૧ નવ વિના ગ્રાધે એકસો ઇગ્યાર બાંધે. ઉદ્યોતનામ,
તિર્યક્કદ્ધિક અને તિર્યચાયુઃ એ ઉદ્યોત ચતુષ્ક અને નર-

૧ એ નવપ્રકૃતિ કૃષ્ણાદિ અશુભલેશ્યા પ્રત્યયિક હોવાથી
બંધાય નહિ.

૨ ઉદ્યોતાદિ પ્રકૃતિ તિર્યચ અને નરકપ્રાયોગ્ય હોવાથી દેવ
અને મનુષ્યપ્રાયોગ્ય બંધવાળા બાંધે નહિ.

કનિક, મુક્તમનિક, વિકલનિક, એકે દિય, સ્થાવર અને આત્મ
એ નરકાદિ ખાર, એ(૧૬)સોળ વિના એકસો ચાર પ્રકૃતિ
શુક્લલેશ્યાવત બાધે. ઈહા છઠ્ઠા સાતમા આઠમા કલ્પના દેવતા
તો સર્વ શુક્લ લેશ્યાવત છે અને તે તો ઉત્તોતચતુષ્ક
બાધે છે ત્યારે પચે દ્વિયતિર્યચમા ઊપજે છે તો ઈહા ઉદ્યોત
ચતુષ્ક કેમ ટાળ્યું એ પણ સશય બહુશ્રુતગમ્ય છે. તથા
નરકાદિક ખાર પ્રકૃતિ વિના પદ્મ લેશ્યાવત બાધે(૧૦૮)એ
કસો આઠ-બાધે. જિનનામ ૧, આહારકદ્ધિક ૨ એ ત્રણ
વર્ણને મિથ્યાત્વે તેજે, પદ્મ અને શુક્લ લેશ્યાને પ્રકૃતિ કહેવા.
તેકેમ ? તેજેલેશ્યાએ બાધે ૧૧૧, મિથ્યાત્વે ૧૦૮ અને સાસ્નાદ-
ને ૧૦૧ બાધે, પછી બાધની પરે ગુણઠાણા ૭ લગે બધ જાણવો.
પદ્મલેશ્યાને બાધે ૧૦૮, મિથ્યાત્વે ૧૦૫, સાસ્નાદને ૧૦૧, પછી
બાધની પરે ૭ ગુણઠાણા લગે બધ જાણવો. શુક્લ લેશ્યાવતને
બાધે ૧૦૪, મિથ્યાત્વે ૧૦૧, સાસ્નાદને નપુ મિચ્છ હુક છે નક
એ ચાર ટાળ્યેલ ૨૬, પછી બાધવત ૧૩ ગુણ લગે બધ હોય. ૨૩

સંવગુણમંવસન્નિસુ, બોહુઅભંવાઅસન્નિમિચ્છસમા;
સાસણિ અસન્નિ સન્નિ વ્વ, કમ્મણુલગો અણાહારેશ્શા

મંવગુણ-સર્વે ગુણઠાણા
સવસન્નિસુ-લબ્ધ અને સ
જિને વિષે

બોહુ-બાધની પરે

અભંવા-અલબ્ધો

અસન્નિ-અમનિ

મિચ્છસમા-મિથ્યાત્વ ગુણ
ઠાણા સરખા

૧ અદ્ધિ દેવદ્ધિક અને મનુ પદ્ધિકનો બધ, મનુષ્ય અને તિ
ર્થચની અપેક્ષાએ લીધો છે

૨ આ લેશ્યાનાના સનત્કુમારાદિ દેવો તિર્યચમા જાય માટે
તિર્યચ પ્રાપ્તોચ ઉદ્યોતાદિ ચતુષ્ક બાધે

સાસણિ—સાસ્વાદને.

સન્નિવ્ય—સન્નિનીપેઠે.

કર્મભણુ—કાર્મણુકાયયોગનો.

ભંગો—ભાંગો.

અણાહારે—અણાહારમાર્ગણાએ

અર્થ—ભવ્ય અને સંજ્ઞિને વિષે સર્વ ગુણઠાણા અને કર્મસ્તવોક્ત બંધ હોય. અભવ્ય અને અસંજ્ઞિને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણા સમાન બંધ જાણવો. સાસ્વાદને અસંજ્ઞિને સંજ્ઞિની પેઠે બંધ હોય. અણાહાર માર્ગણાએ કાર્મણુકાય યોગનો ભાંગો (બંધનો) હોય. ૨૪

વિવેચન—ભવ્ય અને સંજ્ઞિને વિષે સર્વ ગુણઠાણાં હોય. તિહાં પ્રકૃતિનો બંધ ઓધની પરે કહેવો. સિદ્ધાંત માંહે કેવળીને ભાવ મન નથી તે માટે નાસંજ્ઞિનો અસંજ્ઞિ કહ્યા છે તે અભિપ્રાયે તો સંજ્ઞિને (૧૨) બાર ગુણઠાણાં ધટે પણ ઈહાં કેવળીને દ્રવ્ય મન છે તે વિવક્ષાએ સંજ્ઞિ કહ્યો, તે માટે ૧૪ ગુણઠાણાં કહ્યાં. યત્.—^૧દ્રવ્યચિત્ત વિના માવચિત્તં ન સ્યાદસંજ્ઞિવત્ વિનાપિ માવચિત્તં તુ દ્રવ્યં કેવલિનો ભવેત્ ॥૧॥ ઇતિવચનાત્ ॥ તથા અભવ્ય અને અસંજ્ઞિ—મન રાહત ઓધે અને મિથ્યાત્વે ૧૧૭ બાંધે, અભવ્યને તો એકજ ગુણઠાણું હોય. ^૨સાસ્વાદને અસંજ્ઞિ તે સંજ્ઞિની પરે ૧૦૧ બાંધે,

૧ દ્રવ્યચિત્ત વિના ભાવ ચિત્ત ન હોય, અસંજ્ઞિને નથી હોતું તેમ; કેવળીને ભાવ ચિત્ત વિના પણ દ્રવ્ય ચિત્ત હોય.

૨ અસંજ્ઞિ એકેદ્રિયથી પચેદ્રિય પર્યંત જીવોને વિષે કાઈક સમ્યક્ત્વ વખતાં અવતરે તેથી કરણઅપર્યાપ્તાવસ્થાએ સાસ્વાદન ગુણઠાણું હોય.

અસ ફીને ગુણઠાણા બેજ હોય. ૧ અણાહારીને વિષે કાર્મ્મણ કાયચોગીના ભાગે કહેવો. કાર્મ્મણકાય ચોગીજ અણાહારી હોય તે માટે ગુણઠાણા ૧, ૨, ૪, ૧૩ એ ચાર હોય. તિહા ઝોમે ૧૧૨, મિથ્યાત્વે ૧૦૯, સાસ્વા ૦ ૯૪, અવિ ૦ ૭૫, અને સચોગી એ ૧ હોય. ૨૪

તિસુ દુસુ સુક્કાઈગુણા, ચહિ સગ તેરતિ બધસામિત્ત;
દેવિદસૂરિરધઅ, નેચ કર્મતથય સોઉ ॥ ૨૫ ॥

તિસુ-ત્રણ લેશ્યાએ (કૃષ્ણ,
નીલ, કાપોત)

દુસુ-બે લેશ્યાએ (તેજો, પદ્મ)

સુક્કા-શુકલલેશ્યાએ

આઈગુણા-પહેલા ગુણઠાણા

ચહિ-ચાર

સગ-સાત

તેર તિ-તેર એમ

બધસામિત્ત બધસ્વામિત્વને.

દેવિદસૂરિ-દેવે દ્રસૂરિએ

રધઅ-રમ્યુ

નેચ-જાણવું

કર્મતથય-કર્મસ્તવને

સોઉ-સાબળીને

અર્થ—ત્રણ લેશ્યાએ પહેલા ચાર ગુણઠાણા, બે લેશ્યાએ સાત, અને શુકલ લેશ્યાએ તેર ગુણઠાણા હોય, એ પ્રકારે બધસ્વામિત્વ દેવેન્દ્રસૂરિએ રમ્યુ, તે કર્મસ્તવ સા બળીને જાણવા ચોચ છે. ૨૫

૧ અણાહારીને અયોગીકવળી સહિત પાચ ગુણગણા હોય, છતાં અહીં દામણની પેઠે ચાર કલા તે બધ આશ્રયી સમજવું કેમ કે અયોગિ અર્જુન છે વિગ્રહગતિમા ઔદારિક શરીરના અભાવે અણાહારી હોય તે અપેક્ષાએ પહેલું ત્રીજું અને ચોથું ગુણઠાણું હોય અને કેવળી સમુદ્ધાત કરે ત્યારે ત્રીજો ચોથો અને પાચમે સમયે અણાહારી હોય તે અપેક્ષાએ તેરમું જાણવું

વિવેચન—કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, એ ત્રણ લેશ્યાને^૧
વિષે ચાર (૪) ગુણઠાણાં હોય. તેજો ૧, પદ્મ ૨,
એ બે લેશ્યાને વિષે સાત ગુણઠાણાં હોય, શુક્લ લેશ્યાને
વિષે તેર^૨ ગુણઠાણાં હોય અને અયોગી તો અલેશી હોય.
એટલે એ બંધસ્વામીપણું શ્રી તપાગચ્છાધિરાજ ભટ્ટારક શ્રી
જગચ્છંદ્રસૂરીચર પદ્મપ્રભાકર શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિએ રચ્યું;
એ બંધસ્વામિત્વ કર્મસ્તવ સંભારીને જાણવું. ૨૫

શ્રીમત્કર્મગ્રંથે, સ્તવુકાર્થો વૃત્તિતઃ સુગમરીત્યા ।

વુધજીવવિજયવિહિતો, વધસ્વામિત્વકસ્ય પૂર્તિમગાત્ ॥૧૧॥

૧ કૃષ્ણાદિ ત્રણ લેશ્યાવાળાને ચાર ગુણઠાણા કહ્યા તે બૃહત્
બંધ સ્વામિત્વને અનુસારે જાણવું, પડશીતિક નામા ચોથા કર્મગ્રંથમાં
તો પ્રથમના ૭ ગુણઠાણા કહ્યાં છે.

૨ લેશ્યાના અસંખ્યાતા લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ અધ્યવસાય
સ્થાનની અપેક્ષાએ મિથ્યાદૃષ્ટિ વગેરેમાં શુક્લાદિ લેશ્યા સંભવે છે.

× શ્રી કર્મગ્રંથને વિષે ટીકાનુસારે સુગમ રીતે પડિત જીવ
વિજયજીતો રચેલો બંધસ્વામિત્વનો ટખાર્ય સંપૂર્ણ થયો.

ઇતિ બંધસ્વામિત્વાખ્યસ્તૃતીયઃ કર્મગ્રંથઃ

[illegible]

પથાખ્યાન	૪	૧										૧	૧	૧	૦
દેશવિરન	૧	૬૭					૬૭								
અસયતન	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭									
ચમુદર્શન	૧૨	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
અચમુદર્શન	૧૨	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
અનધિન	૬	૭૮				૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
કેવલદર્શન	૨	૧												૧	૦
કૃષ્ણ લેન	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭									
નીત લેન	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭									
કાપોત	૪	૧૧૮	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭									
નેત્રે લેન	૭	૧૧૧	૧૦૮	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮						
પદ્મ લેન	૭	૧૦૮	૧૦૫	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮						
શુકન લેન	૧૩	૧૦૪	૧૦૧	૮૭	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
મવ્યન	૧૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
અભન્યન	૧	૧૧૭	૧૧૭												
ઐપથમિ	૮	૭૭					૭૫	૬૬	૬૨	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૦
નાસ્વાન	૧	૧૦૧		૧૦૧											
સાચોપશન	૪	૭૮					૭૭	૭૭	૬૩	૫૮					
સાધિક	૧૧						૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૦
મિત્ર	૧	૭૪				૭૪									
મિથ્યાત્વ	૧	૧૧૭	૧૧૭												
સ ગા	૪	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
અસદી	૨	૧૧૭	૧૧૭	૧૦૧											
આદારી	૧૩	૧૨૦	૧૧૭	૧૦૧	૭૪	૭૭	૬૭	૬૩	૫૮	૫૮	૨૨	૧૭	૧	૧	૦
અણુદારી	૫	૧૧૨	૧૦૮	૮૪	૦	૭૫								૧	૦

પડશીતિનામા* ચતુર્થ કર્મગ્રંથ.

મંગળ અને અભિધેય.

નમિઅ જિણું જિઅમગ્ગણુ-ગુણુઠાણુવઓગન્નેગલેસાઓ;
બંધપબહુ ભાવે, સંખિજ્જઠં કિમવિ વુરછં ॥ ૧ ॥

નમિઅ-નમસ્કાર કરીને
જિણું-જિનેશ્વરને
જિઅ-જીવસ્થાનક.
મગ્ગણુ-માર્ગણાદાર.
ગુણુઠાણુ-ગુણુસ્થાનક.
ઉવઓગ-ઉપયોગદાર.
ન્નેગ-યોગદાર.
લેસાઓ-લેશ્યાદાર.

બંધ-બંધ-
અપબહુ-અદ્યબહુત્વદાર.
ભાવે-ભાવ (ઉપશમાદિક
પાંચ)
સંખિજ્જઠં-સંખ્યાતાદિ.
કિમવિ-કાંઈક.
વુરછં-કહીશ.

અર્થ—જિનેશ્વરને નમસ્કાર કરીને જીવસ્થાનક, માર્ગ-
ણા સ્થાનક, ગુણુ સ્થાનક, ઉપયોગ, યોગ, લેશ્યા, બંધ,
અદ્યબહુત્વ, ભાવ અને સંખ્યાતા આદિ કંઈક કહીશ. ૧

* આ ગ્રંથમા ૮૬ ગાથાઓ ગ્રંથકારે રચી હોવાથી પડશીતિ-
ક નામ આપવામાં આવ્યું છે. નમિઅ જિણું વત્તન્વા ઇત્યાદિ ત્રણ
ગાથાઓ પ્રક્ષેપ હોવાથી તેને જૂદા આંક આપવામાં આવેલ છે.

વિવેચન—શ્રી જિનને નમસ્કાર કરીને છાનસ્થાનક—
 છવના ૧૪ લેદ ૧, ગત્યાદિ ૬૨ માર્ગણા સ્થાનક ૨, ૧૪
 ગુણસ્થાનક ૩, ૧૨ ઉપયોગ ૪, ૧૫ યોગ ૫, ૬ લેશ્યા
 ૬, બધ હેતુ તથા બધ ઉદય ઉદીરણા સત્તા ૭, અપખખહુ
 ૮, ઔપશમિકાદિક પાચ ભાવ ૯ અને સખ્યાતાદિકનો
 વિચાર ૧૦—કિમપિ સ્વદપમાત્ર એ દશ દ્વાર કહેશુ. ૧

નમિય જિણ વત્તવા, ચઉદસજિઅઠાણુએસુ ગુણઠાણા;
 નેગુવઓગો લેસા, બધોદઓદીરણા સત્તા ॥ ૧ ॥

વત્તવા—કહેવા

ચઉદસ—ચઉદ

જિઅઠાણુએસુ—છવસ્થાનનેવિષે

ગુણઠાણા—ગુણઠાણા

નેગ—યોગ

ઉવઓગો—ઉપયોગ

લેસા—લેશ્યા

બધ—બધ

ઉદઅ—ઉદય

ઉદીરણા—ઉદીરણા

સત્તા—સત્તા

અર્થ—જિનેચરને નમસ્કાર કરીને ચૌદ છાન સ્થાનકને
 વિષે ગુણઠાણા, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા, બધ, ઉદય, ઉદીરણા
 અને સત્તા કહેના. ૧

વિવેચન—પૂર્વોક્ત ગાથાએ ૧૦ દ્વાર કહ્યા છે, તોપણ
 એ દ્વારનો અનુક્રમ સુગમ રીતે કહે છે—જિનને નમસ્કાર
 કરીને એ બોલ કહેવા—ચૌદ (૧૪) છાનસ્થાનકને વિષે ગુણ
 ઠાણા ૧, યોગ ૨, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૪, મૂળ પ્રકૃતિનો બધ
 ૫, ઉદય ૬, ઉદીરણા ૭, સત્તા ૮, એ ૮ દ્વાર કહેશુ. ૧

તહ મૂલચઉદમગ્ગણ—ઠાણુએસુ ખાસકિઉત્તરેસુ ચ;
 જિઅ ગુણ નેગુવઓગા, લેસખખહુ ચ છઠાણા ॥ ૨ ॥

તહ-તેમજ.

મૂલ-મૂળ.

ચઉદ-ચૌદ.

મર્ગણુ-માર્ગણા,

ઠાણેસુ-સ્થાનકને વિષે.

બાસઠિ-બાસઠ.

ઉત્તરૈસુ-ઉત્તર (માર્ગણાસ્થાન)
ને વિષે.

જિઅ-જીવભેદ.

ગુણુ-ગુણઠાણાં.

ભેગ-યોગ.

ઉવઓગા-ઉપયોગ.

લેસ-લેશ્યા.

અપ્પખહુ-અદપખહુત્વ.

છઠાણા-એ છ સ્થાનક.

અર્થ—તેમજ મૂળ ચૌદ માર્ગણાસ્થાન અને બાસઠ ઉત્તર માર્ગણાસ્થાનને વિષે જીવભેદ, ગુણઠાણા, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા અને અદપખહુત્વ એ છ સ્થાનક કહીશું. ૨

વિવેચન—તેમ વળી ચૌદ (૧૪) માર્ગણાસ્થાનક મૂળ અને બાસઠ (૬૨) ઉત્તર માર્ગણાને વિષે જીવભેદ ૧, ગુણઠાણાં ૨, યોગ ૩, ઉપયોગ ૪, લેશ્યા ૫, અદપખહુત્વ ૬, એ છ સ્થાનક કહીશું. ૨

ચઉદસગુણેસુ જિઅન્ને-ગુવઓગલેસા ય બંધહેતિ ય;
બંધાઈચઉ અપ્પખહુ ચ તો ભાવસંખાઈ. રૂદારગાહા

ચઉદસ ગુણેસુ-ચૌદ ગુણઠા-
ણાને વિષે.

જિઅ-જીવના ભેદ.

ભેગ-યોગ.

ઉવઓગ-ઉપયોગ.

લેસા-લેશ્યા.

બંધહેતિ-બંધ હેતુ.

બંધાઈ ચઉ-બંધાદિક ચાર.

અપ્પખહુ-અદપ ખહુત્વ.

તો-તે પછી.

ભાવ-ભાવ.

સંખાઈ-સંખ્યાતાદિ.

અર્થ—ચૌદ ગુણઠાણાને વિષે જીવના ભેદ, યોગ, ઉપયોગ, લેશ્યા અને બધ હેતુ તેમજ બધાદિ ચાર અને તેમનું અદ્ય બહુત્વ તે પછી ભાવ અને સંખ્યાતાદિ કહીશુ. ૩

વિવેચન—૧થી ચૌદ ગુણઠાણાને વિષે જીવના ભેદ ૧, યોગ ૨, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૪, બધહેતુ ૫, બધ, ઉદય, ઉદીગણા, સત્તા ૯, એનું અદ્યબહુત્વ ૧૦, ત્યાર પછી પાત્ર ભાવ ૧૧ અને સંખ્યાતાદિકનો વિચાર ૧૨, એ ત્રણ ગાથાએ ૨૬ દ્વાર કદા તે અનુક્રમે કહેશુ. ૩

જીવસ્થાનોના નામ.

ઇહ સુદુમખાયરેગિ—દિખિતિચઉઅસન્નિસન્નિપચિંદી,
અપજતા પર્જતા, કમેણ ચઉદસ નિઅકૂણા ॥ ૨ ॥

ઇહ—આ જગતમા

સુદુમ—સૂક્ષ્મ

ખાયર—ખાદર

એગિ દિ—એકે દ્રિય

ખિ—બેધદ્રિય

તિ—તેષદ્રિય

ચઉ—ચારિ દ્રિય

અસન્નિ—અસન્નિ ૫ ચે દ્રિય

સન્નિપચિંદી—સન્નિપચે દ્રિય.

અપજતા—અપર્યાપ્તા

પજતા—પર્યાપ્તા

કમેણ—અનુક્રમે

ચઉદસ—ચૌદ

નિઅકૂણા—જીવના સ્થાનક

અર્થ—આ જગતને વિષે સૂક્ષ્મએકેદ્રિય, ખાદરએકેદ્રિય, બેધદ્રિય, તેષદ્રિય, ચારિ દ્રિય, અમણિ ૫ચેદ્રિય અને સજિ ૫ચેદ્રિય, એ અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા, એ અનુક્રમે ચૌદ જીવના સ્થાનકો છે.

વિવેચન—૬ઠ્ઠા લોકને વિષે પૃથિવ્યાદિ પાત્ર સ્થાપર અદિ ગજલોકને વિષે મસીની કૃષ્ણીની પડે ઠાસી ઠાસીને

ભર્યા છે-સર્વ વ્યાપીછે, નજરે દેખાય તેવા નથી, તે સુક્ષ્મએકે-
 દ્રિય ૧ અને જે પૃથિવ્યાદિક પાંચ નજરે દીસે છે તે બાહર એકે-
 દ્રિય ૨, બેઈંદ્રિય શંખાદિક ૩, તે ઇંદ્રિય ગોમી (કાનખલ્લુરા)
 પ્રમુખ ૪, ચૈતરિંદ્રિય વૃશ્ચિક (વિષ્ણુ) આદિક ૫, મન રહીત
 સમુચ્છિંમ તે અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય ૬, મન સહાત તે સંજ્ઞી પંચેં-
 દ્રિય ૭, જેણે ઉપજતાં આપઆપણી પર્યાપ્ત પૂરી નથી કરી
 તે અપર્યાપ્ત સાત અને જેણે આપઆપણી પર્યાપ્તિ
 પૂરી કરી છે તે પર્યાપ્ત ૭, એમ અનુક્રમે અપર્યાપ્ત પર્યાપ્ત
 થઇને ચૌદ (૧૪) ભેદ જીવના જાણવા. સંસારી જીવ સર્વ
 એ ૧૪ ભેદ માંહે આવ્યા. ૨

જીવસ્થાનને વિષે ગુણઠાણા.

બાયરઅસન્નિવિગલે, અપન્નિજપદમપિઅસન્નિઅપજતે
 અજયજ્જુઅ સન્નિપજજે, સંવગુણા મિચ્છ સેસેસુ ॥૩૬॥

બાયર-બાહર એકે દ્રિય (તેઉ-
 કાય, વાઉકાયવિના.)

અસન્નિ-અસન્નિ પંચેંદ્રિય.

વિગલે-વિકલેંદ્રિયને વિષે.

અપન્નિજ-અપર્યાપ્ત.

પદમપિઅ-પહેલું બીજું.

સન્નિઅપજતે-સન્નિ અપર્યા-
 પ્તને વિષે.

અજયજ્જુઅ-અવિરતિયુક્ત
 ત્રણ ગુણઠાણાં.

સન્નિપજજે-સન્નિપર્યાપ્તનેવિષે.

સંવગુણા-સર્વ ગુણસ્થાનક.

મિચ્છ-મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું
 (હોય.)

સેસેસુ-શેષ જીવોને.

અર્થ-અપર્યાપ્ત એવા બાહર એકેંદ્રિય, અસંજ્ઞીપં-
 ચેંદ્રિય અને વિકલેંદ્રિયને વિષે પહેલું અને બીજું ગુણ-
 ઠાણું હોય; અપર્યાપ્ત સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયને વિષે અવિરતિ સહિત

(ત્રણ ગુણઠાણા) હોય, સજ્ઞિ પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ ગુણઠાણા હોય અને બાકીના જન સ્થાનકને વિષે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણુ હોય. ૩

વિવેચન—હવે એ ૧૪ જનસ્થાનકને વિષે ગુણઠાણા કહે છે—આદ્ય એકેદ્રિય અપર્યાપ્તા ૧, અગ્રજ્ઞા પચેદ્રિય અપર્યાપ્તા ૨, ત્રણ નિક્ષેપદ્રિય અપર્યાપ્તા ૫, એ પાચને વિષે મિથ્યાત્વ અને માન્વાત્ન એ પહેલા બે ગુણઠાણા હોય. તિહા મિથ્યાત્વના તો એ મર્મ જન સદાય એ જ પશુ કે.ઈક જનને પગલનથી મમ્યકાન વમીને આવતા ઘટાલાલા ન્યાયે મમ્યકાનનો લેશ માન્વાત્ન ઉત્પત્તિકાળે અપર્યાપ્તાવસ્થાએ માન્વાદનપણ પામીએ, પણ પછી ન હોય ઇહા એ કરણ અપર્યાપ્તો જાણ્યો પણ લબ્ધિ અપર્યાપ્તો નહી. લબ્ધિ અપર્યાપ્તાને તો માન્વાત્ન હોયજ નહી. અપર્યાપ્ત મુક્તએકેદ્રિયમા પણ માન્વાદન ન હોય માન્વાત્ન તો લગારેક ગુણપગ્ગિભરૂપ છે અને મુક્તમા તો અતિ મહિયષ્ટ પગ્ગિભી ઉપજે તે માટે ઇહા કે.ઈક કહે છે કે આગમ માટે એકેદ્રિયને માન્વાદન નથી કરુ, એકેદ્રિય મર્મ અજ્ઞાનીજ જ્ઞા છે અને વિમ્લેદ્રિયમા માન્વાત્ન કરુ છે તે છતા અજ્ઞાની કરા છે, તો ઇહા એકેદ્રિય અપર્યાપ્તાને માન્વાદન કેમ કહે છે ? એહનો ઉત્તર આગળ સાસળમાયે તાજ એ ગાથાએ પ્રથમરજ કરુને, તિહાવી જાણ્યો. તથા અપર્યાપ્તેદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિરે અવિરત મમ્યગૃહાષ્ટકુજ એટલે પાંદડુ બીજુ ચોથુ એ ત્રણ ગુણમળા હોય—સમ્યક્ત્વ મહિત જનને ઉપજતા ચોથુ હોય, પણ અપર્યા-

૧ મ ૧૫ વ વમતો અવતરે ત્યારે સ્ત્રીર પર્વસિ ૫] ૫૫
૫૫] બીજુ મુગુધાન દોલ

જ્ઞાને મિશ્રગુણહાણું ન હોય. મિશ્ર થકો કાળ ન કરે તે માટે (*ન સસંમિચ્છો કુંભદ વાલં દત્તિવચ્ચનાત્). સંજ્ઞિ પર્યાજ્ઞાને વિષે સર્વે ચૌદ (૧૪) ગુણહાણા હોય. તેને સર્વ શુભાગુણ પરિણામ હોય તે માટે. એપ મુદ્ધમ અપર્યાજ્ઞા ૧, મુદ્ધમપર્યાજ્ઞા ૨, બાહર એકેન્દ્રિય પર્યાજ્ઞા ૩, બંધન્દ્રિય તેઢન્દ્રિય ચઉરિન્દ્રિય પર્યાજ્ઞા ૬, અસંજ્ઞિ પચેન્દ્રિય પર્યાજ્ઞા ૭; એ સાતેને એકંજ મિથ્યાત્વ ગુણહાણું હોય. ॥ ૩ ॥

જીવસ્થાનને વિષે યોગ.

અપજતછક્તિ કમ્મુર-લમીસ જોગા અપજ્ઞ સન્નિસુ;
તે સવિઉવ્વમીસ એસું, તણુપજ્જેસુ ઉરલ-મન્ને ॥૪॥

અપજતછક્તિ-અપર્યાજ્ઞા છ.

જીવને વિષે.

કમ્મ-કાર્મણ.

ઉરલમીસ-આદારિક મિશ્ર.

જોગા-યોગ.

અપજ્જસંજ્ઞીસુ-અપર્યાજ્ઞા

સન્નિને વિષે.

તે-તે જો યોગો.

સવિઉવ્વમીસ-વેકિય મિશ્રે
સહિત ત્રણુ યોગા.

એસુ-એમાં વળી.

તણુપજ્જેસુ-શરીર પર્યાપ્તિએ
પર્યાજ્ઞાને વિષે.

ઉરલ-આદારિક યોગ.

મન્ને-અન્ય આચાર્યો (શી-
લાંકાચાર્ય આદિ માને છે.)

અર્થ—અપર્યાજ્ઞા છ જીવ ભેદને વિષે કાર્મણ અજોદારિક મિશ્ર યોગ હોય, અપર્યાજ્ઞા સંજ્ઞિ પચેન્દ્રિયને વિષે તે (જો યોગ) વેકિયમિશ્ર સહિત (ત્રણુ) હોય; એમાં વળી શરીર પર્યાપ્તિએ-પર્યાજ્ઞાને વિષે-આદારિક કાયયોગ અન્ય આચાર્યો માને છે. ૪

વિવેચન—હવે યોગ ૧૫ કહે છે,—સાત્ય મનોયોગ ૧, મૃપા મનોયોગ ૨, સત્યામૃપા મનોયોગ ૩, અસત્યામૃપા મનોયોગ ૪, એમ ૪ વચનયોગ. એવ ૮, ઔદારિક કાયયોગ ૯, ઔદારિકમિશ્ર ૦ ૧૦, વૈક્રિય ૦ ૧૧, વૈક્રિયમિશ્ર ૦ ૧૨, આહારક ૦ ૧૩, આહારકમિશ્ર ૦ ૧૪, અને કાર્મણ કાયયોગ ૧૫. હવે એનો અર્થ કહે છે—અસ્તિ છન ઇત્યાદિ તથા સર્વને હિતચિતન તે સત્યમન ૧, નાસ્તિ છવ ઇત્યાદિ તથા પરને વિપ્રતારણ યુદ્ધિ તે મૃપા મન ૨, તે બંને મિશ્ર તે સત્યામૃપા મન—કાર્મિક સત્ય કાર્મિક મૃપા ૩, સત્ય પણ નહીં અસત્ય પણ નહીં વિચારણારૂપ તે અસત્યામૃપા મન ૪, એજ પ્રમાણે ૪ ભેદે વચનયોગ, એવ ૮, મનુષ્ય તિર્યચને ઔદારિક કાયયોગ ૯, તેજ મનુષ્ય તિર્યચને ઉપજતા એક સમય પછી શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી કરે ત્યાં લગે કાર્મણ માથે મિશ્રપણુ તે ઔદારિક મિશ્ર તથા કેવલી મમુદ્ધાતે બીજે છઠે સાતમે સમયે ઔદારિકમિશ્ર કાય યોગ ૧૦, કેવલા નારકીને તથા લખ્વિવત મનુષ્ય પચેદ્રિય તિર્યચ અને વાયુને વૈક્રિય કાયયોગ ૧૧, તેજ કેવ નારકીને ઉપજતા કાર્મણ સાથે વૈક્રિય તે વૈક્રિયમિશ્ર હોય તથા મનુષ્ય અને તિર્યચને વૈક્રિયારણ કાળે અને છાડવાને કાળે ઔદારિક સાથે વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગ ૧૨, ઔદ પૂર્વધારી આહારક શરીર કરે ત્યારે આહારક કાયયોગ ૧૩, તેને પ્રારણકાળે અને છાડવાને કાળે ઔદારિક સાથે આહારકમિશ્ર કાયયોગ હોય ૧૪, અષ્ટકર્મનો જે નિકાળ તે કાર્મણ કાયયોગ, તે છનને અતરાવ ગતિએ અને ઊપજવાને પહેલે મમયે તથા કેવલિગમુદ્ધાતને ત્રીજે ચોથે પાચ્યે સમયે હોય તેજમ તે કાર્મણ ભેળુ જ ગણ્યુ છે, પૃથક્ (બુદ્ધ) નહીં. ઇતિ પદ્મ (૧૫) યોગ સ્તરૂપ. છનને પરિસ્તરૂ

નાદિકં વીર્યં તે યોગ કહાયો. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય ૧,
 બાહ્ય એકેન્દ્રિય ૨, બેષ્ઠદ્રિય ૩, તેષ્ઠદ્રિય ૪, ચૌરિન્દ્રિય ૫,
 અસંજી પંચેન્દ્રિય ૬, એ છ અપર્યાપ્તાને વિષે કાર્મભણ ૧
 અને ઔદારિક મિશ્ર ૨, એ બે યોગ હોય. અંતરાલ ગતિએ
 અને ઉત્પત્તિને પહેલે સમયે કાર્મભણ યોગ હોય અને પછી
 શરીર પર્યાપ્તિ પૂરી થયા પહેલાં ઔદારિક મિશ્ર યોગ
 હોય, એવં ૨. સંજી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે પૂર્વોક્ત બે
 યોગ અને વૈકલ્પિકમિશ્ર સહિત, એવં ૩ યોગ હોય. તિહાં
 મનુષ્ય તિર્યચ અપર્યાપ્તાને કાર્મભણ અને ઔદારિક મિશ્ર એ
 બે યોગ હોય અને દેવતા તથા નારકીને કાર્મભણ અને વૈકલ્પિક
 મિશ્ર એ બે યોગ હોય, બંનેને મળીને ૩ ત્રણ હોય. એ સાતે
 અપર્યાપ્તાને શરીર પર્યાપ્તિએ પર્યાપ્તાને ઔદારિક યોગ પણ
 હોય, એમ અનેરા આચાર્ય કહે છે; તે મતે છ અપર્યાપ્તાને
 ૩ યોગ હોય અને સંજી અપર્યાપ્તાને વિષે ૪ યોગ હોય,
 અંતરે એ મતાંતર કહ્યું પણ શરીર પર્યાપ્તાને મિશ્રપણું
 રહ્યું ત્યારે ઔદારિક યોગ હોય ૪ માટે એ મત ખરું
 જણાય છે. ૪.

સન્ધે સન્નિપજતે, ઉરલં સુહુમે સમાસુ તં ચત્તિસુ;
 બાયરિ સવિઉવિદ્ગુગં, પજસન્નિસુ બાર ઉવઓગા. ૫

સન્ધે-સર્વે (યોગ)

સન્નિપજતે-સંજી પર્યાપ્તાને

વિષે

ઉરલં-ઔદારિક કાયયોગ.

સુહુમે-સૂક્ષ્મ (એકેન્દ્રિય)માં

સમાસુ-સાધા સહિત.

તં-તે

ચત્તિસુ-ચાર (વિગલત્રિક અને
 અસન્નિપચેન્દ્રિય)
 ને વિષે.

આયરિ-બાદર (એકે દ્રિય પર્યાપ્તા) ને વિષે સવિઉત્તિવદ્ગ-વૈકિયદ્વિક સ હિત (હોય)	પજ્જસન્નિસુ-પર્યાપ્તા સ- ન્નિને વિષે બાર ઉપયોગ-બાર ઉપ- યોગો

અર્થ—મજ્ઞિ પચ્ચેદ્રિય પર્યાપ્તાનેવિષે સર્વ યોગ
હોય, સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયમા ઔદારિક કાયયોગ હોય, તે ચાર
(વિકલેદ્રિય અને અસન્નિ પચ્ચેદ્રિય) ને વિષે ભાષા
(અસત્યામૃયા વચનયોગ) સહિત (બે યોગ) હોય, બાદર
એકેદ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે વૈકિયદ્વિક સહિત (ત્રણ યોગ, હોય.
પર્યાપ્તા સન્નિ પચ્ચેદ્રિયને બાર ઉપયોગ હોય. ૫

પ્રિવેચન—સજ્ઞી પચ્ચેદ્રિય પર્યાપ્તાને વિષે સર્વ એટલે
૧૫ યોગ હોય ઔદારિક મિત્ર ૧ અને કાર્મભણ ૨, એ બે
યોગ તો કેવળિ સમુદ્ધાતે હોય અને વૈકિયામિત્ર, મતુખ્ય
તિર્યચને ઉત્તર વૈકિય કરતા હોય અને રોપ ૧૨ બાર યોગ
તો યથાયોગ્યે હોય જ. સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય પર્યાપ્તાને એક જ
ઔદારિક કાયયોગ હોય બેધદ્રિય ૧, તેધદ્રિય ૨, ચૌરિ દ્રિય
૩ અને અસન્નિપચ્ચેદ્રિય ૪, એ ચાર પર્યાપ્તાને ચોથી ભાષા
સહીત ઔદારિક એટલે ૨ યોગ હોય. બાદર એકેદ્રિય પર્યા-
પ્તાને વિષે ઔદારિક ૧, વૈકિય ૨, વૈકિયમિત્ર ૩, એવ ત્રણ
યોગ હોય, વાચુને વૈકિયદ્વિક હોય માટે.

હવે ૧૪ ચૌદ છન સ્થાનકને વિષે ઉપયોગ કહે
છે—છન લક્ષણરૂપ અવબોધ તે ઉપયોગ કહીએ. તે પાચ
જ્ઞાન, ૧જ્ઞ અજ્ઞાન, ચાર દર્શન એમ ૧૦ જાણના
પર્યાપ્તા સજ્ઞી પચ્ચેદ્રિયને વિષે એ બારે ઉપયોગ હોય.
અનુક્રમે હોય પણ સમકાળે ન હોય. જુગત્ત દો નતિય
વવમોગા. શતિ^૧ યચનાત. ૫

જીવ સ્થાનને વિષે ઉપયોગ.

પજ્જચઉરિંદિઅસન્નિસુ, દુદંસ દુઅનાણુદસસુ ચખખુવિણા;
સન્નિઅપજ્જે માણુનાણુ, -ચખખુકેવલદુગ વિહુણા. ૬

પજ્જચઉરિંદિ-પર્યાપ્તા ચૌ-

રિંદ્રિય

અસન્નિસુ -અસન્નિ પંચે-

દ્રિય (પર્યાપ્તા)ને વિષે

દુ દંસ-એ દર્શન

દુ અનાણુ-એ અજ્ઞાન

દસસુ-દશને વિષે

ચખખુવિણા-ચક્ષુ દર્શન વિના

(ત્રણ)

સન્નિ અપજ્જે-સંજી અ-
પર્યાપ્તાને વિષે

માણુનાણુ-મનઃપર્યવ જ્ઞાન,

ચખખુ-ચક્ષુ દર્શન

કેવળદુગ-કેવળદ્વિક

વિહુણા-વિના (આઠ)

અર્થ—પર્યાપ્તા ચૌરિંદ્રિય અને પર્યાપ્તા અસંજી પંચે-
દ્રિયને વિષે એ દર્શન અને એ અજ્ઞાન હોય, દશ જીવ
ભેદને વિષે ચક્ષુદર્શન વિના ત્રણ ઉપયોગ હોય; સંજી
પંચેદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે મનઃપર્યવજ્ઞાન, ચક્ષુદર્શન અને
કેવળદ્વિક વિના (આઠ) ઉપયોગ હોય. ૬

વિવેચન—ચૌરિંદ્રિય પર્યાપ્તા ૧, અને અસંજી પર્યાપ્તા
૨, એ બેને વિષે એ દર્શન અને એ અજ્ઞાન એવં ૪ ઉપયોગ
હોય; તે ચક્ષુ દર્શન ૧, અચક્ષુ દર્શન ૨, મતિઅજ્ઞાન ૩,
શ્રુત અજ્ઞાન ૪, એમ ચાર હોય. ચાર એકેદ્રિય ૪, એ
બેઇંદ્રિય ૬, એ તેઇંદ્રિય ૮, ચૌરિંદ્રિય અપર્યાપ્તો ૯, અસંજી
પંચેદ્રિય અપર્યાપ્તો ૧૦, એ દશને વિષે ચક્ષુદર્શન વિના
એટલે અચક્ષુદર્શન ૧, મતિ અજ્ઞાન ૨, શ્રુતઅજ્ઞાન ૩, એ
ત્રણ હોય. સંજી પંચેદ્રિય અપર્યાપ્તાને વિષે મનઃપર્યવ જ્ઞાન

૧, ચક્ષુદર્શન ૨, કેવળજ્ઞાન ૩, કેવળદર્શન ૪, એ ચાર વિના શેષ ૮ ઉપયોગ હોય. “પથ સમ્રહ” મતે ચૈરિન્દ્રિય, અસજિ-સજિપ ચેદ્રિય, એ ત્રણ અપર્યાપ્તાને પણ હૃદય પર્યાપ્તિ પૂર્ણ થયે ચક્ષુદર્શન કહ્યું છે ॥ ૬ ॥

જીવ સ્થાનને વિષે લેશ્યા તથા બધ, ઉદીરણા,

સત્તા અને ઉદયના સ્થાન.

સન્નિદુગિ છલેસ અપજ્ઞ બાયરે પઢમચઉતિ સેસેસુ,
સત્તઠ બધુદીરણુ, સતુદયા અઠ તેરસસુ ॥ ૭ ॥

સન્નિદુગિ-બે સન્નિને વિષે
છ લેસ-છ લેશ્યા
અપજ્ઞ-અપર્યાપ્ત
બાયરે-બાહર એકે દ્રિયને વિષે
પઢમ ચઉ-પ્રથમની ચાર
તિ-ત્રણ
સેસેસુ-બાકીનાને વિષે

સત્તઠ-સાત અથવા આઠ
કર્મનો
બધુદીરણુ-બધ તથા ઉ-
દીરણા
સતુદયા-મત્તા તથા ઉદય
અઠ-આઠ કર્મની
તેરસસુ-તેર જીવ સ્થાનને વિષે

અર્થ—સજિદ્વિક (પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા)ને વિષે છ લેશ્યા હોય, અપર્યાપ્તા બાહર એકે દ્રિયને વિષે પ્રથમની ચાર લેશ્યા હોય અને બાકીના જીવ સ્થાનને વિષે પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા હોય, સાત અથવા આઠ કર્મનો બધ તથા ઉદીરણા અને મત્તા તથા ઉદય આઠ કર્મના તેર જીવ સ્થાનને વિષે હોય. ૭

વિવેચન—હવે ૧૪ જીવ સ્થાનકે લેશ્યા કહે છે,—સજી પચેદ્રિય પર્યાપ્તો અપર્યાપ્તો એ બેને વિષે છ એ લેશ્યા હોય. અપર્યાપ્તા બાહર એકે દ્રિયને વિષે પહેલી ચાર લેશ્યા હોય.

કૃષ્ણ નીલ કાપોત એ ૩ તો સર્વને હોયજ પશુ કોઈક તેજે-
લેશ્યાવંત દેવતા મરીને પૃથ્વી અપ્ વનસ્પતિમાં ઉપજે
તેને અપર્યાપ્તપણે તેજે લેશ્યા હોય તે માટે (૪) ચાર
લેશ્યા કહી. શેષ (૧૧) અગીયાર જીવસ્થાનકે કૃષ્ણ ૧, નીલ
૨, કાપોત એ ત્રણ લેશ્યા હોય.

લેશ્યા इति कोऽर्थः ? लिश्यते-श्लिष्यते कर्मणा सह जीवो
ऽनयेति लेश्या । यत्-कृष्णादिद्रव्यसाचिव्यात्, परिणामो य
आत्मनः । स्फटिकस्यैव तत्राऽयं, लेश्याशब्दः प्रवर्तते ॥ १ ॥
તે લેશ્યા છ છે-કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, તેજે ૪, પદ્મ
૫, શુકલ ૬, એનું સ્વરૂપ જાંબૂ ફળખાદક ૫૨ પુરુષ તથા
ગામનો નાશ કરવાનીકળેલા છ પુરુષને દૃષ્ટાંતે જાણવું. તદ્વયા-
મૂલ ૧ સાહ ૨ પસાહા ૩, ગુચ્છ ૪ ફલચ્છિદ્ર ૫ પડિય
મસ્કળયા ૬ । સવ્વં ૧ માણસ ૨ પુરિસા ૩, સાહ ૪
જુઝંત ૫ ઘણહરણા ૬ ॥ ૧ ॥

* લેશ્યાના પરિણામની માહિમાહે તરતમતા જણાવવા
માટે જાંબૂ ફળ ખાનારા છ પુરુષનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે જાણવું.—
કોઈ છ પુરુષો જાંબુ ફળ ખાવા માટે તે વૃક્ષ પાસે
ગયા. ત્યાં પહેલાનો વિચાર રૂળથી વૃક્ષ ઉખેડવાનો થયો, બીજાએ
શાખા કાપવાનું જણાવ્યું, ત્રીજાએ નાની ડાળી કાપવાનું કહ્યું, ચોથાએ
ફળવાળા ગુચ્છ તોડવા કહ્યું, પાંચમાએ ફળો તોડવા કહ્યું અને
છઠ્ઠાએ ભોંય ઉપર પડેલા ફળો ખાવા જણાવ્યું, એ છ પુરુષના
અધ્યવસાયો મુજબ અનુક્રમે કૃષ્ણાદિ છ લેશ્યાવાળાના અધ્યવસાય
જાણવા બીજું ગામનો નાશ કરવાને નીકળેલા છ પુરુષનું દૃષ્ટાંત
આ પ્રમાણે જાણવું—કોઈ છ પુરુષ ગામ નાશ કરવાને નીકળ્યા
માં પહેલાએ મનુષ્ય ઘેર વગેરે સર્વને મારવાનો વિચાર દર્શાવ્યો,

હવે ચૈાહ જીવસ્થાનકે મૂળ પ્રકૃતિની બધ, ઉદય,
ઉદીરણા અને સત્તા કહે છે,—

સક્ષી પચેદ્રિય પર્વાપ્તા વર્ણને શેષ તેર જીવ-
સ્થાનકને વિષે સાત અથવા આઠ પ્રકૃતિનો બધ અને ઉદી-
રણા હોય. તે કેમ ? આયુર્બધ કાલે આઠે કર્મનો બધ
હોય અને આયુ ન બાધતો હોય ત્યારે સાતનો બધ
હોય, એક ભવે આયુર્બધ એક જ વાર હોય અને સાત
કર્મ તો જીવ સદાયે સમયે સમયે બાધે છે તથા જ્યારે
ભોગવતા ભવતુ આયુ ૧ આપલિકા શેષ (બાકી) હોય
ત્યારે તે આયુની ઉદીરણા ન હોય, મારે ત્યાં સાતની ઉદી-
રણા હોય તે શેષાય સર્વત્ર ૮ની ઉદીરણા હોય. નથા તેરે (૧૩)
જીવસ્થાનકને વિષે આઠે કર્મ સત્તાએ અને ઉદયે હોય. તે
કેમ ? ઉપશાતભોહ લગે આઠે કર્મની સત્તા છે અને
સૂક્ષ્મ સપરાય લગે આઠેનો ઉદય છે અને એ તેરે (૧૩)
જીવસ્થાનકને વિષે પહેલુ બીજુ અને ચોથુ ગુણઠાણું
પામીએ તે મારે હોઈ શકે. ૭

સત્તક ઉગ બધા, સતુદયા સત્ત અક્ર અત્તારિ,
સત્તક ૭ પચ દુગ, ઉદીરણા સન્નિપજજતે ॥ ૮ ॥

બીજાએ મનુષ્યોને મારવા જણાવ્યું, ત્રીજાએ પુરુષોને મારવા જણા-
વ્યું, ચોથાએ દૈવીમારણ બધ હોય તેવા પુરુષોને મારવા જણાવ્યું,
પાંચમાએ લડવાને તૈયાર હોય—હતા હોય તેવાને મારવા જણાવ્યું
અને ૭૬ એ દુન ધન કુટી લેવા જણાવ્યું એ ૭ પુરુષના અધ્ય-
વસાય મુજબ કૃષ્ણાદિ ૭ લેશ્યાવાળાના અધ્યવસાયો જણાવા

સત્ત્વ-સાત આઠ
 છેગ-છ તથા એક
 બંધા-બંધો
 સંત-સત્તા
 ઉદયા-ઉદય

ચત્તારિ-ચાર.
 પંચદુગ્-પાંચ અને બે
 ઉદીરણા-ઉદીરણા
 સન્નિ પનજત્તે-સન્નિ પર્યા-
 માને વિષે

અર્થ-સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય પર્યામાને વિષે સાત, આઠ, છ અને એક કર્મનો બંધ હોય; સત્તા અને ઉદય સાત, આઠ અને ચાર કર્મના હોય અને ઉદીરણા સાત, આઠ, છ, પાંચ અને બે કર્મની હોય. ૮

વિવેચન-સંજ્ઞિ પંચેન્દ્રિય પર્યામાને વિષે ચારભેદે બંધ છે. તે કયા? સાતનો બંધ ૧, આઠનો બંધ ૨, છનો બંધ ૩, એકનો બંધ ૪, તેમાં આયુષ્યજીને સાતનો બંધ તે જઘન્યથી અંતર્મુહૂર્ત્ત લગે અને ઉત્કૃષ્ટે છમાસે ઊણાં ઉડસાગરોપમ તે વળી અંતર્મુહૂર્ત્ત ઊણ પૂર્વકોડીને ત્રીજે ભાગે અધિકૃત્ત એટલો રહે, આઉખાને બંધ કાળે આઠનો બંધ તે જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી પણ અંતર્મુહૂર્ત્ત રહે. આઉખાનો બંધકાળ અંતર્મુહૂર્ત્ત જ હોય તે માટે તથા આયુ અને મોહનીય વર્ણને સૂક્ષ્મ સંપરાયે છનો બંધ હોય, તે જઘન્ય ૧ સમય રહે. કોષ્ઠક જીવ તિહાં એક સમય રહીને અનુત્તર વિમાને જાય, તિહાં અવિરતિ શુણ્ઠાણે અવશ્ય સાત (૭) નો બંધક થાય, તે માટે છનો બંધક જઘન્ય એક સમય રહે, ઉત્કૃષ્ટે અંતર્મુહૂર્ત્ત રહે. સૂક્ષ્મ સંપરાયનું

૧ પૂર્વ કોડી વર્ષના આયુષ્યવાળા જીવે આયુષ્યનો ત્રીજો ભાગ શેષ હોય ત્યારે સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનના દેવનું ટક સાગરોપમનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય તે આશ્રયી સાત પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટ બંધ જાણવો.

એટલું જ માન છે, પછી એકનો બધક થાય અથવા સાતનો બધક થાય, તથા તે હમાહેથી પાચ પ્રકૃતિના બધને વ્યવસ્થિત એક સાતાવેદનીયનો બધક હોય, તે જઘન્યથી એક મમય ઉપશમત્રેણિએ હોય, ઉત્કૃષ્ટપણે ફરી ઊણી પૂર્વકોઠી હશે તેરમે ગુણઠાણે રહે. એ જન પહેલાથી સાતમા ગુણઠાણે હશે સાત તથા આઠનો બધક, ત્રીજે આઠમે નવમે સાતનો બધક, દશમે છનો બધક, અને અગ્યારમે બારમે તેરમે એકનો બધક હોય. તથા સરીપ એ દિવ્ય પર્યામાને સત્તા અને ઉદય આશ્રયીને ત્રણ સ્થાનક હોય. તે એક સાત (૭) ત ૧, આઠનું ૨, ચારનું ૩, તિહા આઠની સત્તા અસભ્યને અનાદિ અનત અને ભવ્ય આશ્રયી અનાદિ સાત હોય. તથા મોહને ક્ષયે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે સાતની સત્તા તે જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અતર્મુહર્ત્ત હોય. સંયોગિ ગુણઠાણે ધાતિકર્મ ૪ ને ક્ષયે ચારની સત્તા, તે જઘન્ય અતર્મુહર્ત્ત. ઉત્કૃષ્ટપણે નવ વરમે ઊણી પૂર્વકોઠી હોય તથા આઠનો ઉદય અભવ્ય આશ્રયીને અનાદિ અનત, ભવ્ય આશ્રયીને અનાદિ સાત, ઉપશાતમોહથી પતિત ભવ્ય આશ્રયીને સાદિસાત, તે ઉદય ઉપશમ ત્રેણિકી પડીને અતર્મુહર્ત્ત ફરી ત્રેણિ પઠિવજે તેને હોય જઘન્યની અતર્મુહર્ત્ત મુખી અને ઉત્કૃષ્ટાદશે ઊણા અર્ધપુદ્ગળ પગવર્ત્ત-એટલે કાળે ફરી એણિ ફરે તે મારે. મોહનીય વર્ત્તને સાતનો ઉદય તે ઉપશાતમોહ તથા ક્ષીણમોહ પામીએ. તિહા જઘન્ય એક મમય-ઉપશાતમોહ ૧ મમય માતનો ઉદયી થઈને ભવક્ષયે પડે તે પાછા આઠનો ઊંચી ધાય, ઉત્કૃષ્ટા અતર્મુહર્ત્ત-ઉપશાતમોહ અને ક્ષીણમોહનું માન અતર્મુહર્ત્તનું છે, પછી આઠનો ઉદયી અથવા ચાર ૪ નો ઉદયી ધાય. ચાર ધાતિકર્મને ક્ષયે ચારનો ઉદયી તેરમે ચાદમે ગુણઠાણે હોય, તે જઘન્ય અતર્મુહર્ત્ત,

ઉત્કૃષ્ટ નવ વરસે ઊણી પૂર્વકોડિ હોય, એ સંખાંધી વિશેષ કહેછે-
મિથ્યાત્વથી માંડીને ઉપશાંતમોહ લગે આઠની સત્તા, ક્ષીણમો-
હે સાતની સત્તા અને સયોગી અયોગીએ ચાર (૪)ની સત્તા.
તથા મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસંપરાય લગે આઠનો ઉદય, ઉપ-
શાંતમોહ અને ક્ષીણમોહે સાતનો ઉદય, સયોગીએ તથા અ-
યોગીએ ચારનો ઉદય હોય.

તથા સંજી પંચેદ્રિય પર્યામાને ઊદીરણા સ્થાનક પાંચ
હોય. તે કેમ ? ૭, ૮, ૬, ૫, ૨, તિહાં જ્યારે ભોગવતા ભવતું
આયુ એક આવલિકા શેષ હોય ત્યારે આયુઃ કર્મની ઊદી-
રણા ન હોય ત્યારે સાતની ઊદીરણા હોય, તે વિના આઠની
ઊદીરણા હોય. તિહાં મિથ્યાત્વથી પ્રમત્તલગે સાત અથવા
આઠની ઊદીરણા અને મિથ્રે તો સદૈવ આઠનીજ હોય,
*મરણામાવાત્. તથા અપ્રમત્ત થકી સૂક્ષ્મસંપરાયની એક
આવલિકા થાકતી (ખાકી) હોય ત્યાં લગે વૈદનીય આયુઃ વર્ણને-
છની ઊદીરણા, તે આવલિકા થાકતે મોહનીયની ઊદીરણા
ન હોય, આવલિકા પ્રવિષ્ટ માટે. તિહાંથી યાવત્ પારમાની આ-
વલિકા થાકતી હોય ત્યાં લગે પાંચની ઊદીરણા, તે ક્ષીણ-
મોહની આવલિકા થાકતે જ્ઞાનાવરણીય ૧, દર્શનાવરણીય ૨
અને અંતરાય ૩, એ ત્રણની આવલિકા પ્રવિષ્ટ થયા માટે
ઊદીરણા ન હોય. ત્યારે નામ ૧, ગોત્ર ૨; એ બેની ઊદી-
રણા હોય, એમ સયોગીએ પણ બેની ઊદીરણા અને અયોગીએ
અનુદીરક હોય. યદ્યપિ અયોગીએ ભવોપગ્રાહી (૪) ચાર
કર્મના ઉદય છે તોપણ યોગને અભાવે ઊદીરણા ન હોય.
ઊદીરણા તો યોગ વશ છે તે માટે. ૮

यत्तुर्दशालवस्थानेषु द्वाराष्टक यत्रष्ट अल्पबहुत्वं यात्रात्र येऽनन्त अपि
प्रज्ञापनानुसारेण लिखितमस्तीति.

लवस्थानेषु	मोहराशि	योग	विप०	प्रेक्षा	कर्म मक्ष	कुं.य	कुं.उ.कु	सप्ता	अल्प बहुत्व
१ अष्टद्विप सप्तम अपर्वाभा	१	२५३	३	३	७५८	८	७५८	८	असम्भ्यातगुणो
२ अष्टद्विप सप्तम पर्वभा	१	१	३	३	७५८	८	७५८	८	सम्भ्यातगुणो
३ अष्टद्विप आहार अपर्वाभा	११२	२५३	३	४	७५८	८	७५८	८	असम्भ्यात गुणो
४ अष्टद्विप आहार पर्वभा	१	३	३	३	७५८	८	७५८	८	अनन्तगुणो
५ अष्टद्विप अपर्वाभा	१५२	२५३	३	३	७५८	८	७५८	८	विशेषाधिक
६ अष्टद्विप पर्वभा	१	२	३	३	७५८	८	७५८	८	विशेषाधिक
७ अष्टद्विप अपर्वाभा	१५२	२५३	३	३	७५८	८	७५८	८	विशेषाधिक
८ अष्टद्विप पर्वभा	१	२	३	३	७५८	८	७५८	८	विशेषाधिक
९ अष्टद्विप अपर्वाभा	१५२	२५३	३	३	७५८	८	७५८	८	विशेषाधिक
१० अष्टद्विप सप्तम अपर्वाभा	१	२	४	३	७५८	८	७५८	८	सम्भ्यातगुणो
११ अष्टद्विप सप्तम पर्वभा	१५२	२५३	३	३	७५८	८	७५८	८	असम्भ्यातगुणो
१२ अष्टद्विप अपर्वाभा	१	२	४	३	७५८	८	७५८	८	विशेषाधिक
१३ अष्टद्विप पर्वभा	१,२,४	२५४	८	६	७५८	८	७५८	८	असम्भ्यातगुणो
१४ अष्टद्विप पर्वभा	१४	१५	१२	६	६५९	४	६५९	४	सर्वथो योऽग

માર્ગણાસ્થાન.

ગાઘંદિએ ય કાએ, જોએ વેએ કસાયનાણેસુ;
સંજમ દંસણ લેસા, ભવ સમ્મે સન્નિ આહારે ॥ ૯ ॥

ગાઘંદિએ-ગતિ અને ઇ-

દ્રિયમાં

કાએ-કાયમાં

જોએ-યોગમાં

વેએ-વેદમાં

કસાય-કપાયમાં

નાણેસુ-જ્ઞાનમાં

સંજમ-સંયમમાં

દંસણ-દર્શનમાં

લેસા-લેશ્યામાં

ભવ-ભવ્યમાં

સમ્મે-સમ્યક્ત્વમાં

સન્નિ-સન્નિમાં

આહારે-આહારમાં

વિવેચન—હવે ૧૪ માર્ગણાસ્થાન કહે છે. ૪ ગતિદ્વાર ૧, ૫ ઇન્દ્રિયદ્વાર ૨, ૬ કાયદ્વાર ૩, ૩ યોગદ્વાર ૪, ૩ વેદદ્વાર ૫, ૪ કપાયદ્વાર ૬, ૮ જ્ઞાનદ્વાર ૭, ૭ સંયમદ્વાર ૮, ૪ દર્શનદ્વાર ૯, ૬ લેશ્યાદ્વાર ૧૦, ૨ ભવ્યદ્વાર ૧૧, ૬ સમ્યક્ત્વદ્વાર ૧૨, ૨ સંજિદ્વાર ૧૩, ૨ આહારીદ્વાર ૧૪, એ એકેકા માર્ગણાદ્વારને વિષે સર્વજ્ઞ્ય આવે. ૯

ચૌદમાર્ગણાના બાસઠ ઉત્તર ભેદ.

સુરનરતિરિનિરયગાઘંદિગભિઅતિઅચઉપણિંદિ છકાયા;

ભૂજલજલણાનિલવણ-તસા ય મણવયણુતણુજેગા. ૧૦

સુર-દેવગતિ

નર-મનુષ્ય ગતિ

તિરિ-તિર્યચ ગતિ

નિરયગાઘં-નરક ગતિ

છગ-એકેન્દ્રિય

ભિઅ-એઇન્દ્રિય

તિઅ-તેઇન્દ્રિય

અઉ-અઉરિન્દ્રિય

પણિંદિ-પંચેન્દ્રિય

છકાયા-છકાયો

ભૂ-પૃથ્વીકાય

જલ-અપ્કાય

જલણુ-તેલકાય

અનિલ-વાઉકાય

વાયુ-વનસ્પતિકાય

તસા-ત્રસકાય

અ-અને

મણુ-મનોયોગ

વચણુ-વચનયોગ

તાણુજોગા-કાય યોગ (જો
ત્રણુ યોગ)

વિવેચન—હવે એ ૧૪ મૂળભેદના ૬૨ ઉત્તર માર્ગણા-
દ્વાર કહે છે. દેવગતિ ૧, મનુષ્યગતિ ૨, તિર્યચગતિ ૩,
નરકગતિ ૪, એ ચાર ભેદ ગતિમાર્ગણા એક સ્પર્શને દ્રિયવત
તે એકે દ્રિય ૧, સ્પર્શન અને રસન એ બે ધદ્રિયવત તે બેધદ્રિય
૨, રસન, સ્પર્શન અને પ્રાણવત તે તેધદ્રિય ૩, સ્પર્શન, રસન,
પ્રાણ અને અણુવત તે ચારિ દ્રિય ૪, સ્પર્શન, રસન, પ્રાણ,
અણુ અને આતવત તે પચેદ્રિય ૫, એ પાચ ભેદ ધદ્રિયમા-
ર્ગણા કહીએ. પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૨, તેલકાય ૩, વાયુકાય,
૪, વનસ્પતિકાય ૫ અને ત્રસકાય તે બે દ્રિયાદિક, એ ૭ કાય
કહી. મનોયોગી તે સર્ણીપચેદ્રિય ૧, વચનયોગી તે બે ધદ્રિ
યાદિક ૨, કાયયોગી તે સર્વ સસારી ૩, એ ત્રણભેદ યોગ
માર્ગણા જાણવી (૪). ૧૦

વેઅ નરિત્થિનપુસા, કસાય કોહમયમાયલોભત્તિ ॥

મંદ મુઅવહિ મણુ કેવલ, વિભગમધમુઅનાથુસાગારા-

વેઅ-વેદ (ત્રણ)

નર-પુરુષવેદ

દ્રિય-સીવેદ

મુઅ-મુતજ્ઞાન

અવહિ-અવધિ જ્ઞાન

મણુ-મન પર્યવજ્ઞાન

નપુ'સા-નપુ'સકવેદ
કસાય-કષાય (ચાર)
કોહ-ક્રોધ
મય-માન
માય-માયા
લોભત્તિ-લોભ એમ
મધ-મતિજ્ઞાન

કેવલ-કેવલ જ્ઞાન
વિભંગ-વિભંગ જ્ઞાન
મધ-મતિ અજ્ઞાન
સુઅનાણુ-શ્રુત અજ્ઞાન (તે)
સાગારા-સાકારોપયોગ જ્ઞ-
ણવાં

વિવેચન—હવે ત્રણ ભેદ વેદમાર્ગણા—પુરુષવેદી ૧, સ્ત્રીવેદી ૨, નપુ'સકવેદી ૩. હવે ચાર ભેદ કષાય માર્ગણા—ક્રોધ કષાયી ૧, માન કષાયી ૨, માયા કષાયી ૨, લોભ કષાયી ૪. હવે જ્ઞાનમાર્ગણા કહે છે—મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨, અવાધજ્ઞાની ૩, મનઃપર્યવજ્ઞાની ૪, કેવળજ્ઞાની ૫, વિભંગજ્ઞાની ૬, મતિઅજ્ઞાની ૭ અને શ્રુતઅજ્ઞાની ૮. મિથ્યાત્વ પાંકે મક્ષિત તે અજ્ઞાન-જ્ઞાન તે વિશેષોપયોગ માટે સાકારોપયોગ કહીએ. અને આગળ દશ ન કહેશે તે સામાન્યોપયોગ માટે અનાકારોપયોગ કહીએ. ઈહાં સંસારમાંહે સર્વવસ્તુવું જાણવું તે એ ભેદ હોય. સામાન્યપણે અને વિશેષપણે, તિહાં સામાન્યપણે વૃક્ષ માત્ર દીકું તે અનાકાર દર્શન કહીએ અને તે તાલતમાલાદિક વિશેષપણે ધારવું તે સાકારજ્ઞાન કહીએ. એ આઠ જ્ઞાન માંહે સર્વ જીવ આવ્યા. ૧૧

સામાધઅષ્ટેઅપરિહાર, સુહુમઅહખખાયદેસજયઅજયુઃ,
અખખુ અચખખુ ઓહી-કેવલદસણુ અણાગારા ॥૧૨॥

સામાધઅ-સામાવિક ચારિત્ર
છેઅ-છેદોપસ્થાપનીય

પરિહાર-પરિહારવિશુદ્ધિ
સુહુમ-સૂક્ષ્મસંપરાય

અહ ખાય-યથાખ્યાત
દેસજય-દેશવિરતિ
અજયા-અવિરતિ (એ સાત
મયમ)
ચખખુ-ચક્ષુદર્શન
અચખખુ-અચક્ષુદર્શન

ઓહી-અવધિદર્શન
કેવળદ સાણુ-કેવળ દર્શન
(એ ચાર દર્શન)
આણાગારા-તે અનાકારોપ
યોગ જાણવા

વિવેચન-હવે માત્ર ભેદ સયમમાર્ગણ કહે છે-સા
માયક સયમી ૧, હેતુપસ્થાપનીય સયમી ૨, પરિહાર-
વિશુદ્ધિ સયમી ૩, સક્ષમ સપરાય સયમી ૪, યથાખ્યાત
સયમી ૫, દેશસયમી તે દેશવિરતિ ૬, અસયમી તે અ
વિરતિ ૭, એ માત્ર ભેદ મયમ માર્ગણ જાણવી. હવે એતુ
વિવેચન કહે છે.-સમભાવ તે રાગ દ્વેષ રહિતપણ તેના
આપ-લાભ છે જ્યાં તે સામાયિક કહિયે, તે સામાયિક બે
ભેદ છે, -૧ ઇત્તરિક ૧, ૨ યાવત્કથિત ૨, તિહા શ્રી ઋષભ અને
વીર તીર્થ દીક્ષાના દિનમે સામાયિક ચારિત્ર ઉચ્ચરે, તે ઉપ
સ્થાપના લગે જ રહે, તે માટે ઇત્તરિક કહીએ અને બીજી
તીર્થકરના વારે તથા મહાવિદેહક્ષેત્રમા દીક્ષાના દિનમે સામા
યિક ઉચ્ચરે તે યાવજીવન લગે રહે, તે યાવત્કથિત કહીએ,
ઇત્તરિકને મયમહામત પ્રતિજ્ઞમણ સહીત અને સ્થિત કહ્ય
હાય. અને યાવત્કથિતને ચાર મહામત અને અસ્થિત
કહ્ય હાય ૧ પૂર્વ પર્યાય છેત્રીને અનેરા વિશુદ્ધ પર્યાયતુ
ઉપસ્થાપન કરવું તે હેતુપસ્થાપનીય કહીએ અને તે બે
ભેદ-સાતિચાર ૧, નિગતિચાર ૨ તિહા મૂળ ગુણને ભગે
પૂર્વ પર્યાયનો છેદ કીને રૂગી ઉપસ્થાપના-નતારોપણ કરે
તે સાતિચાર કહીએ અને શ્રી ઋષભ અને વીર તીર્થ દીક્ષા
પછી યોગોદ્દહનાનગરે રૂગી ઉપસ્થાપના કરે ત્યારે પૂર્વ પર્યાયનો

છેદ કરે, તથા તીર્થ થકી અન્ય તીર્થે સંક્રમણ કરે ત્યારે, જેમ શ્રી પાર્શ્વનાથના સાધુ કેશી ગાંગેય પ્રમુખે શ્રી વીરના શાસનમાં આવી પંચ મહાવ્રત ઉચ્ચરી પૂર્વ પર્યાય છેદીને નવો પર્યાય ગ્રહ્યો, એ નિરતિચાર કહીએ. એ છેદાપસ્થાપનીય ચારિત્ર ભરત ઐરવત ક્ષેત્રે પહેલા છેદલા જિનને ધારે જ હોય ૨. પરિહાર તે તપ વિશેષ તેણે કરીને વિશુદ્ધિ છે જે ચારિત્રને વિષે તે પરિહારવિશુદ્ધિ કહીએ. તે એ ભેદ-“ નિર્વિશમાન ” ૧, “ નિર્વિષ્ટકાયિક ” ૨, તિહાં ચારિત્રના ધરણહાર તે નિર્વિશમાન અને તે ચારિત્રિયાની સેવાના કરનાર તે નિર્વિષ્ટકાયિક કહીએ. તે કેમ ? ઇહાં નવ જણા ઉત્કૃષ્ટ પરિણામી વર્ણવેલનારાચ સંધયણવંત જઘન્યથી ઓગણત્રીશ વરસના ગૃહસ્થ પર્યાય અને વીશ વરસના દીક્ષા પર્યાયવંત, ઉત્કૃષ્ટા પૂર્વ કોડિના પર્યાયવાળા, ગચ્છથી જુદા નીકળે તે નવનો જ ગચ્છ થાયે, તિહાં એક વાચનાચાર્ય અને ચાર નિર્વિશમાન તે વિશેષ તપના કરનાર અને ચાર તેના અનુચારી હોય. તિહાં નિર્વિશમાન તે ઉન્હાણે જઘન્ય ચતુર્થ, મધ્યમ છકું, ઉત્કૃષ્ટો અકૃમ કરે. શીયાણે જઘન્ય ૧ છકું, મધ્યમ ૨ અકૃમ, ઉત્કૃષ્ટો ૩ દશમ કરે. વર્ષાકાળે જઘન્ય અકૃમ, મધ્યમ ૬શમ, ઉત્કૃષ્ટો ૪ દુવાલસ ભક્ત કરે, પારણે અભિગ્રહ સહિત આંખિલ કરે અને તેના સેવક તે નિત્યે આંખિલ કરે; એમ છમાસલગે કરીને પછી પારહારિક તે અનુચર થાય, અને અનુચર તે પરિહારિક થાય, એમ છમાસ લગે તે તપ કરે. ત્યારપછી વાચનાચાર્ય તે પ્રકારે તપ કરે અને આઠમાંથી એકને વાચનાચાર્ય થાયે, અને છમાસલગે સાત સેવાકારી થાય, એમ અઠાર માસે એ તપ પૂર્ણથયે વળી ફરી એજ તપ આદરે કે જિનકલ્પ આદરે અથવા ગચ્છમાં આવે. એ

ચારિત્રિયા તીર્થકરના શિષ્ય અથવા શિષ્યના શિષ્ય હોય પણ પાછળના ન હોય પ્રથમ અતિમ જિનને વારે ભરત ઐરવતેજ હોય ૩. સૂક્ષ્મ-અશમાત્ર છે સપરાય-કપાય જ્યાં તે સૂક્ષ્મસપરાય ચારિત્ર. તે બે ભેદ-સકિલ શ્યમાન ૧, વિશુદ્ધમાન ૨, ઉપશામ ઐશ્વિથી પડતા સકિલ-શ્યમાન હોય અને ઐશ્વિએ ચઢતા વિશુદ્ધમાન હોય ૪. યથાતથ્યપણે કરીને કપાય રહિતપણા માટે જ્ઞાત-પ્રસિદ્ધ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર, તે બે ભેદ-છન્નસ્થ ૧, કેવળી ૨. છદ્મસ્થ બે ભેદ-ઉપશાત મોહ ૧, ક્ષીણમોહ ૨. કેવળી બે ભેદ-સયોગી ૧, અયોગી ૨, ૫. નિરપરાધી ત્રસજીવનો સકલપીને નિરપેક્ષપણે વધ ન કરે તે દેશયતિ-દેશ વિરતિ કહીએ, પાત્રમે શુભઠાણે વર્તતા, વીશ વિશ્વા જનહયાવત સાધુધર્મની અપેક્ષાએ આવકને સવા વિશ્વાની દયા હોય તે માટે દેશસપત—*જીવા સુદુમા ધૂળા, સકળામમોય તે દુવિદ્યા ॥ સાવરાદ નિરવરાદા, સાવિચ્છા લેષ નિરચિચ્છા ॥ ૧ ॥ ૬. નથી લગારે વિનિતિ જેને એવો અર્થથી વિનિતિ રહિત તે અયત—

* સાધુને વીશ વિશ્વાની દયા હોય તે અપેક્ષાએ ગૃહસ્થને દશ વિશ્વાની દયા હોય, તે આ પ્રમાણે—સાધુ સૂક્ષ્મ (સ્થાવર) અને બાહ્ય (ત્રસ) અને પ્રકારના જીવોનો વધ ન કરે પરંતુ ગૃહસ્થો સૂક્ષ્મ જીવોની દયા પાળી શકે નહિ તેથી દશ વિશ્વા બાહ્ય રજા બાહ્ય જનની વિરાધનાના સહસ્રપથી અને આરભથી એવા બે ભેદ છે, તેમાં આરભથી દયા ગૃહસ્થ પાળી શકે નહિ માટે પાત્ર વિશ્વા રજા સહસ્ર બે પ્રકારે છે—અપરાધી અને નિરપરાધી તેમાં અપરાધીની દયા ગૃહસ્થ પાળી શકે નહિ તેથી ૨૥ વિશ્વા બાહ્ય રજા નિરપરાધીના બે ભેદ સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ તેમાં સાપેક્ષની દયા ગૃહસ્થ પાળી શકતા નથી તેથી સવા વિશ્વાની દયા રહી

અસંયત કહીએ. મિથ્યાત્વી અને સમ્યગ્દષ્ટિ પણ ચાથા ગુણકાણા લગે વર્તતા સર્વજીવ અસંયત કહિયે ૭, એ સાત સંયમનો વિચાર લેશથી કહ્યો. એ સાત ભેદ માંહે સર્વ જીવ આપ્યા માટે એ સંયમ માર્ગણા કહીએ.

ચક્ષુદર્શની ૧, અચક્ષુદર્શની ૨, અવધિદર્શની ૩, અને કેવલ દર્શની ૪, એ ચાર ભેદે દર્શન માર્ગણા. સામાન્ય એટલે નથી વિશિષ્ટ વ્યક્ત આકાર જ્યાં તે અનાકારોપયોગ કહીએ, તે દર્શન જાણવું. ॥ ૪ ॥ ૧૨ ॥

કિણ્હા નીલા કાઊ, તેઊ પમ્હા ય સુક્ક ભવિઅરા;
વેઅગ ખઈગુવસમ મિચ્છ મીસ સાસાણુ સન્નિઅરે. ૧૩

કિણ્હા-કૃષ્ણલેશ્યા

નીલા-નીલલેશ્યા

કાઊ-કાપોતલેશ્યા

તેઊ-તેજલેશ્યા

પમ્હા-પદ્મલેશ્યા

સુક્ક-શુકલલેશ્યા

ભવ્વ-ભવ્ય

અઅરા-અભવ્ય

વેઅગ-વેદક સમ્યક્ત્વ

ખઈગ-ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ

ઉવસમ-ઔપશમિક સમ્યક્

મિચ્છ-મિથ્યાત્વ

મીસ-મિશ્ર

સાસાણુ-સાંસ્વાદન સમ્યક્ત્વ

સન્નિ-સન્નિ

અઅરે-અસન્નિ

વિવેચન- કૃષ્ણલેશ્યા ૧, નીલલેશ્યા ૨, કાપોતલેશ્યા ૩, તેજલેશ્યા ૪, પદ્મલેશ્યા ૫ અને શુકલલેશ્યા ૬, એ લેશ્યા માર્ગણા. ભવ્ય ૧, ઈતર તે અભવ્ય ૨, એ ભવ્ય માર્ગણા. સમ્યક્ત્વ પુદ્ગળ વેદે તે વેદક-ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ ૧, ત્રણ દર્શન મોહનીય ક્ષય કરે તે ક્ષાયિક ૨, ઉદીર્ણ મિ-

ચ્યાત્વનો ક્ષય થયે અને અનુદીર્ણનો ઉપશમ થયે જેમા પ્રદેશવેદન અને વિપાકવેદન ન હોય તે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ કહીએ, તે એ લેદ-અધિલેદસભવ ૧ અને ઉપશમ-એણિ સભવ ૨, એ ત્રીણુ ૩, અશુદ્ધ પુદ્ગળરૂપ અવળી અતિવત તે મિથ્યાત્વ ૪, અર્ધ શુદ્ધ પુદ્ગળિક તે મિશ્ર ૫, ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ વચતા રનાદ માત્ર હોય તે સાસ્વાદન ૬, એ છ માહે સર્વ જીવ આબ્યા, એ સમ્યક્ત્વ માર્ગજ્ઞા. દીર્ઘકાલિકી મુજાવત મન મહિત તે સજી ૧, તેથી ઇતર મનરહિત તે અસજી ૨, એ સજી માર્ગજ્ઞા. ॥ ૧૩ ॥

માર્ગજ્ઞાને વિષે જીવ લેદ.

આહારેઅર ભેઆ, સુરનિરયવિભ ગમધસુઓહિદુગે,
સમ્મત્તતિગે પમ્હા, સુક્કા સમીસુ સન્નિદુગ ॥ ૧૪ ॥

આહાર-આહારક

ઇઅર-ઇતર (અણાહારક)

ભેઆ-ભેદો (યાય છે)

સુર-દેવગતિ

નિરય-નરકગતિ

વિભ ગ-વિભ ગજ્ઞાન

મધ-મતિજ્ઞાન

સુઅ-શ્રુતજ્ઞાન

ઓહિદુગે-અવધિજ્ઞાન અને

અવધિદર્શનને વિષે

સમ્મત્તતિગે સમ્યક્ત્વત્રિકમા

પમ્હા-પદવેશ્યા

સુક્કા-શુકલવેશ્યા (અને)

સમીસુ-સજીમા

સન્નિદુગ-સન્નિદ્રિક (સન્નિ

પચે દ્રિય પર્યાપ્તા અને

અપર્યાપ્તા) હોય

અર્થ-આહારા અને અણાહારી (એ ચૈાદ માર્ગજ્ઞાના પૂર્વોક્ત ૬૨) ભેદો જાણવા. દેવગતિ, નરકગતિ, વિભ ગ જ્ઞાન, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, અવધિદર્શન, સમ્યક્ત્વ

ત્રિષ્ઠ, પદ્મલેશ્યા, શુક્લ લેશ્યા અને સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિયને વિષે સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તા અને સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તા એ બે જ સેદ્દ હોય છે. ૧૪

વિવેચન—^૧આજે, ^૨લોમે, ^૩કવળે, આહાર લે તે આહારી ૧, વિમ્બહુગતિએ કેવળિ સમુદ્ધવાતે આહાર ન લે તે અણાહારી ૨, એ આહારમાર્ગણા. એ પ્રકારે ચૌદ મૂળ માર્ગણાના પૂર્વોક્ત ૬૨ ઉત્તર માર્ગણા સેદ્દ હોય. એકેકી મૂળ માર્ગણા માંહે સર્વ જીવ આવે. હવે એને વિષે જીવ સ્થાનક કહે છે.—દેવગતિને વિષે ૧, નરકગતિને વિષે ૨, વિલંગજ્ઞાનીને વિષે ૩, મતિજ્ઞાનીને વિષે ૪, શ્રુતજ્ઞાનીને વિષે ૫, અવધિજ્ઞાની ૬ તથા અવધિદર્શનીને વિષે ૭, ઔપશમિક ૧, ક્ષાયોપશમિક ૨, ક્ષાયિક ૩, એ ત્રણ સમ્યક્ત્વને વિષે ૧૦, પદ્મલેશ્યાને વિષે ૧૧, શુક્લ લેશ્યાને વિષે ૧૨ અને સંજ્ઞીને વિષે ૧૩; એ તેર માર્ગણાને વિષે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તો ૧ અને અપર્યાપ્તો ૨, એ બે જીવના સેદ્દ હોય.* ઈહાં અપર્યાપ્તો તે સર્વત્ર કરણઅપર્યાપ્તો

૧ ઉપત્તિ સમયે કાર્મણ શરીરવડે આહાર લેવાય છે તે. ૨ રોમ-રૂવાડાંના સ્પર્શવડે આહાર લેવાય તે. ૩ કાળીયાવડે આહાર લેવાય તે.

૪ મનસઃ મનનો સર્વતઃ સર્વ જાણુથી પરિચ્છેદઃ અવગ્રાહ (જ્ઞાન) તે મનઃપર્યવ મનઃપર્યવ જ્ઞાન જાણવું અને મનસઃ મનનો પર્યાય. ધર્મ તે સંબંધિ જ્ઞાન તે મન.પર્યાય મનઃપર્યાય જ્ઞાન જાણવું.

* એ તેર માર્ગણાને વિષે સંજ્ઞિપંચેન્દ્રિય જીવ ઉપજે માટે પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ બે સેદ્દ કલા. લબ્ધિ અપર્યાપ્તા તથા વિધ શુદ્ધિને અલાભે એ તેર માર્ગણામાં ન હોય માટે કરણ અપર્યાપ્તા લેવા. પંચસંગ્રહમાં વિલંગજ્ઞાને સંજ્ઞિપર્યાપ્તનો એક જ જીવ સેદ્દ હોય

જાણવો પણ લાભિં અપર્યાપ્તો નહી. ઈહા ત્રણ સમ્યક્ત્વને વિષે જીનના ભેદ ૨ કહ્યા પણ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વને વિષે અપર્યાપ્તો સફી પચે દ્રિય કેમ હોય ? દીકાકારે લખ્યું છે જે ઉપશમ સમ્યક્ત્વવત મરીને અનુત્તર વિમાને જાય ત્યા અપર્યાપ્તપણે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય, પછી ક્ષાયિક પામે. પણ વળી દીકામા કહ્યું જે-ઔપશમિક સમ્યક્ત્વની મરે નહી તેમ આયુ ન બાધે, ત્યારે તે અપર્યાપ્તો કેમ હોય ? તથા વળી અન્ય મથે કહ્યું છે જે ઉપશમ શ્રેણિથી ઉપશમ સમ્યક્ત્વની તે અદ્ધા (કાળ) ક્ષયેજ પડે. અને ક્ષય ક્ષયે મરે તે ક્ષાયિકજ હોય. તે મરીને અનુત્તર વિમાને જાય. યત -ઉવસમસોદિ પત્તા, મરાતિ ઉવસમગુણેસુ જે સત્તા ॥ તે લઘસત્તમદેવા, સગ્ગદ્દે યયસમત્તજ્જુમા ॥ ૧ ॥ ઈહા ધણુ વિચારવા યોગ્ય છે. ૧૪

તમસન્નિ અપજજજ્જુય,નરે સખાપરઅપજજ તેહિએ;
થાવરધગિદિ પઢમા,ચઉ બાર અસન્નિ દુ દુ વિગણે ૧૫

એમ કહ્યું છે, તે અસન્નિમાંથી આવેના દેવતા નારકીને અપર્યાપ્તો વચ્ચાએ વિભગજ્ઞાન ન હોય તે અપેક્ષાએ જાણ્યું કેટલાક સમ્યગ્નિદિ જીવો ત્રણ જ્ઞાનસદિત સન્નિપચેદ્રિયમા અવતરે છે, માટે મતિજ્ઞાન, જ્ઞાનજ્ઞાન, અવધિનાન અને અવધિદર્શનને નિરે સન્નિ અપર્યાપ્તાનો ભેદ ગણ્યો છે જદાણુ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વની સમ્યક્ત્વ સદિત સન્નિ પચે દ્રિયમાં અવતરે તે અપેક્ષાએ સન્નિઅપર્યાપ્તો લીધો છે

૧ ઉપશમ શ્રેણીએ ગ્રહેલા ઉપશાત મોહ ગુણગણાને પ્રાપ્ત થયેલા જે જીવો મગ્ધ પામે છે તે લઘસત્તમ દેવો (સાત લઘ આયુષ્ય જોણુ દોગાથી સર્વાયસિદ્ધિ વિમાનમા ઉત્પન્ન થયેલા દેવો) સર્વાયસિદ્ધિ વિમાનમાં ક્ષાયિકસ વક્ત્વ સદિત દોય છે

તં-તે બે ભેદ

અસન્નિ-અસન્ની

અપન્ન-લબ્ધિ અપર્યાપ્તા

જુઅં-યુક્ત, સહિત

નરે-મનુષ્યગતિને વિષે

સમાયરઅપન્ન-બાદર એ

કેંદ્રિય અપર્યાપ્તા સહિત

(ત્રણ)

તેઉએ-તેજેલેશ્યામાં હોય

થાવર-સ્થાવર (પાંચ)માં

એગિંદ્રિ-એકેંદ્રિયમાં

પઠમાચઉ-પહેલા ચાર (અવ
ભેદ)

બાર-પ્રથમના બાર (ભેદ)

અસન્નિ-અસન્નીમાં (હોય)

દુ દુ-બે બે અવભેદ

વિગલે-પ્રત્યેક વિકલેંદ્રિયમાં

(હોય)

અર્થ-તે (બે ભેદ) લબ્ધિ અપર્યાપ્તા અસંજ્ઞિએ યુક્ત (ત્રણ અવ ભેદ) મનુષ્યગતિને વિષે હોય. બાદર એકેંદ્રિય અપર્યાપ્તા સહિત (ત્રણ) તેજે લેશ્યાને વિષે હોય. પાંચ સ્થાવર અને એકેંદ્રિયને વિષે પ્રથમના ચાર અવ ભેદ હોય. અસંજ્ઞીમાર્ગજ્ઞાને વિષે બાર અવભેદ હોય. વિકલેંદ્રિય માર્ગજ્ઞાને વિષે બે અવભેદ હોય. ૧૫

વિવેચન-ગર્ભજ મનુષ્યમાં સંજ્ઞીપર્યાપ્તો ૧, અપર્યાપ્તો ૨, એ બે ભેદ હોય અને સંમર્ચિમ મનુષ્યમાં અસંજ્ઞી અપર્યાપ્તો એ એક ભેદ હોય. એવં મનુષ્યમાં ૩ અવના ભેદ હોય. તેજેલેશ્યામાંહે સંજ્ઞી અપર્યાપ્તો પર્યાપ્તો એ બે, અને બાદર એકેંદ્રિય અપર્યાપ્તો, એ ૩ ભેદ હોય. તેજેલેશ્યાવંત દેવતા એકેંદ્રિયમાં ઉપજે તેને અપર્યાપ્ત-પણે તેજેલેશ્યા હોય તે માટે. પાંચ સ્થાવરકાય અને એકેંદ્રિય એ છ બાલને વિષે પહેલા ચાર ભેદ હોય તે એ કે-સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તો, અપર્યાપ્તો, બાદર પર્યાપ્તો, અપર્યાપ્તો, એવં ૪. અસંજ્ઞીને વિષે સંજ્ઞીપર્યાપ્તો, અપર્યાપ્તો,

એ બે ટાળીને શેષ બાર (૧૨) જીવના લેદ હોય. વિકલે દ્રિય
એકેકા માહે બે બે લે. હોય-અપર્યાપ્તા ૧, પર્યાપ્તા ૨, એ
બે. બેધદ્રિય તેધદ્રિય પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા, ચૌરિદ્રિય ૫-
પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા ૨ ॥ ૧૫ ॥

દસ ચરિમ તસે અજ્યા-હારગતિરિતણુકસાયદુ અનાણે;
પદમતિલેસાભવિઅર,-અચખ્ખુનપુમિચ્છિ સવેવિ ૧૬

દસ ચરિમ-દશ દેહા	તિલેસા તણુ લેશ્યા માર્ગણામા
તસે-ત્રસકાયમાર્ગણાએ	ભવિઅર-ભવ્ય તથા અભવ્ય
અજ્યા-અવિરતિ માર્ગણાએ	માર્ગણાએ
આહારક-આહારક માર્ગણાએ	અચખ્ખુ-અચક્ષુ દર્શન મા-
તિરિ-તિર્યચગતિ માર્ગણાએ	ર્ગણાએ
તાણુ-કાયયોગ માર્ગણાએ	નપુ-નપુ સક વેદ માર્ગણાએ
કસાય-કપાય માર્ગણાએ	મિચ્છિ-મિથ્યાત્વ માર્ગણાએ
દુઅનાણે-બે અજ્ઞાનમાર્ગણાએ	સવેવિ-સર્વે જીવલેદ (હોય)
પદમ-પ્રથમની	

અર્થ-ત્રસકાયને વિષે છેલ્લા દશ જીવસ્થાનો હોય
અવિરતિ ચારિત્ર, આહારી, તિર્યચગતિ, કાયયોગ, કપાય,
બે અજ્ઞાન, પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા, ભવ્ય, અભવ્ય, અચક્ષુ
દર્શન, નપુસક વેદ અને મિથ્યાત્વને વિષે સર્વે જીવસ્થાનો
હોય. ૧૬

વિવેચન-ત્રસકાયને વિષે છેલ્લી દશ લેદ હોય-બેધદ્રિય
૧, તેધદ્રિય ૨, ચૌરિદ્રિય ૩, અસક્ષી ૫ ચેદ્રિય ૪, સક્ષી

પંચેન્દ્રિય, એ પાંચ પર્યાપ્તા, અપર્યાપ્તા એવં ૧૦. અસંયત-
અવિરતિ ૧, આહારી ૨, તિર્યચગતિ ૩, કાયયોગી ૪,
ચારે કપાયી ૮, મતિ અજ્ઞાની ૯, શ્રુતઅજ્ઞાની ૧૦, પહેલી
ત્રણ (૩) લેશ્યા-કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત ૧૩, ભવ્ય ૧૪, ઈતર તે
અભવ્ય ૧૫, અચક્ષુદર્શની ૧૬, નપુંસકવેદી ૧૭ અને
મિથ્યાત્વી ૧૮; એ અઢાર (૧૮) બોલને વિષે સર્વે (૧૪) જીવ-
ના ભેદ હોય. ॥ ૧૬ ॥

પજસત્તી કેવલદુગે, સંજમમણનાણદેસમણ મીસે;
પણચરિમપજજવયણે, તિય છ વપજિજઅર ચખખુમિ ૧૭.

પજજસત્તી-પર્યાપ્તાસંજી
કેવલદુગે-કેવલજ્ઞાન તથા કે-
વળ દર્શનમાં
સંજમ-સંયમ માર્ગણાએ
મણનાણ-મનઃપર્યવજ્ઞાનમાં
દેસ-દેશવિરતિમાં
મણ-મનોયોગે
મીસે-મિશ્રદૃષ્ટિમાર્ગણાએ

પણચરિમ-પાંચ છેલ્લા
પજજ-પર્યાપ્તા
વયણે-વચન માર્ગણા વિષે
તિય-ત્રણ
છવ-અથવા છ જીવભેદ
પજિજઅર-પર્યાપ્તા અને ત્રણ
અપર્યાપ્તા
ચખખુમિ-ચક્ષુદર્શનમાર્ગણાએ

અર્થ—કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, પાંચ સંયમ, મનઃપર્ય-
વજ્ઞાન, દેશવિરતિ ચારિત્ર, મનોયોગ, અને મિશ્ર સમ્યક્ત્વને
વિષે પર્યાપ્તા સંજીવેન્દ્રિય જીવ હોય. વચનયોગને વિષે પાંચ
છેલ્લા પર્યાપ્તા જીવસ્થાનો હોય. ચક્ષુદર્શનને વિષે પર્યાપ્તા

ત્રણ છત્ર સ્થાન અથવા ત્રણ પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા મળી છ
છત્ર સ્થાનો હોય ૧૭

વિવેચન—કેવળજ્ઞાની , કેવળદર્શની ૨, પાચ સયમી-
ચારિત્રિયા ૭, મન પર્યવજ્ઞાની ૮, દશવિરતિ ૯, મનોયોગી
૧૦ અને મિશ્રદષ્ટિ ૧૧ એ અગીયાર બોલને વિષે સજી
પચે દ્રિય ૧ પર્યાપ્તાનો એકજ સેદ હોય પાચ છત્રા તે બેઘ-
દ્રિય ૧, તેજદ્રિય ૨, ચૌરિદ્રિય ૩, સજી ૪, અસજી ૫,
એ પાચે પર્યાપ્તા સેદ વચનયોગીને વિષે હોય. ચક્ષુદર્શ-
નીને વિષે ત્રણ અથવા છ સેદ હોય-ચૌરિદ્રિય ૧, અસજી
પચે દ્રિય ૨, સજી પચે દ્રિય એ ત્રણ પર્યાપ્તા હોય અને
ત્રણ અપર્યાપ્તા પણ બેળા મળીએ ત્યારે છ સેદ પણ હોય
કેમકે એ ત્રણે અપર્યાપ્તાને પણ ધદ્રિય પર્યાપ્તિ પૂરી થયે
થકે ચક્ષુદર્શન હોય એમ પચસ મંદની મૂળ ટીકામા પણ
કહ્યું છે. ૧૭

ચીનરપણિ દિ ચરમા, ચક્રિ અણહારે દુસન્નિ છ અપજ્જન;	
તે સુદુમઅપજ્જ વિણા, સાસણિ ઇત્તો ગુણે વુરછ ૧૮	
ચીનરપણિ દિ-શ્રીવેદ, પુરૂષ	સુદુમઅપજ્જવિણા-સૂક્ષ્મ
વેદ તથા પચે દ્રિયમાં	અપર્યાપ્તા વિના(સાત)
ચરમાચક્રિ-છેલ્લા ચાર છવસેદ	મામણિ-મારવાદન માર્ગણાએ
અણહારે અણહારકમાર્ગણ એ	(હોય)
દુમન્નિ-એ સજી (અને)	ઇત્તો-હવે પછી
છઅપજ્જન-છ અપર્યાપ્તા	ગુણે, વુરછ-ગુણહાણા, કહીશું
તે-તે (આઠ સેદ)	

અર્થ—સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને પાંચેન્દ્રિયને વિષે છેલ્લા ચાર જીવ સ્થાન હોય. અણાહારીને વિષે બે સંજી (પર્યાપ્ત અપર્યાપ્ત) અને છ અપર્યાપ્ત એ આઠ જીવ સ્થાન હોય. સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તાવિના તે સાત જીવસ્થાન સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વે હોય. હવે પછી ગુણઠાણા કહીશું. ૧૮

વિવેચન—સ્ત્રીવેદી ૧, પુરુષવેદી ૨, પાંચેન્દ્રિય ૩, એ ત્રણને વિષે છેલ્લા—અસંજી પાંચેન્દ્રિય ૧, સંજી પાંચેન્દ્રિય ૨, એ બે અપર્યાપ્ત (કરણ અપર્યાપ્ત) અને પર્યાપ્ત એવં ૪ ભેદ હોય. ઇહાં સ્ત્રીવેદી, પુરુષવેદીમાંહે સંજીનાજ બે ભેદ હોય. અસંજી તો સર્વ નપુંસકજ હોય, એમ સિદ્ધાંત માંહે કહ્યું છે, તેથી ઇહાં અસંજીમાં લિંગાકાર માત્રજ આશ્રયીને કહ્યું દીસે છે પણ ઘટે નહીં; એ વિચારવાચોગ્ય છે. અણાહારીને વિષે છ અપર્યાપ્ત અને સંજી અપર્યાપ્તો પર્યાપ્તો એવં ૮ ભેદ હોય. સાતે અપર્યાપ્ત વિગ્રહગતિ એ અણાહારી હોય અને સંજી પર્યાપ્તો કેવળી સમુદ્ધાતે અણાહારી હોય માટે. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત વિના તેજ સાત ભેદ સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને વિષે હોય. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય તે અતિ સંકલિષ્ટ પરિણામી છે તે માટે તેમાં સાસ્વાદની ન ઊપજે; એ દર માર્ગણસ્થાનકને વિષે જીવ સ્થાનક કહ્યાં.

હવે દર માર્ગણાને વિષે ગુણઠાણાં કહીએ છીએ. ॥૧૮॥

માર્ગણાને વિષે ગુણસ્થાન.

પણુ તિરિચઉ સુરનિરએ, નરસન્નિપણિં દિભન્વતસિ સં
ધગવિગલભૂદગવણે, દુ દુ એગં ગધતસઅભન્વે. ॥૧૯॥

પાણુ-પાચ ગુણઠાણા
તરિ-તિર્યચગતિને વિષે (હોય)
ચરિ-ચાર ગુણઠાણા
સુરનિરઐ-દેવતા તથા નાર
કીને વિષે હોય
નર-મનુષ્યગતિ,
સજી-સજી માર્ગણા,
પણિ દિ-પચે દ્રિયમાર્ગણા,
ભવ-ભવ્યમાર્ગણા (અને)
તસિ-ત્રસકાય માર્ગણાને વિષે
સર્વે-સર્વ ગુણઠાણા હોય

દુગ-એકે દ્રિય માર્ગણા,
વિગલ-વિકલે દ્રિય માર્ગણા,
ભૂ-પૃથ્વીકાય માર્ગણા,
દગ-અપ્કાય માર્ગણા (અને)
વણુ-વનસ્પતિકાય માર્ગણાને
વિષે
દુ દુ-બે બે ગુણઠાણા હોય
એગ-એક ગુણઠાણુ
ગઈતસ-ગતિત્રસ (તેઉકાય
તથા વાઉકાય) અને
અભવે અભવ્ય માર્ગણાને વિષે

અર્થ-તિર્યચ ગતિને વિષે પહેલા પાચ ગુણઠાણા હોય દેવતા
અને નારકીને વિષે ચાર ગુણઠાણા હોય મનુષ્યગતિ, સજી,
પચે દ્રિય, ભવ્ય અને ત્રસકાયને વિષે સર્વ ગુણઠાણા હોય.
એકે દ્રિય, વિગલે દ્રિય, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિ-
કાયને વિષે બે બે ગુણઠાણા હોય. ગતિત્રસ અને અભવ્યને
વિષે એક ગુણઠાણુ હોય. ૧૯

વિવેચન-દેશવિરતિ લગે, ધુરિલા (પ્રથમના) પાચ
ગુણઠાણા તિર્યચગતિને વિષે હોય. ધુરિલા ચાર ગુણઠાણા દેવ
ગતિ નરકગતિને વિષે હોય, તેઓ અવિરતી છે મારે. મનુષ્ય-
ગતિ ૧, સજી ૨, પચે દ્રિય ૩, ભવ્ય ૪, ત્રસકાય ૫, એ પાચને
વિષે સર્વે (૧૯) ગુણઠાણા હોય. એકે દ્રિય ૧, વિકલે દ્રિય તે
બેદ્રિય ૨, તેદ્રિય ૩, ચારિ દ્રિય ૪, પૃથ્વીકાય ૫, અપ્-
કાય ૬, વનસ્પતિકાય ૭, એ સાતને વિષે મિથ્યાત્વ ૧ અને

સામ્યાદત એ એ ગુણઠાણાં હોય, ગતિત્રય તે તેહિકાય ૧,
વાયુકાય ૨, અને અભવ્ય ૩, એ ત્રણને વિષે એક મિથ્યાત્વ
ગુણઠાણું હોય. ॥ ૧૬ ॥

ચેઅતિકસાય નવ દસ, લોભે ચઉ અજઘ દુતિ અનાણુતિગે,
ખારસ અચખ્ખુચખ્ખુમુ, પઢમા અહખાઈ ચરિમચઉ. ૨૦

વેઅ-ત્રણ વેદ

તિકસાય-ત્રણ કાચે

નવ-નવ ગુણઠાણાં

દસ-દશ ગુણઠાણાં

લોભે-લોભ માર્ગણાએ

ચઉ-ચાર ગુણઠાણાં

અજઘ-અવિરતિ માર્ગણાએ

દુતિ-એ અથવા ત્રણ ગુણઠાણાં

અનાણુતિગે-અજ્ઞાનત્રિકે

ખારસ-ખાર ગુણઠાણાં

અચખ્ખુ-અચક્ષુ દર્શને

ચખ્ખુમુ-ચક્ષુ દર્શને

પઢમા-પ્રથમનાં (ગુણઠાણાં)

અહખાઈ-યથાખ્યાત ચારિત્ર

ચરિમચઉ-છેદનાં ચાર ગુણઠા-

ણા હોય.*-

અર્થ—ત્રણ વેદ અને ત્રણ કપાયને વિષે નવ ગુણઠાણા હોય,
લોભે દશ ગુણઠાણા હોય, અવિરતિ ચારિત્રને વિષે ચાર
ગુણઠાણા હોય, અજ્ઞાનત્રિકે એ અથવા ત્રણ ગુણઠાણાં હોય
અને ચક્ષુદર્શન તથા અચક્ષુદર્શનને વિષે પ્રથમના ખાર
ગુણઠાણા હોય, યથાખ્યાતચારિત્રને વિષે છેદના ચાર
ગુણઠાણા હોય. ૨૦

વિવેચન—ત્રણવેદ તે પુરૂષ વેદ ૧, સ્ત્રી વેદ ૨, નપું-
સવેદ ૩, ત્રણ કપાય તે કોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, એ
અને વિષે નવ ગુણઠાણાં હોય, લોભકપાયને વિષે દશ ગુણઠા-
ણાં હોય. અવિરતિને પ્રથમનાં ચાર (૪) ગુણઠાણાં હોય.
મનિ અજ્ઞાની ૧, શ્રુત અજ્ઞાની ૨, વિભંગજ્ઞાની* ૩, એ

૧ વિપરીતો વિપરીત છે મંગ:-પરિચ્છિત્તપ્રકારો એવો વસ્તુ
જેનો તદ્ તે વિમર્ગ વિભંગ જ્ઞાન બાણવું.

ત્રણને વિષે મિથ્યાત્વ ૧, સાસ્વાદન ૨, મિત્ર ૩, એ ત્રણ ગુણઠાણા હોય. વિશુદ્ધપણા રહિત છે માટે મિત્રે મિશ્રિત જ્ઞાન તે અજ્ઞાનજ કહીએ, તેથી કેટલાએક કહે છે કે-અજ્ઞાનીને બેજ ગુણઠાણા હોય, યદ્યપિ મિત્રે યથાસ્થિત તત્વનો નિર્ણય નથી તોપણ ત્યા જ્ઞાનનો લેશ છે તે માટે નિત્રે અજ્ઞાન ન કહીએ. તથા સિદ્ધાંતે તો અજ્ઞાનીને એકજ ગુણઠાણું કહ્યું છે. સાસ્વાદન તો સમ્યક્ત્વ છે ત્યા તો જ્ઞાન કહ્યા છે પછી તો બહુશ્રુત કહે તે ખરૂં. અચક્ષુર્દર્શની ૧, અક્ષુદ્દર્શની ૨, એ બેને વિષે ક્ષીણમોહમુધી પહેલા બાર ગુણઠાણા હોય. યથાખ્યાત ચારિત્રને વિષે અચાર માથી ચૌદમાલગે છેલા ચાર (૪) ગુણઠાણા હોય. ૨૦

પણનાણિ સગ જયાઈ, સમધઅ છેઅ ચઉ દુન્નિ પરિહારે;
કેવલદુગિ દો ચરિમા, - જયાઈ નવ મધસુઓહિદુગે ૨૧

પણનાણિ-મન પર્યવસાને
મગ-સાત

જયાઈ-મમતાદિ

સમધઅ-સામાયિકે

છેઅ-છેદોપસ્થાપનીયે

ચઉ-ચાર

દુન્નિ-બે

પરિહારે-પરિહાર વિશુદ્ધિ
ચારિત્રે

કેવલદુગિ-કેવળદિકે (કેવળ

જ્ઞાન તથા કેવળ
દર્શને)

દો ચરિમા-બે છેલા ગુણઠાણા

અજયાઈનવ-અવિરતિ આ-
દિ નવ ગુણઠાણું

મધસુ-મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન
માર્ગજ્ઞાને વિષે

ઓહિદુગે-અવધિજ્ઞાન અને
અવધિ દર્શનને વિષે

અર્થ—મનઃપર્યવજ્ઞાને પ્રમત્તાદિ સાત ગુણઠાણા હોય સામાયિક અને છેદાપસ્થાપનીય ચારિત્રે ચાર (પ્રમત્તાદિ) ગુણઠાણા હોય, કેવળદ્વિકે છેલ્લા બે ગુણઠાણા હોય, મતિ-જ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદ્વિકે અવિરતિ આદિ નવ ગુણઠાણા હોય. ૨૧

વિવેચન—મનઃપર્યવજ્ઞાનીનેવિષે પ્રમત્તસંયતથી માં-હીને ખારમા લગે સાત ગુણઠાણાં હોય. સામાયિક ચારિત્ર ૧, છેદાપસ્થાપનીય ૨, એ બેને વિષે પ્રમત્તાદિક ચાર હોય, નવમા લગે. પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્રને વિષે પ્રમત્ત અપ્રમત્ત ૨, એ બે હોય. કેવળજ્ઞાની ૧, કેવળદર્શની ૨, એ બેને વિષે છેદાં બે ગુણઠાણાં હોય. મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુત જ્ઞાન ૨, અવધિજ્ઞાન ૩, અવધિ દર્શન ૪, એ ચારને વિષે અવિરતાદિક નવ ગુણઠાણાં હોય; ખારમા લગે. ઇહાં અવધિ દર્શનનેવિષે પહેલાં ૩ ગુણઠાણાં વાર્યાં તે શુ' જાણીએ શા હેતુએ વાર્યા હશે, તેની અખર પડતી નથી. સિદ્ધાંત-માં તેા મિથ્યાત્વે વિભંગજ્ઞાનીને પણ અવધિ દર્શન કહ્યું છે અને ઘટે પણ ખરું. *તથા ચ મગવત્યંગે-ઓહિદંસળઅણા-ગારોચ્ચત્તાણં મતે ! કિં નાણી અજ્ઞાણી ? ગોચમા ! નાણી વિ અ-જ્ઞાણી નિ । જે નાણી તે તિજ્ઞાણી અત્યંગદયા ચડનાણી, જે અ-જ્ઞાણી તે મદઅજ્ઞાણી સુચઅજ્ઞાણી વિભંગનાણી । શ૦ ૮ ૩૦૨.

* શ્રી ભગવતી-સૂત્રને વિષે આહમા શતકના બીજા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે—હે ભગવન્ ! અવધિ દર્શનરૂપ અનાકાર ઉપયોગવાળાં છવેા-જ્ઞાની કે અજ્ઞાની ? ભગવંત ઉત્તર આપે છે કે—હે ગૌતમ ! જ્ઞાની પણ છે અને અજ્ઞાની પણ છે. જે જ્ઞાની છે તે ત્રણ જ્ઞાન-વાળા તેમજ કેટલાક ચાર જ્ઞાનવાળા છે. જે અજ્ઞાની છે તે મતિ અજ્ઞાની, શ્રુત અજ્ઞાની અને વિભંગ જ્ઞાની જાણવા.

ઈહા જે અજ્ઞાની એટલે કે મિથ્યાત્વાદિકે ૩ ગુણઠાણે વર્તતા
જે વિભગ જ્ઞાની તેને અવધિદર્શન કહ્યું અને ઈહા કમ્ભ-
અથે ના કહી એ સદેહાસ્પદ છે. ૨૧

અહ ઉવસમિ ચઉ વેઅગિ, અધઅે ઇક્કાર મિચ્છતિગિ દેસે,
સુહુમે અ સઠાણુ તેર જોગઆહારસુક્કાઅે ॥ ૨૨ ॥

આઠ-આઠ ગુણઠાણા
ઉવસમિ-ઓપશમિકે
ચઉ-ચાર ગુણઠાણા
વેઅગિ-વેદક સમ્યક્ત્વે
અધઅે-ક્ષાયક સમ્યક્તે
ઇક્કાર-અગિયાર ગુણઠાણા
મિચ્છતિગિ-મિથ્યાત્વત્રિકે
દેસે-દેશવિરતિઅે

સુહુમે-સૂક્ષ્મ સપરાયે
સઠાણુ-પોતપોતાના ગુણસ્થા-
નકે હોય
તેર(સ)-તેર ગુણઠાણા
જોગ-ત્રણ યોગ માર્ગણાઅે
આહાર-આહાર માર્ગણાઅે
સુક્કાઅે-શુકલલેશ્યામાર્ગણાઅે

અર્થ—ઓપશમિક સમ્યક્ત્વે આઠ (અવિરતિઆદિ)
ગુણઠાણા હોય, વેદક સમ્યક્ત્વે ચાર ગુણઠાણા હોય અને
ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વે (અવિરતાદિ) અગ્યાર ગુણઠાણા હોય મિ-
થ્યાત્વત્રિક (મિથ્યાત્વ, સાસ્વાત્વ અને મિત્ર), દેશવિરતિ
અને સૂક્ષ્મસપરાયે પોત પોતાના ગુણઠાણા હોય, ત્રણ
યોગ માર્ગણાઅે, આહારી માર્ગણાઅે અને શુદ્ધ લેશ્યા
માર્ગણાઅે તેર ગુણઠાણા હોય. ૨૨

વિવેચન—ઉપશમ સમ્યક્ત્વીને ચોથાથી અગ્યારમા
લગે આઠ ગુણઠાણા હોય. વેદક તે ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વ તેને
ચોથાથી માત લગે ચાર ગુણઠાણા હોય. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વીને
ચોથાથી ચોદમા લગે અગ્યાર ગુણઠાણા હોય. મિથ્યા-

ત્વીને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું ૧, સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વીને સા-
સ્વાદન ગુણઠાણું, મિથ્યદષ્ટિને મિથ્ય ગુણઠાણું, દેશવિરતિને દેશ
વિરત ગુણઠાણું, સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રીયાને સૂક્ષ્મસંપરાય
ગુણઠાણું; એ રીતે એ પાંચને સ્વસ્થાન તે પોતપોતાનું અંકેક
ગુણઠાણું હોય. મનોયોગી ૧, વચનયોગી ૨, કાયયોગી ૩,
આહારી ૪ અને શુક્લ લેશ્યાવંત ૫, એ પાંચને તેર ગુણ-
ઠાણાં હોય. ચૈદમે ગુણઠાણે તેા અયોગી અણાહારી અ-
લેશી હોય. ॥ ૨૨ ॥

અસન્નિસુ પઠમદુગં, પઠમતિલેસાસુ છચ્ચ દુસુ સત્ત;
પઠમંતિમદુગ અજ્યા, અણહારે મગ્ગણાસુ ગુણા ॥ ૨૩ ॥

અસન્નિસુ-અસંજી માર્ગણાએ	પઠમંતિમદુગ-પહેલાં એ અં
પઠમદુગં-પહેલાં એ ગુણઠાણાં	છેલાં એ
પઠમતિલેસાસુ-પહેલી ત્રણ	અજ્યા-અવિરતિ ગુણઠાણું
લેશ્યાએ	અણહારે-અણહારક માર્ગ-
છચ્ચ-છ ગુણઠાણાં	ણાએ
દુસુ-તેજો અને પદ્મ લેશ્યાએ	મગ્ગણાસુ-માર્ગણા દ્વારને વિષે
સત્ત-સાત ગુણઠાણાં	ગુણા-ગુણઠાણાં જાણવા.

અર્થ—અસંજીને વિષે પહેલાં એ ગુણસ્થાનક હોય, પ-
હેલી ત્રણ લેશ્યાએ છ ગુણસ્થાનક હોય, એ (તેજો પદ્મ) લેશ્યાએ
સાત ગુણસ્થાનક હોય, અનાહારક માર્ગણાએ પહેલાં એ,
છેલાં એ અને અવિરતિ એ પાંચ ગુણસ્થાનક હોય. એ પ્રકારે
માર્ગણાને વિષે ગુણઠાણાં કહ્યાં. ૨૩

વિવેચન—અસંજીને વિષે પહેલાં એ ગુણઠાણા હોય.
પહેલી ૩-કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, લેશ્યાને વિષે પ-
હેલાં છ ગુણઠાણાં હોય. ત્રીજે ક્રમંત્રયે ૪ કહ્યાં અને ઈહાં

કહ્યાં તે શુ ? તત્તોત્તર પૂર્વપ્રતિપત્તિ પાચમા છઠ્ઠા ગુણઠા-
જ્ઞાપતને કૃષ્ણાદિક ત્રણ લેશ્યા પણ આવે પરંતુ કૃષ્ણાદિક ૩
લેશ્યાવત પાચમુ છઠ્ઠુ ગુણઠાણુ ન પામે, તે માટે વિરોધ
નહી. યત - * સમ્પત્તસુખ સન્વાસુ । હહર સુદ્ધાસુ તિસુ ચ
ચારિત્ત । પુન્નવપદ્ધિવદ્ધમો પુન, અન્નયરીપ ડ લેસાપ ॥ ૧ ॥
૧ તેજેલેશ્યા, ૨ પદાલેશ્યા, એ બે લેશ્યાને ૭ ગુણઠાણા
હોય. પહેલા બે, છેલ્લા બે અને ચોથુ અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ-
એ પાચ ગુણઠાણા અણાહારીને હોય. પહેલું, બીજું
અને ચોથુ ગુણઠાણુ નિમ્નહ ગતિએ હોય તેરમુ કેનણિ
સમુદ્ધાતે અને ચાંદમુ તેા અણાહારી જ છે. એ ૬૨ માર્ગ-
જ્ઞાને વિષે ગુણઠાણા કહ્યા. ૨૩

માર્ગજ્ઞાને વિષે યોગસખ્યા.

સત્યચેત્તર મીસઅસત્ય, મોસ મણુ વય વિહિવિવિઆહારા;
ઉરલ મીમા કમ્મણુ, ઇઅ જોગા કમ્મઅણાહારે ॥૨૪॥

સત્ય-સત્ય મનોયોગ	મૃપા (વ્યવહાર)
ઇઅર-અસત્ય મનોયોગ	મનોયોગ
મીસ-મિષ (સત્યાસત્ય મનોયોગ)	વય-વચન યોગ (ઉપર પ્રમાણે ચાર)
અમઅચમોસમણુ-અસત્યા	વિહિવિ-વૈકલ્પયોગ

* સમ્યક્ત્વસામાયિક અને શુભસામાયિક સર્વ લેશ્યાને વિશે
પ્રાપ્ત થાય છે અને ચારિત્ર નહીં શુદ્ધ લેશ્યા (તેજે, પદ અને શુભ) ને
વિશે પ્રાપ્ત થાય છે વળી પૂર્વ પ્રતિપત્તિ ન (ચારિત્ર પ્રાપ્ત થયું
હોય તેવા જીવ) પમાથી મને તે લેશ્યાએ દોષ

આહારા-આહારક યોગ	ઈશ્વ-એમ
ઉરલ-ઐદારિક યોગ	ભેગા-યોગો
મીસા-ઐદારિકાદિમિશ્ર યોગ	કરમ-કાર્મણ્યોગ
કરમણ-કાર્મણ યોગ	અણહારે-અનાહારી માર્ગણ્યોગ

અર્થ—સત્ય, અસત્ય, મિશ્ર અને અસત્યામૃષા (એ-ચાર ચાર પ્રકારે) મનયોગ અને વચનયોગ, વૈક્રિય કાયયોગ, ઐદારિક કાયયોગ, મિશ્રકાયયોગો (વૈક્રિયમિશ્ર, આહારકમિશ્ર ઐદારિકમિશ્ર) અને કાર્મણ કાયયોગ એ યોગો જાણવા. અણહારી માર્ગણ્યે કાર્મણ કાયયોગ હોય. ૨૪

વિવેચન—૧ સત્યમનોયોગ, ૨ અસત્યમનોયોગ, ૩ સત્યાસત્ય મનોયોગ, ૪ અસત્યામૃષામનોયોગ; એ ચાર મનના યોગ. ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ સત્યાસત્ય વચનયોગ, ૮ અસત્યામૃષા વચનયોગ; એ ચાર વચનના યોગ, એવં આઠ. ૯ વૈક્રિય કાયયોગ, ૧૦ આહારક કાયયોગ, ૧૧ ઐદારિક કાયયોગ, એ ત્રણના મિશ્ર તે ૧૨ વૈક્રિયમિશ્ર કાયયોગ, ૧૩ આહારક મિશ્ર કાયયોગ, ૧૪ ઐદારિક મિશ્ર કાયયોગ અને ૧૫ કાર્મણ કાયયોગ; એ પંદર યોગ કહીએ. યોગ તે આત્માનો વીર્ય વ્યાપાર સ્ફુરણાદિક. અણહારીને વિષે એક કાર્મણ કાયયોગ કહીએ, વિમ્બ ગતિએ અને કેવળિ સમુદ્ધાતે વર્તતા જીવો અણહારી જાણવા. ॥ ૨૪ ॥

નરગઈ પણિંદિ તસતણુ, અચખનુનરનપુકસાયસમ્મદુગે,
સનિ છલેસાહારગ, ભવમઈસુઅઓહિદુગિ સવે ॥૨૫॥

નરગદ્ય-મનુષ્ય ગતિમા
પણિદિ-પ ચે દ્રિયમાં
તસ-ત્રસકાયમા
તાણુ-કાય યોગમા
અચક્ષુ-અચક્ષુ દર્શનમા
નર-પુરૂષ વેદમાં
નપુ-નપુ સક વેદમા
કમાય-કપાયમા
સમ્મદુગે-સમ્યક્ત્વદિકે

સન્નિ-સન્નીમાર્ગણાએ
છલેસા-છલેશ્યાએ
આહારગ-આહારક માર્ગણાએ
ભવ-ભવ્યમાર્ગણાએ
મધ-મતિજ્ઞાન માર્ગણાએ
શ્રુત-શ્રુતજ્ઞાન માર્ગણાએ
ઓહદુગિ-અવધિજ્ઞાન તથા
અવધિદર્શનમાર્ગણાએ
સર્વે-સર્વ (યોગો હોય)

અર્થ—મનુષ્યગતિ, પ ચે દ્રિયગતિ, ત્રસકાય, કાયયોગ, અચક્ષુદર્શન, પુરૂષવેદ, નપુ સકવેદ, કપાયમાર્ગણા અને સમ્યક્ત્વદિક (ક્ષાયોપગમિક-ક્ષાયિક) ને વિષે તેમજ મન્ની, છલેશ્યા, આહારી, ભવ્ય, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિદિકનેવિષે સર્વ યોગ હોય. ૨૫

નિવેચન—૧ મનુષ્યગતિ, ૨ પ ચે દ્રિય, ૩ ત્રસકાય, ૪ કાયયોગી, ૫ અચક્ષુદર્શની, ૬ પુરૂષવેદી, ૭ નપુ સકવેદી, ૮-૧૧ આન કપાયનાળા, ૧૨ ક્ષાયોપગમિક સમ્યક્ત્વી, ૧૩ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી, ૧૪ સન્ની, ૧૫-૨૦ છ લેશ્યાનત, ૨૧ આહારી, ૨૨ ભવ્ય, ૨૩ મતિજ્ઞાની, ૨૪ શ્રુતજ્ઞાની, ૨૫ અવધિજ્ઞાની અને ૨૬ અવધિદર્શની, એ ૮-૧૧ માં જ્ઞાન વિષે (૧૫) ૫ ૧૨ યોગ હોય ॥ ૨૫ ॥

તિગિધન્યઅન્યમામણ,અનાણુઉવસમઅભવમિરુદેશુ;
તેરાહારદુગૂણા,તે ઉગલદુગૂણ મુરનિરએ ॥ ૨૬ ॥

તિરિ-તિર્યગગતિમાર્ગણાએ
 ઈતિ-સ્ત્રીવેદ માર્ગણાએ
 અજય-અવિરતિમાર્ગણાએ
 સાસણ-સાસ્વાદન માર્ગણાએ
 અનાણ-ત્રણઅજ્ઞાન માર્ગણાએ
 ઉવસમ-ઔપશમિકસમ્યક્ત્વ
 માર્ગણાએ
 અભવ-અભવ્ય માર્ગણાએ

મિચ્છેમુ-મિથ્યાત્વમાર્ગણાએ
 તેર-તેર (યોગ હોય)
 આહારકદ્વિગૂણ-આહારક દ્વિ-
 કરહિત
 તે-તે (તેર યોગ)
 ઉરલદ્વિગૂણ-ઔદારિકદ્વિક વિના
 મુરનિરએ-દેવતા અને ના-
 રકીને વિષે

અર્થ—તિર્યગગતિ, સ્ત્રીવેદ, અવિરતિ ચારિત્ર, સાસ્વા-
 દન સમ્યક્ત્વ, ત્રણ અજ્ઞાન, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, અભવ્ય
 અને મિથ્યાત્વને વિષે આહારકદ્વિકરહિત તેર યોગ હોય.
 દેવતા અને નારકીને વિષે તે ઔદારિકદ્વિક વિના (અગ્યાર
 યોગ) હોય. ૨૬

વિવેચન—તિર્યગગતિ, સ્ત્રીવેદી, અવિરતિ, સાસ્વાદન
 સમ્યક્ત્વી, મતિઅજ્ઞાની, શ્રુતઅજ્ઞાની, વિભંગજ્ઞાની, ઉ-
 પશમ સમ્યક્ત્વી, અભવ્ય અને મિથ્યાત્વી એ દશ દ્વારને
 વિષે આહારકદ્વિક વિના (૧૩) તેર યોગ હોય એટલે
 આહારક કાયયોગ અને આહારકમિશ્રકાયયોગ એ એ યોગ
 ન હોય. તે મધ્યેથી વળી ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ વિના

૧ આહારક દ્વિક ચૈદ પૂર્વી મુનિનેજ પ્રાપ્ત થાય છે માટે આ
 દશ માર્ગણાને વિષે ન હોય. સ્ત્રીઓને દષ્ટિવાદ સૂત્ર ભણવાનો નિષેધ
 હોવાથી ચૈદ પૂર્વનો અભ્યાસ તેને નથી તેથી તેને આહારક દ્વિક ન
 હોય. તુચ્છ સ્વભાવવાળી, બહુ ગારવવાળી, ચપલ ઇદ્રિયવાળી અને
 શુદ્ધિએ હીન હોવાથી અતિશયવાળા અધ્યયનો અને ભૂતાવાદ ભણ-
 વાનો સ્ત્રીને અધિકાર નથી.

શેષ અગ્યાર યોગ દેવતા તથા નારકીને વિષે હોય, કારણ કે તેમને ઔદારિક શરીર ન હોય. આહીઆ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વને તેર યોગ કહ્યા પણ ઔદારિકમિશ્ર, વૈક્રિય-મિશ્ર અને કર્મણુ એ ત્રણ યોગ ઘટે નહી, શેષ દશજ ઘટે એ આટે ઉપગમ સમ્યક્ત્વવત થકો મરે નહી ત્યારે એ ત્રણ યોગ કેમ હોય ? કદાચિત્ મતાતરે ઉપશમ શ્રેણીએ ઉપગમ સમ્યક્ત્વની મરી અનુસાર વિમાને જાય તો વૈક્રિય મિશ્ર અને કર્મણુ કાયયોગ પામીએ પણ ઔદારિકમિશ્ર-કાયયોગનું કામ તો ક્યાઈ લાધે નહી, એ નિચાળવા યોગ્ય છે. ૨૬

કમ્મુરલદુગ થાવરિ,તે સવિઉવિવદુગ પચ ધગિ પવણે;
છ અસન્નિ ચરિમવધલુઅ,તે વિઉવદુગૂણુ ચઉ વિગલે ૨૭

કમ્મુરલદુગ-કાર્મણુ તથા ઔ

દારકદિક

થાવરિ-સ્થાવર કાયમા

તે-તે (ત્રણ) યોગ

સવિઉવિવદુગ-વૈક્રિયદિક

મહિત કરતા

પચ-પાચયોગ

ધગિ-એકે દ્રિયને વિષે

પવણે-વાઉકાયને વિષે

છ-છ યોગ

અસન્નિ-અસન્નિ માર્ગણુને

વિષે

ચરિમ-હેલા

વધલુઅ-વચનયોગ યુક્ત

વિઉવદુગૂણુ-વૈક્રિયદિક

ઉણા કરતા

ચઉ-ચાર યોગ

વિગલે-વિકલે દ્રિયને વિષે

અર્થ—કાર્મણ કાયયોગ અને ઔદારિકદિક (એ ત્રણ યોગ) વ્યાવરને વિષે હોય. તે (ત્રણ યોગ) વૈક્રિયદિક મહિત એટલે પાચ યોગ એકેદ્રિય જ્ઞાત અને વાઉકાયને

વિષે હોય. હેલા વચન (અસત્યામૃયા) યોગ સદિત ૭
યોગ અસંગીને વિષે હોય. તે (૬ યોગ) વૈક્રિયદ્વિત સદિત
ચાર યોગ વિકલેદ્રિયને વિષે હોય. ૨૭

વિવેચન—૧ કાર્મણ, ૨ ઔદારિક, ૩ ઔદારિકમિશ્ર,
એ ત્રણ યોગ-પૃથ્વીકાય, આપ્તકાય, તેહકાય, અને વનસ્પ-
તિકાય એ ચાર સ્થાવરને વિષે હોય. તે કાર્મણ, ઔદારિક
અને ઔદારિકમિશ્રકાય યોગને વૈક્રિય અને વૈક્રિયમિશ્ર-
કાયયોગે સદિત કરીએ એટલે પાંચ યોગ એકેદ્રિય અને
વાયુકાયને વિષે હોય. એ પાંચ યોગ અસત્યામૃયા વચન
યોગે સદિત અવં ૭ યોગ અસંગીને વિષે હોય; વાયુ^૧ સ-
દિત મારે. તે ૭ યોગ મધ્યેથી વૈક્રિયદ્વિતે ઉણા એટલે
ઔદારિક, ઔદારિકમિશ્ર, કાર્મણ અને અસત્યામૃયા વચન
યોગ એ ચાર યોગ-એકદ્રિય, તેહદ્રિય, ચૌરિદ્રિયને વિષે
હોય. ॥ ૨૭ ॥

કમ્મુરલમીસવિણુ મણુ, વધસમઠઅછેઅચખખુમણુનાણે;
ઉરલદુગ કમ્મ પઠમં, -તિમમણુવધ કેવલદુગંમિ ॥૨૮॥

કમ્મ-કાર્મણ

ઉરલમીસ-ઔદારિકમિશ્ર

વિણુ-વિના (તેર)

મણુ-મનયોગે

વધ-વચનયોગે

સમઠઅ-સામાયક ચારિત્રે

છેઅ-છેદોપસ્થાપનીયચારિત્રે

અખખુ-અક્ષુદર્શને

મણુનાણે-મનઃપર્યવજ્ઞાને

ઉરલદુગ-ઔદારિકદ્વિત

કમ્મ-કાર્મણ

પઠમંતિમ-પહેલા અને છેલાં

મણુવધ-મનયોગ તથા વ-
ચનયોગ

કેવલદુગંમિ-કેવળદ્વિતે(હોય.)

૧ કેટલાક વાઉકાયને વૈક્રિય શરીર હોવાથી વૈક્રિય અને
વૈક્રિય મિશ્ર યોગ ગણ્યા.

અર્થ—મનયોગ, વચનયોગ, સામાયિક ચારિત્ર, છેદા-
પસ્થાપનીય ચારિત્ર, ચમુદર્શન અને મન પર્યવ જ્ઞાનને
વિષે કાર્મણ અને ઔદારિકમિત્ર વિના (તેર યોગ) હોય.
કેવળદ્વિકને વિષે ઔદારિકદ્વિક, કાર્મણ કાયયોગ અને પહેલા
છેદા મન-વચન યોગ હોય. ૨૮

વિવેચન—કાર્મણ કાયયોગ અને ઔદારિકમિત્ર કાય-
યોગ એ એ યોગ^૧ વિના રોષ ૧૩ યોગ-૧ મનોયોગી, ૨
વચનયોગી, ૩ સામાયિક ચારિત્રવત ૪, છેદાપસ્થાપનીય
ચારિત્રવત, પચમુદર્શની અને દુમન પર્યવજ્ઞાની, એ ૭ માર્ગજ્ઞા
વિષે હોય. ૧ ઔદારિક કાયયોગ, ૨ ઔદારિકમિત્ર કાય-
યોગ, ૩ કાર્મણ કાયયોગ, ૪ સત્ય મનોયોગ, ૫ અસત્યા
મૃપામનોયોગ, ૬ સત્ય વચનયોગ અને ૭ અસત્યામૃપા
વચનયોગ, એવ સાત યોગ કેવળજ્ઞાની અને કેવળદર્શનીને
વિષે હોય. ॥ ૨૮ ॥

મણુવધઉરલા પરિહારિ, સુહુમિ નવ તે ઉ મીસિ સવિઉવા,
દેસે સવિઉવિવદુગા, સકમ્મુરલમીસ અહખાએ ॥ ૨૯ ॥

મણુવધ-મનોયોગ તથા વ ચનયોગ	નવ-નવ યોગ
ઉરલા-ઔદારિક કાયયોગ	તે ઉ-તે વળી
પરિહારિ-પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રે	મીસિ-મિત્ર સમકિત મા- ર્ગજ્ઞાએ
સુહુમિ-સુકમ સ પરાય ચારિત્રે	મવિઉવા-વૈદ્યયોગ સદ્વિત દેસે-દેશવિરતિ માર્ગજ્ઞાએ

૧ એને યોગ અપર્યાપ્તવર્યાએ દોષ છે તેથી આ ૭ માર્ગજ્ઞાએ
ન દોષ, કેમકે અપર્યાપ્તવર્યાએ આ ૭ માર્ગજ્ઞાનો અસંભવ છે

સવિઉવિદુગા-વૈક્રિય દ્વિક
સહિત

સકમ્બુરલમીસ-કાર્મણ અને

ઔદારિકમિશ્ર સહિત
અહ્યાએ-યથાખ્યાત ચા-
રિત્ર માર્ગણાએ

અર્થ—મનયોગો, વચનયોગો અને ઔદારિક કાયયોગ
એ નવ યોગ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર અને સુક્ષ્મસંપરાય
ચારિત્રને વિષે હોય. તે વળી વૈક્રિય કાયયોગ સહિત (દશ
યોગ) મિશ્ર માર્ગણાએ હોય. વૈક્રિયદ્વિક સહિત (અગ્યાર)
દેશવિરતિ ચારત્રે હોય. કાર્મણ અને ઔદારિકમિશ્ર
કાયયોગ સહિત (અગ્યાર યોગ) યથાખ્યાત ચારિત્રને
વિષે હોય. ૨૯

વિવેચન—ચાર મનના, ચાર વચનના અને ઔદારિક
કાયયોગ એવં ૯ યોગ^૧, પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રીય અને
સુક્ષ્મસંપરાય સંયમી એ એને વિષે હોય. તે નવ યોગ
વૈક્રિય કાયયોગે સહીત એટલે દશ યોગ મિશ્રદૃષ્ટિને હોય.
અહીંઆ વૈક્રિયમિશ્ર ન કહ્યો તે મિશ્રપણે વૈક્રિય પ્રારંભ
દીસતો નથી માટે. તેજ નવ યોગ વૈક્રિયદ્વિકે સહિત એવં
૧૧ યોગ, દેશવિરતિને હોય. તેજ નવ યોગ કાર્મણ અને
ઔદારિક મિશ્રે સહિત એવં ૧૧ યોગ, યથાખ્યાત ચારિ-

૧ ઉત્કૃષ્ટથી કંઈક ન્યૂન દશ પૂર્વી હોય તેને પરિહારવિશુદ્ધિ
ચારિત્ર હોય તેથી આહારક દ્વિક તેને ન હોય. વળી અત્યંત વિશુ-
દ્ધિએ અપ્રમત્તપણે ચારિત્રને તેઓ પાળનારા હોવાથી વૈક્રિયનો આ-
રંભ કરે નહિ તેથી વૈક્રિયદ્વિક પણ ન હોય. સુક્ષ્મસપરાય
ચારિત્રવાળા અત્યંત વિશુદ્ધિવડે કદ્યોત્ત વગરના સમુદ્રની પેઠે સ્થિરતા
વાળા હોવાથી વૈક્રિયાદિનો આરંભ કરે નહિ, તેથી તેને આહારકદ્વિક
અને વૈક્રિયદ્વિક ન હોય.

ત્રીને હોય કાર્મણ અને જૈદારિકમિત્ર તે કેવળિ સમુદ્ધ
માતે જાણવા. એ યોગ કહ્યા. ॥ ૨૯ ॥

આસઠ માર્ગજ્ઞાને વિષે ઉપયોગ.

તિથનાણનાણપણચઉ, ૬ સણખારજિઅલખખણવયોગા;
વિણ મણનાણ દુકેવળ, નવ સુરતિરિનિરયઅજએસુ ૩૦

જિઅ-જવના

લખખણ-લક્ષણરૂપ

ઉવયોગા-ઉપયોગો

વિણ-વિના

મણનાણ-મ. પર્યવજ્ઞાન

દુકેવળ-કેવળ જ્ઞાન તથા કે-

વળ દર્શન

નવ-નવ ઉપયોગ

સુરતિરિનિરય-કેવળતા, તિ-
ર્યથ, નારદી (અને)

અજએસુ-અવિરતિ ચારિત્ર
માર્ગજ્ઞાએ

અર્થ—ત્રણ અજ્ઞાન, પાચ જ્ઞાન અને ચાર દર્શન
એ આઠ જવના લક્ષણરૂપ ઉપયોગો છે. મન પર્યવ જ્ઞાન
અને કેવળદ્વિક્ષિના નવ ઉપયોગ-કેવળતા, તિર્યથ, નારદી
અને આવગતિ ચારિત્રને વિષે હોય. ૩૦

નિવેચન—ત્રણ અજ્ઞાન તે ૧ મતિઅજ્ઞાન, ૨ શ્રુતઅ
જ્ઞાન અને ૩ નિષ્કગજ્ઞાન, પાચ જ્ઞાન તે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨
શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અનધિજ્ઞાન, ૪ મનપર્યવજ્ઞાન અને ૫ કેવળ
જ્ઞાન, ચાર દર્શન તે ૧ અશુદ્ધ, ૨ અચશુદ્ધ, ૩
અવધિદર્શન અને ૪ કેવળદર્શન, એવ ૩ અજ્ઞાન, ૫
જ્ઞાન અને ૪ દર્શન એ આઠ ઉપયોગ તે જવનુ મુખ્ય
લક્ષણ છે. ચતુર્થ—૦ ત્રીયો ઉચ્ચમોગચ્છણો જિવચ્છનાન્ ત્યા

૦ ઉપયોગ તે ૬. ૫ જેનું તે જવ જાણવો

પ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, એ આઠ તે સાકાર ઉપયોગ અને ૪ દર્શન તે નિરાકારઉપયોગ કહીએ. નિહાં ૧ મનઃપર્યવજ્ઞાન, ૨ કેવળજ્ઞાન, ૩ કેવળદર્શન, એ ત્રણ વિના એષ ૯ ઉપયોગ-૧ દેવતા, ૨ નારદી, ૩ અસંયત ચારિત્ર અને ૪ તિર્થંચ એ ચારને વિષે હોય. ॥ ૩૦ ॥

તસ જ્ઞેઅ વેઅ મુક્કા-હાર નર પણિંદિ સન્નિ ભવિ સંવે;
નયણેઅરપણ લેસા, કસાય દસ કેવળદુગૂણા ॥ ૩૧ ॥

તસ-ત્રસકાયમાં
જ્ઞેઅ-ત્રણયોગમાં
વેઅ-ત્રણવેદમાં
મુક્ક-શુક્લલેશ્યાએ
આહાર-આહારી માર્ગણાએ
નર-મનુષ્યગતિમાં
પણિંદિ-પંચેન્દ્રિય જાતિમાં
સન્નિ-સંજ્ઞીમાર્ગણામાં

ભવિ-ભવ્ય માર્ગણામાં
સંવે-સર્વ ઉપયોગ (હોય.)
નયણેઅર-ચક્ષુદર્શને, અ-
ચક્ષુ દર્શને
પણલેસા-પાંચ લેશ્યાએ
કસાય-કષાયે
દસ-દશ ઉપયોગ
કેવલદુગૂણા-કેવળદ્વિક રહિત

અર્થ—ત્રસકાય, યોગ, વેદ, શુક્લલેશ્યા, આહારી, મનુષ્યગતિ, પંચેન્દ્રિયજાતિ, સંજ્ઞી અને ભવ્ય માર્ગણાને વિષે સર્વ ઉપયોગ હોય. ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન, પાંચ લેશ્યા અને કષાયમાર્ગણાને વિષે કેવળદ્વિક રહિત દશ ઉપયોગ હોય. ૩૧

વિવેચન—૧ ત્રસકાય, ૨-૪ ત્રણયોગ, ૫-૭ ત્રણવેદ,
૮ શુક્ય લેશ્યા, ૯ આહારી, ૧૦ મનુષ્યગતિ, ૧૧ પચેદ્રિય,
૧૨ સક્ષી અને ૧૩ લબ્ય, એ તેર માર્ગજ્ઞાને વિષે ૧૨
ઉપયોગ હોય. અહીં આ ૩ વેદને તો ઉપયોગ ૧૦ હોય
અને નવ ગુણકાણા લગેજ વેદાદ્ય હોય, તો કેવળદ્વિક
કયાથી હોય ? પણ અહીં આ મથકારે વેદને લિંગાકાર
માત્રજ વિવક્ષ્યો છે તે માટે તેને કેવળદ્વિક પણ હોય
જેમ “ ઇતિલિંગ મિદ્ધા પુરિસલિંગ સિદ્ધા ” તેમ આ
પણ જણવું. નયન તે ૧ ચક્ષુ દર્શની, ઇતર તે ૨ અચક્ષુ
દર્શની, ૩-૭ કૃષ્ણાદિ પાંચ લેશ્યા (કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત,
તેજો અને પદ્મ), ૮-૧૧ ચાર કપાય, એવ ૧૧ માર્ગજ્ઞાને
કેવળદ્વિક વિના ૧૦ ઉપયોગ હોય. ॥ ૩૧ ॥

ચત્તરિ દિવ્યસન્નિદુઅન્નાણુદુદ સદ્ગણિતિથાવરિઅચ્ચખુ
તિઅનાણુ દસણુદુગ, અનાણુતિગિ અભવિ મિરછદુગે ૩૨

ચત્તરિ દિ—ચૌરિ દ્રિયમા
અસન્નિ—અસન્નિમા
દુ અન્નાણુ—જે અજ્ઞાન
દુદ સ—જે દર્શન
દુગાણિતિ—એકે દ્રિય, બેઇદ્રિય
અને તેઇદ્રિયમા
થાવરિ—પાચે સ્થાવરમા
અચ્ચખુ ચક્ષુદર્શનવિના (ત્રણ)

તિઅનાણુ—ત્રણ અજ્ઞાન
દસણુદુગ—બેદર્શન
અનાણુતિગિ—ત્રણ અજ્ઞાન
માર્ગજ્ઞાને
અભવિ—અભવ્ય માર્ગજ્ઞાને
મિરછદુગે—મિથ્યાત્વ તથા
સારવાદને

અર્થ—ચૌરિદ્રિય અને અસક્ષીને વિષે જે અજ્ઞાન
(મતિ-યુત અજ્ઞાન) અને જે દર્શન (ચક્ષુ-અચક્ષુ દર્શન)

હોય, એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય અને સ્થાવરકાયને વિષે ચક્ષુદર્શન વિના (ત્રણ ઉપયોગ) હોય, ત્રણ અજ્ઞાન, અલભ્ય અને મિથ્યાત્વદ્વિક્ષેત્રે વિષે ત્રણ અજ્ઞાન અને બે દર્શન હોય. ૩૨

વિવેચન—૧ ચૌરિન્દ્રિય, ૨ અસંજી, એ બેને વિષે બે અજ્ઞાન તે મતિ અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન અને બે દર્શન તે ચક્ષુ દર્શન અને અચક્ષુ દર્શન એ ચાર ઉપયોગ હોય. ૧ એકેન્દ્રિય, ૨ બેઇન્દ્રિય, ૩ તેઇન્દ્રિય અને ૪-૮ પાંચ સ્થાવર એવં આઠ માર્ગજ્ઞાને વિષે બે અજ્ઞાન અને એક અચક્ષુ દર્શન એવં ત્રણ ઉપયોગ હોય, ત્રણ અજ્ઞાન, ચક્ષુ દર્શન અને અચક્ષુ દર્શન એવં ૫ ઉપયોગ તે ૧-૩ ત્રણ અજ્ઞાન, ૪ અલભ્ય, ૫ મિથ્યાત્વી અને ૬ સાસ્વાદની એ છ માર્ગજ્ઞાને વિષે જાણવા અહીંઆ પણ સાસ્વાદનીને અજ્ઞાન કહ્યાં અને સિદ્ધાંતે બે જ્ઞાન કહ્યાં તે સંદેહ અને વિભંગ-જ્ઞાનીને અહીંઆ અવધિદર્શન ન કહ્યું તે પણ સંદેહ છે. ॥ ૩૨ ॥

કેવલદુગે નિઅદુગં, નવ તિઅનાણુવિણુ ખધઅઅહખાએ;
દંસણુનાણુનિગં દેસિ, મીસિ અન્નાણુમીસં તં ॥ ૩૩ ॥

કેવલદુગે—કેવલદ્વિક્ષે

નિઅદુગં—નિજદ્વિક્ષે

નવ—નવ ઉપયોગ

તિઅનાણુવિણુ—ત્રણ અજ્ઞા-
નવિના

ખધઅ—લાયક સમકિતે

અહખાએ—યથાખ્યાત ચારિત્રે તં—તે (છ)

દંસણુનાણુનિગં—ત્રણદર્શન

તથા ત્રણજ્ઞાન

દેસિ—દેશવિરતિ માર્ગજ્ઞાએ

મીસિ—મિશ્ર માર્ગજ્ઞાએ

અન્નાણુમીસં—અજ્ઞાને કરી
મિશ્ર.

અથ—કેવળદ્વિકે પોતાનું દ્વિક (કેવળ જ્ઞાન-દર્શન) હોય. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રે ત્રણ અજ્ઞાન વિના નવ ઉપયોગ હોય. દશવિરતિએ ત્રણ દર્શન અને ત્રણ જ્ઞાન હોય. મિત્ર માર્ગજ્ઞાને વિષે તે (૭ ઉપયોગ) અજ્ઞાને મિશ્રિત હોય. ૩૩

નિવેચન—કેવળજ્ઞાની અને કેવળ દર્શની એ બેને વિષે નિઃશ્ચયિક તે ૧ કેવળ જ્ઞાન અને ૨ કેવળ દર્શન એજ બે ઉપયોગ હોય, શેષ ૧૦ ઉપયોગ ન હોય. કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયે ણીજા છાંદસ્થિક જ્ઞાન રહે નહીં. ‘નદુઃસ્મિન્ન-છાદમત્થિય નાળે’* इति चचनात् ॥ ત્રણ અજ્ઞાન વિના શેષ ૮ ઉપયોગ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી અને યથાખ્યાત ચારિત્રી એ બેને વિષે હોય. ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન એ ૭ ઉપ-યોગ દશ વિરતિને વિષે હોય મિત્રદૃષ્ટિને એજ ૭ ઉપયોગ હોય પણ ત્રણ જ્ઞાન તે અજ્ઞાને મિશ્રિત હોય, શુદ્ધ ન હોય. આહીઆ મિત્રને અવધિ દર્શન કહ્યું, તે સિદ્ધાંતના અભિપ્રાય લીધેા અન્યથા “અજ્ઞયાર્થ નવ મર્મમુ આહિદુજે” ત્યા પોતેજ અવધિ દર્શનને મિત્રગુણકાણું નથી કહ્યું. ॥૩૩॥

મણનાણુચખ્ખુવજ્જ, અણુહારે તિન્નિદ સ ચઉનાણા;
ચઉનાણુસં જમોવસમ, -વેઅગે આહિદ સે અ ॥ ૩૪ ॥

મણનાણુ—મન પર્યવજ્ઞાન

ચખ્ખુ—ચક્ષુદર્શન

વજ્જ—વર્ણને

અણુહારે—અણુહાર માર્ગજ્ઞાને

તિન્નિદ સં—ત્રણ દર્શન

ચઉનાણુ—ચાર જ્ઞાન અને

સં જમ—ચાર સંયમને વિષે

ઉવસમ—ઉપશમ સમ્યક્ત્વે

વેઅગે—વેદક સમ્યક્ત્વે

આહિદ સે—અવધિદર્શને

અર્થ—મનઃપર્યવ જ્ઞાન અને ચક્ષુ દર્શન વર્ણને (દશ ઉપયોગ) અણાહારીને હોય. ચાર જ્ઞાન, ચાર સંયમ, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, વેદક સમ્યક્ત્વ અને અવધિ દર્શનને વિષે ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન હોય. ૩૪

વિવેચન—મનઃપર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુદર્શન એ એ વર્ણને શેષ ૧૦ ઉપયોગ અણાહારીને વિષે હોય; વિમ્બહગતિએ તથા કેવળિ સમુદ્ધાતે અણાહારી હોય, તિહાં મનઃપર્યવજ્ઞાન અને ચક્ષુ દર્શનનો સંભવ નથી માટે. ત્રણ દર્શન અને ચાર જ્ઞાન એવં ૭ ઉપયોગ તે-૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુત જ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાન, ૫ સામાયિકચારિત્ર, ૭ હેઠાપસ્થાપનીય ચારિત્ર, ૭ પરિહારવિશુદ્ધિ ચારિત્ર; ૮ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, ૯ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, ૧૦ વેદક તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ અને ૧૧ અવધિદર્શન; એ અચાર આર્ગણાને વિષે હોય. ॥ ૩૪ ॥

દો તેર તેર ખારસ, મળે કમા અઠ્ઠ દુ ચઉ ચઉ વયણે;
ચઉ દુ પણુ તિન્નિ કાયે, જિઅગુણુનેગોવચોગન્ને ॥૩૫॥

દો-એ જીવ સ્થાનક	પણુ-પાંચ
તેર-તેર ગુણુઠાણા	તિન્નિ-ત્રણ
તેર-તેર યોગ	કાએ-કાયયોગે
ખારસ-ખાર ઉપયોગ	જિઅ-જીવસ્થાન
મળે-મન યોગને વિષે	ગુણુ-ગુણુસ્થાન
કમા-અનુક્રમે	નેગ-યોગ
અઠ્ઠ-આઠ	ઉવચોગ-ઉપયોગ
ચઉ-ચાર	અન્ને-ખીન્ન આચાર્ય કહે છે.
વયણે-વચન યોગે	

અર્થ—મનોયોગ બે, તેર, તેર અને બાર, વચનયોગ આઠ, બે, ચાર અને ચાર, કાયયોગ ચાર, બે, પાંચ અને ત્રણ, એમ અનુક્રમે છપસ્થાન, ગુણસ્થાનક, યોગ અને ઉપયોગ હોય, એમ અન્ય આચાર્ય કહે છે. ૩૫

નિવેચન—હવે ત્રણ યોગને વિષે છપસ્થાન, ગુણસ્થાન, યોગ અને ઉપયોગ આશ્રયીને મતાતર કહે છે. પૂર્વે યોગ કહ્યા તે-
મા કાયયોગ સર્વ છપને કહ્યો, વચનયોગ બેધદ્રિયાદિક સર્વને કહ્યો અને મનોયોગ સહી પચ્ચેદ્રિયને કહ્યો. પણ આહીઆ મતાતરે અનેરા આચાર્ય કહે છે જે એક યોગ હોય તેને બીજો યોગ ન કહીએ. સહી પચ્ચેદ્રિયને મનોયોગ છે, તેને વચનયોગ કાયયોગ નહીં. વિકલેદ્રિય અને અસહી પચ્ચેદ્રિયને વચનયોગ એકજ અને એકેદ્રિયને કાયયોગ એકજ કહીએ, ત્યારે તેમને મતે મનોયોગીને છપના સેદ ૧ સહી પર્યાપ્તો, ૨ અપર્યાપ્તો, એ બે હોય, ગુણઠાણ ૧૩ હોય, ૧ ઔદારિકમિત્ર, ૨ કાર્મણ એ બે નિના યોગ તેર હોય, કારણ કે એ બે તો ઉપજતા તથા કેનણિ મમુદ્ધાતે હોય અને ત્યાં મનોયોગ ન હોય તે માટે અને ઉપયોગ બાર હોય, વચનયોગીને છપના સેદ ૮ તે બે-
ધદ્રિયના ૨, તેધદ્રિયના ૨, ચારિદ્રિયના ૨ અને અસહી પચ્ચેદ્રિયના ૨, એવ ૮ સેદ હોય, ગુણઠાણ ૨ હોય, યોગ ચાર તે ૧ ઔદારિક, ૨ ઔદારિકમિત્ર, ૩ કાર્મણ અને ૪ અગત્યામૃપાવચન એવ ૪ હોય, ઉપયોગ ૪ તે બે અજ્ઞાન અને બે દર્શન એવ ચાર હોય. કાયયોગીને છપના સેદ ચાર-
એકેદ્રિય મુદ્ધમ, બાહર, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એ-૨ ચાર હોય, ગુણઠાણ ૨-પહેલું અને બીજું હોય, યોગ પાંચ તે ઔદારિકદ્વિક વૈકિયદ્વિક અને કાર્મણ કાયયોગ એ-૨ પાંચ,

હોય; ઉપયોગ ત્રણ તે બે અજ્ઞાન અને અચક્ષુ દર્શન એવં
ત્રણ હોય; એ પ્રકારે જીવના ભેદ, ગુણદાણાં, યોગ અને
ઉપયોગ અનેરા આચાર્ય કહે છે. ત્રણ યોગને વિષે એ
મતાંતર માંહે તો પ્રત્યક્ષ દોષ દીસે છે-કેમકે મનોયોગીને
જીવના ભેદ બે- બે કહ્યા, તે અપર્યાપ્તાને મન કેમ હોય? મન-
પર્યાપ્તિ બાંધે ત્યારે મનોયોગી થાય અને તે તો પર્યાપ્તો
કહેવાય અને કદાચિત્ મનલબ્ધિવંત અપર્યાપ્તાને મન
કહીએ તો તેને યોગ ૧૫ જોઈએ, ઔદારિકમિત્ર અને કાર્મણ
શા માટે ન હોય, એ દોષ; તથા વચનયોગીને પણ જીવના
ભેદ આઠ કહ્યા તે કેમ ઘટે? અપર્યાપ્તાને ભાષાપર્યાપ્તિ
પૂરી કર્યા વિના વચનયોગ કેમ કહીએ? એ પણ દોષ. ॥૩૫॥

આસઠ માર્ગજ્ઞાને વિષે લેશ્યા.

છસુ લેસાસુ સઠાણું, એગિંદિઅસન્નિભૂદગવણેસુ;
પઠમા ચઉરો તિન્નિઉ, નારયવિગલગિપવણેસુ ॥૩૬॥

છસુલેસાસુ-છ લેશ્યા દ્વારે
સઠાણું-સ્વસ્થાન (પોતપો-
તાની લેશ્યા)

એગિંદિ-એકેંદ્રિયમાં
અસન્નિ-અસંસીમાં

ભૂ-પૃથ્વીકાયમાં

દગ-અપ્કાયમાં

વણેસુ-વનસ્પતિકાયમાર્ગજ્ઞાને

પઠમાચઉરો-પ્રથમની ચાર
લેશ્યા

તિન્નિઉ-ત્રણ લેશ્યા

નારય-નારદીમાં

વિગલ-વિકલેંદ્રિયમાં

અગિ-અગ્નિકાયમાં

પવણેસુ-વાઉકાયમાં

અર્થ-છ લેશ્યા માર્ગજ્ઞાને વિષે પોતપોતાની લેશ્યા

હોય. એકેદ્રિય, અસગ્રી, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય અને વન-
સ્પતિકાયને નિષે પહેલી ચાર લેશ્યા હોય નારકી, વિક્ક-
લેદ્રિય, તેહમય અને વાઉકાયને નિષે ત્રણ લેશ્યા હોય ૩૬

વિવેચન—લેશ્યા માર્ગણાએ ૯ એ લેશ્યાને વિષે સ્વ-
સ્થાને આપઆપણી અકેકી લેશ્યા હોય. ૧ એકેદ્રિય,
૨ અસગ્રી, ૩ પૃથ્વીકાય, ૪ અપ્કાય, અને ૫ વનસ્પતિકાય,
એ પાચને નિષે ધુલ્લી (પહેલી) ચાર લેશ્યા હોય. તી
હા કૃષ્ણ, નીલ, ગ્રીષાત એ ત્રણ લેશ્યા તે ભવમ્રત્યયી
મદાય હોય, અને તેજે લેશ્યાવત દેવતા મરીને એકેદ્રિ-
યમા ઉપજે ત્યારે ઉપજતા થોડી વેળા લગે તેજે લેશ્યા
હોય ધુલ્લી (પહેલી) ત્રણ લેશ્યા-૧ નારકી, ૨-૪
વિક્કલેદ્રિય, ૫ તેહિકાય અને ૬ વાયુકાય, એ ૭ માર્ગણાને
નિષે હોય ॥ ૩૬ ॥

અહખાયસુહુમકેવલ,—દુગિ સુક્ષ્મા છાવિ સેમહાણેસુ;
નરનિરયદેવતિરિઆ, થોવા હુ અસ ખણુ તગુણા ॥૩૭॥

અહખાય—પદાખ્યાત આરિ	નિગ્ધ—નારકી
સુહુમ—સુક્ષ્મમ પરાયઆરિ	દેવ—દેવ
કેવલદુગિ—કેવળજ્ઞાનઅને દર્શને	તિરિઆ—તિર્યચ
સુક્ષ્મા—ગુહલલેશ્યાએ	થોવા—થોડા
છાવિ—૭ એ લેશ્યા	હુ—એ
એમહાણેસુ—માહીના (૪૧	અમખ—અમ ખ્યાતગુણ
માર્ગણા) સ્થાનકે	અણુ તગુણા—અન તગુણા
નર—મનુષ્ય	

અર્થ—યથાખ્યાત ચારિત્ર, સુદ્ધમસંપરાય ચારિત્ર અને દેવળદિકને વિષે શુદ્ધ લેશ્યા હોય. બાકીની માર્ગશા (૪૧) ને વિષે છએ લેશ્યા હોય. મનુષ્ય થોડા હોય, નારદી અને દેવતા અસંખ્યાત ગુણા હોય અને તિર્યચ તેથી અતંત ગુણા હોય. ૩૭

વિવેચન—૧ યથાખ્યાત ચારિત્ર, ૨ સુદ્ધમસંપરાય ચારિત્ર, ૩ દેવળજ્ઞાન અને ૪ દેવળદર્શન; એ ચાર માર્ગશાને વિષે એક શુદ્ધ લેશ્યા હોય અને થોડા ૪૧ માર્ગશાને વિષે છ એ લેશ્યા હોય. એ લેશ્યાદ્વાર કહું. હવે ૬૨ માર્ગશાસ્થાનકને વિષે અલ્પ બહુત્વ કહે છે, તિહાં પ્રથમ ગતિ ૪ માંહે સર્વથી થોડા મનુષ્ય છે. તે કેમ ? મનુષ્ય એ બેઠે છે-૧ સમુદ્ધિમ અને ૨ ગર્ભજ. તેમાં સમુદ્ધિમ તે ગર્ભજ મનુષ્યના મળ, મૂત્ર, શુક્ર, શોષિત, માંસ, પદ્મ અને કલેવર પ્રમુખ, અપવિત્ર ૧૪ સ્થાનકને વિષે ઉપજે છે. તે અંતર્મુદ્ધિતીચાળા છે અને ચર્મચક્ષુએ દેખાતા નથી. તેને જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટપણે ૨૪ મુદ્ધર્ત ઉપજવા વ્યવવાનો વિરલદાણ હોય અને તે અંતર્મુદ્ધિતી નિર્લેપ થાય. તે માટે સમુદ્ધિમ મનુષ્ય કોઈ વખત હોય પણ ખરા અને કોઈ વખતે ન પણ હોય, અને ગર્ભજ મનુષ્ય તો સદૈવ હોય જ. તે સંખ્યાતાજ હોય પણ અસંખ્યાતા ન હોય. તિહાં

૧ દેવગતિ, મનુષ્ય ગતિ, તિર્યચગતિ, પંચેદ્રિય, ત્રણ થોળ, ત્રસકાય, ત્રણ વેદ, ચાર કપાય, સાત જ્ઞાન, પાંચ સંયમ, ત્રણ દર્શન, ભવ્ય, અભવ્ય, છ સમ્યક્ત્વ, સંજી, આહારી અને આણાદારી એ ૪૧ માર્ગશાને વિષે છ લેશ્યા હોય. અલવ્યાદિકને અશુદ્ધ પરિણામ હોવાથી અશુદ્ધ લેશ્યા હોવી જોઈએ પરંતુ વ્યવહારે શુભ પ્રવૃત્તિએ કરીને અને શુદ્ધવ્યદિયાએ કરીને અંભવ્ય નવમા ઈવેયક સુધી નવ્ય જે ને માટે એને શુદ્ધ લેશ્યા કહી છે.

સ ખ્યાતાના સ ખ્યાતા બેઠ છે તે માટે મનુષ્ય કેરલા છે તેનું નિ-
વેચન કહે છે જે-કોઈક ગણિ તેજ ગણિ આધિગુણીએ તે વર્ગ
કહીએ તિહા એકનો તો વર્ગ ન હોય, વકેન ગણિત ત-
દેવ દતિચચનાત્ તે માટે બેનો વર્ગ ચાન્ એ પહેલો વર્ગ,
ચારનો વર્ગ ૧૬ એ બીજો વર્ગ, આઠનો વર્ગ ૨૫૬ એ
ત્રીજો વર્ગ, એનો વર્ગ ૬૫૫૩૬ એ ચોથો વર્ગ, એનો વર્ગ
૪૨૯૪૯૬૭૨૯૬ એ પાચમો વર્ગ, એનો વર્ગ ૧૮૪૪૬૭૪૪૦
૭૩૭૦-૫૫૨૬૨૬ એ છઠો વર્ગ, છઠો વર્ગો પચમચત્તવર-
વર્ગો રૂતિ પ્રજાપનાચનાત્ માટે છઠો વર્ગ તે પાચમા વર્ગ
આધિ ગુણીએ ત્યારે ૬, ૯૨, ૨૮, ૧, ૧૨, ૫૧, ૪૨, ૬, ૮૩,
૩૦, ૫૬, ૨, ૫૮, ૩૬, ૫૦, ૩, ૩૬, થયા. એ એક પોલ
વાની યુક્તિ પ્રાચીન રીતે આ પ્રમાણે છે-માત કોડકોડી
કોડકોડી, બાણલાખ કોડકોડી કોડી, અઠ્ઠાવીશ હજાર કોડ
કોડી કોડિ, એકગો કોડકોડી કોડી, બાસઠ કોડકોડી કોડી,
એકાવન લાખ કોડકોડી, બેતાળીશ હજાર કોડકોડી, છગે
કોડ કોડી, ત્રેતાળીશ કોડકોડી, સાડત્રોશ લાખ કોડા, એ
ગણ સાઠ હજાર કોડી, ત્રણગે કોડો, ચોપન કોડી, આગ
જુઆળીશ લાખ પચામ હજાર ત્રણગે અને છત્રીશ, અથવા
એકડાને છન્નુવાર ઠાણ બમણો કરીએ^૧ તો પણ એજ ગણિ
થાય. છત્રવદ છેવળગદાયરાશિ રૂતિ ગચનાત્ એટલા
જથ થ પદે ગઈજ મનુષ્ય હોય અને જ્યારે સમૂદૈમ હોય
ત્યારે ઉત્કૃષ્ટપદે અસ ખ્યાતા હોય. અસ ખ્યાત ઉત્તરર્ષિણી
અવગર્ષિણીના મમય જેટલા. એટલે ક્ષેત્ર થકી માત ગજ
પ્રમાણ ધનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની શ્રેણિના અગુવ

૧ એકે પુણતા, હોય તેજ આવે, માટે એકનો ૧ ન ચાર

૨ એક દુ બે, બે દુ ચાર, ચાર દુ આઠ, એમ ચતુર્થો છ

ન્નુવખન બગણા કરતાં જુ

પ્રમાણ ક્ષેત્રને વિષે જેટલા પ્રદેશ હોય તેના પ્રથમ વર્ગમૂળ
ને, ત્રીજા વર્ગ મૂળના પ્રદેશ સાથે ગુણીએ તે ગુણનાં જેટલા પ્રદેશ
થાય તેટલા પ્રદેશનું એકેક ખંડક કદપીએ, ઈહાં અંગુલ પ્ર-
માણ સૂચી ક્ષેત્રને વિષે આકાશપ્રદેશ અસંખ્યાતા છે. પણ
અસત્કલ્પનાએ ૨૫૬ કદપીએ, તેનું વર્ગમૂળ ૧૬, બીજું ૪
અને ત્રીજું બે. પહેલું વર્ગમૂળ ત્રીજા વર્ગમૂળ સાથે
ગુણીએ ત્યારે ૩૨ થયા, એટલા પ્રદેશનું ખંડક લેવું.
હવે એકેક ખંડકે એકેક મનુષ્ય અપહરતાં બે એક મનુષ્ય
અધિક હોત તો સમગ્ર એક શ્રેણી અપહરાત એટલાજ
ઉત્કૃષ્ટપદ સમુર્જિત અને ગર્ભજ ખંડે મળીને મનુષ્ય
હોય તે માટે નારકી પ્રમુખ સર્વ થકી મનુષ્ય થોડા
હોય, તે મનુષ્ય થકી નારકી અસંખ્યાત ગુણા અધિકા હોય,
કાળ થકી અસંખ્યાતી ઉત્સાર્પણી અવસર્પણીના સમય
જેટલા છે. ક્ષેત્રથકી પ્રતરને અસંખ્યાતમે ભાગે અસં-
ખ્યાતી શ્રેણીના જેટલા આકાશ પ્રદેશ હોય તેટલા છે. તે
કેમ? અંગુલ પ્રમાણ પ્રતર ક્ષેત્રને વિષે જેટલી શ્રેણી હોય
તેના વર્ગમૂળ અસંખ્યાતા ઉઠે, ત્યાં પહેલું વર્ગમૂળ બી-
જા વર્ગમૂળ સાથે ગુણીએ, જેમકે અસત્ કલ્પનાએ અં-
ગુળપ્રમાણ પ્રતરને વિષે ૨૫૬ શ્રેણી છે તેનું પહેલું
વર્ગમૂળ ૧૬, બીજું ૪, તે સોળને ચારે ગુણતાં ૬૪ થાય;
એ ચોસઠ તે અસંખ્યાતી જાણવી. એટલી શ્રેણીની પોહો-
ળપણે સૂચી ઈહાં ગ્રહવી; એટલી શ્રેણીમાંહે જેટલા આ-
કાશપ્રદેશ હોય તેટલા નારકી છે, તે માટે મનુષ્ય થકી
અસંખ્ય ગુણા હોય.

તે થકી દેવતા અસંખ્યાત ગુણા છે તે કેમ? અંગુ-

જામાત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું પહેલું વર્ગમૂળ, તેને અસખ્યા તમે ભાગે જેટલી ઁણી, તેના જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા તો અમ્બરકુમાર દેવતા છે, તેટલા વળી નાગકુમાર છે, યાવત એટલા સ્તનિતકુમાર છે તથા મખ્યાત યોજન પ્રમાણુ આકાશપ્રદેશની સુચી રૂપ ખડકે કરી એકેક વ્યતર અપહરીએ તો ધનીકૃત લોકનો માકાને આઝારે સમઝ પ્રતર અપહરાય તેટલા વ્યતર દેવતા છે, તથા ખગે છર્યપત્ર અગુલ પ્રમાણુ આકાશપ્રદેશની મુચીરૂપ જેટલે ખડકે કરી એકેક જ્યોતિષી અપહરીએ તો ધનીકૃત લોકનો સમઝ પ્રતર અપહરાય તેટલા જ્યોતિષી દેવતા છે, તથા એક અગુળ માત્ર ક્ષેત્રના પ્રદેશનું ત્રીજું વર્ગમૂળ તેનો ધન કળએ તથા ળીજ વર્ગમૂળ માથે ગુણાએ તેટલી ધનીકૃત લોકની એક પ્રદેશની ઁણીના જેટલા પ્રદેશ હોય તેટલા વૈમાનિક દેવતા છે, એમ સકળ સુનનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષક, વૈમાનિક દેવતા મળીને નારકી થકી અમખ્યાતગુણા છે.

તે થકી તિર્યચ અનત ગુણા છે. તે તિર્યચ માહે વન રૂપતિના જીવ અનત લોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણુ છે. આદી સખ્યાતાના મખ્યાતા ભેદ છે, અસખ્યાતાના અમખ્યાતા ભેદ છે અને અનતાના અનતા ભેદ છે. તેવી ઈક્ષિત્રિરોધ જાણવું નહીં. એ ગતિ આશ્રયી અદ્ય બાહુતન હુ ॥ ૩૭ ॥

પણ ચઉ તિ દુ એગિ દી, થોવા તિન્નિઅહિયા અણુ તગુણા, તસ થોવ અસ ખગી, બૃજલનિલઅહિય વણુણુતા ॥ ૩૮ ॥

તિન્નિ-ત્રણ (ચારિંદ્રિય, તે ઝં-
દ્રિય, બેઘંદ્રિય.)

અગ્નિકાય

આહિઆ-અધિક

ભૂ-પૃથ્વીકાય

આણુંતગુણા-અનંતગુણા

જલ-અપ્પકાય

તસ-ત્રસ

અનિલ-વાયુકાય

થોવ-થોડા

અહિઅ-અધિક

અસંખ્યાગી-અસંખ્યાતગુણા

આણુંતા-અનંતગુણા

અર્થ—પંચેંદ્રિય થોડા હોય; ચારેંદ્રિય, તેઘંદ્રિય અને બેઘંદ્રિય એ ત્રણ અનુક્રમે એક એકથી અધિક હોય; એકેંદ્રિય તેથી અનંતગુણા હોય. ત્રસ થોડા હોય; અગ્નિકાય અસંખ્યાતગુણા હોય; પૃથ્વીકાય, અપ્પકાય અને વાઉકાય એકેકથી અધિક હોય અને વનસ્પતિકાય તેથી અનંતા હોય. ૩૮

વિવેચન—હવે ઇંદ્રિય આશ્રયો અલ્પ બહુત્વ કહે છે.—
૧ સર્વ થકી થોડા પંચેંદ્રિય, ૨ તે થકી ચારેંદ્રિય વિશેષાધિક, ૩ તેથકી તેઘંદ્રિય વિશેષાધિક, ૪ તે થકી બેઘંદ્રિય વિશેષાધિક, એ ચાર બોલ પ્રતરની અસંખ્યાત કોડા કોડી યોજન પ્રમાણ એક પ્રદેશિકી શ્રેણીની સૂચો તેના જેટલા આકાશ પ્રદેશ તેટલા તે દરેક જીવો છે. અને એકેક થકી વિશેષાધિક છે. તે થકી એકેંદ્રિય અનંતગુણા છે, કારણ કે વનસ્પતિકાયના જીવ અનંતા છે.

હવે કાયઆશ્રયી અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૧ સર્વ થકી થોડા ત્રસકાર્ધઆ છે, અસંખ્યાત કોડા-કોડી યોજન પ્રમાણ આકાશ શ્રેણીની સૂચો તેમાં જેટલા આકાશપ્રદેશ હોય તેટલા ત્રસ જીવો છે, તે માટે. ૨ તે થકી તેકિકાર્ધઆ અસંખ્યાતગુણા છે; અસંખ્યાતા લોકના

જેરલા આકાશપ્રદેશ હોય તેરલા છે મારે ૩ તે થકી
પૃથ્વીમાધ્યા જન વિગેષાધિક છે ૪ તે થકી અપ્કાર્ધઆ
વિગેષાધિક છે. ૫ તે થકી વાયુકાર્ધઆ જન વિગેષાધિક છે.
૬ તે થકી વનસ્પતિકાય જન અનતગુણા છે કેમકે તેઓ
અનતા લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ છે. ॥ ૩૮ ॥

મણુવયણુકાયજોગી, થોવા અસ ખગુણુ અણુ તગુણા;
પુરિસા થોવા ઇત્થી, સ ખગુણાણુ તગુણુ કીવા ॥૩૯॥

મણુ-મનયોગી

વયણુ-વચનયોગી

કાયજોગી-કાયયોગી

અમ ખગુણા અમ ખ્યાતગુણા

પુરિમા-પુરુષ વેદવાળા

ઇત્થી-શ્રીવેદવાળા

કીવા-નપુ મદ વેદવાળા

અર્થ—મનયોગી થોડા હોય, વચન યોગી અસ ખ્યાત
ગુણા હોય અને કાયયોગી અનત ગુણા હોય પુરુષ થોડા
હોય, શ્રીઓ તેથી મ ખ્યાત ગુણ હોય અને તેથી અનત
ગુણ નપુ મકે હોય. ૩૯

વિવેચન—દ્વે યોગ આમથી અલપ બાદુત્વ કહે છે.—
૧ મારે થકી થોડા મનોયોગી ૨, મ સ્તોપ ચેદ્રિયને ૪ મનો
યોગ હોય તે મારે. ૩ તે થકી વચનયોગી અમ ખ્યાત ગુણા,
એદ્રિય, તેદ્રિય, ચૌરેદ્રિય અને અમ સ્ત્રી ૫ ચેદ્રિયને
પણ વચનયોગ હોય તે મારે ૩ તે થકી કાયયોગી અનત
ગુણા, એકેદ્રિયને પણ કાયયોગ હોય અને તે અનતા છે,
તે મારે

૧ સ્ત્રી થકી થોડા પુરુષ વેદી છે ૨ તે થકી શ્રીવેદી

સંખ્યાત ગુણ છે; તિર્યચમાં પુરુષ થકી ત્રિગુણી અને ત્રણ અધિક, મનુષ્યમાં ૨૭ ગુણી અને સત્યાવીર અધિક અને દેવતામાં બત્રીસ ગુણી અને ૩૨ અધિક સ્ત્રીઓ હોય તે માટે. ૩ તે થકી નપુંસક અનંત ગુણ અધિક હોય, એકેન્દ્રિય સર્વ નપુંસક છે અને વળી તેઓ અનંતા છે તે માટે.

માણી કોહી માયી, લોલી અહિઅ મણનાણિણો થોવા;
એહિ અસંખા મધમુઅ, અહિઅ સમ અસંખ વિખમંગા.

માણી-માની

કોહી-કોધી

માધ-માયી (કપટી)

લોલી-લોલી

અહિઅ-અધિક

મણનાણિણો-મનઃપર્યવજ્ઞાની

થોવા-થોડા

એહિ-અવધિજ્ઞાની

અસંખા-અસંખ્યાતગુણ

મધ-મતિજ્ઞાની

મુઅ-શ્રુતજ્ઞાની

સમ-સરખા

અસંખ-અસંખ્યાતગુણ

વિખમંગા-વિલંગજ્ઞાની

અર્થ—માની, કોધી, માયી અને લોલી એક એકથી અધિક હોય છે; મનઃપર્યવજ્ઞાની થોડા હોય; અવધિજ્ઞાની તેથી અસંખ્યાત ગુણ હોય; માતજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની તેથી અધિક હોય અને માંહોમાંહે સરખા હોય; વિલંગજ્ઞાની તેથી અસંખ્યાત ગુણ હોય. ૪૦

વિવેચન—હવે ક્રિયાપદો દ્વારા અલ્પ બહુત્વ કહેછે—૧ સર્વથી થોડા માનક્રિયાથી. ૨ તે થકી કોધી વિશેષાધિક:

૧ દેવતાને લોભ વધારે હોય, નાગ્નને ક્રોધ વધારે હોય, મનુષ્યને માન વધારે હોય અને તિર્યચને માયા વધારે હોય.

માનથી ક્રોધ પરિણામનો કાળ અધિક છે માટે. ૩ તે થકી
માયાવત વિરોધાધિક, બહુકાળ રહે તે માટે. ૪ તે થકી
લોભકપાત્રી વિરોધાધિક, સર્પને સદાય લોભ પરિણામ
હોય છે માટે.

હવે જ્ઞાનદ્વારે અત્પબહુત્વ કહે છે-

૧ મન પર્યાવજ્ઞાની સત્ થકી યોગ, લબ્ધિવત કોઈ સયત-
નેજ તે જ્ઞાન હોય તે માટે ૨ તે થકી અનધિજ્ઞાની અસંખ્યાન
ગુણા સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતા નારકીને હોય તે માટે. ૩-૪ તે થકી
મતિજ્ઞાની, શ્રુતજ્ઞાની વિરોધાધિક છે, તિર્યચ મતુખ્યમાંહે
અવવિરિના મમ્યક્ દૃષ્ટિ છે તે અધિક છે માટે અને માહો
માહે તે (મતિજ્ઞાનો અને શ્રુતજ્ઞાનો) બંને તુલ્ય છે, મહ-
ચારી છે માટે, * જત્ય મહનાળ તત્ય સુચનાળ જત્ય સુચનાળ
તત્ય મહનાળ ક્ષતિરચનાત્ ૫ તે થકી વિભગજ્ઞાની અસં-
ખ્યાત ગુણા છે, સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતા નારકી થકી મિથ્યા
દૃષ્ટિ દેવતા નારકી અસંખ્યાત ગુણા છે અને તે સર્પને
વિભગજ્ઞાન હોય તે માટે. ॥ ૪૦ ॥

કેવલિણોત્તગુણા, મધ્યમઅન્નાણિણતગુણ તુલ્યા;	
સુહુમા યોવા પરિહાર, સ ખ અહખાય સ ખગુણા ॥૪૧॥	
કેવલિણો-કેવલજ્ઞાની જીવ	પરિહાર પરિહારવિશુદ્ધિવાળા
અણુ તગુણા-અન તગુણા	મ ખ-ન ખ્યાતગુણા
મધ્ય-મતિઅજ્ઞાની	અહખખાય-યથાખ્યાત આ-
મુખઅન્નાણિ-શ્રુતઅજ્ઞાની	રિત્રવાળા
તુલ્યા-જરોજર	સ ખગુણા-સ ખ્યાતગુણા
સુહુમા-સૂક્ષ્મ સ પરાયવાળા	

* જ્યાં મતિજ્ઞાન હોય ત્યાં શ્રુતજ્ઞાન હોય અને જ્યાં શ્રુતજ્ઞાન
હોય ત્યાં મતિ જ્ઞાન હોય

અથ —કેવળજ્ઞાની અનંત ગુણ હોય; મતિઅજ્ઞાની
અને શ્રુતઅજ્ઞાની તેથી અનંત ગુણ છે અને માંહોમાંહે
અંતે સરખા છે. સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રવાળા થોડા હોય;
પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવાળા તેથી સંખ્યાત ગુણા હોય;
યથાખ્યાત ચારિત્રવાળા તેથી સંખ્યાત ગુણા હોય. ૪૧

વિવેચન—૬ તે (વિભંગ જ્ઞાની) થકી કેવળી અનંત
ગુણા છે, સિદ્ધ અનંતા માટે. ૭-૮ તે થકી મતિઅજ્ઞાની
શ્રુતઅજ્ઞાની, અનંતગુણા છે; સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પતિકાય
અનંત ગુણા છે માટે. એ બે માંહોમાંહે તુલ્ય છે.

હવે સંયમ દ્વારે અલ્પબહુત્વ કહે છે—

૧ સૂક્ષ્મ સંપરાય સંયમી સર્વ થકી થોડા છે; ઉત્કૃષ્ટ
થા પણ શીત પૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે. ૨ તે થકી પરિહાર
વિશુદ્ધિ સંયમી સંખ્યાત ગુણા છે; ઉત્કૃષ્ટા સહસ્રપૃથક્ત્વ
પામીએ તે માટે. તેથકી યથાખ્યાત સંયમી સંખ્યાત ગુણા
છે; કોઠી પૃથક્ત્વ કેવળી સદાય હોય માટે ॥ ૪૧ ॥

છેય સમઘયસંખા, દેસ અસંખગુણાં તગુણ અજયા;	થોવ-થોડા
થોવ અસંખ દુણંતા, યોહિ નયણ કેવલ અચખખૂ. ૪૨	અસંખ-અસંખ્યાતગુણા
છેય-છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રવાળા	દુણંતા-બે અનંતા
સમઘય-સામાયક ચારિત્રીયા	યોહી-અવધિદર્શની
સંખા-સંખ્યાતગુણા	નયણ-અક્ષુદર્શની
દેસ-દેશવિરતિ	કેવલ-કેવલદર્શની
અસંખગુણા-અસંખ્યાતગુણા	અચખખૂ-અચક્ષુદર્શની
અણંતગુણ-અનંતગુણા	
અજયા-અવિરતિ	

અર્થ—છેદાપસ્થાપનીય ચારિત્રવાળા સજ્જાત ગુણ હોય અને સામાયિક ચારિત્રવાળા તેથી સજ્જાત ગુણ હોય. દેશવિરતિ અસજ્જાત ગુણ હોય અને અવિરતિ અનત ગુણ હોય. અનધિ દર્શની થોડા હોય, અધુ દર્શની અસજ્જાત ગુણ હોય અને કેવળદર્શની તથા અચક્ષુદર્શની એ એ અનત ગુણ હોય ૪૨

વિરેચન—૪ તે (યથાજ્ઞાત મયમી) થકી છેદાપસ્થાપનીય સયમી સજ્જાત ગુણ હોય, કોટ્ટીગત પૃથક્તન પામીએ માટે ૫ તે થકી સામાયિક મયમી સજ્જાત ગુણ હોય, કોટ્ટિ સહઅપૃથક્તન મદાયે હોય માટે ૬ તે થકી દેશ વિરતિ અસજ્જાત ગુણ છે, તિર્યચમા દેશવિરતિ અસજ્જાત પામીએ તે માટે ૭ તે થકી અવિરતિ અસયમી અનતગુણ છે, મિથ્યાદૃષ્ટિ અનતા છે માટે.

હવે દર્શનદ્વારે અટપખહુતન કહે છે—

૧ સર્વ થમ થોડા અનધિદર્શની છે, દેવતા, નારકી, મતુજ્ય અને તિર્યચમા દેવતાએક હોય તે માટે, ૨ તે થકી અચક્ષુદર્શની અસજ્જાત ગુણ હોય, ચૌગિદ્રિય અને પચેદ્રિય મર્વતે હોય તે માટે ૩ તે થકી કેવળ દર્શની અનત ગુણ છે, મિદ્ધ અનતા છે તે માટે ૪ તે થકી અચક્ષુદર્શની અનતગુણ છે, સર્વ સસારી જીવને અચક્ષુદર્શન છે તે માટે ॥ ૪૨ ॥

પરછાણુપુત્રિ લેસા, યોવા દો મ ખણુ ત દો અહિઆ;
અભવિઅર થોવણુ તા, સાસણુ યોવોવસમસખા ॥૪૩॥

પરશાનુપૂર્વિ-પશ્ચાનુપૂર્વિ
(કહેલેથી પહેલે આવતું)

લેસા-લેશ્યા (કહેવી)

થોવા-થોરા

દો-મે લેશ્યાવાળા

અસંખ-અસંખ્યાતગુણ

અણંત-અનંતગુણ

દો-મે લેશ્યાવંત

અહિઆ-વિશેષાધિક

અભવ-અભવ્યો

હઅર-ભવ્યો

થોવ-થોરા

અણંતા-અનંતગુણ

સામણ-સામવાદની

ઉવમમ-ઐપશમિકવાળા

સંખા-સંખ્યાતગુણ

અર્થ—લેશ્યાવાળા પશ્ચાનુપૂર્વિએ ગણવા એટલે
શુદ્ધ લેશ્યાવાળા સૌથી થોરા હોય, પદ્મ અને તેજો એ
મે લેશ્યાવાળા અસંખ્યાત ગુણ હોય, કષોત લેશ્યાવાળા
અનંત ગુણ હોય અને નીલ તથા કૃષ્ણ લેશ્યાવાળા અધિક
અધિક હોય. અભવ્ય થોરા અને ભવ્ય અનંત ગુણ હોય.
સામવાદન સમ્યક્ત્વી થોરા હોય, ઉપશમ સમ્યક્ત્વી સંખ્યા-
ત ગુણ હોય. ૪૩

વિવેચન—હવે લેશ્યાકારે અદ્યપાદુત્વ કહે છે—
પશ્ચાનુપૂર્વિએ લેશ્યા કહેવી. તે આ પ્રમાણે—૧ સર્વ થકી
થોરા શુદ્ધ લેશ્યાવંત છે; લાંતકાદિક ઉપરના દેવતા સર્વ
અને કોઈક મનુષ્ય તિર્યચમાં હોય તે માટે. ૨ પદ્મ લેશ્યા-
વંત અસંખ્યાત ગુણ છે; કોઈક મનુષ્ય તિર્યચ અને સન-
તક્રમાર, માહેંદ અને બ્રહ્મલોક કલ્પના દેવતાને હોય અને તે
દેવતા ઉપરનાથી અસંખ્યાત ગુણ છે, તે માટે. ૩ તે થકી
તેજો લેશ્યાવંત અસંખ્યાત ગુણ છે; જ્યોતિષી, સૌધર્મ
અને ઈશાનના સર્વ દેવતા; કેટલાએક ભુવનપતિ, વ્યંતર,
મનુષ્ય અને તિર્યચમાં તેજો લેશ્યાવંત હોય તે માટે. ૪ તે

થકી કાપોત લેશ્યાવત અનતગુણ છે, તે લેશ્યા અનત-
કાયમા પણ છે તે માટે. ૫ તે થકી નીલ લેશ્યાવત વિશે
પાધિક છે, વખાને તે લેશ્યા હોય છે તે માટે. ૬ તે થકી
ફૂલ લેશ્યાવત વિરોપાધિક છે, ઘણાને હોય છે તે માટે.

હવે ભવ્યદ્વારે અટપ બહુતવ કહે છે—

૧ અભવ્ય થોડા છે, જ્યન્ય યુક્તાનત પ્રમાણ છે તે
માટે. ૨ તે થકી ભવ્ય એટલે મોક્ષ ગમન થોડ્ય તે અનત
ગુણ છે.

હવે મમ્યત્વદ્વારે અટપ બહુતવ કહે છે—

૧ મામ્યાદન સમ્યક્તની મર્તથી થોડા હોય, ઉપગમ
સમ્યક્ત વમતા કોઈકને હોય તે માટે. ૨ તે થકી ઔપશ-
મિક મમ્યક્તની સખ્યાત ગુણ હોય. ॥ ૪૩ ॥

મીમા સ ખા વેઅગ,અમ ખગુણ ખઈઅ મિચ્છુ અણુ તા,
સમિચર થોવ છતા,—છહાર થોવેઅર અસ ખા ॥૪૪॥

મીમા-મિદ્રહરિ	મન્નિ-મ સી
સ ખા-અ ખ્યાતગુણ	છઅર-અસ સી
વેઅ ૧-શાપોપશમિક સમક્રિતી	થોવ-થોડા
ખઈઅ-શાયક સમ્યક્તની	અણુહાર-અણાહારી
મિચ્છ-મિચ્છાહરિ	છઅર-આહારી
દુ-(એ) બે	અમ ખા-અસ ખ્યાતગુણ
અણુ તા-અનતગુણ	

અર્થ—મિશ્રદ્રષ્ટિ સંખ્યાત ગુણ હોય, ક્ષાયોપશમ સમ્યક્ત્વવાળા અસંખ્યાત ગુણ હોય અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વવાળા તથા મિથ્યાત્વી એ બે અનંતગુણા હોય. સંજી થોડા હોય અને અસંજી અનંતા હોય. અણાહારી થોડા હોય અને આહારી અસંખ્યાત ગુણ હોય. ૪૪

વિવેચન—૩ તે (અંપશમિક) થકી મિશ્રદ્રષ્ટિ સંખ્યાતગુણા હોય. ૪ તે થકી વેદક તે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ અસંખ્યાત ગુણા હોય. ૫ તે થકી ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અનંત ગુણા હોય; સિદ્ધ અનંતા છે માટે. ૬ તે થકી મિથ્યાદ્રષ્ટિ અનંત ગુણા છે; સિદ્ધ થકી પણ વનસ્પતિકાય અનંતા છે માટે.

હવે સંજીદ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે—

૧ સંજી થોડા હોય; પંચેન્દ્રિયમાંજ સંજી હોય તે માટે. ૨ ઈતર અસંજી તે અનંત ગુણા હોય; એકેન્દ્રિય અનંતા છે માટે.

હવે આહારદ્વારે અલ્પ બહુત્વ કહે છે—

૧ અનાહારી થોડા છે; વિગ્રહ ગતિએ વર્તતા જીવ, કેવળી સમુદ્ધાતી, અયોગી કેવળી અને સિદ્ધ એટલાજ અણાહારી હોય તે માટે. ૨ તે થકી આહારી અસંખ્યાત ગુણા હોય; અણાહારીથી બીજા સર્વ આહારી હોય તે માટે. અહીં અણાહારી થકી આહારી અનંતગુણા કેમ ન કહ્યા? તત્રાહ તે કહે છે—પ્રતિસમયે સદાય એક નિજોદના અસંખ્યાતમા ભાગ પ્રમાણુ વિગ્રહ ગતિએ વર્તતા જીવ પામીએ; તે સર્વ અણાહારી છે તે માટે અસંખ્યાત ગુણાજ યુક્ત છે ॥ ૪૪ ॥

ક્ર	મા.પ્રાપ્તિ	ક્ર	ક્ર	ક્ર	ક્ર	અન્યગદ્ય ૩	ક્ર
૧	દશાત	૨	૨, ૧૧	૮	૬	અમજાત ગુણ	૩
૨	અન્યગદ્ય	૩	૧૪, ૧૪	૧૨	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૩	નિગદ્ય	૧૪	૫, ૧	૮	૬	અનત ગુણ	૮
૪	નગદ્ય	-	૪, ૧	૮	૩	અસખ્યાનગુણ	૨
૫	એકે	૪	૩, ૫	૩	૪	અનત ગુણ	૫
૬	એકે	૩	૨, ૮	૩	૩	વિગદ્ય	૪
૭	એકે	૩	૩, ૪	૩	૩	વિગદ્ય	૩
૮	એકે	૩	૨, ૪	૮	૩	વિગદ્ય	૩
૯	એકે	૧	૧૪, ૧૪	૧૦	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૧૦	પૂર્ણામય	૧	૩, ૩	૩	૪	વિગદ્ય	૨
૧૧	અમજાત	૪	૨, ૩	૩	૪	વિગદ્ય	૪
૧૨	નિગદ્ય	૪	૧, ૩	૩	૩	અમજાત ગુણ	૨
૧૩	પૂર્ણામય	૪	૧, ૫	૩	૩	વિગદ્ય	૫
૧૪	અન્યગદ્ય	૪	૨, ૩	૩	૪	અનત ગુણ	૬
૧૫	અમજાત	૧૦	૧૪, ૧૪	૧૦	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૧૬	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૧૭	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અમજાત ગુણ	૩
૧૮	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અનત ગુણ	૨
૧૯	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૨૦	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અમજાત ગુણ	૩
૨૧	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અનત ગુણ	૨
૨૨	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૨૩	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અમજાત ગુણ	૩
૨૪	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અનત ગુણ	૨
૨૫	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૨૬	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અમજાત ગુણ	૩
૨૭	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અનત ગુણ	૨
૨૮	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	સવર્ણી ધાટી	૧
૨૯	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અમજાત ગુણ	૩
૩૦	અન્યગદ્ય	૧૦	૧૩, ૧૪	૧૨	૬	અનત ગુણ	૨

૩૦	કેવળ જ્ઞાની	૧	૨	૧૭	૨	૧	અનંતગુણા	૭
૩૧	મતિ અજ્ઞાની	૧૪	૨	૧૩	૫	૬	અનંતગુણા	૮
૩૨	શ્રુત અજ્ઞાની	૧૪	૨	૧૩	૫	૬	સરખા	૫
૩૩	વિભાગ જ્ઞાની	૨	૨	૧૩	૫	૬	અસંખ્યાતગુણા	૫
૩૪	સામાયિક ચારિત્રી	૧	૪	૧૩	૭	૬	સંખ્યાતગુણા	૪
૩૫	છેદેપરથાપનીય	૧	૪	૧૦	૭	૬	સંખ્યાતગુણા	૨
૩૬	પરિહારવિશુદ્ધિ	૧	૨	૯	૭	૬	સંખ્યાતગુણા	૧
૩૭	મુક્તમસ પરાય	૧	૧	૯	૭	૧	સર્વથી થોડા	૩
૩૮	યથાખ્યાતચારિત્રી	૧	૪	૧૧	૯	૧	સંખ્યાતગુણા	૬
૩૯	દેશવિરતિ	૧	૧	૧૧	૬	૬	અસંખ્યાતગુણા	૭
૪૦	અવિરતિ	૧૪	૪	૧૩	૯	૬	અનંતગુણા	૨
૪૧	અમુદર્શની	૩	૧૨	૧૩	૧૦	૬	અસંખ્યાતગુણા	૪
૪૨	અઅમુદર્શની	૧૪	૧૨	૧૫	૧૦	૬	અનંતગુણા	૧
૪૩	અવધિદર્શની	૨	૯	૧૫	૭	૬	સર્વથી થોડા	૩
૪૪	કેવળદર્શની	૧	૨	૭	૨	૧	અનંતગુણા	૬
૪૫	કૃષ્ણલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૫
૪૬	નીલલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	વિશેષાધિક	૪
૪૭	કાપોતલેશ્યાવંત	૧૪	૬	૧૫	૧૦	૧	અનંતગુણા	૩
૪૮	તેજલેશ્યાવંત	૩	૭	૧૫	૧૦	૧	અસંખ્યાતગુણા	૨
૪૯	પદ્મલેશ્યાવંત	૨	૭	૧૫	૧૦	૧	અસંખ્યાતગુણા	૧
૫૦	શુક્લલેશ્યાવંત	૨	૧૩	૧૫	૧૨	૧	સર્વથી થોડા	૨
૫૧	ભવ્ય	૧૪	૧૪	૧૫	૧૨	૬	અનંતગુણા	૧
૫૨	અભવ્ય	૧૪	૧	૧૩	૫	૬	સર્વથી થોડા	૪
૫૩	ક્ષાયોપશમિકે	૨	૪	૧૫	૯	૬	અસંખ્યાતગુણા	૫
૫૪	ક્ષાયિકસમ્યક્ત્વી	૨	૧૧	૧૫	૯	૬	અનંતગુણા	૨
૫૫	ઔપશમિકસં	૨	૮	૧૩	૭	૬	સંખ્યાતગુણા	૩
૫૬	મિત્રદષ્ટિ	૧	૧	૧૦	૫	૬	સંખ્યાતગુણા	૧
૫૭	સારવાદનસં	૭	૧	૧૩	૫	૬	સર્વથી થોડા	૬
૫૮	મિથ્યાત્વી	૧૪	૧	૧૩	૫	૬	અનંતગુણા	૧
૫૯	સંશી	૨	૧૪	૧૫	૧૨	૬	સર્વથી થોડા	૨
૬૦	અસંશી	૧૨	૨	૬	૪	૪	અનંતગુણા	૨
૬૧	આહારી	૧૪	૧૩	૧૫	૧૨	૬	અસંખ્યાતગુણા	૧
૬૨	અઆહારી	૮	૫	૧	૧૦	૬	સર્વથી થોડા	

ગુણહાણને વિષે જીવસ્થાન

સવવનિઅહાણ મિચ્છે, મગ માસણિપણ અપજા સનિદુગ ;
મમ્મે મત્રી દુવિદો, સેમેસુ મત્રિપજજતો ॥ ૪૫ ॥

સવવનિઅહાણ-સર્વજીવ
સ્થાન

મિચ્છે-મિચ્છાત્વ ગુણહાણે

મગ-માત

માસણિ-સાસ્વાદને

પણ-પાત્ર

અપજા-અપર્યાપ્તા

મત્રિદુગ-મત્રિદિક

મમ્મે-(અવિરતિ)મમ્યગૃહિ
ગુણહાણે

મત્રીદુવિદો-મે પ્રકારે સત્રી

સેમેસુ-બાકીના ગુણસ્થાનને
વિષે

મત્રિપજજતો મત્રીપર્યાપ્તો

અર્થ-મિચ્છાત્વ ગુણહાણે મર્ગ જીવસ્થાન દોષ, પાત્ર
અપર્યાપ્તા અને મત્રીદિક મત્રી માત્ર જીવસ્થાન સાસ્વાદન
ગુણહાણે દોષ અનિત મમ્યગૃહિ ગુણહાણે બે પ્રમાણના
મત્રી દોષ બાકીના ગુણસ્થાનકને વિષે સત્રી પર્યાપ્તો
દોષ ૪૫

વિવેચન-નરે બ્રહ્મ ગુણહાણોવિરોધી દગ દાગ દોષ છે,
ત્યા પ્રથમ જીવસ્થાન દોષ છે. મિચ્છાત્વ ગુણહાણે મર્ગ (બ્રહ્મ)
જીવના બેદ દોષ સાસ્વાદન ગુણહાણે માત્ર જીવના બેદ
દોષ, તે ત્યા ૧ તે દોષ ૮-૧ બ્રહ્મ એકેદ્રિય, ૨ બોદ્રિય,
૩ તેજદ્રિય, ૪ સંજ્ઞાદ્રિય અને ૫ અનુભૂતિ પંચદ્રિય, એ
પાત્ર અપર્યાપ્તા અને સનિ પંચદ્રિય પર્યાપ્તા અપર્યાપ્તા
એવ માત્ર દોષ. જિહ્વા મળને અપર્યાપ્તો મોહ તે ક જીવસ્થાન

* મોહોર્વાહિણી ૨ અપાર અમને જ્ઞાન તેણે અપર્યાપ્ત
અપર્યાપ્તે ૧૦૧૧૧૧ ૧૦૧૧૧૧ દોષ અને ૧૦૧૧૧૧૧૧ પ્રમાણે બેદ
૧૦ ૧૧૧૧૧૧૧૧ ૧૦૧૧૧૧૧૧ ૧૦૧૧૧૧૧૧

યા પ્તો જણવો પણ લબ્ધિઅપર્યાપ્તો નહીં. જે ભણી લબ્ધિ અપર્યાપ્તિમાં સાસ્વાદન ગુણઠાણું હોય નહીં. સમ્યક્ત્વ ગુણઠાણે સંજ્ઞિપચેદ્રિય પર્યાપ્તો અને અપર્યાપ્તો એ બે ભેદ હોય. શેષ મિશ્ર, દશવિરતિ પ્રમુખ ૧૧ ગુણઠાણે, સંજ્ઞી પચેદ્રિય પર્યાપ્તો એ એકજ જીવનો ભેદ હોય. ૪૫

ગુણઠાણાને વિષે યોગ.

મિત્રદુગિ અજઘ જોગા-હારદુગૂણા અપુવ્વપણગે ઉઃ
માણવધઉરલં સવિઉવ્વિ, મીસિ સવિઉવ્વિદુગ દેસે. ૪૬

મિત્રદુગિ-મિથ્યાત્વ અને	માણુ-મનના (ચાર)
સાસ્વાદને	વઘ-વચનના (ચાર)
અજઘ-અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિજો	ઉરલં-આદારિક કાયયોગ
જોગા-યોગો	સવિઉવ્વિ-વૈક્રિયસહિત
આહારદુગ--આહારકયોગ	મીસિ-મિશ્ર ગુણઠાણે
અને આહારકમિશ્રયોગ	સવિઉવ્વિદુગ-વૈક્રિયદ્વિક સ-
ઉણા-ઓછા	હિત
અપુવ્વપણગે ઉ-અપૂર્વાદિક	દેસે-દેશવિરતિ ગુણઠાણે.
પાંચ ગુણઠાણે તો	

અર્થ:-મિથ્યાત્વદ્વિક (મિથ્યાત્વ અને સાસ્વાદન) ને વિષે અને અવિરતસમ્યક્દૃષ્ટિ ગુણઠાણે આહારકદ્વિક વિના (તેર) યોગ હોય. અપૂર્વકરણાદિ પાંચ ગુણઠાણે તો મનના (૪), વચનના (૪) અને આદારિકકાય (એ નવ) યોગ હોય. વૈક્રિયકાયયોગ સહિત (દશ યોગ) મિશ્ર ગુણઠાણે હોય. દશવિરતિ ગુણઠાણે વૈક્રિયદ્વિક સહિત (અગ્યાર યોગ) હોય. ૪૬

વિવેચન—૧ મિથ્યાત્વ, ૨ આસ્વાદન, ૩ અવિરતિ સમ્યક્ દષ્ટિ, એ ત્રણ ગુણઠાણે આહારકદ્ધિક નિના ૧૩ યોગ હોય આહારકદ્ધિક તો મયતને જ હોય તે માટે અપૂર્વાદિક ૮-૯-૧૦-૧-૧૨ એ પાચ ગુણઠાણે ચાર મનના, ચાર વચનના અને જ્ઞાદાન્દિક કાયયોગ એવ નવ યોગ હોય. અહીં લખિયતુ પ્રયુજણ^૧ ન હોય તે માટે વૈક્રિયદિક અને આહારકદ્ધિક એ બે યોગ ન હોય.^૨ મિથગુણઠાણે પૂર્વોક્ત નવ યોગ વૈક્રિય કાયયોગ મહિત એટલે ૬૪ યોગ હોય, વૈક્રિયવતને મિથ ગુણઠાણુ હોય પણ મિથે વૈક્રિય પ્રાન્ત ન કરે તે માટે વૈક્રિય મિથ ન હોય. ગગનિગતિ ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત નવ યોગ વૈક્રિયદિક^૩ મહિત એટલે ૧૧ યોગ હોય ૥૪૬૫

સાહારદુગ પમત્તે, તે વિઉવાહારમીસ વિણુ ઇઅરે,
કમ્મુરલદુગ તાઇમ-મણુવયણુ મળેગિ ન અન્નેગી ૪૭

સાહારદુગ-આહારકદ્ધિક	કમ્મ-કર્મણુ કાયયોગ
સહિત	ઉરલદુગ-આહારિકદ્ધિક
પમત્તે-પ્રમત્ત ગુણઠાણે	અ તાઇમ-પહેલા અને છેલા
તે તે (તેર યોગ)	મણુવયણુ-મનયોગ અને વ-
વિઉવાહારમીસ-વૈક્રિય મિથ	ચનયોગ
તથા આહારકમિથ	મળેગિ-અયોગી ગુણઠાણે
વિણુ-વિના	ન-ન હોય
ઇઅર-અપ્રગત ગુણઠાણે	અન્નેગી-અયોગી ગુણઠાણે

૧ અનિ વિગદ અવિત રેતાથી ૩ અર્થો અપર્ણાપ્તો ન હોય તેથી જ્ઞાદાન્દિક મિથ ન હોય અને કાયજકાયયોગ તો જાતગ્રામ નિમા હોય તેથી અર્થો ન હોય વગી સમુદ્ધાન અવગત પણુ અહીં નથી મારે તે જોયો યોગ ન હોય ૩ અનક કાય ૧ પો રેતાક રેલિવ રજિયાત તે વૈક્રિય પ્રરજનો સહા છે મારે હોય

અર્થ—પૂર્વોક્ત અગ્યાર યોગ આહારકદ્વિક્ક સહિત(તેર યોગ) પ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય. તે તેરયોગ વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્ર વિના (એટલે અગ્યાર યોગ) અપ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય. કર્મણ કાયયોગ, ઐદારિકદ્વિક્ક, છેલ્લા અને પહેલા મનના તથા વચનના (યે યે) યોગ (એ સાત) સયોગી કેવળીને હોય અને અયોગી કેવળીને યોગ ન હોય. ૪૭

વિવેચન—પ્રમત્ત ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત ૧૧ તે આહારકદ્વિક્ક સહિત એવં તેર યોગ હોય; અહીં આ આહારક શરીર કરે તે માટે. ઇતર તે અપ્રમત્ત ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત તેર યોગ વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્ર એ યે યોગ વિના એટલે ૧૧ યોગ હોય; પ્રમત્ત થકો વૈક્રિય આહારક કરીને સાતમે આવે ત્યારે વૈક્રિય આહારક યોગ હોય પણ અપ્રમત્ત થકો વૈક્રિય આહારક કરે પણ નહીં અને છાંડે પણ નહીં, તે માટે અપ્રમત્તને વૈક્રિયમિશ્ર આહારકમિશ્ર ન હોય. ૧ કર્મણ કાયયોગ, ૨ ઐદારિકમિશ્ર કાયયોગ, એ યે યોગ કેવળી સમુદ્ધાતે હોય અને ઐદારિક કાયયોગ, પહેલાં અને છેલ્લાં મન અને વચનના યોગ; એ પાંચ તે સહેજે હોય, એવં સાત યોગ સયોગી ગુણઠાણે કેવળીને હોય. અયોગી ગુણઠાણે એકે યોગ ન હોય; યોગનો રોધ કરીને અયોગી થયા માટે ॥ ૪૭ ॥

ગુણઠાણાને વિષે ઉપયોગ.

તિચનાણુ દુહંસાધમ, —દુગે અજઘ દેસિ નાણુદંસતિગં; તે મીસિ મીસા સમણા, જ્યાધ *કેવળદુ અંતદુગે ॥ ૪૮ ॥

* 'કેવળિદુગંતદુગે' ઇતિ પાઠાંતરમ.

તિઅનાણુ-ત્રણ અજ્ઞાન
દુદસ-ચક્ષુ, અચક્ષુ જે દર્શન
આધમદુગે-આદિના જે ગુ-
ણઠાણે

અજય-અવિરતિએ
દેસિ-દેશવિરતિએ
નાણુદ સતિગ-જ્ઞાન દર્શન

ત્રિક (છ)

તે-તે (છ ઉપયોગ)

મીસિ-મિશ્ર ગુણઠાણે
મીમા-અજ્ઞાને મિશ્ર (હોન)
સમણા-મન પર્યવજ્ઞાન સહિત
જયાધ-પ્રમત્તાદિ (સાત)

ગુણઠાણે

કેવલદુ-કેવળ જ્ઞાન તથા કે
વળ દર્શન

અ તદુગે-છેલ્લા જે ગુણઠાણે

અર્થ —પહેલા જે ગુણઠાણે 'ત્રણ અજ્ઞાન અને જે દર્શન (ચક્ષુ-અચક્ષુ) હોય. અવિરતિ અને દેશવિરતિ ગુણઠાણે ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન હોય. તે છ ઉપયોગ, મિશ્ર ગુણઠાણે અજ્ઞાને ત્રી મિશ્ર હોય મન પર્યવજ્ઞાન સહિત (માત ઉપયોગ) પ્રમત્તાદિ (સાત) ગુણઠાણે હોય અને છેલ્લા જે ગુણઠાણે કેવળદિક્ક હોય ૪૮

વિવેચન—મિથ્યાત્વ અને સાર્વવાદન એ જે ગુણઠાણે ત્રણ અજ્ઞાન અને ચક્ષુ, અચક્ષુ એ જે દર્શન એવ પાચ ઉપયોગ હોય. અવિરતિ સમ્યગ્-દ્રિ અને દેશવિરતિ એ જે ગુણઠાણે ત્રણ જ્ઞાન, ચક્ષુ, અચક્ષુ, અને અવધિદર્શન એવ ૬ ઉપયોગ હોય. મિશ્ર ગુણઠાણે એજ છ ઉપયોગ તે અજ્ઞાને ત્રી મિશ્રિત હોય કોઈવારે સમ્યક્ત્વ બાહુલ્ય હોય ત્યારે જ્ઞાન બાહુલ્ય અને કોઈવારે મિથ્યાત્વ બાહુલ્ય હોય ત્યારે અજ્ઞાન બાહુલ્ય હોય આદીઆ મિશ્ર ગુણઠાણે જે અવધિદર્શન કહ્યું તે ગિદ્ધાતને અભિપ્રાયે જાણતું પણ એ કર્મઋથનો અભિપ્રાય નહી. પ્રમત્તાદી પારમાર્સો સાત ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત છ ઉપયોગ મન પર્યવ જ્ઞાને

સહિત એટલે સાત ઉપયોગ હોય. અંતરિક્ષ એટલે છદ્દાં એ સયોગી અને અયોગી ગુણઠાણાને વિષે કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શન એ એ ઉપયોગ હોય, શેષ ૧૦ છાન્દસ્થિક ઉપયોગ છે તે ધદ્દાં ન હોય. નદ્દમિય છાતમસ્થિય નાળે રૂતિ વચનાત્ ॥ ૪૮ ॥

સાસણુભાવે નાણું, વિઉંવગાહારગે ઉરલમિસ્સં;
નેગિંદિસુ સાસાણો, નેહાહિગયં સુઅમયં પિ ॥ ૪૯ ॥

સાસણુભાવે-સાસ્વાદનભાવે
નાણું-મતિ-શ્રુતજ્ઞાન
વિઉંવગાહારગે-વૈક્રિય અને
આહારક શરીરે
ઉરલમિસ્સં-ઔદારિક મિશ્ર
યોગ

એગિંદિસુ-એકેન્દ્રિયને વિષે
સાસાણો-સાસ્વાદનપણું
નેહાહિગયં-અહીં અહુષ્ કર્ત્યું
નથી
સુઅમયંપિ-સૂત્રને વિષે મા-
ન્યું છે પણ

ન-નથી

અર્થ:-સાસ્વાદનપણું છતે જ્ઞાન, વૈક્રિય અને આ-
હારક શરીરે ઔદારિકમિશ્ર કાયયોગ અને એકેન્દ્રિયને વિષે
સાસ્વાદનપણું નથી; એ પ્રકારે સૂત્રને વિષે માનેલું છે છતાં
અહીં (કર્મઅથમાં) અહુષ્ કર્ત્યું નથી. ૪૯

વિવેચન-હવે અહીંઆ સૂત્રને સંમત છે પણ કેટલા-
એક બોલ કર્મઅથે નથી લીધા તે કહે છે-સિદ્ધાંતે સા-
સ્વાદન હોય ત્યાં જ્ઞાન કહ્યું છે, તે માટે એકેન્દ્રિયાદિકને
ઉપજતાં સાસ્વાદનપણે જ્ઞાની કહ્યા છે; તે કર્મઅથે જ્ઞાન
ન કહ્યું. તેનો અભિપ્રાય એ છે કે જે સાસ્વાદન છે તે સ-

અચ્છવથી પડતા હોય, તે મિથ્યાત્વને સન્મુખ છે માટે
 મેલુ સમ્યક્ત્વ છે, ત્યાં જ્ઞાન પણ મલીન છે, તે માટે અ-
 જ્ઞાનજ કહ્યું. તથા 'પત્રવણા, ભગવતિ' પ્રમુખે વૈક્રિય અને
 આહારકને પ્રારભકાણે આદારિક સાથે મિશ્રભાવે આદારિક-
 મિશ્ર કહ્યું છે પણ તે કર્મઅથ અગીકાર ન કર્યું તેના એ
 હેતુ જે ગુણપ્રત્યયિક લબ્ધિને બંધવત્તરપણે કરીને કરવા
 માટે તેનું પ્રાધાન્યપણ હોય, તે માટે અહીં આ વૈક્રિયાહાર-
 રકતું પ્રાધાન્યપણ વિનશ્ચુ તેથી આદારિકમિશ્ર યોગ
 ન બદલો પણ વૈક્રિયાહારકને પ્રારભકાણે તથા પરિત્યાગ
 કાણે વૈક્રિયમિશ્ર અને આહારકમિશ્રજ કહ્યા. તથા સિ-
 દ્ધાતે એકેદ્રિય માટે સાસ્વાદન ગુણઠાણુ નથી એમ કહ્યું
 છે અને કર્મઅથનાં એકેદ્રિયમા સાસ્વાદન કહ્યું છે, એનું
 કારણ કામ જજ્ઞાણુ નથી. જે સિદ્ધાતે સ્પષ્ટ (ચોખ્ખી)
 ના કહી તે કર્મઅથવાળે કેમ આદ્યું એનો તરન કેનળી
 જાણે. તથા વળી અહીં આ ગાથા માટે નથી કહ્યું પણ
 ભગવતી પત્રવણા છનાભિગમ પ્રમુખ સિદ્ધાત માટે વિભ-
 ગજ્ઞાનીને પણ અવધિદર્શન કહ્યું છે તે માટે પહેલાંથી માડી
 પારમા ગુણઠાણા લો અવધિદર્શન હોય અને અહીં આ
 કર્મઅથના મતે વિભગજ્ઞાનીને અવધિદર્શન ન કહ્યું, તે
 માટે ચોથા ગુણઠાણામાં ઉપરના ગુણઠાણેજ અવધિદર્શન
 હોય એમ કહ્યું છે. ॥ ૬૬ ॥

ગુણઠાણાને વિષે લેશ્યા

છસુ સગ્વા તેઉતિગ, ઇગિ છસુ મુક્કા અજેગિ અજ્ઞેસા
 બધરમ મિચ્છ અવિરધ, દસાય જોગતિ ચઉ હેગીપના

છમુ-છગુણઠાણાને વિષે
 સવ્યા-સર્વ લેશ્યા હોય
 તેઉતિગં-તેજો, પદ્મ અને
 શુક્લ એ ત્રણ
 ઇગિ-એક (અપ્રમત્ત) ને વિષે
 મુક્તા-શુક્લ લેશ્યા
 અજોગિ-અયોગી કેવળી

અલ્પેસા-લેશ્યા રહિત હોય.
 બંધસ્મ-બંધનાં
 મિચ્છ-મિથ્યાત્વ
 અવિરઘ-અવિરતિપાત્રું
 કસાય-કપાય
 જોગ ત્તિ-યોગ એમ
 ચઉદેઉ-ચાર હેતુ હોય છે.

અર્થ:—(પહેલા) છ ગુણઠાણાને વિષે સર્વ લેશ્યા હોય; એક (અપ્રમત્ત) ગુણઠાણાને વિષે તેજો આદિ ત્રણ લેશ્યા હોય; છ (અપૂર્વકરણાદિ) ગુણઠાણાને વિષે શુક્લ લેશ્યા હોય અને અયોગી કેવળી લેશ્યારહિત છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ એમ ચાર હેતુ બંધના હોય છે. ૫૦

વિવેચન—છ ગુણઠાણાને વિષે છ એ લેશ્યા હોય. અહીંઆ પ્રત્યેક (એકેકી) લેશ્યાના અસંખ્યાતા લોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણ અધ્યવસાયસ્થાનક છે, તે માટે પ્રમત્તે પણ કૃષ્ણ લેશ્યાના અધ્યવસાય હોય; તે વિરોધ નહીં. સાતમે અપ્રમત્ત ગુણઠાણે ૧ તેજો, ૨ પદ્મ અને ૩ શુક્લ લેશ્યા હોય, આઠમાથી તેરમા લગે છ ગુણઠાણે એક શુક્લ લેશ્યા હોય અને અયોગી ગુણઠાણે લેશ્યા ન હોય (અલેશી હોય.)

હવે કર્મબંધના હેતુ કહે છે—

કર્મ બંધવાના ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ, ૩ કપાય અને ૪ યોગ એ ચાર મૂળ હેતુ છે. મઘ વિષયાદિ પ્રમાદ તે પણ કર્મબંધના હેતુ છે પણ તે અવિરતિને યોગ માંહે આવ્યા માટે ભુદા કહ્યા નથી. ૫૦

અભિગદ્ધિઅમણ્ણિગદ્ધિઆભિનિવેસિયસસધયમણ્ણાભોગં
પણ્ણમિરછ પારઅવિરછ, મણ્ણકરણાનિઅમુ છજ્જિઅવહો.

અભિગદ્ધિઅ-અભિગદ્ધિક	પારઅવિરછ-પાર અવિરતિ
અણ્ણિગદ્ધિઅ-અનભિગદ્ધિક	મણ્ણ-મન
અભિનિવેસિય-આભિનિવે- શિક	કરણ-ઈદ્રિયોને
સ સધય-સાશયિક	અનિયમુ-અનિયમન (તા- બામા રાખે નહિ તે)
અણ્ણાભોગા-અનાભોગ	છજ્જિઅવહો-છકાય છવનો
પણ્ણમિરછ-એ પાચ મિથ્યાત્વ	વધ

અર્થ — અભિગદ્ધિક, અનભિગદ્ધિક, આભિનિવેશિક,
સાશયિક અને અનાભોગ એ પાચ મિથ્યાત્વ. મન અને
ઈદ્રિયોનું દુઃખપણું અને છકાય છવનો વધ એ પાર
અવિરતિ. ૫૨

ત્રિવેચન—૧ પોતે માનેયું એજ દર્શન સારૂ ઈત્યાદિ
અભિગદ્ધિક મિથ્યાત્વ, ૨ સર્વ દર્શન માગા ઈત્યાદિ અન-
ભિગદ્ધિક મિથ્યાત્વ, ૩ પોતે જોઈ જાણે તોપણ ગોઠા-
આદિલાદિકની પેરે પકડ્યો મત મૂકે નહીં તે આભિનિવેશિક
મિથ્યાત્વ, ૪ જિનપ્રણીન વચનને વિષે મગાય રાખે તે
સાશયિક મિથ્યાત્વ અને ૫ એકે દ્રિયાદિકની પેરે આગળપણું
તે અનાભોગ મિથ્યાત્વ, એ પાચ ભેદ મિથ્યાત્વ જાણવું.
હવે પાર ભેદ અવિરતિ કહે છે-પાચ ઈદ્રિય અને હર્ષ
મન એ ૬ પોતપોતાને વિષયે પ્રવર્તે તેનું અનિવારણ
(અનિયત્વ-દુઃખપણું) અને પૃથ્વીકાયાદિ ૬ છવમવનો
વધ (દુઃખ) એ પાર ભેદ અવિરતિના જાણવા. ॥ ૫૨ ॥

નવ સોલ કસાયા પનર, જોગ ધમ ઉત્તરા ઉ સગવના; ધગ ચઉ પણુ તિગુણેસુ, ચઉતિદુધગપચચો બંધો ॥પરા॥

નવસોલકસાયા-નવ તથા

સોળ (મળી પચીશ)કપાય

પનરજોગ-પંદર યોગ

ધમ ઉત્તરાઉ-એ પ્રકારે ઉ-

ત્તર ભેદ વળી

સગવના-સત્તાવન

ધગ ચઉ પણુતિ-એક, ચાર,

પાંચ, ત્રણ

ગુણેસુ-ગુણઠાણાને વિષે

(અતુકમે)

ચઉ તિ દુ ધગ-ચાર, ત્રણ,

બે, એક

પચચો બંધો-પ્રત્યયિક

બંધ હોય.

અર્થ:-નવ (નોકપાય) અને સોળ (કપાય) કપાયો, પંદર યોગ, એ પ્રકારે ઉત્તર ભેદ વળી સત્તાવન થાય છે. એક, ચાર, પાંચ અને ત્રણ ગુણઠાણાને વિષે અતુકમે ચાર, ત્રણ, બે અને એક હેતુપ્રત્યયિક બંધ હોય. પર

વિવેચન-હાર્યાદિક નવ નોકપાય અને સોળ કપાય, એવં રપ કપાય અને પૂર્વે વર્ણવેલા પનર યોગ, એ સર્વ મળીને બંધના મૂળહેતુના પાઉ ઉત્તરહેતુ જણવા. હવે ગુણઠાણે મૂળ ચાર હેતુ કહે છે-પહેલે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ચારે હેતુ. પ્રત્યયિક બંધ હોય; સાન્વાદનાદિક ચાર ગુણઠાણે મિથ્યાત્વ રાળીને ત્રણ પ્રત્યયિક બંધ હોય, અહીં આ મિથ્યાત્વ રળ્યું છે તે માટે; પ્રમત્તાદિક પાંચ ગુણઠાણે કપાય અને યોગ એ બે પ્રત્યયિક બંધ હોય, અવિરતિ પણ રળી છે તે માટે; તથા ઉપશાંતભોલાદિક ત્રણ ગુણઠાણે એકજ યોગપ્રત્યયિક બંધ હોય, કપાય પણ રળ્યા છે માટે અને અયોગી તો હેતુના અભાવે અબંધક હોય. ॥ પર ॥

૧૨૦ ઉત્તર પ્રકૃતિને વિષે સૂળ બંધ હેતુ.

ચઉમિચ્છમિચ્છઅવિરઘ, પરચ્છઆ સાય સોલ પણુતીસા
જોગવિણુ તિપરચ્છઆ, હારગજિણુવજ્જ સેસાઓ ॥૫૩૬॥

ચઉ-ચાર પ્રત્યયિકી
મિચ્છ-મિચ્છાત્વ પ્રત્યયિકી
મિચ્છ અવિરઘ પરચ્છઆ-
મિચ્છાત્વ અને અવિરતિ પ્ર
ત્યયિકી
સાય-સાતા વેદનીય
સોલ-સોળ પ્રકૃતિ
પણુતીસા-પાત્રીશ પ્રકૃતિ

જોગવિણુ-યોગવિના
તિ-ત્રણ (બંધહેતુ)
પરચ્છઆ-પ્રત્યયિકી હોય.
આહારગ-આહારક દ્વિક
જિણુ-જિનનામકર્મ
વજ્જ-વર્જને
સેસાઓ-શેષ પ્રકૃતિઓ

અર્થ - ચાર હેતુ પ્રત્યયિકી સાતા વેદનીય, મિચ્છાત્વ-
પ્રત્યયિકી સોળ પ્રકૃતિ અને મિચ્છાત્વ તથા અવિરતિ-
પ્રત્યયિકી પાત્રીશ પ્રકૃતિ હોય. જોગ વિના ત્રણ બંધહેતુ
પ્રત્યયિકી, આહારકદ્વિક અને જિનનામ વર્જને બાકીની
પ્રકૃતિ જણવી. ૫૩

વિવેચન-એક સાતાવેદનીય ચાર હેતુએ બંધાય,
મિચ્છાત્વથી મયોગી લગે બંધાય છે તે માટે. નરકત્રિક,
જાતિચતુષ્ક, સ્થાવગચતુષ્ક, હુકક સસ્થાન, આતપ નામ
કર્મ, દેવકુ સધયણ, નપુસક વેદ અને મિચ્છાત્વ, એ સોળ
પ્રકૃતિ એક મિચ્છાત્વ હેતુએજ બંધાય, એના મિચ્છાત્વ
ગુણહાણેજ બંધ છે ઉપગ્ના ગુણહાણે નથી તે માટે. તથા
તિર્યચત્રિક, ધીલુદ્ધિત્રિક, દુર્લગત્રિક, અનતાનુબધી ચતુષ્ક,
મધ્યાકૃતિચતુષ્ક, મધ્યમધ્યમચતુષ્ક, નીચગોત્ર, દ્યોત

નામકર્મ, અશુભ વિહાયોગતિ, સ્ત્રીવેદ એ પચીશ પ્રકૃત
 સારવાદનને અંતે રળે અને વજ્રઋષભનારાચ સંધયણ,
 મનુષ્યત્રિક, ધીજા ચાર કષાય અને ઔદારિકદ્વિક એ દશ
 પ્રકૃતિ અવિરતિને અંતે રળે; એવં ઉપ પ્રકૃતિ, મિથ્યાત્વ
 અને અવિરતિ એ બે હેતુએ બંધાય; અવિરતિ રળ્યે એનો
 બંધ રળે તે માટે. એ (પર) પ્રકૃતિ કહી શેષ ૬૮ રહી તે
 માંહેથી આહારકદ્વિક અને જિનનામકર્મ એ ત્રણ ટાળીને
 શેષ ૬૫ પ્રકૃતિ-યોગ વિના મિથ્યાત્વ અવિરતિ અને કષાય
 એ ત્રણ હેતુએ બંધાય; મિથ્યાત્વથી સૂક્ષ્મસંપરાય લગે
 એનો યથાયોગ્ય બંધ છે, પછી કેવળયોગ રહ્યો ત્યાં એનો
 બંધ નહીં તે માટે યોગ ટાળ્યો. આહારકદ્વિક અને
 જિનનામકર્મ એ ત્રણ પ્રકૃતિ તો એ ચાર હેતુ માંહે કોઈ
 હેતુએ ન બંધાય. સમ્યક્ત્વ ગુણે કરીને તીર્થંકરનામ બં-
 ધાય અને સંયમ ગુણે કરીને આહારકદ્વિક બંધાય. 'સમત્તગુણ-
 નિમિત્તં તિત્થયર સંજમેણ આહાર' इति वचनात् ॥ ૫૩ ॥

ગુણઠાણાને વિષે ઉત્તર બંધહેતુ.

પાણપન્નપન્ના તિઅછહિઅચત્ત-ચત્ત ગુણચત્ત છચઉદ્દુગવીસા;
 સોલસ દસ નવ નવ સ-ત્ત હેઉણો ન ઉ અન્નેગિંમિ ॥૫૪॥

પાણપન્ન-પંચાવન

પન્ના-પચાસ

તિઅછહિઅચત્ત-તેંતાલીશ,

છેંતાલીશ

ગુણચત્ત-ઓગણચાલીશ

છચઉદ્દુગવીસા-છવીશ, ચો-

વીશ અને બાવીશ.

સોલસ-સોલ

દસ-દશ

નવ-નવ

સત્ત-સાત

હેઉણો-બંધહેતુઓ (બાણવા)

ન ઉ-નથી વળી

અન્નેગિંમિ-અન્નેગી ગુણઠાણે

અર્થ —અનુક્રમે પચાવન, પચાસ, તેતાલીશ, છેતાલીશ, ઓગણચાળીશ, છવીશ, ચોવીશ, બાવીશ, સોળ, દશ, નવ, નન અને માત ઉત્તરબધ હેતુઓ તેર ગુણઠાણને મિત્રે જાણ્યા. અચોગી ગુણઠાણે વળી બધહેતુ નથી. ૫૪

પ્રિવેચન—મિથ્યાત્વે ૫૫ બધ હેતુ હોય, સાસ્નાદને ૫૦, મિત્રે ૪૩, અવિરતિ સમ્યક્ત્વે ૪૬, દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૩૬, પ્રમત્તે ૨૬, અપ્રમત્તે ૨૪, અપૂર્નકરણે ૨૨, અનિવૃત્તિ બાદરે ૧૬, મુક્તમસ પગાયે ૧૦, ઉપશાતમાહે ૯, ક્ષોણમાહે ૮ અને સચોગીએ ૭ બધહેતુ હોય અને અજોગી ગુણઠાણે હેતુ નહી, બધનો અભાવ છે માટે. ॥ ૫૪ ॥

પાણુપત્ર મિત્રિછ હારગદુગૂણુ-સાસાણુ પત્ર મિત્રિછ વિણાઃ
મીસદુગકમ્મઅણુ વિણુ,તિચત્ત મીસે અહ છયત્તા.૫૫

પાણુપત્ર-પચાવન	મિત્ર, વૈકિયમિત્ર)
મિત્રિછ-મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે	કમ્મ-કાર્મણ કાયયોગ
આહારગદુગૂણુ-આહારકદ્ધિકે	અણુ-અન તાનુબધિ
હીન	વિણુ-વિના
આમાણુ-સારવાદને	તિચત્ત-તે તાલીશ
પત્ર-પચાસ	મીએ-મિત્ર ગુણઠાણે
મિત્રિછવિણા-મિથ્યાત્વ વિના	અહ-હવે
મીસદુગ-મિત્રદિક (ઔદારિક	છયત્તા-છે તાલીગ

અર્થ —આહારકદ્ધિક વિના ૫૫ બધહેતુ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે હોય. સારવાદને પાચ મિથ્યાત્વ વિના ૫૦ બધહેતુ હોય. મિત્રદિક (ઔદારિક મિત્ર-વૈકિયમિત્ર), કાર્મણ કાય-

અર્થ—અગ્યાર અવિરતિ અને ત્રીજા (પ્રત્યાખ્યાનીય) ક્ષાય રહિત (૨૬ હેતુ) હોય અપ્રમત્ત ગુણઠાણે મિશ્રદ્વિક્ષિત રહિત ચોવીશ બંધ હેતુ હોય. અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વળી વૈક્રિય અને આહારક વિના ૨૨ બંધ હેતુ હોય. ૫૭

વિવેચન—૪૧ હેતુ માંહેથી ૬૧ અવિરતિ અને પ્રત્યાખ્યાનીય ચાર ક્ષાય, એ ૧૫ હેતુ ટાળીએ ત્યારે પ્રમત્ત ગુણઠાણે ૨૬ હેતુ હોય. અપ્રમત્ત થકો વૈક્રિય આહારકનો પ્રારંભ ન કરે તે માટે ૧ વૈક્રિયમિશ્ર અને ૨ આહારકમિશ્ર એ બે હેતુ ટાળીને ૨૪ હેતુ હોય. અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વૈક્રિય અને આહારક પણ ન હોય તે માટે ૨૨ હેતુ હોય. ૫૫૭

અઘહાસ સોલ ખાયરિ, સુહુમે દસ વેઅસંજલણતિ વિણા
ખીણુવસંતિ અલોભા, સજેગિ પુંવુત્ત સગ જોગા ૫૫૮

અઘહાસ-હાસ્યાદિક છ વિના

સોલ-સોલ

ખાયરિ-ખાદર સંપરાયે

સુહુમે-સૂક્ષ્મ સંપરાયે

દસ-દશ

વેઅ-વેદ ત્રણ

સંજલણતિ-સંજવલન ત્રણ

વિણા-વિના

ખીણુવસંતિ-ક્ષીણમોહ તથા

ઉપશાંતમોહ

અલોભા-લોભવિના (નવ)

સજેગિ-સયોગી ગુણઠાણે

પુંવુત્ત-પૂર્વોક્ત

સગજોગા-સાત યોગ

અર્થ—હાસ્ય ૫૨૬ વિના સોળ બંધ હેતુ ખાદર સંપરાયે હોય. સૂક્ષ્મસંપરાયે ત્રણ વેદ અને સંજવલનત્રિક (કોથ, માન, મોયા) વિના દશ બંધ હેતુ હોય. ક્ષીણ મોહ ગુણઠાણે લોભ વિના (નવ બંધ હેતુ) હોય. સયોગી કેવળી ગુણઠાણે પૂર્વોક્ત સાત યોગ હોય. ૫૮

વિવેચન—પૂર્વોક્ત ૨૨ હેતુમાહેથી હાન્યાર્તિ ૭ વર્ણને ૧૬ હેતુ આનિવૃત્તિમાદર ગુણઠાણે હોય તે માટેથી ત્રણ વેદ અને સંજ્ઞલનાત્રક એ ૬ હેતુ ટાળીને સૂક્ષ્મસપરાય ગુણઠાણે ૧૦ હેતુ હોય તે માટેથી સંજ્ઞલનનો લાભ ટાળીને ઉપશાત્તમાહ તથા ક્ષીણમાહ એ બે ગુણઠાણે ૮ હેતુ હોય. સયોગી ગુણઠાણે પહેલુ તથા છેલ્લુ મન, પહેલુ તથા છેલ્લુ વચન, ઔદારિક કાયયોગ, ઔદારિકમિત્ર-નિયયોગ અને કાર્મણ કાયયોગ એ સાત હેતુ હોય.

ઈહા ઐહ ગુણઠાણે ઉત્તર બધાહેતુ કહ્યા, તે સર્વજીવ આશ્રયાને સમુચ્ચય પદે કહ્યા, પણ એકેક જીવ આશ્રયીને વિવક્ષાએ ત્યાગે તેના ૪૭૧૨૦૧૦ ભાગા થાય. ત્યા પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ૩૪૭૭૬૦૦ ભાગા થાય, તે આ પ્રમાણે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે આહારકદિક વિના ૫૫ હેતુ સમુચ્ચયપદે કહ્યા પણ એક જીવને તો જઘન્યથી ૧૦, માંયમથી ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬, ૧૭ અને ઉત્કૃષ્ટથી ૧૮ હેતુ, એમ નવ વિકલ્પ હોય. ત્યા પાચ મિથ્યાત્વમાથી એક જીવને એક સમયે એક જ મિથ્યાત્વ હોય, પાચ ઇદ્રિય મધ્યે એક ઇદ્રિયનો વિષય હોય અને મનની અનિરતિ તો યોગ મધ્યેજ જાણી છે માટે અહીં આ ગણવી નહીં. તથા હકાય મધ્યે કોઈક જીવ કે ઇવાગે એક કાયનો વધ કરે એટલે પૃથ્વીનો જ વધ કરે અથવા અપૂનોજ વધ કરે, એવ ૭ કાયના ૬ ભાગા થાય. કોઈક જીવ બે કાયનો વધ કરે, તેના દ્વિસયોગી ૧૫ ભાગા થાય કોઈક જીવ ત્રણ કાયનો વધ કરે, તેના ત્રિસયોગી ૨૦ ભાગા થાય એમ ચતુસયોગી ૧૫ ભાગા, પચમયોગી ૬ ભાગા અને પદ્મસયોગી એક ભાગા થાય. બ્યા નેટલી કાયનો વધ વિવક્ષીએ ત્યા તેટલા ભાગા માથે પાચ

મિથ્યાત્વે ગુણીએ, તેને પાંચ ઇન્દ્રિયે ગુણીએ, તેને બે યુગળ સાથે ગુણીએ, તેને ત્રણ વેદ ગુણીએ, તેને ચાર કષાયે ગુણીએ, તેને વળી યોગ સાથે ગુણીએ એટલે જ્યાં જોડલા મિથ્યાત્વ વગેરે હોય તેટલા સાથે અનુક્રમે ગુણીએ ત્યારે ત્યાં ભાંગા થાય. એ ભાંગા ઉપજવવાની વિધિ:-હવે પ્રથમ મિથ્યાત્વે જઘન્યપદ એક કાયનો વધ, ૨ એક મિથ્યાત્વ, ૩ એક ઇન્દ્રિય, ૪ એક યુગળ, ૫ એક વેદ, ૬-૯ કષાયો-પરામિક સમ્યક્ત્વી પડતો મિથ્યાત્વે આવે ત્યારે બંધાવલિકા અને સંક્રમાવલિકા લગે અનંતાનુબંધી ઉદયે ન હોય ત્યારે એક કષાયના ત્રણજ ભેદ હોય અને અનંતાનુબંધીના ઉદય વિના મિથ્યાત્વી મરે નહીં તેથી અપર્યાપ્તાવસ્થા-ભાવી ૧ કાર્મણ, ૨ ઔદારિકમિશ્ર, ૩ વૈક્રિયમિશ્ર, એ ત્રણ યોગ પણ ન હોય, ત્યારે ૧૦ યોગ માંહેલો એક યોગ એ ૧૦ હેતુ હોય. એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાંચ મિથ્યાત્વ સાથે ગુણતાં ૩૦ થયા. તેને પાંચ ઇન્દ્રિય સાથે ગુણતાં ૧૫૦ થયા. તેને ૨ યુગળ સાથે ગુણતાં ૩૦૦ થયા. તેને ત્રણ વેદ સાથે ગુણતાં ૯૦૦ થયા. તેને ૪ કષાય સાથે ગુણતાં ૩૬૦૦ થયા. તેને દશ યોગ સાથે ગુણતાં ૩૬૦૦૦ થયા. એ દશ હેતુના ભાંગા થયા.

હવે એ દશ માંહે ભય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય, ત્યાં પણ એમજ ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અથવા કુચ્છા (બ્રુગુપ્સા) ભેળવીએ તોપણ ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા બે કાયનો વધ વિવક્ષીએ તોપણ ૧૧ હેતુ થાય; ત્યાં કાય ભાંગા ૧૫ સાથે પૂર્વોક્ત રીતિએ ગણીએ ત્યારે ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય. તથા અનંતાનુબંધીનો ઉદય હોય ત્યારે ૪ કષાયે ૧૧ હેતુ હોય, ત્યાં

ચોગ ૧૩ છે તેથી ત્યાં ભાગા^૧ ૪૬૮૦૦ થાય. એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પ ભેળા કરીએ ત્યારે ૨૦૮૮૦૦ ભાગા થાય

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૨ હેતુ થાય, ત્યાં ૩૬૦૦૦ ભાગા થાય. તથા ભય અને બે કાય ભેખવીએ ત્યારે બે કાયના ૧૫ ભાગા સાથે ગુણતા ૬૦૦૦૦ ભાગા થાય. કુચ્છા અને બે કાય સાથે ૬૦૦૦૦ થાય. ત્રણે કાય ભેખવીએ ત્યારે ૨૦ ભાગા સાથે ગુણતા ૧૨૦૦૦૦ થાય. અનતાનુબધીનો ઉદય હોય ત્યારે અનતાનુબધી અને ભય ભેળવીએ ત્યાં ચોગ ૧૩ હોય, ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાગા થાય. અનતાનુબધી અને કુચ્છા ભેળવતા ૪૬૮૦૦ ભાગા થાય. તથા અનતાનુબધી અને બે કાય ભેખવતા ૧૧૭૦૦૦ ભાગા થાય. એ બાર હેતુના ૭ વિકલ્પે થઈને ૫૪૬૮૦૦ ભાગા થયા

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય તથા કુચ્છા ભેળવીએ અને *બે કાય ભેખવીએ ત્યારે ૧૩ હેતુ થાય, ત્યાં ૬૦૦૦૦ ભાગા થાય. ભય અને ત્રણ કાય ભેખવીએ ત્યારે ૧૨૦૦૦૦ ભાગા થાય. કુચ્છા અને ત્રણ કાયે પણ ૧૨૦૦૦૦ ભાગા થાય. ૪ કાય ભેખવીએ ત્યારે ૬૦૦૦૦ ભાગા થાય તથા અનતાનુબધીને ઉદયે ભય, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ચોગ ૧૩ હોય, તેથી ૪૬૮૦૦ ભાગા થાય. અનતાનુબધી ભય અને બે કાય ભેખવતા ૧૧૭૦૦૦ ભાગા થાય, તેમજ અનતાનુબધી કુચ્છા અને બે કાય ભેખવતા ૧૧૭૦૦૦ ભાગા થાય. અન-

૧ ચાર કાય સુધી ગુણતા પૂર્વોક્ત રીતે ૮૬૦૦ ભાગા થયા, તેને તેર ચોગ સાથે ગુણતા ૪૬૮૦૦ ભગ થાય.

* એક કાય પ્રયમના દસ હેતુમા મજાણેલ છે તેથી બે કાય ગણતાં ફક્ત એક હેતુ વાપો એમ બધે સમજવું

તાનુષંધી અને ત્રણકાય લઘએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય-
એ ૧૩ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૮૫૬૮૦૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા ભેળવીએ અને ત્ર-
ણ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થાય, ત્યાં ૧૨૦૦૦૦ ભાંગા
થાય. ભય ભેળવીને ૪ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૯૦૦૦૦ ભાંગા
થાય. પાંચ કાય ગણીએ ત્યારે ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનં-
તાનુષંધીને ઉદ્યે ભય કુચ્છા અને બે કાય ગણીએ ત્યારે
ચોગ ૧૩ હોય, ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુષંધી
ભય અને ત્રણ કાય ગણતાં ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુ-
ષંધી કુચ્છા અને ત્રણ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા
થાય. અનંતાનુષંધી અને ચાર કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૧૭૦૦૦
ભાંગા થાય. એ ચૌદ હેતુના આઠ વિકલ્પે થઈને ૮૮૨૦૦૦
ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા ભેળવીએ અને ૪
કાય ગણીએ એટલે ૧૫ હેતુ હોય; ત્યાં ૯૦૦૦૦ ભાંગા થાય.
ભય અને ૫ કાયના ૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય, કુચ્છા અને ૫ કાયના
૩૬૦૦૦ ભાંગા થાય અને છ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૬૦૦૦
ભાંગા થાય. અનંતાનુષંધીને ઉદ્યે ચોગ ૧૩ હોય તેથી
અનંતાનુષંધી, ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ અને ત્રણ કાય
ગણીએ ત્યારે ૧૫૬૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુષંધી તથા ભય
ભેળવીએ અને ૪ કાય ગણીએ ત્યારે ૧૧૭૦૦૦ ભાંગા
થાય. અનંતાનુષંધી, કુચ્છા અને ૪ કાય ભેળવીએ ત્યારે
૧૧૭૦૦૦ ભાંગા થાય. અનંતાનુષંધી અને ૫ કાય ગણીએ
ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાંગા થાય. એ ૧૫ હેતુના આઠ વિકલ્પે
થઈને ૬૦૪૮૦૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય

સેળવીએ એટલે ૧૬ હેતુ થાય, ત્યાં ૩૬૦૦૦ ભાગા થાય. ભય અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાગા થાય કુચ્છા અને છ કાયના ૬૦૦૦ ભાગા થાય. અનતાનુષધીને ઉદ્ધે યોગ ૧૩ હોય તેથી અનતાનુષધી, ભય, કુચ્છા અને ૪ કાય ગણાએ ત્યાં ૧૧૬૦૦૦ ભાગા થાય અનતાનુષધી, ભય અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાગા થાય અનતાનુષધી, કુચ્છા અને ૫ કાય સેળવીએ, ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાગા થાય, અનતાનુષધી અને ૬ કાય સેળવીએ ત્યારે ૭૮૦૦ ભાગા થાય. એ સોળ હેતુના ૭ વિવિધે થઇને ૨૬૬૪૦૦ ભાગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ મધ્યે ભય, કુચ્છા અને છ કાય ભયએ ત્યારે ૧૭ હેતુ હોય, ત્યાં ૬૦૦૦ ભાગા થાય અનતાનુષધીને ઉદ્ધે ભય કુચ્છા અને ૫ કાય ગણીએ ત્યારે ૪૬૮૦૦ ભાગા થાય. અનતાનુષધી, ભય અને કાય ૬ હોય, ત્યાં ૭૮૦૦ ભાગા થાય અનતાનુષધી, કુચ્છા અને ૬ કાય હોય ત્યારે ૭૮૦૦ ભાગા થાય. એ ૧૭ હેતુના ચાલુ વિવિધે થઇને ૬૮૪૦૦ ભાગા થયા.

હવે ૬ કાય, ૧ મિથ્યાત્વ, ૧ ધ્વજિય, ૪ કપાય, ૨ ગુણ-હાસ્યાદિ, ૧ મેદ, ૧ યોગ, ભય અને કુચ્છા, એ ૧૮ હેતુના ૭૮૦૦ ભાગા થાય. એવ મિથ્યાત્વ ગુણકાએ ૧૦ થી ૧૮ હેતુના ૮ વિવિધે થઇને ૩૪૭૭૬૦૦ ભાગા થાય.

હવે બીજા માધ્યાદન ગુણકાએ ૩૮૩૦૪૦ ભાગા ઉપજે, તે આ પ્રમાણે—પાચ મિથ્યાત્વ રાજતા સાસ્વાદન ગુણકાએ સર્વ છત્ર આશ્રયીને ૫૦ હેતુ કદા પછ એક છત્રને તો જનન્ય ૧૦, મ વમ ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫, ૧૬ અને

ઉત્કૃષ્ટા ૧૭ હેતુ એક સમયે હોય; એ આઠ વિકલ્પ હોય-
અનંતાનુષંગી ઉદયે અવશ્ય હોય, મિથ્યાત્વ પાંચે ન
હોય, જઘન્યપદે કાય ૧નો વધ, ઇન્દ્રિય ૧, ક્ષાય ૪, હાસ્યા-
દિયુગળ ૨, વેદ ૧ અને યોગ ૧૩ માંહેલો એક; એ દશ
હેતુ હોય. એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાંચ ઇન્દ્રિય સાથે
ગુણતાં ૩૦ થાય, તેને ચાર ક્ષાય સાથે ગુણતાં ૧૨૦ થાય,
તેને બે યુગળ સાથે ગુણીએ ત્યારે ૨૪૦ થાય, તેને ૩ વેદ
સાથે ગુણીએ ત્યારે ૭૨૦ થાય, તેને ૧૩ યોગ સાથે ગુણીએ
ત્યારે ૯૩૬૦ થાય; સાસ્વાદને નપુંસકવેદે વૈક્રિયમિત્ર યોગ
ન હોય કેમકે સાસ્વાદની નારકીમાં ન ઉપજે. તે માટે ૯૩૬૦
માંથી ૨૪૦ ભાંગા ઓછા કરીએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા
૧૦ હેતુના થાય. તે ૧૦ હેતુ માંહે ભય ભેળવીએ ત્યારે
૧૧ હેતુ થાય; ત્યાં પણ ૯૧૨૦ ભાંગા થાય. એમ દશહેતુમાં
કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે પણ ૧૧ હેતુના ૯૧૨૦ ભાંગા થાય.
તથા કાય ૨ લઈએ ત્યારે ત્યાં ભાંગા ૨૨૮૦૦ થાય. એમ
૧૧ હેતુના ત્રણ વિકલ્પે ૪૧૦૪૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ
ત્યારે ૧૨ હેતુ થાય, ત્યારે ૯૧૨૦ ભાંગા થાય. ભય અને
કાય ૨ લઈએ ત્યારે ભાંગા ૨૨૮૦૦ થાય. કુચ્છા અને કાય
૨ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાંગા થાય. ફક્ત ૩ કાય લેતાં
૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય. એ ૧૨ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૮૫૧૨૦
ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૧૦ હેતુ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ
અને કાય ૨ લઈએ ત્યારે ૧૩ હેતુ થાય, ત્યાં ૨૨૮૦૦ ભાંગા
થાય. ભય અને કાય ૩ લઈએ ત્યારે ૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય.
કુચ્છા અને કાય ૩ લઈએ ત્યારે ૩૦૪૦૦ ભાંગા થાય. ફક્ત

૪ કાયજ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય, એ ૪ વિકલ્પે ૧૩ હેતુના ૧૦૬૪૦૦ ભાગા થયા.

હવે પૂર્વાક્ત ૧૦ હેતુ માહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૩ ભેળવીએ ત્યારે ૧૪ હેતુ થાય, ત્યા ૩૦૪૦૦ ભાગા થાય. ભય અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય. કુચ્છા અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય. ક્રૂર ૫ કાયજ લઈએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાગા થાય, એ ૮ વિકલ્પે ૧૪ હેતુના ૮૫૧૨૦ ભાગા થયા.

હવે પૂર્વાક્ત ૧૦ હેતુ માહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૪ ભેળવીએ ત્યારે ૧૫ હેતુ થાય, ત્યા ૨૨૮૦૦ ભાગા થાય. ભય અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૯૧૨૦ ભાગા થાય કુચ્છા અને પાચ કાય લઈએ ત્યારે ૧૬૨૦ ભાગા થાય. ક્રૂર ૭ કાય લઈએ ત્યારે ૧૫૨૦ ભાગા થાય, એમ ૧૫ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૪૨૫૬૦ ભાગા થયા.

હવે પૂર્વાક્ત ૧૦ હેતુ માહે ભય, કુચ્છા અને ૫ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૬ હેતુ થાય, ત્યા ૯૧૨૦ ભાગા થાય. ભય અને ૬ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫૨૦ ભાગા થાય, કુચ્છા અને ૭ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫૨૦ ભાગા થાય, એવ ૩ વિકલ્પે ૧૬ હેતુના ૧૨૧૬૦ ભાગા થયા.

હવે ૭ કાય, ૧ ઇન્દ્રિય, ૪ કપાય, ૨ યુગા, ૧ વેદ, ૧ ભય, ૧ કુચ્છા, ૧ યોગ, એ ૧૭ હેતુના ૧૫૨૦ ભાગા થાય એ પ્રકારે સાસ્વાદન ગુણઠાણે આઠ વિકલ્પે થઈને ૩૮૩૦૪૦ ભાગા થયા.

હવે મિથ્ર ગુણઠાણે ૩૦૨૪૦૦ ભાગા હોય, તે આ પ્રમાણે—મિથ્રે ૪૩ હેતુ કલ્યા તે ૪ અનતાનુમધી ૧, ઔતા-રિક મિથ્ર ૧, વૈક્રિયમિથ્ર અને દાર્મજ એ ૭ હેતુ સાસ્વાદન

કરનાં ઓછા હોય એટલે ૪૩ હેતુ હોય. એક જીવને તો જઘન્યથી ૬, મધ્યમ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪, ૧૫ અને ઉત્કૃષ્ટ ૧૬ હેતુ હોય. ત્યાં જઘન્યથી ૧ કાય, ૧ ઇન્દ્રિય, ૩ કષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ અને યોગ ૧૦ માંહેલો ૧, એ નવ હેતુ હોય. એક કાયના ભાંગા ૬ તેને પાંચ ઇન્દ્રિય સાથે ગુણતાં ૩૦ થાય, તેને ૪ કષાય સાથે ગુણતાં ૧૨૦ થાય, તેને એ યુગળ સાથે ગુણતાં ૨૪૦ થાય, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણતાં ૭૨૦ થાય, તેને ૧૦ યોગ સાથે ગુણતાં ૭૨૦૦ ભાંગા ૯ હેતુના થાય. તે નવનાં ભય ભેળવીએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા ભેળવ એ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાંગા થાય. અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. એ દશ હેતુના ૩ વિકલ્પે ૩૨૮૦૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોક્ત ૯ માંહે ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૧૧ હેતુ થાય, ચારે ૭૨૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય બે લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. ત્રણ કાયજ લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. એ ૧૧ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાંગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૯ માંહે ભય, કુચ્છા અને ૨ કાય લઈએ ત્યારે ૧૨ હેતુ ૧૮૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કુચ્છા અને ૩ કાય લઈએ ત્યારે ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૬૦ ભાંગા થાય. એ ૧૨ હેતુના ચાર વિકલ્પે ૮૪૦૦૦ ભાંગા થયા.

પૂર્વોક્ત ૯ માંહે ભય કુચ્છા અને કાય ૩ લઈએ ત્યારે ૧૩ હેતુના ૨૪૦૦૦ ભાંગા થાય. ભય અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦

ભાગા, કુચ્છા અને કાય ૪ લઈએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાગા, પાચ કાયજ લઈએ ત્યારે ૭૨૦૦ ભાગા, એ ૧૩ હેતુના ૪ વિકલ્પે ૬૭૨૦૦ ભાગા થયા

હવે પૂર્વોક્ત ૯ માહે ભય, કુચ્છા અને કાય ૪ ભેળવીએ ત્યારે ૧૮૦૦૦ ભાગા થાય. ભય અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૯૨૦૦ ભાગા, કુચ્છા અને ૫ કાય લઈએ ત્યારે ૫૭૨૦૦ ભાગા, ૭ કાયજ લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાગા, એ ૪ વિકલ્પે ૧૬ હેતુના ૩૩૬૦૦ ભાગા થયા.

હવે પૂર્વોક્ત ૯માહે ભય, કુચ્છા અને પાચ કાય ભેળવીએ ત્યારે ૧૫ હેતુના ૭૦૦૦ ભાગા થાય. ભય અને ૭ કાય લઈએ ત્યારે ૧૨૦૦ ભાગા. કુચ્છા અને ૭ કાય લઈએ ત્યારે ૧૦૦૦ ભાગા એ ૧૫ હેતુના ૩ વિકલ્પે ૯૬૦૦ ભાગા થયા. ૬ કાય, ૧ ઇદ્રિય, ૩ કપાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, ભય અને કુચ્છા, એ પ્રકારે ૧૬ હેતુના ૧૨૦૦ ભાગા થાય એ આઠ વિકલ્પે થઇને મિશ્ર ગુણઠાણે ૩૦૨૪૦૦ ભાગા થયા.

હવે ચોથે અવિરતિ ગુણઠાણે ૩૮૩૦૪૦ ભાગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે-અવિરતિ ગુણઠાણે યોગ તેર હોય તેથી ૪૬ હેતુ હોય એક જવને જઘન્ય ૯, મ યમ ૧૦, ૧૧, ૧૨, ૧૩, ૧૪ ૫ અને ઊત્કૃષ્ટા ૧૬ હેતુ હોય ત્યા જઘન્યથી ૧ કાય, ૧ ઇદ્રિય, ૩ કપાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ અને ૧ યોગ; એ નવ હેતુ હોય અહીંયા સર્વત્ર ભાગા સાસ્નાદ નની પેરેજ કહેના સાસ્નાદને જેમ નપુસક વેદે વૈક્રિય મિશ્ર ન હોય, તેમ અહીંયા અવિરતિ નપુસક વેદીને ઔદારિકમિશ્ર યોગ ન હોય, અમ્યગ્દષ્ટિ જન નપુસક નર

એ પ્રકારે પાંચમે ગુણઠાણે સાત વિકલ્પે થઈને ૧૬૩૬૮૦ ભાંગા થયા.

હવે છઠ્ઠે પ્રમત્તગુણઠાણે ૧૧૮૪ ભાંગા ઉપજે, તે આ પ્રમાણે-અહીંયા પાંચમે ગુણઠાણે ૩૯ હેતુ છે તે માંહેથી ૧૧ અવિરતિ અને ૪ પ્રત્યાખ્યાનીય ક્ષાય એ ૧૫ ટાળીએ અને આહારકદ્વિકનો ઉદય થયો તેને સહીત કરીએ એટલે ૨૬ હેતુ હોય. એક જીવને ૫, ૬, ૭ હેતુ હોય. જઘન્યથી ૧ ક્ષાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ વેદ, ૧ યોગ, એવં ૫ હેતુ હોય. ક્ષાય ૪ ને યુગળ એ સાથે ગુણતાં ૮, તેને ૩ વેદ સાથે ગુણતાં ૨૪, તેને યોગ ૧૩ સાથે ગુણતાં ૩૧૨ થાય; પણ સ્ત્રીવેદીને આહાર-કદ્વિક ન હોય તેથી તેના ૧૬ ઓછા કરીએ ત્યારે પાંચ હેતુના ૨૯૬ ભાંગા થાય. ભય ભેળવીએ ત્યારે ૨૯૬, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૨૯૬; એ છ હેતુના એ વિકલ્પે ૫૨૨ ભાંગા થાય. ભય અને કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે સાત હેતુના ૨૯૬ ભાંગા થાય. એમ ત્રણ વિકલ્પે થઈને ૧૧૮૪ ભાંગા પ્રમત્ત ગુણઠાણે હોય.

હવે સાતમે અપ્રમત્ત ગુણઠાણે ૧૦૨૪ ભાંગા હોય, તે આ પ્રમાણે-અહીંયા અવિરતિ એકે ન હોય. ઔદારિકમિત્ર, વૈકિંચમિત્ર, આહારકમિત્ર, અને કાર્મણ એ ચાર પણ ન હોય, તેથી યોગ ૧૧, સંજવલનના ક્ષાય ૪ અને નવ નોક્ષાય એ ૨૪ હેતુ હોય. એક જીવને ૫, ૬, ૭, હેતુ હોય તેના ભાંગા પ્રમત્તની જેરે ગણવા. પણ સ્ત્રીવેદીને આહારકવિના ૧૦ યોગ હેતુ હોય તેથી એક યોગના ૧૬૦ ભાંગા ઓછા કરીએ ત્યારે ત્રણ વિકલ્પે ૧૦૨૪ ભાંગા અપ્ર-મત્ત ગુણઠાણે થાય.

હવે અપૂર્વકૃષ્ણ ગુણઠાણે ૮૬૪ ભાગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે-પૂર્વોક્ત સાતમે ગુણઠાણે ૨૪ હેતુ કહ્યા તેમાંથી આ-હારક કાયયોગ તથા વૈક્રિયકાય યોગ રાજતા ૨૨ હેતુ હોય. એક જીવને ૫, ૬, ૭, હેતુ હોય. ૧ કપાય, ૨ હાસ્યાદિ, ૧ યોગ, ૧ વેદ, એ માત્ર હેતુ હોય, ત્યાં ૪ કપાયને બે ગુણ સાથે ગુણતા ૮, તેને ૯ યોગ સાથે ગુણતા ૭૨, તેને ત્રણવેદ સાથે ગુણતા ૨૨૬ ભાગા થાય. ભય ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬, કુચ્છા ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ અને ભય કુચ્છા બે ભેળવીએ ત્યારે ૨૧૬ ભાગા થાય. એ પ્રમાણે સર્વમળી ૮૬૪ ભાગા થયા.

હવે અનિવૃત્તિબાહર ગુણઠાણે ૧૪૪ ભાગા ઉપજે તે આ પ્રમાણે-પૂર્વોક્ત આઠમે ગુણઠાણે ૨૨ હેતુ કહ્યા છે તે માટે-થી હાસ્ય પટક રાજીએ ત્યારે (૧૬) મોળ હેતુ હોય. એક જીવને ૨, ૩, હેતુ હોય. ૪ કપાયને ૯ યોગ સાથે ગુણતા ૮૬ ભાગા થાય અને વેદાદ્ય હોય ત્યારે ત્રણ વેદ ગુણતા ૧૦૮ ભાગા થયા. બને મળીને ૧૪૪ ભાગા થયા.

ઉપગ્રાતમોહ ગુણઠાણે ૪ મનના, ૪ વચનના અને ઔદારિક કાયયોગ, એ ૯ યોગ ૪ હોય, એક જીવને એક ૪ યોગ હોય તેથી ભાગા ૯ હોય. બારમે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે પણ પૂર્વોક્ત ૯ ભાગા હોય. પૂર્વોક્ત સયોગી ગુણઠાણે પહેલું છેલ્લું મન તથા વચન એ ૪, ઔદારિકદ્વિક અને ૧ કાર્મભજ કાય એ ૭ યોગ હોય, તેના ભાગા ૭ બજવા.

અયોગી ગુણઠાણે હેતુ ન હોય. એ ગર્વ મળીને ચૌદ ગુણઠાણે ૪૭૩૦૧૦ ભાગા થયા.

આ પ્રમાણે દુર્ભગ ધના હેતુ અને ઉત્તર હેતુના ભાગા કહ્યા. ૫૮

ગુણુકાણે ઉત્તર બંધહેતુના એક છવ આશ્રયી

ગુણુસ્થાને	જોમહેતુ	બંધહેતુના વિકલ્પ	બંધ હે તુના સ્થાનક	સર્વ વિકલ્પ * ના ભાંગા	જે જે બંધ હેતુના			
					૮ હે.	૯ હેતુના	૧૦ હેતુના	૧૧ હેતુના
મિથ્યાત્વે	૫૫	૯	૧૦-૧૧	૩૪૭૭૬૦૦	૦	૦	૨૬૦૦૦	૨૦૮૮૦૦
			૧૨-૧૩					
			૧૪-૧૫					
			૧૬-૧૭					
			૧૮					
સાસ્વાદને	૫૦	૮	૧૦-૧૧	૩૮૩૦૪૦	૦	૦	૯૧૨૦	૪૧૦૪૦
			૧૨-૧૩					
			૧૪-૧૫					
			૧૬-૧૭					
મિથ્રે	૪૩	૮	૯-૧૦	૩૦૨૪૦૦	૦	૭૨૦૦	૩૨૪૦૦	૬૭૨૦૦
			૧૧-૧૨					
			૧૩-૧૪					
			૧૫-૧૬					
અવિરતે	૪૬	૮	૯-૧૦	૩૮૩૦૪૦	૦	૯૧૨૦	૪૧૦૪૦	૮૫૧૨૦
			૧૧-૧૨					
			૧૩-૧૪					
			૧૫-૧૬					
દેશવિરતી	૩૯	૭	૮-૯	૧૬૩૬૮૦	૦૦૦	૨૬૪૦૦	૪૬૨૦૦	૪૬૨૦૦
			૧૦-૧૧					
			૧૨-૧૩					

*સર્વ વિકલ્પના બધા ગુણુસ્થાને મળીને કુલ ૧૭૧૮૦૧૦ ભાંગા થાય છે.

વિકલ્પના ભાંગાનું ચંત્ર.

સ્થાનકે બેટલા ભાગા છે તેની સખ્યા.

૧૨ હેતુના	૧૩ હેતુના	૧૪ હેતુના	૧૫ હેતુના	૧૬ હેતુના	૧૭ હેતુના	૧૮ હેતુના
૫૪૬૬૦૦	૮૫૬૮૦૦	૮૮૨૦૦૦	૬૦૪૮૦૦	૨૬૬૪૦૦	૬૮૪૦૦	૭૮૦૦
૮૫૧૨૦	૧ ૬૪૦૦	૮૫૧૨૦	૪૨૫૬૦	૧૨૧૬૦	૧૫૮૦	૦
૮૪૦૦૦	૬૫૨૦૦	૩૩૬૦૦	૮૬૦૦	૧૨૦૦	૦	૦
૧૦૬૪૦૦	૮૫૧૨૦	૪૨૫૬૦	૧૨૧૬૦	૧૫૨૦	૦	૦
૨૭૭૨૦	૮૨૪૦	૧૩૨૦	૦	૦	૦	૦

પૃષ્ઠ ૨૮૬—૨૮૭ ના કૌલકર્તુ અભિસંધાન.

ગુણસ્થાને	ઓષ્ઠદિવુ	વિમુદ્ધ	સ્થાનક	સર્વ વિમુદ્ધના ભાગા	૨ દિવુ	૩ દિવુ	૪ દિવુ	૬ દિવુ	૭ દિવુ
૫મતે	૨૬	૩	૫-૬-૭	૧૧૮૪	૦	૦	૨૮૬	૫૮૮	૨૮૬
અમમતે	૨૪	૩	૫-૬-૭	૧૦૨૪	૦	૦	૨૫૬	૫૧૮	૨૫૬
અપૂર્વકરણે	૨૨	૩	૫-૬-૭	૮૬૪	૦	૦	૨૧૬	૪૩૨	૨૧૬
અનિવૃત્તિઆ	૧૬	૨	૨-૩	૧૪૪	૩૬	૬૦૮	૦	૦	૦
સૂક્ષ્મસપરાયે	૧૦	૧	૨	૬	૦	૦	૦	૦	૦
ઉપશાન્તમોહિ	૮	૧	૧	૮	૦	૦	૦	૦	૦
દીણમોહિ.	૮	૧	૧	૮	૦	૦	૦	૦	૦
સયોગી	૭	૧	૧	૭	૦	૦	૦	૦	૦

ગુણઠાણાને વિષે મૂળ પ્રકૃતિ બંધ.

અપ્રમત્તા સત્કૃ, મીસઅપુવ્વબાયરા મત્ત;
બંધ છસ્સુહુમો એ-ગમુવરિમાબંધગાળેગી ॥ ૫૯ ॥

અપ્રમત્તા-અપ્રમત્ત ગુણ
ઠાણાપર્યંત

મત્તકૃ-માત, આઠ કર્મ

મીમ-મિથ ગુણઠાણાવાળા

અપુવ્વ-અપૂર્વકરણ ગુણઠાણા
વાળા

બાયરા-બાદર સપરાય ગુણ
ઠાણાવાળા

મત્ત-માત કર્મ

બંધ-બાધે

છ-છ કર્મ

સુહુમો-સૂક્ષ્મ સપરાયવાળા

એગ-એક કર્મ

ઉવરિમા-ઉપરના (૧૧-૧૨
-૧૩) ગુણઠાણાવાળા

અબંધગા-અબંધક

અળેગી-અયોગી ગુણઠાણા
વાળા

અર્થ - અપ્રમત્ત ગુણઠાણા પર્યંત માત કે આઠ કર્મ બાધે છે, મિથ, અપૂર્વકરણ અને બાદર મપરાય ગુણ ઠાણાવાળા માત કર્મ બાધે, સૂક્ષ્મ સપરાય ગુણઠાણાવાળા છ કર્મ બાધે, ઉપરના (૧૨-૧૩-૧૪) ગુણઠાણાવાળા એક કર્મ બાધે અને અયોગી ગુણઠાણાવાળા અબંધક છે ૫૯

વિવેચન-મિથ્યાત્વથી માટીને અપ્રમત્તવો માત અપરા આઠ કર્મ બાધે, આયુર્મધ દાણે આઠ અન્યથા માત કર્મ માત મર્વ હવ બાધે મિથ, અપૂર્વકરણ અને અનિ પત્તિ બાદર એ ૩ ગુણઠાણે માત કર્મ બાધે, અદીયા ૩ ગુણઠાણે આયુર્મધ ન બાધાય તે મારે સૂક્ષ્મસપરાય ગુણ ઠાણે મોદનીય અને આયુ એ બે વર્ણને ૬ કર્મ બાધે. ઉપરાતમોદ, કીલ્મોદ અને સોગી એ ત્રણ ગુણઠાણાવાળા હવ એમ માતા વેદનીય ન બાધે. અયોગી ગુણઠાણે અર્મધ દોષાથી કોઈ હવ કર્મ ન બાધે. ૫૯.

ગુણુઠાણે ઉદય અને સત્તા.

આસુહુમં સંતુદયે, અદૃવિ મોહવિણુ સત્ત ખીણુંમિ;
ચઉ ચરિમદુગે અદૃ ઉ, સંતે ઉવસંતિ સત્તુદયે ॥૬૦॥

આસુહુમં—સૂક્ષ્મ સંપરાય
ગુણુઠાણુલગે

સંતુદયે—સત્તા તથા ઉદયમાં

અદૃવિ—આઠે કર્મ પ્રકૃતિ

મોહવિણુ—મોહનીય વિના

સત્ત—સાત કર્મ પ્રકૃતિ

ખીણુંમિ—ક્ષીણુમોહ

ચઉ—ચાર કર્મ પ્રકૃતિ

ચરિમદુગે—છેલ્લા બે ગુણુઠાણે

અદૃ ઉ—આઠ વળી

સંતે—સત્તામાં

ઉવસંતિ—ઉપશાંત મોહ

સત્તુદયે—સાત પ્રકૃતિ ઉદયે

(હોય.)

અર્થ:—સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણુઠાણા સુધી સત્તા અને ઉદયને વિષે આઠે કર્મ પ્રકૃતિઓ હોય; મોહનીય કર્મ વિના સાત કર્મ પ્રકૃતિ ક્ષીણુમોહ ગુણુસ્થાને (સત્તા અને ઉદયમાં) હોય; છેલ્લા બે ગુણુઠાણે ચાર કર્મ પ્રકૃતિ (સત્તા અને ઉદયમાં) હોય અને ઉપશાંતમોહ ગુણુઠાણે વળી આઠ કર્મ પ્રકૃતિ સત્તામાં અને સાત પ્રકૃતિ ઉદયમાં હોય. ૬૦

વિવેચન—મિથ્યાત્વથી માંડીને સૂક્ષ્મસંપરાય લગે આઠે કર્મ પ્રકૃતિ ઉદયે અને સત્તાએ હોય. બારમે ક્ષીણુ-મોહ ગુણુઠાણે મોહનીય વર્ણને સાત કર્મ ઉદયે અને સત્તાએ હોય. સયોગી અને અયોગી એ બે ગુણુઠાણે ૪ કર્મ ઉદયે અને સત્તાએ હોય. અગ્યારમે ઉપશાંતમોહ ગુણુઠાણે સત્તાએ આઠ અને ઉદયે મોહનીય વર્ણને સાત કર્મ હોય. ૬૦

ગુણઠાણે મૂળ પ્રકૃતિની ઉદ્દીરણા.

ઉધર તિ પમત્તા, મગદ્ મીસદ્ વેઅઆઉ વિણા,
છગ અપમત્તાઇ તઓ, છ પચ સુહુમો પણુવસ તો. ૬૨

ઉધર તિ-ઉદ્દીરણા કરે છે
પમત્તા તા-પ્રમત્ત ગુણઠાણા
સુધીના

છગ-છ કર્મને
અપમત્તાઇ-અપ્રમત્તાદિ ત-
ણુ ગુણઠાણાવાળા

સગદ્-સાત, આઠ
મીમદ્-મિશ્રદષ્ટિ આઠને
વેઅ-વેદનીય કર્મ
આઉ-આયુ કર્મ
વિણા-વિના

તઓ-તે પછી
છ પચ-છ અથવા પાચ કર્મને
સુહુમો-સુદમ મ પરાયવાળો
પણુ-પાચ
ઉવસ તો-ઉપશાત મોહવાળો

અર્થ — પ્રમત્ત ગુણસ્થાન સુધીના છવો સાત અથવા આઠ કર્મની ઉદ્દીરણા કરે છે. મિશ્રદષ્ટિ ગુણઠાણાવાળા આઠ કર્મની ઉદ્દીરણા કરે, વેદનીય અને આયુ વિના છ કર્મની ઉદ્દીરણા અપ્રમત્તાદિ ત્રણ ગુણઠાણાવાળા કરે, તે પછી સુદમ મ પરાય વાળા ૮ અથવા પાચ કર્મની ઉદ્દીરણા કરે અને ઉપશાત-મોહવાળા પાચ કર્મની ઉદ્દીરણા કરે છે ૬૨

વિવેચન—મિથ્યાત્વથી માલીને પ્રમત્ત ગુણઠાણા લો સાત કે આઠ કર્મ ઉદ્દીરે, આયુની ઉદ્દીરણા આનંદિકાએ આયુની ઉદ્દીરણા ન લેાય તેથી સાત ઉદ્દીરે અન્યથા મદાય આઠ ઉદ્દીરે. મિમે મટે નાદી તેથી ત્યા આઠ ઉદ્દીરે. વેદનીય આયુ આયુ એ જે નર્જને અપ્રમત્તાદિ ત્રણ એટલે ૭, ૮, ૯ ગુણઠાણે ૬ કર્મ ઉદ્દીરે સુદમ મ પરાયે ૬ કે પાચ ઉદ્દીરે, આનંદિકા પામતી લેાય ત્યા લો ૮ ઉદ્દીરે

અને આવલિકા એક શેષ રહે ત્યારે મોહનીયની ઉદીરણા
મટે ત્યારે પાંચ ઉદીરે. ઉપશાંત મોહ વેદનીય, મોહનીય.
અને આયુ ટાળીને શેષ ૫ કર્મ ઉદીરે, ॥ ૬૧ ॥

ગુણઠાણે અદ્યખહુત્વ.

પણ દો ખીણ દુ જોગી, છુદીરગુ અજોગિ થોવ ઉવસંતા;
સંખગુણ ખીણ સુહુમા-નિઅદિઅપુવ્વ સમ અહિઆ કર.

પણ દો-પાંચ તથા બે

ખીણ-ક્ષીણ મોહવાળો

દુ-(એજ) બે કર્મને

જોગી-સયોગી

આણુદીરગુ-અનુદીરક

અજોગિ-અયોગી કેવળી

થોવ-થોડા

ઉવસંતા-ઉપશાંત મોહવાળા

સંખગુણ-સંખ્યાતગુણ

ખીણ-ક્ષીણ મોહવાળા

સુહુમ-સૂક્ષ્મ સંપરાયવાળા

અનિઅદિ-અનિવૃત્તિ બાદ-

રવાળા

અપુવ્વ-અપૂર્વ કરણવાળા

સમ-સરખા

અહિઆ-વિશેષાધિક

અર્થ:—ક્ષીણમોહવાળા પાંચ અથવા બે કર્મને ઉદીરે,
સયોગી કેવળી બે કર્મને ઉદીરે અને અયોગી કેવળી અ-
નુદીરક હોય. ઉપશાંતમોહ ગુણસ્થાને વર્તવાવાળા જીવો
સર્વથી થોડા હોય; ક્ષીણમોહવાળા સંખ્યાત ગુણ હોય;
સૂક્ષ્મ સંપરાય, અનિવૃત્તિ બાદર સંપરાય અને અપૂર્વ-
કરણ ગુણઠાણાવાળા (માંહોમાંહે) સરખા હોય અને
(ક્ષીણમોહથી) વિશેષાધિક હોય. કર

વિવેચન—ક્ષીણમોહ પાંચ ઉદીરે અને એક આવલિકા
થાકે તે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, અને અંતરાય એ ૩ ની

ઉદીરણા મટે ત્યારે નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મ ઉદીરે સયોગી ગુણઠાણે નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મ ઉદીરે અને અયોગી ગુણઠાણે અતુદીરક હોય. આહી સર્વ કર્મની ઉદ્ય સત્તાની સ્થિતિ એક આવલિકા થાકતી (શેષ) હોય, ત્યારે ઉદીરણા ટળે એ પરમાર્થ છે.

હવે ૧૪ ગુણઠાણાતુ અટપ બહુત્વ કહે છે-સવ શકી થોડા ઉપશાતમોહ ગુણઠાણી હોય, વિવક્ષિત કાળે ઉત્કૃષ્ટા પડિવજતા પઠ પામીએ તે માટે. તે થકી ક્ષીણમોહ ગુણઠાણી સખ્યાત ગુણા હોય, વિવક્ષિત સમયે પડિવજતા ઉત્કૃષ્ટા એકસો આઠ પામીએ અને પૂર્વ પ્રતિપત્ર શાતપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે. એ ઉત્કૃષ્ટ પદે અટપબહુત્વ જાણવું, અન્યથા ક્ષીણમોહ થોડા અને ઉપશાતમોહ ઘણા એમ પણ હોય. તે થકી સૂક્ષ્મસપરાય, અનિવૃત્તિમાદર અને અપૂર્ણકરણ એ ૩ ગુણઠાણાવાળા ૫૨૫૨ (માહોમાહે) સરખા અને ક્ષીણમોહથી વિરોધાધિક હોય, વિવક્ષિત અમયે પડિવજતા ઉત્કૃષ્ટા ઔપશનિક પઠ અને ક્ષપક ૧૦૮, એ પ્રકારે ૧૬૨ પામીએ અને પૂર્વપ્રતિપત્ર શાતપૃથક્ત્વ પામીએ તે માટે. એ પાત્ર ગુણઠાણાવાળા કોઇવાર કદાચી થોડા પણ હોય અને કોઇવાર નુપલ હોય. એ અટપ બહુત્વ ઉત્કૃષ્ટ પદે જાણવું. ॥ ૬૨ ॥

નેગિ અપમત્ત ધચરે, સખગુણા દેસસાસણામીસા;
અવિરધ અનેગિમિચ્છા, અસ ખચઉરે દુત્રેણુતા ॥૬૩॥

૧ સર્વ જીવને ત્રેણીએ ચડ્યાં એ નજી ગુણઠાણા હોય માટે સરખા ઠલા.

જોગી-સયોગી ગુણઠાણાવાળા
 અપ્રમત્ત-અપ્રમત્ત ગુણઠા-
 ણાવાળા
 ઇચ્છે-ઇતર-પ્રમત્ત ગુણઠાણા-
 વાળા
 સંખ્યાગુણ-સંખ્યાત ગુણ
 દેશ-દેશવિરતિવાળા
 સાસણા-સાસ્વાદનવાળા

મીસા-મિશ્ર ગુણઠાણાવાળા
 અવિરત-અવિરતિ
 અજોગી-અયોગી કેવળી
 મિશ્રણ-મિથ્યા દ્રષ્ટિ
 અસંખ્યા-અસંખ્યાતગુણ
 ચત્વરો-ચાર (પદે)
 દુવેણુંતા-એ (પદે) અનંતા

અર્થ:—સયોગી, અપ્રમત્ત અને પ્રમત્ત ગુણઠાણાવાળા
 સંખ્યાત ગુણ હોય; દેશવિરતિ, સાસ્વાદન, મિશ્ર અને અ-
 વિરતિ એ ચાર ગુણઠાણાવાળા અસંખ્યાત ગુણ હોય; અ-
 યોગી કેવળી અને મિથ્યાદ્રષ્ટિ એ બે અનંતા હોય. ૬૩

વિવેચન—તે થકી સયોગી કેવળી સંખ્યાત ગુણ,
 કોટિ પૃથક્ત્વ સદાય પામીએ તે માટે. તે થકી અપ્રમત્ત
 સંયત સંખ્યાતગુણ, કોટિશત પૃથક્ત્વ સદાય પામીએ
 તે માટે. તે થકી પ્રમત્ત સંયત સંખ્યાત ગુણ, કોટિ સહસ્ત્ર
 પૃથક્ત્વ હોય તે માટે. તે થકી દેશવિરતિ અસંખ્યાત ગુણ,
 તિર્યંચમાંહે અસંખ્યાતા હોય તે માટે. તે થકી સાસ્વાદની
 અસંખ્યાત ગુણ, ચારે ગતિમાં હોય તે માટે. તે થકી મિશ્ર
 ગુણઠાણી અસંખ્યાત ગુણ, સાસ્વાદન થકી મિશ્રનો કાળ
 ઘણો તે માટે. એ સાસ્વાદની અને મિશ્ર પણ કોઈવારે
 કહ્યાથી થોડા પણ હોય, કોઈવારે હોય પણ નહિ. તે થકી

અવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિ અસંખ્યાત ગુણા, ચારે ગતિને વિષે
સદાય હોય તે માટે તે થકી અયોગી કેવલી અનંત ગુણા,
સિદ્ધ અનંતા છે તે માટે તે થકી મિથ્યાદષ્ટિ અનંતગુણા, સિ-
દ્ધથી સસારી જીવ અનંતગુણા છે અને તેમા મિથ્યાત્વી ધણા
છે તે માટે એ પ્રમાણે ૧૪ ગુણઠાણે વર્તતા જીવ આશ્રયી
અદ્ય બહુત્વ જાણવું, તે પ્રાય ઉત્કૃષ્ટપણા આશ્રયી જાણવું.
સદાય નિમ્ને ન હોય, કોઈ વારે વિપરીતપણે પણ હોય. જે
માટે ૧, ૪, ૫, ૬, ૭, ૧૩, એ છ ગુણઠાણે વર્તતા જીવ તો સદાય
ધણા પામીએ અને રોપ ૮ ગુણઠાણે તો જીવ કોઈવારે પામીએ
અને કોઈવારે ન પામીએ, શૂન્ય પણ હોય. જમન્યથી ૧, ૨
હોય અને ઉત્કૃષ્ટા કહ્યા તેટલા હોય, તે માટે એ અદ્ય
બહુત્વનો તત્ત નથી. જ્યારે પૂર્વોક્ત છ ગુણઠાણેજ સર્વ જીવ
હોય અને રોપ ૮ ગુણઠાણે કોઈ જીવ ન હોય ત્યારે તેનો અસ-
યોગી એક ભાગો થાય. જ્યારે પૂર્વોક્ત ૬ અને એક અન્ય
ગુણઠાણે જીવ હોય ત્યારે તેના એક અયોગી ૮ ભાગો ઉપજે,
એમ દ્વિસયોગે ભાગા ૨૮, ત્રિસયોગે ભાગા ૫૬, ચતુ-
સયોગે ભાગા ૭૦, પચસયોગે ભાગા ૫૬, ષટ્સયોગે ભાગા
૨૮, સપ્તસયોગે ભાગા ૮ અને મર્વ ગુણઠાણે વર્તતા જીવ હોય
ત્યારે અદ્ય સયોગે ભાગો ૧ હોય, એવ સર્વ મળીને
૨૫૬ ભાગા હોય અહીંયા ભાગાઓ માહે અયોગી તે
ભવસ્થ સેવા, સિદ્ધ તો સદાયે છે જ તે માટે નહીં. એકતર
બહુત્વે વળી એના ધણા ભાગા થાય, તે સાધના યત્નથી
જાણના. એ ગુણઠાણાના દ્વાર કહ્યા. ૬૩

ગુણસ્થાનેષુ જીવભેદાદિનાં યંત્રકમ્.

૧૪ ગુણા લાને વિષે	જીવ ભેદ.	યોગ.	ઉપયોગ.	લેશ્યા.	મૂળ બધહેતુ.	ઉત્તર બધહેતુ	મિથ્યાત્વ.	અવિરતિ	ક્રમ્યાય.	યોગ.	જંબ પ્રક્રિતિ	ઉદય પ્રક્રિતિ	ઉદ્ધરણા પ્રક્રિતિ	સત્તા પ્રક્રિતિ	ચાલપ બહુલવ.	અલપંચોગ્યુકમ્
૧ મિથ્યાત્વે	૧૪૧૩	૫	૬	૪૫૫	૫૧૨	૨૫૧૩	૭૮	૮૭૮	૮	૭૮	૮	અનંતગુ.	૧૪			
૨ સાસ્વાદને	૭૧૩	૫	૬	૩૫૦	૦૧૨	૨૫૧૩	૭૮	૮૭૮	૮	૭૮	૮	અસં. ગુ.	૧૦			
૩ મિત્રે	૧૧૦	૬	૬	૩૪૩	૦૧૨	૨૫૧૩	૭	૮	૮	૮	૮	અસં. ગુ.	૧૧			
૪ અવિરતે	૨૧૩	૬	૬	૩૪૬	૦૧૨	૨૫૧૩	૭૮	૮૭૮	૮	૭૮	૮	અસં. ગુ.	૧૨			
૫ દેશવિરતે.	૧૧૧	૬	૬	૩૩૯	૦૧૧	૧૭૧૧	૭-૮	૮૭-૮	૮	૭-૮	૮	અસં. ગુ.	૯			
૬ પ્રમત્ત સંયતે	૧૧૩	૭	૬	૨૨૬	૦	૦૧૩	૧૩	૭૮	૮	૭-૮	૮	સંખ્યાત ગુણા.	૮			
૭ અપ્રમત્ત સંયતે.	૧૧૧	૭	૩	૨૨૪	૦	૦૧૩	૧૧	૭૮	૮	૬	૮	સંખ્યાત ગુણા.	૭			
૮ અપૂર્વકં	૧	૯	૭	૧૨૨	૦	૦૧૩	૯	૭	૮	૬	૮	તુલ્ય.	૫			
૯ અનિવૃત્તિ બાદરે	૧	૯	૭	૧૧૬	૦	૦	૭	૯	૮	૬	૮	તુલ્ય.	૪			
૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાયે	૧	૯	૭	૧૨૧૦	૦	૦	૧	૯	૬	૮	૬	વિશેષા ધિક.	૩			
૧૧ ઉપશાત મોહે.	૧	૯	૭	૧૧	૯	૦	૦	૦	૯	૧	૭	૫	સર્વથી થોડા	૧		
૧૨ ક્ષીણમોહે.	૧	૯	૭	૧૧	૯	૦	૦	૦	૯	૧	૭	૫-૨	૭	સં. ગુ.	૨	
૧૩ સયોગી કેવલિ	૧	૭	૨	૧૧	૭	૦	૦	૦	૭	૧	૪	૨	૪	સંખ્યાત ગુણા	૬	
૧૪ અયોગી કેવલિ.	૧	૦	૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૪	૦	૪	અનંત ગુણા	૧૩	

* સાસ્વાદન, મિશ્ર, અપૂર્વકરણ, અનિવૃત્તિ, સૂક્ષ્મસ-
પરાય, ઉપશાતમોહ, ક્ષીણમોહ, અને અયોગી એ
આઠ ગુણસ્થાને નિપજતા એક જીવ આશ્રયી
અને એક અનેક આશ્રયી ભાંગાની
સ ખ્યાનુ કોષ્ટક.

સયોગી ભાંગા	એક જીવ આ શ્રયી ભાંગા	એક જીવ આ શ્રયીના દરેક ભાંગાએની પ જતા એક અનેક આશ્ર યી ભાંગા	એક અનેક આ શ્રયી કુલ ભાંગા
અસયોગી	૧	૧	૧
એક સયોગી	૮	૨	૧૬
દ્વિસયોગી	૨૮	૪	૧૧૨
ત્રિસયોગી	૫૬	૮	૪૪૮
ચતુ સયોગી	૭૦	૧૬	૧૧૨૦
પ અસયોગી	૫૬	૩૨	૧ ૯૨
પદ્મયોગી	૨૮	૬૪	૧૭૯૨
સપ્તસયોગી	૮	૧૨૮	૧૦૨૪
અષ્ટસયોગી	૧	૨૫૬	૨૫૬
કુલ ભાંગા	૨૫૬	૫૧૧	૬૫૬૧

* આ આઠ ગુણધણના સયોગી ભાંગા કરવામાં સ ક્ષેપને માટે
તેની ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, અને ૮, એવી સઠા ગણવામાં
આવી છે આ આઠ ગુણધણે ક્યારેક કોષ્ટ જીવ હોય અને ક્યારેક
ન પણ હોય, ક્યારેક એક ગુણધણે હોય અને ક્યારેક એકથી

દ્વિસંયોગી ભાંગા ૨૮.

૧-૨	૧-૭	૨-૬	૩-૬	૪-૭	૬-૭
૧-૩	૧-૮	૨-૭	૩-૭	૪-૮	૬-૮
૧-૪	૨-૩	૨-૮	૩-૮	૫-૬	૭-૮
૧-૫	૨-૪	૩-૪	૪-૫	૫-૭	
૧-૬	૨-૫	૩-૫	૪-૬	૫-૮	

ત્રિસંયોગી ભાંગા ૫૬.

૧-૨-૩	૧-૪-૬	૨-૩-૬	૨-૬-૮	૩-૭-૮
૧-૨-૪	૧-૪-૭	૨-૩-૭	૨-૭-૮	૪-૫-૬
૧-૨-૫	૧-૪-૮	૨-૩-૮	૩-૪-૫	૪-૫-૭
૧-૨-૬	૧-૫-૬	૨-૪-૫	૩-૪-૬	૪-૫-૮
૧-૨-૭	૧-૫-૭	૨-૪-૬	૩-૪-૭	૪-૬-૭
૧-૨-૮	૧-૫-૮	૨-૪-૭	૩-૪-૮	૪-૬-૮
૧-૩-૪	૧-૬-૭	૨-૪-૮	૩-૫-૬	૪-૭-૮
૧-૩-૫	૧-૬-૮	૨-૫-૬	૩-૫-૭	૫-૬-૭
૧-૩-૬	૧-૭-૮	૨-૫-૭	૩-૫-૮	૫-૬-૮
૧-૩-૭	૨-૩-૪	૨-૫-૮	૩-૬-૭	૫-૭-૮
૧-૩-૮	૨-૩-૫	૨-૬-૭	૩-૬-૮	૬-૭-૮
૧-૪-૫				

વધારે ગુણુદાણે હોય; તેથી તેના ૨૫૬ ભાંગા થયા વળી તે ૨૫૬ ભાંગામાં કોઈ ભાગે એક જીવ હોય અને કોઈ ભાગે અનેક જીવ હોય તેથી તેના એક અનેક જીવ આશ્રયી ૬૫૬૦ ભાગે જીવ વર્તે છે. આ આઠે શિવાય બાકીના છ ગુણુદાણે કાયમ અનેક જીવો હોય જ તેથી તેના ભાંગા પડ્યા નથી. એક જીવ આશ્રયી દ્વિસંયોગી આદિ ભાંગાની સંખ્યા જે ઉપર જણાવી છે તે ભાંગા આ સાથે જુદા જુદા કોષ્ટકોમાં બતાવ્યા છે, તથા તે દરેક ભાંગા દીઠ એક અનેક જીવ આશ્રયી જેટલા જેટલા ભાંગા પડે તે પણ બતાવેલ છે. આ આઠે ગુણુદાણે કોઈ જીવ ન હોય તેના અસંયોગી એક ભાંગો જણાવ્યા છે.

ચતુસયોગી ભાગા ૭૦.

૧-૨-૩-૪	૧-૨-૭-૮	૧-૪-૬-૭	૨-૩-૬-૭	૩-૪-૫-૭
૧-૨-૩-૫	૧-૩-૪-૫	૧-૪-૬-૮	૨-૩-૬-૮	૩-૪-૫-૮
૧-૨-૩-૬	૧-૩-૪-૬	૧-૪-૭-૮	૨-૩-૭-૮	૩-૪-૬-૭
૧-૨-૩-૭	૧-૩-૪-૭	૧-૫-૬-૭	૨-૪-૫-૬	૩-૪-૬-૮
૧-૨-૩-૮	૧-૩-૪-૮	૧-૫-૬-૮	૨-૪-૫-૭	૩-૪-૭-૮
૧-૨-૪-૫	૧-૩-૫-૬	૧-૫-૭-૮	૨-૪-૫-૮	૩-૫-૬-૭
૧-૨-૪-૬	૧-૩-૫-૭	૧-૬-૭-૮	૨-૪-૬-૭	૩-૫-૬-૮
૧-૨-૪-૭	૧-૩-૫-૮	૨-૩-૪-૫	૨-૪-૬-૮	૩-૫-૭-૮
૧-૨-૪-૮	૧-૩-૬-૭	૨-૩-૪-૬	૨-૪-૭-૮	૩-૬-૭-૮
૧-૨-૫-૬	૧-૩-૬-૮	૨-૩-૪-૭	૨-૫-૬-૭	૪-૫-૬-૭
૧-૨-૫-૭	૧-૩-૭-૮	૨-૩-૪-૮	૨-૫-૬-૮	૪-૫-૬-૮
૧-૨-૫-૮	૧-૪-૫-૬	૨-૩-૫-૬	૨-૫-૭-૮	૪-૫-૭-૮
૧-૨-૬-૭	૧-૪-૫-૭	૨-૩-૫-૭	૨-૬-૭-૮	૪-૬-૭-૮
૧-૨-૬-૮	૧-૪-૫-૮	૨-૩-૫-૮	૩-૪-૫-૬	૫-૬-૭-૮

પચસયોગી ભાગા ૫૬.

૧-૨-૩-૪-૫	૧-૨-૪-૬-૮	૧-૩-૫-૭-૮	૨-૩-૫-૬-૮
૧-૨-૩-૪-૬	૧-૨-૪-૭-૮	૧-૩-૬-૭-૮	૨-૩-૫-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૭	૧-૨-૫-૬-૭	૧-૪-૫-૬-૭	૨-૩-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૮	૧-૨-૫-૬-૮	૧-૪-૫-૬-૮	૨-૪-૫-૬-૭
૧-૨-૩-૫-૬	૧-૨-૫-૭-૮	૧-૪-૫-૭-૮	૨-૪-૫-૬-૮
૧-૨-૩-૫-૭	૧-૨-૬-૭-૮	૧-૪-૬-૭-૮	૨-૪-૫-૭-૮
૧-૨-૩-૫-૮	૧-૩-૪-૫-૬	૧-૫-૬-૭-૮	૨-૪-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૬-૭	૧-૩-૪-૫-૭	૨-૩-૪-૫-૬	૨-૫-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૬-૮	૧-૩-૪-૫-૮	૨-૩-૪-૫-૭	૩-૪-૫-૬-૭
૧-૨-૩-૭-૮	૧-૩-૪-૬-૭	૨-૩-૪-૫-૮	૩-૪-૫-૬-૮
૧-૨-૪-૫-૬	૧-૩-૪-૬-૮	૨-૩-૪-૬-૭	૩-૪-૫-૭-૮
૧-૨-૪-૫-૭	૧-૪-૪-૭-૮	૨-૩-૪-૬-૮	૩-૪-૬-૭-૮
૧-૨-૪-૫-૮	૧-૩-૫-૬-૭	૨-૩-૪-૭-૮	૩-૫-૬-૭-૮
૧-૨-૪-૬-૭	૧-૩-૫-૬-૮	૨-૩-૫-૬-૭	૪-૫-૬-૭-૮

પદ્મયોગી ભાંગા ૨૮.

૧-૨-૩-૪-૫-૬	૧-૨-૩-૫-૬-૮	૧-૨-૫-૬-૭-૮	૨-૩-૪-૫-૬-૭
૧-૨-૩-૪-૫-૭	૧-૨-૩-૫-૭-૮	૧-૩-૪-૫-૬-૭	૨-૩-૪-૫-૬-૮
૧-૨-૩-૪-૫-૮	૧-૨-૩-૬-૭-૮	૧-૩-૪-૫-૬-૮	૨-૩-૪-૫-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૬-૭	૧-૨-૪-૫-૬-૭	૧-૩-૪-૫-૭-૮	૨-૩-૪-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૬-૮	૧-૨-૪-૫-૬-૮	૧-૩-૪-૬-૭-૮	૨-૩-૫-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૭-૮	૧-૨-૪-૫-૭-૮	૧-૩-૫-૬-૭-૮	૨-૪-૫-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૫-૬-૭	૧-૨-૪-૬-૭-૮	૧-૪-૫-૬-૭-૮	૩-૪-૫-૬-૭-૮

સપ્તયોગી ભાંગા ૮.

૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭	૧-૨-૩-૫-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૫-૬-૮	૧-૨-૪-૫-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૫-૭-૮	૧-૩-૪-૫-૬-૭-૮
૧-૨-૩-૪-૬-૭-૮	૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮

અષ્ટયોગી ભાંગા ૧.

૧-૨-૩-૪-૫-૬-૭-૮

એકાનેક આશ્રયી દ્વિસંયોગી વગેરે ભાંગાના કોષ્ટકો.

×દ્વિસંયોગી. ત્રિસંયોગી ચતુસંયોગી.

(૪)

(૮)

(૧૬)

૧-૧

૧-૧-૧

૨-૧-૧

૧-૧-૧-૧

૧-૩

૧-૧-૩

૨-૧-૩

૧-૧-૧-૩

૩-૧

૧-૩-૧

૩-૩-૧

૧-૧-૩-૧

૩-૩

૧-૩-૩

૩-૩-૩

૧-૧-૩-૩

+ એક જીવ આશ્રયી દ્વિસંયોગી ૨૮ ભાંગા છે તે દરેક ભાંગાના ચાર ચાર ભાંગા આ કોષ્ટકમાં જણાવ્યા મુજબ એક અનેક જીવ આશ્રયીના થાય છે. આ પ્રમાણે ત્રિસંયોગી વગેરેમાં

૧-૩-૧-૧	પચસ યોગી.		૩-૧-૩-૧-૧
૧-૩-૧-૩	(૩૨)		૩-૧-૩-૧-૩
૧-૩-૩-૧	૧-૧-૧-૧-૧	૧-૩-૧-૩-૧	૩-૧-૩-૩-૧
૧-૩-૩-૩	૧-૧-૧-૧-૩	૧-૩-૧-૩-૩	૩-૧-૩-૩-૩
૩-૧-૧-૧	૧-૧-૧-૩-૧	૧-૩-૩-૧-૧	૩-૩-૧-૧-૧
૩-૧-૧-૩	૧-૧-૧-૩-૩	૧-૩-૩-૧-૩	૩-૩-૧-૧-૩
૩-૧-૩-૧	૧-૧-૩-૧-૧	૧-૩-૩-૩-૧	૩-૩-૧-૩-૧
૩-૧-૩-૩	૧-૧-૩-૧-૩	૧-૩-૩-૩-૩	૩- -૧-૩-૩
૩-૩-૧-૧	૧-૧-૩-૩-૧	૩-૧-૧-૧-૧	૩-૩-૩-૧-૧
૩-૩-૧-૩	૧-૧-૩-૩-૩	૩-૧-૧-૧-૩	૩-૩-૩-૧-૩
૩-૩-૩-૧	૧-૩-૧-૧-૧	૩-૧-૧-૩-૧	૩-૩-૩-૩-૧
૩-૩-૩-૩	૧-૩-૧-૧-૩	૩-૧-૧-૩-૩	૩-૧-૩-૩-૩

પદ્ય સમજી લેવું આ કોષ્ટકોમાં અનેકને રચાને તથા મૂકવામાં આપ્યા છે.

ભાંગાની સખ્યા વધારે હોવાથી પચસ યોગી સુધીના ભાગા બતાવાયા છે. પદ્ય સયોગી વગેરે ભાંગા ઉપજાવી કાઢવા તે આ પ્રમાણે- પદ્ય સયોગી ભાગા ૬૪ છે તેમાં પહેલી સાધનમાં ૩૨ એકડા ૩૨ ત્રગડા મૂકવા, બીજામાં ૧૬ એકડા ૧૬ ત્રગડા અનુક્રમે મૂકવા, ત્રીજામાં ૮ એકડા આઠ ત્રગડા ક્રમે લેવા, ચોથીમાં ચાર એકડા ચાર ત્રગડા અનુક્રમે લેવા, પાચમીમાં બે એકડા બે ત્રગડા ક્રમે લેવા અને છઠી સાધનમાં એક એકડો એક ત્રગડો અનુક્રમે મૂકવો, એટલે પદ્ય સયોગી ૬૪ ભાગા થશે એ પ્રમાણે સમ સયોગી ૧૨૮ ભાગામાં પહેલી સાધનમાં ૬૪ એકડા ૬૪ ત્રગડા અને પછીની સાધનોમાં અરધા અરધા એકડા અને અરધા અરધા ત્રગડા અનુક્રમે મૂકવા. અષ્ટ સયોગી ૨૫૬ ભાગામાં પહેલી સાધનમાં ૧૨૮ એકડા ૧૨૮ ત્રગડા અને પછીની સાધનોમાં અરધા અરધા એકડા અને અરધા અરધા ત્રગડા અનુક્રમે મૂકવા.

પાંચ ભાવનું વર્ણન.

ઉવસમખયમીસોદય,—પરિણામા દુનવ દ્વાર ઇગવીસા;
તિઅભેઅ સન્નિવાઈઅ, સમ્મં ચરણું પઠમભાવે ॥૬૪॥

ઉવસમ—ઔપશમિકભાવ

ખય—ક્ષાયિક ભાવ

મીસ—મિશ્ર (ક્ષાયોપશમિક)
ભાવ

ઉદય—ઔદયિક ભાવ

પરિણામા—પારિણામિક ભાવ

દુનવદ્વારઇગવીસાતિઅભે-

અ—એ, નવ, અઠાર, એકવી-
શ અને ત્રણ ભેદો.

સન્નિવાઈઅ—સાન્નિપાતિક

સમ્મં—સમ્યક્ત્વ

ચરણું—ચારિત્ર

પઠમભાવે—પ્રથમ ઔપશમિ-
કભાવમાં (એ ભેદ જાણવા.)

અર્થ:—ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદ-
યિક અને પારિણામિક એ પાંચ ભાવના (અનુક્રમે) એ,
નવ, અઠાર, એકવીશ અને ત્રણ ભેદો છે. છઠ્ઠા સાંનિપા-
તિકભાવ. સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ પ્રથમ ભાવને વિષે
જાણવા. ૬૪

વિવેચન—૧ ઔપશમિક ભાવ, ૨ ક્ષાયિક ભાવ, ૩
મિશ્ર તે ક્ષાયોપશમિક ભાવ, ૪ ઔદયિક ભાવ અને ૫
પારિણામિક ભાવ. હવે એ પાંચ ભાવના ઉત્તર ભેદ કહે છે—
ઔપશમિક એ ભેદ, ક્ષાયિક નવ ભેદ, ક્ષાયોપશમિક અઠાર
ભેદ, ઔદયિક ૨૧ ભેદ અને પારિણામિક ૩ ભેદ; એ પ્ર-
કારે ૫૩ ભેદ જાણવા. જ્યાં ૨, ૩, ૪, ૫, ભાવ ભેગા થાય
તે સાંનિપાતિક ભાવ જાણવો. હવે પહેલે ઔપશમિક ભાવે
૧ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અને ૨ ઉપશમ ચારિત્ર એ એ ભેદ

હોય, પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વેળાએ તથા ઉપશમ શ્રેણિએ
સાત પ્રકૃતિનો ઉપશમ હોય તે ઉપશમ ભાવ^૧ કહીએ. ૬૪.
ખીએ કેવલભુઅલ, સમ્મ દાણાઇલહ્ધિ પણ ચરણુ;
તઇએ સેસુવઓગા, પણ લહ્ધી સમ્મવિરઇદુગ ॥૬૫॥

ખીએ-ખીજ ક્ષાયિક ભાવમા
કેવલભુઅલ-કેવલ યુગલ
(જ્ઞાન તથા દર્શન)

સમ્મ-સમ્યક્ત્વ
દાણાઇ-દાનાદિ
લહ્ધિપણુ-લબ્ધિ પાચ
ચરણુ-ચારિત્ર

તઇએ-ત્રીજક્ષાયોપશમિકભાવે
સેસુવઓગા-ભાકીના દશ
ઉપયોગો

પણુલહ્ધી-પાચ લબ્ધિ
સમ્મ-ક્ષાયોપશમિકસમ્યક્ત્વ
વિરઇદુગ-વિરતિદ્વિક (દિશ-
વિરતિ, સર્વવિરતિ)

અથ —ખીજ (ક્ષાયિક) ભાવમા કેવલદ્વિક, સમ્ય-
ક્ત્વ, દાનાદિ પાચ લબ્ધિ અને ચારિત્ર (એ નવ ભેદ)
જાણવા. ત્રીજ (ક્ષાયોપશમિક) ભાવને વિષે ભાકીના
(દશ) ઉપયોગ, પાચ લબ્ધિ, સમ્યક્ત્વ, વિરતિદ્વિક, -૬૫

નિવેચન—ખીજે ક્ષાયિક ભાવે કેવળ યુગલ એટલે
૧ કેવળ જ્ઞાન,* ૨ કેવળ દર્શન, ૩ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ,^૨ અને

૧ વિષાક અને પ્રદેશરૂપપણુએ બને પ્રકારના ઉદયના ઉ
પશમથી પ્રગટ્યો જે શ્વસ્વભાવ તે ઓપશમિક ભાવ

* કેવળ જ્ઞાનાવરણીય અને કેવળ દર્શનાવરણીય કર્મના
ક્ષયથી ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષાયિક કેવળ જ્ઞાન અને ક્ષાયિક કેવળ
દર્શન.

૨ દર્શન મોહનીય કર્મની સાત પ્રકૃતિ (ચાર અનતાનુમધી
કપાય અને ત્રણ મોહનીય) નો ક્ષય થવાથી આત્માને ઉત્પન્ન
થએવ તત્ત્વરૂપી ગુણ તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ

૧ દાન, ૨ લાભ, ૩ ભોગ, ૪ ઉપભોગ અને ૫ વીર્ય એ પાંચની પૂર્ણલબ્ધિ^૧ અને ક્ષાયિક ચારિત્ર;^૨ એ નવ ભેદ હોય. કર્મના અત્યંત ક્ષયે ઉપજે તે માટે ક્ષાયિક ભાવ કહીએ. હવે ત્રીજે ક્ષયોપશમિક ભાવે કેવળદ્વિક ટાળીને શેષ ઉપયોગ તે ૪ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન અને ૩ દર્શન, એ દશ ઉપયોગ, દાનાદિક પાંચ લબ્ધિ,^૩ ક્ષયોપશમિક સમ્યક્ત્વ, દશવિરતિ અને સર્વવિરતિ ચારિત્ર એ ૧૮ ભેદ હોય. કર્મના ક્ષયોપશમને વિચિત્રપણે કરીને કોઈકને ઉપજે તે માટે ક્ષયોપશમિક^૪ ભાવ કહીએ ॥ ૬૫ ॥

અન્નાણુમસિદ્ધતા, - સંજમલેસાકસાયગઘવેયા;
મિચ્છં તુરિએ ભવ્વા, - ભવ્વત્તજિઅત્ત પરિણામે. ॥ ૬૬ ॥

અન્નાણુ - અજ્ઞાન
અસિદ્ધતા - અસિદ્ધત્વ
અસંજમ - અસંયમ
લેસા - લેશ્યા (છ)
કસાય - કષાય (ચાર)
ગઘ - ગતિ (ચાર)
વેઆ - વેદ [ત્રણ]

મિચ્છં - મિથ્યાત્વ
તુરિએ - ચોથાઔદયિકભાવમાં
ભવ્વાભવ્વત્ત - ભવ્યત્વ, અ-
ભવ્યત્વ
જિઅત્ત - જીવત્વ
પરિણામે - પારિણામિકભાવમાં

૧ પાંચ પ્રકારના અંતરાય કર્મના ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થાય તે દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ બાણવી.

૨ ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલ ચથાખ્યાત ચારિત્ર.

૩ આ દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ છદ્મસ્થને હોય.

૪ ઉદય આવેલા કર્મનો ક્ષય અને નહિ ઉદયમાં આવેલ કર્મના રસને ઉપશમાવે પ્રગટ્યો જે જીવ સ્વભાવ તે ઔપશમિક ભાવ.

અર્થ—અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અસયમ, છ લેશ્યા, ચાર કપાય, ચારગતિ, ત્રણ વેદ અને મિથ્યાત્વ (એ ૨૧ લેદો) ચોથા (ઔદયિક) ભાવને વિષે જાણવા. ભવ્યત્વ, અભવ્યત્વ અને જીવત્ત (એ ત્રણ લેદ) પારિણામિકભાવને વિષે હોય છે. ૬૬

વિવેચન—અજ્ઞાનપણ, અસિદ્ધપણ, અસયમ તે અ વિરતિપણ, ૬ લેશ્યા, ૪ કપાય, ૪ ગતિ, ત્રણ વેદ અને મિથ્યાત્વ એ એકવીશ લેદ ઔદયિક ભાવના જાણવા. આઠ કર્મના ઉદયથકી એ હોય. ઉપલક્ષણ થકી નિદ્રાપ-ચક, સાતા, અસાતા અને હાર્યાદિક પણ ઔદયિક ભાવે જાણવા. અહીંયા ૨૧ લેદ કહ્યા તે પૂર્વે ગાત્રના અનુસારે જાણવા હવે ૧ ભવ્યપણ, ૨ અભવ્યપણ અને ૩ જીવપણ એ ત્રણ પારિણામિક ભાવના લેદ છે, એ સદાય એમજ પરિણમે, ભવ્ય તે અભવ્ય ન થાય, અભવ્ય તે ભવ્ય ન થાય, જીવ તે અજીવ ન થાય અને અજીવ તે જીવ ન થાય તે માટે ॥ ૬૬ ॥

સાન્નિપાતિક ભાવના લેદો

ચઉ ચઉગધમ્મુ મીસગ, પરિણામુદયેહિ ચઉ સખધએહિ;
ઉવસમભ્નુએહિ વા ચઉ, કેવલિ પરિણામુદયખધએ. ॥૬૭॥

ચઉ—ચાર લેદ

ચઉગધમ્મુ—ચાર ગતિઆશ્રયી

મીસગ—મિશ્ર ભાવે

પરિણામુદયેહિ—પારિણા-

મિક તથા ઔદયિક ભાવે

ચઉ—ચાર લેદ

અખધએહિ—ક્ષાયક ભાવે

મહિત

ઉવસમભ્નુએહિ—ઉપશમ

સમકિત યુક્ત

વા—અથવા

ચઉ—ચાર લેદ

કેવલિ—કેવળજ્ઞાની

પરિણામુદયખધએ—પારિ-

ણામિક, ઔદયિક અને

ક્ષાયિકભાવે (હોય)

અર્થ—ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિકભાવ વડે (ત્રિસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવના) ચાર ગતિ આશ્રયી ચાર ભેદ હોય. ક્ષાયિક ભાવે સહિત (ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવના) ચાર ભેદ જાણવા, અથવા ઔપશમિક ભાવે સહિત (ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવના) ચાર ભેદ હોય. પારિણામિક, ઔદયિક અને ક્ષાયિકભાવવડે ત્રિસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવને વિષે કેવળી હોય. ૬૭

વિવેચન—હવે ઔપશમિકાદિક પાંચ ભાવના દ્વિસંયોગી ૧૦, ત્રિસંયોગી ૧૦, ચતુઃસંયોગી ૫ અને પંચ સંયોગી ૧, એ ૨૬ ભેદ સાંનિપાતિકના થાય, તે માંહેલા ૬ ભેદ જીવને વિષે હોય, શેષ ૨૦ નો તો સંભવ ન હોય. હવે જે ૬ નો સંભવ છે તે માંહેલા ત્રણના ૪ ગતિ આશ્રયી ૧૨ ભેદ અને ત્રણ બીજા, એવાં ૧૫ ભેદ હોય તે કહે છે- ૪ ગાતને વિષે ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને ઔદાયિક ભાવે કરીને ત્રિક સંયોગી હોય. ત્યાં ક્ષાયોપશમિકે ઇન્દ્રિયાદિક, પારિણામિકે જીવત્વાદિક, ઔદાયિકે ગત્યાદિક; એ પ્રકારે ચાર ગતિને વિષે હોય તેથી ૪ ભેદ તથા તેજ ત્રણ ભાવ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સહીત હોય ત્યારે ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ થાય. તે પણ ચાર ગતિમાં હોવાથી ૪ ભેદ હોય અથવા તેજ ત્રણ ભાવ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ સહિત હોય ત્યારે પણ ચતુઃસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ હોય તે પણ ચાર ગતિમાં હોવાથી ૪ ભેદ હોય. એ પ્રકારે ૧૨ ભેદ થયા. તથા પારિણામિક ભાવે જીવપણું, ઔદાયિકે મનુષ્ય ગતિ, ક્ષાયિકભાવે જ્ઞાનાદિક, એ ત્રિસંયોગી સાંનિપાતિક ભાવ ભવસ્થ કેવળીને હોય. ॥ ૬૭ ॥

ખચપરિણામિ સિદ્ધા, નરાણુ પણુજેગુવસમસેઢીએ;
 ઇચ પનર સન્નિવાઈચ, બેચા વીસ અસ ભવિણો ॥ ૬૮ ॥

ખચ-ક્ષાયિક ભાવે	એણીએ
પરિણામિ-પારિણામિકભાવે	ઇચ પનર-એ ૫૬૨
સિદ્ધા-સિદ્ધતા હવે	સન્નિવાઈચ-સાન્નિપાતિક
નરાણુ-મનુષ્યને	લેઆ-લેદો
પણુજેગ-પચ સયોગિક	વીમ-વીથ લેદ
(સાન્નિપાતિક)	અસ ભવિણો-અસ ભવી,
ઉવસમસેઢીએ-ઉપશમ	શૂન્ય

અર્થ-ક્ષાયિક અને પારિણામિકભાવરૂપ દ્વિક સયો-
 ગી સાન્નિપાતિક ભાવે સિદ્ધો વર્તે છે. મનુષ્યને પચ સ-
 યોગી સાન્નિપાતિક ભાવ ઉપશમ એણીને વિષે હોય છે. એ
 પ્રકારે ૫૬૨ સાન્નિપાતિક લેદો મ ભવી જાણવા અને ખાકીના
 ૨૦ લેદો અસ ભવો જાણવા. ૬૮

નિવેચન-ક્ષાયિકભાવે જ્ઞાન, કર્મન તથા સમ્યક્ત્વ અને
 પારિણામિક ભાવે જનપણુ એ દ્વિસયોગી સાન્નિપાતિકભાવ
 મિદ્ધને છે. તથા ૧ ઔપશમિકે ચારિત્ર, ૨ ક્ષાયિકે સમ્યક્ત્વ, ૩
 ક્ષાયોપશમિકે ઇદ્રિય, ૪ ઔદયિકે મનુષ્ય ગતિ અને ૫ પા-
 રિણામિકે જીવપણુ એ પચસયોગી સાન્નિપાતિકભાવ ઉ-
 પશમ એણીએ વર્તતા મનુષ્યને હોય એટલે એક દ્વિકસ-
 યોગી, બે ત્રિક સયોગી, બે ચતુરસયોગી અને એક પચ-
 સયોગી, એન ૬ મૂળ લે. હોય અને તે માહેલા ૩ ભાવ
 ચાર ગતિએ વિવક્ષ્યા એટલે ૧૫ લેદ સાન્નિપાતિક ભાવ
 ના થયા, તે જન માહે ચ ભાવે અને રોપ ૨૦ સાન્નિપાતિક
 ભાવ રદ્યા તે જન માહે ન હોય તે માટે અસ ભવી છે. ॥ ૬૮ ॥

સાંનિપાતિક ભાવના ભાંગાનું યંત્ર.

૧ ઉપશમ, ક્ષાયિકં	૧૪ ઉપ૦, મિત્ર૦, આદ૦
૨ ઉપ૦, મિત્ર-ક્ષાયોપશમિક.	૧૫ ઉપ૦, મિત્ર૦, પારિણામિકં
૩ ઉપશમ, આદયિકં.	૧૬ ઉપ૦, આદ૦, પારિ૦
૪ ઉપશમ, પારિણામિક.	૧૭ ક્ષા૦, મિત્ર, આદ૦.
૫ ક્ષાયિક, મિત્ર.	૧૮ ક્ષા૦, મિત્ર, પારિ૦.
૬ ક્ષા૦, આદયિક.	૧૯ ક્ષા૦, આદ૦, પારિ૦ ^૨ .
૭ ક્ષા૦, પારિણામિક. ^૧	૨૦ મિત્ર૦, આદ૦, પારિ૦ ^૩ .
૮ મિત્ર૦, આદયિક.	૨૧ ઉપ૦, ક્ષા૦, મિત્ર, આદ૦.
૯ મિત્ર૦, પારિણામિક.	૨૨ ઉપ૦, ક્ષા૦, મિત્ર, પારિ૦.
૧૦ આદ૦, પારિણામિક.	૨૩ ઉપ૦, ક્ષા૦, આદ૦, પારિ૦.
૧૧ ઉપ૦, ક્ષાયિક, મિત્ર.	૨૪ ઉપ૦, મિત્ર, આદ૦, પારિ૦ ^૪ .
૧૨ ઉપ૦, ક્ષા૦, આદ૦	૨૫ ક્ષા૦, મિત્ર, આદ૦ પારિ૦ ^૫ .
૧૩ ઉપ૦ ક્ષા૦, પારિણામિક.	૨૬ ઉપ૦, ક્ષા૦, મિત્ર, આદ, પારિ૦

આઠ કર્મને વિષે ભાવો.

મોહે વ સમો મીસો, ચઉઘાઘસુ અટ્ટકર્મસુ ચ સેસા;
ધર્મમાઘ પારિણામિચ, -ભાવે ખંધા ઉદ્દયએ વિ ॥૬૬॥

મોહેવ-મોહનીયને વિષેજ

સમો-ઉપશમ (હોય)

મીસો-ક્ષયોપશમ

ચઉઘાઘસુ-ચાર ઘાતિ કર્મને
વિષે

અટ્ટકર્મસુ-આઠ કર્મને વિષે

ચ-વળી

સેસા-શેષ રહ્યા તે-આદયિક,

ક્ષાયિક અને પારિણા-

મિક ભાવ

૧ આ ભાંગો સિદ્ધાંતે હોય.

૨ આ ભાંગો કેવળીને હોય.

૩-૪-૫ આ ત્રણ ભાંગો ચારે ગતિના જીવને હોય.

૬ આ ભાંગો ઉપશમ શ્રેણીએ ચડેલા મનુષ્યોને હોય.

ધર્મમાધ-ધર્માસ્તકાયાદિ પા-
 - ચ દ્રવ્ય
 પારિણામિઅભાવે—પારિ
 ણામિક ભાવે

અધા-રક ધો
 ઉદ્ધર્યો વિ-આદયિક ભાવે
 પણ હોય

અર્થ—મોહનીય કર્મનોજ ઉપશમ થાય, ચાર ધાતિ કર્મને વિષે ક્ષયોપશમ થાય અને આઠ કર્મને વિષે બાકીના (ઔદયિક, ક્ષાયિક અને પારિણામિક) ભાવો હોય. ધર્માસ્તિકાયાદિ (પાત્ર અણુવ દ્રવ્યો) પારિણામિક ભાવે હોય. રક ધો (અનત પરમાણુવાળા) ઔદયિકભાવે પણ હોય ૬૯

વિવેચન—ઔપશમિક ભાવ મોહનીય કર્મને વિષેજ હોય અન્યત્ર નહી, મોહનીયને ઉપશમેજ ઔપશમિક કહેવાય. ક્ષાયોપશમિક ભાવ ચાર ધાતિ કર્મને વિષે હોય, જ્ઞાના વર્ણય, દર્શનાવર્ણય, મોહનીય અને અતરાય, એનો જ ક્ષયોપશમ કહેવાય અને શેષ ત્રણ ક્ષાયિક, ઔદયિક અને પારિણામિક ભાવ આઠ કર્મને વિષે હોય. ધર્માસ્તિકાયાદિ પાત્ર અણુવ દ્રવ્ય પોતપોતાને ભાવેજ પરિણમ્યા છે પણ પરભાવે પરિણમતા નથી તે માટે તે પારિણામિક ભાવે છે અને પુદ્ગળના દ્વિપ્રદેશી ત્રિપ્રદેશી યાવત્ અન્યપ્રદેશી રક ધ કર્મવર્ગશાદિક એ સર્વ ઔદયિક ભાવે હોય, રક ધપણુ છોડે, ધરે, વધે તે માટે ॥ ૬૯ ॥

ગુણુદાણુને વિષે ભાવો

સમ્માધયઉમુ તિગ ચઉ, ભાવા ચઉ પણુવમામગુવમને;
 ચઉ ખીણાપુન્ને તિન્નિ, સેસ ગુણુદાણુગેગનિએ ॥૭૦॥

સમ્ભાષ-અવિરતિ સમ્ય-
કત્વાદિ

ચઉમુ-ચાર ગુણઠાણાને વિષે
તિગ ચઉ ભાવા-ત્રણ અથવા
ચાર ભાવ (હોય)

ચઉ પાણુ-ચાર કે પાંચ

ઉવભામગ-નવમે તથા દશમે
ગુણઠાણે

ઉવસંતે-ઉપશાંતમોહ

ચઉ-ચાર ભાવ

ખીણુ-ક્ષીણમોહ

અપુવ્વે-અપૂર્વકરણે

તિન્નિ-ત્રણ ભાવ

સેસગુણઠાણુગે-શેષ પાંચ
ગુણઠાણે

એગાનિએ-એક જીવને વિષે

અર્થ:-અવિરત સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ આદિ ચાર ગુણઠાણાને વિષે ત્રણ અથવા ચાર ભાવો હોય, ચાર અથવા પાંચ ભાવ ઉપશામક (નવમું, દશમું) અને ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણાને વિષે હોય, ક્ષીણમોહ અને અપૂર્વકરણ ગુણઠાણાને વિષે ચાર ભાવ હોય, અને બાકીના ગુણઠાણાને વિષે ત્રણ ભાવ હોય, આ પ્રકારે કહેલા ભાવો એક જીવને વિષે જાણવા. ૭૦

વિવેચન-એક જીવને સમ્યક્ત્વાદિ (૪-૫-૬ ૭) ચાર ગુણઠાણે ૩ અથવા ૪ ભાવ હોય, ૧ પારિણામિક ભાવે જીવ, ૨ ઔદયિકે ગત્યાદિ, ૩ ક્ષાયોપશમિક ભાવે ઇન્દ્રિય અને સમ્યક્ત્વ પણ ક્ષાયોપશમિકે જ હોય, ત્યારે ત્રણ ભાવ હોય અને ઔપશમિક અથવા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ હોય ત્યારે ૪ ભાવ હોય અને સર્વ જીવ આશ્રયી તે પાંચ ભાવ હોય, ઉપશામક તે ૯-૧૦ મું અને ઉપશાંત તે ૧૧ મું એ ત્રણ ગુણઠાણે ચાર અથવા પાંચ ભાવ હોય, ૧ પારિણામિકે જીવ, ૨ ઔદયિકે ગત્યાદિ, ૩ ક્ષાયોપશમિકે ઇન્દ્રિય અને ૪ ઔપશમિકે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ ચાર ભાવ હોય અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ તથા ઔપશમિક ચારિત્ર હોય ત્યારે પાંચ ભાવ હોય, ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે ત્રણ ભાવ પૂર્વવત્ અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને

ચારિત્ર, એ ચાલુ લાવ હોય. અપૂર્નકરણ ગુણઠાણે ત્રણ લાવ પૂર્નત અને ઔપશમિક અથવા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ એ ચાર લાવ હોય. શેષ પાત્ર (૧-૨-૩-૧૩-૧૪) ગુણઠાણે ત્રણ ત્રણ લાવ હોય. ત્યાં ૧-૨-૩ ગુણઠાણે ૧ ઔદયિક, ૨ પાગિણામિક અને ૩ ક્ષાયોપશમિક એ ત્રણ હોય અને સયોગી તથા અયોગી એ બે ગુણઠાણે ૧ ઔદયિક, ૨ પાગિણામિક અને ૩ ક્ષાયિક એ ત્રણ લાવ હોય. એ પ્રમાણે એક જીવ આશ્રયી ગુણઠાણે બાન કહ્યા નાના જીવો આશ્રયી તો પાત્રે લાવે હોય.* ॥ ૭૭ ॥

* ઔપશમિકાદિ લાવેના ઉત્તર બેદની સખ્યા ગુણઠાણે કહે છે - પ્રથમ આપશમિક લાનના બેદો આ પ્રમાણે-સમ્યક્ત્વ ચોથાથી અચારમા ગુણઠાણા પર્યંત હોય અને ચારિત્ર ૬-૧૦-૧૧ એ ત્રણ ગુણઠાણે હોય

ક્ષામિક લાનના ઉત્તર બે. આ પ્રમાણે-ચોથાથી અચારમા ગુણઠાણા સુધી સમ્યક્ત્વ હોય ખારમે ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર હોય તેરમે તથા ચાદમે ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર, જ્ઞાન, દર્શન અને પાત્ર લખ્ધિ હોય

ક્ષાયોપશમિક લાનના ઉત્તરબેદ આ પ્રમાણે-પહેલા બે ગુણઠાણે ત્રણ અજ્ઞાન ચતુ-અચતુર્દશન, ચો પાત્ર લખ્ધિ હોય ત્રીજે ગુણઠાણે ત્રણ મિશ્રજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન, પાત્ર લખ્ધિ ચો મિશ્ર મોહનીય એ ચાર બેદ હોય ચોથે ગુણઠાણે મિશ્ર મોહનીય શિવાયના ૧૧ બેદ અને સમ્યક્ત્વ એ ચાર બેદ હોય પાત્રમે ગુણઠાણે દેશચરિતિ સહિત તેર બેદ હોય ૬૬ સાતમે ગુણઠાણે મન-પયસ જ્ઞાન સહિત ચાદ હોય ૮-૮-૧૦ એ ત્રણ ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વ વિના તેર લાવ હોય અ ચારમે તથા ખારમે ગુણઠાણે ચારિત્ર વિના બાક લાવ હોય તેરમે ચાદમે ગુણઠાણે ધાતી કમનો ક્ષય થવાથી મિશ્ર લાવ હોય નહિ

ગુણસ્થાનેષુ ઔપશમિકાદિભાવાનાં ‡
યંત્રક્રમ્.

ગુણહાણના નામ	એકજીવે ભાવા: ૫	સર્વજીવેષુ ભાવા: ૫	ઔપશમિક ૨	ક્ષાયિક ૯	ક્ષાયોપશમિક. ૧૮	ઔદયિક. ૨૧	પારિણામિક. ૩	ક્રલ ઉત્તર ભેદ. ૫૩
૧ મિથ્યાત્વે	૩	૮	૦	૦	૧૦	૨૧	૩	૩૪
૨ સાસ્વાદને	૩	૩	૦	૦	૧૦	૨૦	૨	૩૨
૩ મિશ્રે	૩	૩	૦	૦	૧૨	૧૯	૨	૩૩
૪ અવિરતિ સમ૦	૩-૪	૫	૧	૧	૧૨	૧૯	૨	૩૫
૫ દેશવિરતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧૩	૧૭	૨	૩૪
૬ પ્રમત્ત સયતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧૪	૧૫	૨	૩૩
૭ અપ્રમત્ત સયતે	૩-૪	૫	૧	૧	૧૪	૧૨	૨	૩૦
૮ અપૂર્વકરણે	૪	૫	૨	૧	૧૩	૧૦	૨	૨૮
૯ અનિવૃત્તિ બાદે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૩	૧૦	૨	૨૮
૧૦ સૂક્ષ્મ સપરાયે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૩	૪	૨	૨૨
૧૧ ઉપશાંતભોહે	૪-૫	૫	૨	૧	૧૨	૩	૨	૨૦
૧૨ ક્ષીણભોહે	૪	૪	૦	૨	૧૨	૩	૨	૧૯
૧૩ સયોગી કે૦	૩	૩	૦	૯	૦	૩	૧	૧૩
૧૪ અયોગી કે૦	૩	૩	૦	૯	૦	૨	૧	૧૨

‡ આ યત્રમા ગુણસ્થાનકે ભાવોના ઉત્તર ભેદ બતાવ્યા છે તે સર્વ જીવ આત્રયી જાણવા

સંખ્યાતાદિના ભેદો.

સંખિજ્જેગમસંખં, પરિત્તજ્જુત્તનિયપયજ્જુયં તિવિહં;
એવમણંતં પિ તિહા, જહનમજ્જુક્કસા સંવે ॥ ૭૧ ॥

ઔદયિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે—મિથ્યાત્વ ગુણહાણે ચાર ગતિ. ચાર ક્ષાય; ત્રણ વેદ, છ લેશ્યા, અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અવિરતિ અને મિથ્યાત્વ એ ૨૧ ભેદ હોય. બીજે ગુણહાણે મિથ્યાત્વ

સંખિલ્લેગ-સખ્યાતુ એક
અસંખ-અસખ્યાતુ
પરિત-પ્રત્યેક અસખ્યાતુ
જુત-યુક્ત અસખ્યાતુ
નિઅપયજુઅ-પોતાના
પદ યુક્ત (અસખ્યાત
અસખ્યાતુ)
તિવિહ-ત્રણ પ્રકારે

એવ-એ રીતે
આણુત પિ-અનતું પણ
તિહા-ત્રણ પ્રકારે
જહજ-જઘ ય
મજઝ-મધ્યમ
ઉક્કસા-ઉત્કૃષ્ટ
સંવે-સર્વે (સાતે)

વિના ૨૦ ભાવ હોય ત્રીજે ચોથે ગુણુદાણે અસાન વિના ૧૮ ભાવ
હોય પાંચમે ગુણુદાણે નરક ગતિ અને દેવ ગતિ વિના ૧૭ ભાવ
હોય છઠે ગુણુદાણે તિર્યચ ગતિ અને અસપ્પમ વિના ૧૫ ભાવ
હોય સાતમે ગુણુદાણે પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા શિવાય બાકીના ૧૨
ભાવ હોય આઠમે નવમે ગુણુદાણે પદ્મ અને તેજો લેશ્યા વિના
૧૦ ભાવ હોય દશમે ગુણુદાણે નણુ વેદ અને ત્રણ કપાય વિના
ચાર ભાવ હોય ૧૧-૧૨-૧૩ એ ત્રણ ગુણુદાણે લોભ વિના મનુષ્ય
ગતિ, શુકન લેશ્યા અને અસિક્કત્વ એ નણુ ભાવ હોય આઠમે
ગુણુદાણે અસિક્કત્વ અને મનુષ્ય ગતિ એ બે ભાવ હોય

પારિણામિક ભાવના ઉત્તરભેદ આ પ્રમાણે-

મિથ્યાત્વ ગુણુદાણે લાચત્વ, અભવ્યત્વ અને જીવત્વ એ નણુ ભેદ
હોય બીજાથી બારમા ગુણુદાણા સુધી લાચત્વ અને જીવત્વ એ
બે ભેદ હોય તેરમે ચૌદમે ગુણુદાણે આત્મના સિદ્ધાવસ્થા બણી
તથા ધારીકર્મ અપાત્રા તેથી કે બીજા કામ કારણે લાચત્વને
પૂરાંચારે વિવક્ષ્યુ નથી તેથી જીવત્વ પારિણામિક ભાવે હોય એમ
ગુણુદાણે જોટલા જોટના ઉત્તર ભાવના ભેદ છે તેને સંગ્રહે બનના
સાન્નિપાતિક ભેદો યથાસભવ વિચારી લેવા

અર્થ:—સંખ્યાતુ એક હોય; અસંખ્યાતુ પરીત્ત, યુક્ત અને નિજપદ યુક્ત એમ ત્રણ પ્રકારે હોય; એ રીતે અનંતુ પણ ત્રણ પ્રકારે જાણવું. એ સર્વે (સાત ભેદો) જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ ભેદવાળા છે. ૭૧

વિવેચન—હવે સંખ્યાતાદિકનો વિચાર કહો છે—મૂળ ભેદની અપેક્ષાએ સંખ્યાતુ એકજ હોય: અસંખ્યાતુ ત્રણ ભેદે હોય, તે આ પ્રમાણે-૧ પરિત્ત અસંખ્યાતુ, ૨ યુક્ત અસંખ્યાતુ અને ૩ નિજપદયુત એટલે અસંખ્યાતાસંખ્યાતુ; એવી રીતે અનંતુ પણ ત્રણ ભેદે હોય, તે આ પ્રમાણે-૧ પરિત્તાનંતુ, ૨ યુક્તાનંતુ અને ૩ અનંતાનંતુ; એવા સાત ભેદ થયા. તે દરેક જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ ભેદે હોય, તેથી સાતને ત્રણે ગુણતાં એકવીશ ભેદ હોય. ॥ ૭૧ ॥

સંખ્યાતાદિના ભેદો.

૧	જઘન્ય સંખ્યાતુ	૧૨	ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત અસંખ્યાતુ
૨	મધ્યમ સંખ્યાતુ	૧૩	જઘન્ય પરિત્ત અનંતુ
૩	ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ	૧૪	મધ્યમ પરિત્ત અનંતુ
૪	જઘન્ય પરિત્તઅસંખ્યાતુ	૧૫	ઉત્કૃષ્ટ પરિત્ત અનંતુ
૫	મધ્યમ પરિત્ત અસં	૧૬	જઘન્ય યુક્ત અનંતુ
૬	ઉત્કૃષ્ટ પરિત્ત અસં	૧૭	મધ્યમ યુક્ત અનંતુ
૭	જઘન્ય યુક્ત અસં	૧૮	ઉત્કૃષ્ટ યુક્ત અનંતુ
૮	મધ્યમ યુક્ત અસં	૧૯	જઘન્ય અનંતાનંતુ
૯	ઉત્કૃષ્ટ યુક્ત અસં	૨૦	મધ્યમ અનંતાનંતુ
૧૦	જઘન્ય અસંખ્યાત અસંખ્યાતુ	૨૧	ઉત્કૃષ્ટ અનંતાનંતુ
૧૧	મધ્યમ અસંખ્યાત અસંખ્યાતુ		

સંખ્યાતાદિનુ સ્વરૂપ

લહુસખિજજ દુરિચઅ,અઓ પર મનિઝમ તુજ ગુરુઅ ;
જ બુદીવપમાણુય, ચઉપદ્ધપરવણાઈ ઇમ ॥ ૭૨ ॥

લહુસખિજજ-જઘન્ય સ-
ખ્યાતુ

દુરિચઅ-એજ

અઓ પર-એ ઉપરાત

મનિઝમ' તુ-મધ્યમ સ-
ખ્યાતુ વળી

જ ગુરુઅ-યાવત ઉત્કૃષ્ટા સુધી

જ બુદીવપમાણુય-જ બુ-
દીપ પ્રમાણના

ચઉપદ્ધ-ચાર પાલાની

પરવણાઈ-પરૂપણાએ કરીને

ઇમ'-આ-ઉત્કૃષ્ટ સખ્યાતુ
કહીશુ

અર્થ - જઘન્ય સખ્યાતુ જેજ હોય, એ (એ) ઉપરાત
યાવત ઉત્કૃષ્ટ મખ્યાતા સુધી મધ્યમ સખ્યાતુ જાણુ-
જ બુદીપ પ્રમાણના ચાર પાલાની પરૂપણાએ કરીને આ
ઉત્કૃષ્ટ સખ્યાતુ વક્ષ્યમાણ સ્વરૂપ જાણુ. ૭૨

નિવેચન-હવે મખ્યાતાદિકનો વિચાર કહે છે-એક
તો મખ્યા રહિત છે-એકની સખ્યા હોય નહી, માટે
જેને જઘન્ય સખ્યાતુ કહીએ એ ઉપરાત ત્રણ થદી માડીને
જ્યા લગે ઉત્કૃષ્ટ સખ્યાતુ ન ધાય, ત્યા લે મર મધ્યમ
સખ્યાતુ કહીએ. હવે ઉત્કૃષ્ટ મખ્યાતુ તો જ બુદીપ જેવડા
ચાર પાલાની પરૂપણાએ કરીને જાણુ, તે પરૂપણા
કહે છે ॥ ૭૨ ॥

પદ્ધાણુવદ્ધિઅસલાગ-પડિમલાગમહાસલાગખ્યા;
જેઅણુસહસોગાદા, સવેઇઅતા સમિહભરિઆ ॥ ૭૩ ॥

પદ્મા-પ્યાલા

અણુવક્રિય-અનવસ્થિત

(પ્યાલો)

સલાગ-શલાકા (પ્યાલો)

પડિસલાગ-પ્રતિશલાકા

મહાસલાગખખા-મહાશ-
લાકા નામના

જોયાણુસહસ-હજર જોજન

ઓગાઠા-ઉંડા

સવેઈઅંતા-વેદિકાના અંત
સહિત

સસિહ-શિખા (ટોચ) સુધી

ભરિઆ-ભરેલા (કરવા)

અર્થ:—અનવસ્થિત, શલાકા, પ્રતિશલાકા અને મ-
હાશલાકા નામના પાલા કહેયીએ. એક હજર યોજન ઉંડા
અને વેદિકાના અંત સહિત (એવા તે પાલા) શિખા
સુધી (સરસવે કરી) ભરેલા કરવા-ભરવા. ૭૩

વિવેચન—અસત્કલ્પનાએ ૪ પાલા કહેયીએ, તેના
નામ-૧ અનવસ્થિત, ૨ શલાકા, ૩ પ્રતિશલાકા અને
૪ મહાશલાકા. તે ચારે પાલા જંબૂદ્વીપ જેવડા લાખ
જોજન લાંબા પહોળા વૃત્તાકારે અને રત્નપ્રભાનો ખરકાંડ
એક હજર યોજનનો છે એટલા ઉંડા, ૮ યોજન ઊંચી
જગતી અને તે ઉપર બે ગાઉ ઊંચી પદ્મવર વેદિકા છે,
તેટલા ઊંચા હોય. ત્યાં પહેલો પાલો સરસવે કરીને
શિખા સહિત ભરીએ. ॥ ૭૩ ॥

તો દીવુદ્દહિસુ ઇક્ષિક્ક, સરિસવં ખિવિઅ નિદ્દિએ પઠમે;
પઠમંવ તદ્દંતં ચિય, પુણુ ભરિએ તંમિ તહ ખીણે ॥૭૪॥

તો-તે પછી
દીવુદહિસુ દ્વીપ સમુદ્રને વિષે
ઈંછિછ-એક એક
સરિસવ-સરસવને
ખિવિઅ-નાખીને
નિકુએ પદમે-પહેલો ખાલી
થયે છતે

તદ તાંચય-તે (અવસ્થિત
ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ)
ના અત સુધી નિશ્ચે
પુણુભરિએ-વળી ભરીએ
તમિ-તે પાલાને પણ
તહ-તેમજ મૂકતે છતે.
ખીણુ-ખાલી થયે છતે,

પદમ વ-પહેલા પાલાની પેઠે

અર્થ —તે પછી (તે પાલો ઉપાડીને) દ્વીપ સમુદ્રને વિષે
એક એક સરસવ નાખીને પહેલો પાલો ખાલી થયે છતે, તે
(અવસ્થિત પાલો ખાલી થયો હોય તે દ્વીપ) ના અત
જેવડા નિશ્ચે પહેલા પાલાની પેઠે વળી (સરસવે) ભરીએ
તેપણુ તેનીજ રીતે (ખાડીના દ્વીપ, સમુદ્રે એક એક નાખતા)
ખાલી થયે છતે.—૭૪

વિવેચન—ત્યાર પછી તે (ભરેલ પાલો) ઉપાડીને
તે માંહેથી એકેક સરસવ દરેક દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે મૂકીએ.
તે મૂકતા પહેલો પાલો બ્યારે નીઠે (ખાલી થાય) ત્યારે
ખીજા શલાકામા સરસવ નાખીએ નહી, કારણ કે તે પહે
લો પાલો તો શલાકા જેવડાજ છે-અનવસ્થિત નથી
પણુ અવસ્થિત છે તે માટે. ખીજા વાર જે પાલો કહીએ
તે અનવસ્થિત કહીએ, તે આ પ્રમાણે-બ્યા તે પહેલો
પાલો ખાલી થયો તે દ્વીપ અથવા સમુદ્ર જેવડા પાલો
કહીએ, તે અનવસ્થિત જણવો. તે વળી શિખા સહિત
સરસવે ભરીએ, પછી તે અનવસ્થિત પાલાને ઉપાડીને
દ્વીપ સમુદ્રે એકેકો સરસવ મૂકતા પૂર્વલી પેઠે ખાલી
થાય ત્યારે. ॥ ૭૪ ॥

ખિખધ સલાગપદ્મેશુ, સરિસવો ઇઅ સલાગખવણેશુ;
પુણેશો ખીઓ અ તઓ, પુવ્વપિ વ તંમિ ઉદ્ધરિએ. ૭૫

ખિખધ-નાંખીએ

સલાગપદ્મે-શલાકાપાલાને
વિષે

એશુ સરિસવો-એક સરસવ

ઇઅ-એ પ્રકારે

સલાગ-શલાકા (સરસવ)

ખવણેશુ-નાખવાવડે

પુણેશો-પૂર્ણ

ખીઓ-ખીજો પાલો

તઓ-તે વાર પછી

પુવ્વપિ વ-પૂર્વની પેરે

તમ્મિ-તેને

ઉદ્ધરિએ-લેતાં

અથ :—શલાકાપાલાને વિષે એક સરસવ નાંખીએ; એ પ્રકારે શલાકા નાખવા વડે ખીજો પાલો પૂર્ણ થાય, તે પછી પૂર્વની પેઠે તેને લઈને-૭૫

વિવેચન—એક અનેરો સરસવનો દાણો શલાકા પાલા માંહે મૂકીએ, વળી તે (જે દ્વીપ કે સમુદ્રે પાલો ખાલી થયો હોય તે) દ્વીપ કે સમુદ્રના અંત લગે તેટલી ભૂમિ ખણીને તેવડા અનવસ્થિત પાલો કરીએ-કદપીએ. એમ અનવસ્થિત પાલા જેમ જેમ ખાલી થતા જાય તેમ તેમ શલાકા માંહે અકેક સરસવ મુકતાં જઈએ અને તે તે દ્વીપ સમુદ્ર પર્યંત ભૂમિ ખણીને અનવસ્થિત કદપતા જઈએ; એમ વારંવાર કરીએ. એમ વારંવાર કરતાં જ્યારે ખીજો શલાકા પાલો ભરાય ત્યારે પૂવ લી પેરે (અનવસ્થિતની પેરે)

૧ આ પાલો આગળ જતાં ક્રમે ક્રમે વધતો જશે માટે તેનું પરિમાણ અનિયમિત હોવાથી તેનું નામ અનવસ્થિત જાણવું. આ પાલાની ઉંડાઇ અને ઉચાઇ દરેક ઠેકાણે અવસ્થિત પાલા જેટલીજ હોય.

શલાકા પાલો ઉપાડીને ત્યાથી આગળના દ્વીપ સમુદ્રે
એકેક સરસવ મૂકીએ. ॥ ૭૫ ॥

ખિણે સલાગ તઈએ, એવ પઢમેહિ ખીઅય ભરસુ;
તેહિ તઈઅ તેહિ ય, તુરિઅ જ કિર પુડા ચઉરો ૭૬

ખિણે-શલાકા ખાલો ખાલી
થયે છતે

સલાગ-શલાકા (સરસવ)

તઈએ-ત્રીજામા

એવ-એ રીતે

પઢમેહિ-પહેલાવડે

ખીઅય-ખીજે શલાકા

ભરસુ-ભરવો

તેહિ તઈઅ-તેવડે ત્રીજો
તેહિ ય તુરિઅ-તેવડે
વળી ચોથો

જા-યાવત

કિર-નિશ્ચયે

કુડા-સ્કુટ (શિખા સહિત
ભરેલા)

ચઉરો-ચાર (પાલા હોય)

અથ —તે ખાલી થયે છતે ત્રીજા પાલામા શલાકા
(સરસવ) નાખીએ. એ રીતે પહેલાવડે ખીજે પાલો ભ-
રવો, તે [ખીજ] વડે ત્રીજો અને તે (ત્રીજા) વડે ચોથો
પાલો ભરવો. યાવત નિશ્ચયે શિખા સહિત ભરેલા ચારે
પાલા હોય ૭૬

નિવેચન—એમ કરતા શલાકા પાલો ખાલી થાય,
ત્યારે ત્રીજા પ્રતિશલાકા પાનામા અનેરો એક સરસવ
મૂકીએ. વળી ત્યા અનવચ્ચિત કદખીએ, એમ (એ રીતે) પહે-
લો અનવચ્ચિત પાલાએ કરીને ખીજે શલાકા પાલો
ભરીએ. તે શલાકા પાલે કરીને ત્રીજો પ્રતિશલાકા

પાલો ભરીએ. અને તે પ્રતિશલાકા પાલે કરીને ચોથો મહાશલાકા ભરીએ. તે મહાશલાકા ભર્યા પછી પ્રતિ-શલાકા ભરીએ. તે પછી શલાકા ભરીએ અને તે ત્રણે જ્યાં ભરાઈ રહ્યા તે દ્વીપ સમુદ્ર જોડલી ભૂમિ ખણીને તે-વડો અનવસ્થિત પાલો કલ્પીને તેને સરસવે ભરીએ એટલે ચારે પાલા પૂર્ણ ભરાણા. ॥ ૭૬ ॥

પઠમતિપદલુદ્ધરિઆ, દીવુદહી પદલચઉસરિસવા ચઃ સવો વિ એગરાસી, રૂવળો પરમસંખિજ્ઞ. ॥૭૭॥

પઠમતિપદલ-પહેલા ત્રણ પાલે કરી.

ઉદ્ધરિઆ-ઉદ્ધર્યા.

દિવુદહી-દ્વીપ તથા સમુદ્ર.

પદલચઉ-ચાર પાલાના

સરિસવા-સરસવો.

સવોવિ એગરાસી-સર્વે

એક રાશી-સમૂહ

રૂવળો-એકરૂપે ઉણો (તે)

પરમસંખિજ્ઞ-ઉત્કૃષ્ટ સં-

ખ્યાતુ (થાય),

અર્થ:—પહેલા ત્રણ પાલાવડે ઉદ્ધરેલા દ્વીપસમુદ્ર અને ચાર પાલાના સરસવો એ સર્વનો એકરાશી તે એકરૂપે ઉણો ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ થાય. ૭૭

વિવેચન—હવે પહેલા ૩ પાલાવડે ઉદ્ધર્યા જે દ્વીપ સમુદ્ર તેના સરસવ અને ચાર પાલા ભર્યા છે તેના સરસવ એ સર્વ રાશી-સરસવનો સમૂહ એકત્ર કરીએ. તેમાંથી એક સરસવ ઉણો કરીએ તે ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતુ કહીએ. ॥ ૭૭ ॥

૧ એસ (એ પૂર્વોક્ત) ઇતિ પાઠાન્તરે.

એવજીવ્ય તુ પરિતા,—સ જ લહુ અસ્સ રાસિઅખભાસે,
જીત્તાસ ખિજ્જ લહુ, આવલિઆસમયપરિમાણ ॥૭૮॥

રૂપ—(એક) રૂપ

જીવ્ય તુ—યુક્ત વળી

પરિતા—પ્રત્યેક

અસખ—અસખ્યાત

લહુ—જઘન્ય

અસ્સ—એને

રાસિઅખભાસે—રાશીઅખ્યાસ

કરતા

જીત્તાસ ખિજ્જ લહુ—જઘન્ય

યુક્ત અસખ્યાત થાય

આવલિયા—આવલિકાના

સમય—સમયતુ

પરિમાણ—પ્રમાણ

અર્થ—ઉત્કૃષ્ટ સખ્યાત એકરૂપ યુક્ત તે વળી પરિત
અસખ્યાત લહુ જાણવું. એનો રાશી અખ્યાસ કરતા યુક્ત
અમખ્યાત જઘન્ય થાય, તે આવલિકાના મમયતુ પરિમાણ
જાણવું. ૭૮

વિવેચન—અને તે એક સરસવ યુક્ત કરીએ તે જઘન્ય
પરિત અસખ્યાત થાય, એ પહેલું અસખ્યાત. એ જઘ
ન્ય પરિત અસખ્યાત એકાદિકે યુક્ત કરના ન્યાસુધી ઉ
ત્કૃષ્ટ ન થાય ત્યાંમુધી સર્વ મધ્યમ પરિત અસખ્યાત કહીએ
અને એજ જઘન્ય પરિત અમખ્યાતાની રાશીનો અખ્યાસ
કરીએ તે જઘન્ય યુક્ત અસખ્યાત થાય અખ્યાસ એટલે તે
રાશીમા જેટલા સરસવ હોય તેટલા (તેટલી સખ્યાના)
અને તેવધ (રાશી જેવધ) દગવા કરીએ, તે કરીને તેને પર
સ્પર માલો માલે ગુણીએ તે અખ્યાસ કહેવાય અહીંયા
આગતદપનાએ તે દગવાના મગસવ પાચ કહીએ, ત્યારે પાચ
પાચ સરસવના પાચ દગવા કરીએ, તેને પરસ્પર ગુણીએ

એટલે પહેલો બીજા સાથે ગુણતાં રૂપ થાય, તેને ત્રીજા સાથે ગુણતાં રૂપ થાય, તેને ચોથા સાથે ગુણતાં રૂપ થાય અને તેને પાંચમા સાથે ગુણતાં રૂપ થાય. એ અભ્યાસનામા ગણિત જાણવું. એ જઘન્ય યુક્ત અસંખ્યાતુ તે આવલિખના સમયનું પરિમાણ છે. એક આવલિખના એટલા સમય હોય. ॥ ૭૮ ॥

ખિતિચઉપંચમગુણણે,કમા સગાસંખ પઠમચઉસતા;
ડણંતા તે રૂવળુઆ, મજા રૂવૂણુ ગુરૂપચછા ॥ ૭૯ ॥

ખિ-બીજા

તિ-ત્રીજા

ચઉ-ચોથા

પંચમ-પાંચમાનો

ગુણણુ-રાશીઅભ્યાસ કરતાં

કમા-અનુક્રમે

સગાસંખ-સાતમું અસંખ્યાતુ

(જઘન્ય અસંખ્યાત અ-
સંખ્યાતુ)

પઠમ-પહેલું (જઘન્ય પ્રત્યેક)

અનંતુ

ચઉ-ચોથું (જઘન્યયુક્ત)

અનંતુ

સત્તાણુંતા-સાતમું અનંતુ

(જઘન્ય અનંતાનંતુ)

તે રૂવળુઆ-તે એકરૂપસહિત

મજા-મધ્યમ થાય

રૂવૂણુ-એકરૂપ ઊંચું કરતાં

ગુરૂપચછા-પાછલું ઉત્કૃષ્ટ થાય.

અર્થ:—(મૂળલેદની અવેક્ષાએ) બીજા, ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમાનો રાશી અભ્યાસ કરતાં અનુક્રમે સાતમું અસંખ્યાતુ; પહેલું ચોથું અને સાતમું અનંતુ થાય. તેને એકરૂપ સહિત કરતાં મધ્યમ અને એકરૂપ ઊંચું કરતાં પાછળનું ઉત્કૃષ્ટ થાય. ૭૯

વિવેચન—તે જઘન્ય યુક્ત અસખ્યાતાનો ખીલ,
ત્રીલ, ચોથી અને પાચમી વાર અધ્યાસ કરતા અનુક્રમે
સગાડસસ અસખ્યાતઅસખ્યાતુ તથા પહેલુ, ચોથુ, સાતમુ
અનતુ થાય, તે આ પ્રમાણે-જઘન્ય યુક્ત અસખ્યાતાની
રાશીનો અધ્યાસ કરીએ ત્યારે જઘન્ય અસખ્યાતઅસખ્યાતુ
થાય. તેનો વળી અધ્યાસ કરીએ તે પહેલુ જઘન્ય પરિત
અનતુ થાય, તેનો વળી અધ્યાસ કરીએ તે ચોથુ જઘન્ય
યુક્ત અનતુ થાય, તેનો વળી અધ્યાસ કરીએ તે જઘન્ય
અનતાનતુ સાતમુ થાય. ત્રણ અસખ્યાતા અને ત્રણ અનતા
એ ૭ જઘન્યને એકાદિકે યુક્ત કરતા જ્યા સુધી ઉત્કૃષ્ટા
ન થાય ત્યા સુધી એ ૬ મધ્યમ કહીએ અને એ ૬ એકે
દૃષ્ટા કરીએ ત્યારે પાછલા ઉત્કૃષ્ટા થાય અને ઉત્કૃષ્ટ અન
તાનતુ તે નથી. “ ઠક્ષોસય મળતાળ તય નતિય ” इति अनु-
योगद्वारसूत्रवचनात् ॥ ૭૬ ॥

ધ્રુવ સુત્તુત અન્ને, વગિગઅમિક્કસિ ચઉત્થયમસખ;
હોઈ અસખામખ, લહુ રૂવજુઅ તુ તં મજઝં ॥ ૮૦ ॥

ધ્રુવસુત્તુત—એ સૂત્રોક્ત (ન
જુજુ)

અન્ને—ખીલ આચાર્ય (કહેછે)

વગિગઅ—વર્ગ કરતા

ધ્રુવસિ—એકવાર

ચઉત્થય—ચોથા

અસખ—અસખ્યાતાને

હોઈ—હોય

અમ ખાસ ખ લહુ—જઘન્ય
અસખ્યાતાસખ્યાતુ

રૂવજુઅ—એક રૂપયુક્ત

તુ તં—તો તે

મજઝં—મધ્યમ અસખ્યાતા

સખ્યાતુ

અર્થ:—એ પ્રકારે 'સૂત્રોક્ત જાણવું'. એક આચાર્ય કહે છે કે-ચોથા અસંખ્યાતાને એકવાર વર્ગ કરતાં જઘન્ય અસંખ્યાતઅસંખ્યાતુ થાય. તે એકરૂપ યુક્ત કરતાં વળી મધ્યમ અસંખ્યાતઅસંખ્યાતુ થાય. ૮૦

વિવેચન—એ અનુયોગદ્વાર સૂત્રોક્ત વિધિ કહ્યો—સૂત્રમાં એ રીતે કહ્યું છે. અનેરા આચાર્ય વળી આ પ્રકારે કહે છે, તે પ્રકારાંતરે કહીએ છીએ. ચોથું જઘન્ય યુક્ત અસંખ્યાતુ એકજ વાર વર્ગિએ “તદ્ગુણો વર્ગ.” શ્લોકનાત્ એટલે જઘન્ય યુક્ત અસંખ્યાતાનો જે રાશી તેને તેજ રાશી સાથે ગુણીએ, જેમ પાંચને પાંચે ગુણતાં રપ થાય; તે જઘન્ય અસંખ્યાતઅસંખ્યાતુ સાતમું થાય. તે રૂપાદિકે યુક્ત કરતાં જ્યાં સુધી ઉત્કૃષ્ટ ન થાય, ત્યાં સુધી મધ્યમ અસંખ્યાતઅસંખ્યાતુ આઠમું કહીએ ॥ ૮૦ ॥

વૂણમાધમં ગુરૂ, તિવગ્ગિઉં તત્થિમે દસખ્ખેવે;
લોગાગાસપએસા, ધમ્માધ્ધમ્મેગજિઅદેસા ॥ ૮૧ ॥

વૂણુ—એક રૂપહીન

આધમં—પહેલું

ગુરૂ—ઉત્કૃષ્ટ

તિવગ્ગિઉં—ત્રણવેળા વર્ગ કરીને

તત્થિમે—તેમાં આ

દસ—દશ (વસ્તુ)

ખેવે—નાંખીએ

લોગાગાસ—લોકાકાશના

પએસા—પ્રદેશ

ધમ્મા—ધર્માસ્તિકાયના,

અધમ્મ—અધર્માસ્તિકાયના,

એગજિઅ—એક જીવના

દેસા—પ્રદેશો

અર્થ—તે (જઘન્ય અસ ખ્યાતાસ ખ્યાતુ) એકરૂપ હીન કરતા પહેલાં ઉત્કૃષ્ટ (યુક્ત અસ ખ્યાતુ) થાય. તેને ત્રણ વખત વર્ગ કરીને તેમા આ દશ વસ્તુ નાખીએ. લોક-કાશના પ્રદેશો, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, અને એક જીવના પ્રદેશ, ૮૧

વિવેચન—જઘન્ય અસ ખ્યાતઅસ ખ્યાતુ એકરૂપે ઉચ્ચ કરીએ ત્યારે પાછલું છઠું ઉત્કૃષ્ટ યુક્ત અસ ખ્યાતુ થાય. હવે તે જઘન્ય અસ ખ્યાતઅસ ખ્યાતુ ત્રણવાર વર્ગીએ સદ્ગુણો વર્ગ એ રીતે ત્રણવાર વર્ગ કરીને તે રાશીમાંહે આ દશ દોષક ભેળવીએ. તે દશના નામ કહે છે. ૧ લોકાકાશના પ્રદેશ, ૨ ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ, ૩ અધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ, ૪ એક જીવના પ્રદેશ. ॥ ૮૧ ॥

કિંઈખ ધંજઝવસાયા, અણુભાગા ભેગછેઅપલિભાગા;
દુણ્હ ય સમાણુ સમયા, પત્તેઅ નિગોઅએ ખિવસુ ૮૨

કિંઈખ ધે—સ્થિતિ ધના
અઞ્જઝવસાયા—અધ્યવસાય
(સ્થાનક)
અણુભાગા—અનુભાગ બંધના
સ્થાનો
ભેગ—યોગ (મન, વચન, કા-
યાની શક્તિ) ના
છેઅપલિભાગા—છેદપલિભાગ
(નિર્વિભાજ્ય ભાગ)

દુણ્હ—ખેના
સમાણુ—કાળ (ઉત્સર્પિણિ,
અવસર્પિણી) ના
સમયા—સમયો
પત્તેઅ—પ્રત્યેક શરીરવાળા
જીવો
નિગોઅએ—નિગોદો (સૂક્ષ્મ
બાહર અન તકાયના શરીરો)
ખિવસુ—નાખો—રૂપવે

અર્થ:—સ્થિતિ બંધના અધ્યવસાયસ્થાનો, અનુભાગ
(રસ) બંધના અધ્યવસાયસ્થાનો, યોગના નિર્વિભાજ્ય
ભાગો, ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીના સમયો, પ્રત્યેક શરીરવાળા
જીવો અને નિગોદો (એ દશ) નાંખીએ. ૮૨

વિવેચન—૫ સ્થિતિ બંધના અધ્યવસાયસ્થાનો, ૬
અનુભાગ બંધના અધ્યવસાય સ્થાનો, ૭ યોગ તે મન, વચન,
ક્રયાનું વીર્ય તેના છેદ પ્રતિભાગ તે સૂક્ષ્મ નિર્વિભાજ્ય ભાગ,
૮ ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી એ એ કાળના સમય, ૯ પ્રત્યેક
જીવના શરીર અને ૧૦ નિગોદ—સાધારણ વનસ્પતિક્રમના
શરીર; એ દશ ભેળવીએ અને પછી. ॥ ૮૨ ॥

પુણુ તંમિ તિવગ્ગિઅએ, પરિત્તણુંતલહુ તસ્સ રાસીણું
અખભાસે લહુજુત્તા,—ણુંતં અભવ્વજિઅમાણું ॥૮૩॥

પુણુ તંમિ—વળી તે રાશીને	રાસીણું અખભાસે—રાશીને
તિવગ્ગિઅએ—ત્રણ વખત	અભ્યાસ કરતાં
વર્ગ કરતાં	લહુ—લઘુ, જઘન્ય
પરિત્તણુંતલહુ—જઘન્ય પ્રત્યે-	જુત્તાઅણુંતં—યુક્તાનંતુ
કાનંતુ	અભવ્વ—અભવ્ય
તસ્સ—તે	જિઅમાણું—જીવનું માન

અર્થ:—ફરી વળી તે (રાશી) ને ત્રણ વખત વર્ગ કરતાં
જઘન્ય પરિત્ત અનંતુ થાય. તેની રાશીને અભ્યાસ કરતાં
જઘન્ય યુક્ત અનંતુ થાય. તે અભવ્યજીવનું પરિમાણ
જાણવું. ૮૩

વિવેચન—વળી તે રાશી ત્રણવાર વર્ગીએ ત્યારે તે પહેલું જથ્થા પરિત્ત અનતુ થાય. તેમાથી એક એક કરીએ ત્યારે ઉત્કૃષ્ટ અસખ્યાતઅસખ્યાતુ થાય. તે જથ્થા પરિત્ત અનતાની રાશીનો અધ્યાસ પૂર્વે જે રીતે કરવા કહ્યો છે તેમ કરીએ ત્યારે એક જથ્થા યુક્ત અનતુ થાય, એ અસખ્ય જથ્થા માન જણવું. અર્થાત્ અસખ્ય જથ્થા એટલા છે. ૮૩

તવગગે પુણુ જાયધ, જુ તાણુ તલહુ ત ચ તિખખુતો;
વગગમુ તહવિ ન ત હોધ, જણુ તખેવે ખિવસુ છ ધમે ૮૪

તવગગે—તેનો વર્ગ કરતા
પુણુ—વળી
જાયધ—ચાય
જુ તાણુ તલહુ—જથ્થા અન-
તાનતુ
ત ચ—તેને વળી
તિખખુતો—ત્રણવાર
વગગમુ—વર્ગીએ

તહવિ—તોપણ
ન ત હોધ—ન તે (ઉત્કૃષ્ટ અ-
નતાનતુ) હોય
જુ ત—અનતા
ખેવે—ક્ષેપવવાના
ખિવસુ—ખેળવો
છ ધમે—આ (કહીશું તે) છ

અર્થ—તે (જથ્થા યુક્તાનત) નો વળી વર્ગ કરતા જથ્થા અનતાનતુ ચાય. તેને વળી ત્રણ વખત વર્ગ કરીએ તોપણ તે (ઉત્કૃષ્ટ અનતાનતુ) ન થાય. તેમા કહીશું તે છ અનતા ક્ષેપવવાના ક્ષેપવો. ૮૪

વિવેચન—તે જથ્થા યુક્ત અનતાનો વર્ગ કર્યેથકે વળી સાતમું જથ્થા અનતાનતુ ચાય. તે જથ્થા અનતાન-

તની રાશીને ત્રણવાર વર્ગીએ તોપણ કિંક્રુદ્ધ અનંતાનંતુ ન થાય. ત્યારે તેમાં છ અનંતા ક્ષેપક ભેગવીએ, તે કહે છે. ॥૮૪॥

સિદ્ધા નિગોઅણવા, વણુસ્સઘ કાલ પુગ્ગલા એવ;
સંવમલોગનહં પુણુ, તિવગ્ગિહિં કેવલદુગંમિ ॥ ૮૫ ॥

સિદ્ધા-સિદ્ધના છવો	અલોગનહં-અલોકાકાશ
નિગોઅણવા-નિગોદના છવો	પુણુ-વળી
વણુસ્સઘ-વનસ્પતિકાય છવો	તિવગ્ગિહિં-ત્રણ વખત વર્ગ
કાલ-ત્રણેકાળ (ના સમય)	કરીને
પુગ્ગલા-સર્વ પુદ્ગલપરમાણુ	કેવલદુગંમિ-કેવળદ્વિકના
સંવમ-સર્વ	પર્યાય

અર્થ—સિદ્ધો, નિગોદ છવો, વનસ્પતિ છવો, કાળ (અતીત, અનાગત અને વર્તમાન) ના સમયો, પુદ્ગલ પરમાણુઓ, સર્વ અલોકાકાશના પ્રદેશો (એ નાંખીને) વળી ત્રણ વાર વર્ગ કરીને કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્યાયો; ૮૫

વિવેચન—૧ સિદ્ધના છવ ૨, નિગોદિયા છવ, ૩ વનસ્પતિ કાયના છવ, ૪ સર્વ અતીત અનાગત કાળના સમય, ૫ સર્વ પુદ્ગલ પરમાણુ નિશ્ચે વળી ૬ સર્વ અલોકાકાશના પ્રદેશ; એ છ ભેગવીને વળી ત્રણવાર વર્ગીએ, ત્યાર પછી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પર્યાય ભેગવીએ; જોય પર્યાય અનંતા માટે જ્ઞાનના પર્યાય અનંતા છે, છ અનંતા કહ્યાં તે થકી પણ તે અનંતશુદ્ધ છે. ॥ ૮૫ ॥

ખિત્તેડણુ તાણુ ત, હવેઈ જિઠું તુ વવહરઈ મજઝ,
ઈઅ મુહુમત્યવિચારો, લિહિઓ દેવિ દસૂરીહિ ॥૮૬॥

ખિત્તે-ક્ષેપવે થકે

ણુંતાણુ ત -અન તાન તુ

હવઈ-હોય

જિઠું-ઉત્કૃષ્ટ

વવહરઈ-વ્યવહારમા આવે

મજઝ-મધ્યમ અન તું

ઈઅ-એ પ્રકારે

મુહુમત્ય-સૂક્ષ્મ અર્થનો

વિચારો-વિચાર

લિહિઓ-લખ્યો

દેવિ દસૂરીહિ -શ્રીદેવેન્દ્ર

સૂરિએ

અર્થ-ક્ષેપવે છતે ઉત્કૃષ્ટ અન તાન તુ થાય. પણ
મધ્યમ અન તાન ત વ્યવહારમા આવે. એ પ્રકારે સૂક્ષ્મ
અર્થનો વિચાર દેવેન્દ્રસૂરિએ લખ્યો. ૮૬

વિવેચન-તે લોગવ્યે થકે ઉત્કૃષ્ટ અન તાન તુ નવમુ
થાય, એ થકી અધિક વસ્તુ લોકાલોક માહે કોઈ નથી તે
માટે, પણ મધ્યમ અન તાન તુ જ વ્યવહારમા પ્રવર્તે છે. લોકા-
લોક માહે જેટલા પદાર્થ છે તે સર્વ મધ્યમ અન તાન તેજ છે.
ઉત્કૃષ્ટ અન તાન તુ કણુ પણ નિષ્પ્રયોજન છે, તે માટે જ સિ-
દ્ધાંતે ના કહી, એ સૂક્ષ્મ અર્થનો વિચાર તપાગજીવિરાજ આ
દેવેન્દ્રસૂરિએ લખ્યો. અર્થાત્ પૂર્વમથને અતુસારે પુસ્તક
ન્યાસ કર્યો.

એ પડશીતિ નામે ચાચો કર્મમથ સપૂર્ણ થયો, તે ૮૬
ગાથાનો છે તે માટે પડશીતિક એવે નામે જાણવો. ॥૮૬॥

શ્રીમત્કર્મગ્રંથે, સ્તવકાર્યો વૃત્તિત મુગમરીત્યા,

મુખગીરવિજયવિહિત, પડશીતિકનામકસ્ય પૂર્તિમગાત્ ॥૧॥

હતિ પડશીતિકાખ્યચતુર્થ કર્મમથ સપૂર્ણ

अथ शाश्वताश्वतजिनस्तवनम्

नित्ये श्रीभुवनाधिवासभुवनव्राते मणिद्योतिते, कोट्यः
सप्तजिनौकसां द्विकयुताः लक्षास्तथा सप्ततिः । प्रत्येकं भुवनादिषु
प्रतिगृहं स्तूपत्रयं शाश्वतं, तत्र श्रीऋषभादयो जिनवराः कुर्वन्तु वो
मङ्गलम् ॥ १ ॥ रम्ये व्यन्तरभौमसत्कनगरव्यूहे सुरत्नोज्ज्वले,
श्रीसिद्धायतनानि सन्ति गणनातीतानि नित्यानि च । तेभ्यः
संख्यगुणानि चैत्यभवनान्यन्तः सदा ज्योतिषां, तत्र० ॥ २ ॥
मौधर्मादिविमानराजिषु तथा ग्रैवेयकानुत्तरे, स्वर्गेष्वस्ति सहस्र-
सप्तनवतिः शुद्धा त्रयोविंशतिः । चैत्यानामभितथतुर्भिरधिका-
शीतिश्च लक्षाः सदा, तत्र० ॥ ३ ॥ वैताढ्येषु शतं च सप्ततियुतं
नित्यं तथा विंशतिः, चैत्यानां गजदन्तकेषु नवतिः कुर्वद्रिपेषु
स्थिता । त्रिंशद्वर्षधरेषु मेरुषु तथाऽशीतिश्च पञ्चाधिका, तत्र०
॥ ४ ॥ प्रत्येकं रुचकेषु मानुषनगे चत्वारिसत्कुण्डले, चत्वार्या-
यतनानि सन्ति सततं सर्वेषुकाराद्रिषु । वक्षस्कारेगिरिष्वशीति-
रनघा नन्दीश्वरे विंशतिः, तत्र० ॥ ५ ॥ ख्यातोऽष्टापदपर्वतो
गजपदः सम्मेतश्चैलाभिधः, श्रीमान् रैवतकः प्रसिद्धमहिमा शत्रु-
ञ्जयो मण्डपः । वैभारः कनकाचकोर्बुदगिरिश्रीचित्रकूटादयः,
तत्र० ॥ ६ ॥ वैताढ्ये रथनूपुरादिनगरीस्तोमो विदेहेष्वपि, क्षे-
मादिर्नगरीव्रजोऽस्ति भरतेऽयोध्या तथैरावते । सौर्यं कुण्डपुरी-
पुरं गजपुरं चंपा च वाराणसी, तत्र० ॥ ७ ॥ अस्त्यानन्दपुरं
फलवर्द्धिनगरी श्रीसत्यनाम्ना पुरं, नाशिक्यं भृगुकच्छमङ्गदपुरं
सोपारकं विश्रुतम् । मोढेरं मथुराऽणहिल्लनगरं श्रीस्तम्भनं पाव-
नम्, तत्र० ॥ ८ ॥ देवाः श्रीऋषभादयो प्रभृतयः श्रीपुण्डरी-

कादयः, श्रीमन्तो भरतेश्वरप्रभृतयः श्रीबाहुवल्पादयः । श्री
सद्रामयुधिष्ठिरप्रभृतयः प्रद्युम्नशाम्बादयः, श्रीमद्रौतममुख्य-
साधुयतयः कुर्वन्तु वो मङ्गलम् ॥ ९ ॥ यस्मात्तीर्थमिदं प्रवृत्ति-
गमत् स श्रीसुधर्मागुरु-धन्यो धन्यमुनिः सुकोशलमुनिः श्री
शालिभद्राभिधः, मेतार्योऽथदृढप्रहार सुपातिर्मेघो दशार्णाभिधः,
श्रीमन्तः करकण्डुमुख्ययतयः कुर्वन्तु वो मङ्गलम् ॥ १० ॥
श्रीजम्बूप्रभवः प्रभुर्गतभवः शय्यम्भवः श्रीयशो-भद्रारूपश्रुतकेव-
ली च चरम-श्रीभद्रबाहुर्गुरुः । शीलस्वर्णकपोपलः सविमलः श्री
स्थूलभद्रप्रभुः, सर्वेऽप्यार्यमहागिरिप्रभृतयः कुर्वन्तु वो मङ्गलम्
॥ ११ ॥ श्यामाचार्य समुद्रमङ्गुसमिता श्रीभद्रगुप्तादयः, श्रीमान्
सिंहगिरिस्तथा धनगिरिस्वामी च वज्राभिधः । श्रीवैरो मुनिरार्य
क्षेतगुरुः पुष्को गुरुस्कदिलः, श्रीदेवर्द्धिपुरस्तराः श्रुतधराः
कुर्वन्तु वो मङ्गलम् ॥ १२ ॥ ब्राह्मी चन्दनशालिका भगवती
जीमती द्रौपदी, कोशलया च मृगावती च सुलसा सीता सुभद्रा
शिवा । कुन्ती शीलवती नलम्प दयिता चूला प्रभावत्ययो,
पद्मावत्यपि सुन्दरी दिनमुखे कुर्वन्तु वो मङ्गलम् ॥ १३ ॥
तीतानागतवर्त्तमानविषयास्तर्षेऽपि तीर्थकराः, सिद्धा सूरिवराश्च
वाचकवराः सर्वेऽपि सत्साधवः । धर्मश्रीजिनपुद्गवैर्निर्गदितो
क्षानादिरत्नत्रयं, श्रीमन्तो जिनसिद्धसाध्वतिशया कुर्वन्तु वो
मङ्गलम् ॥ १४ ॥ शाश्वता शाश्वतान्येव, तीर्थानि पुरपोत्तमाः ।
भव्येभ्यो मङ्गलं ददुः, स्तुता श्रीधर्मसूरिभिः ॥ १५ ॥

